ISSN 1302 - 6938 80

GÜNEY

80

nisan · mayıs · haziran '17
avrêl · gulan · pûşper '17
8 tl · 5 euro

ÜÇ AYLIK KÜLTÜR · SANAT · EDEBİYAT DERGİSİ

"AK"DENİZ?!
ya da insanlığın barbarlık hali...

EKİMİN KADINLARI
INÈS ELİSABETH ARMAND

"EMEĞİN ACILI SÖZ İŞÇİSİ"
ENVER GÖKÇE

Berlinale

SİNEMA NOTLARI
67. BERLİNALE ÜZERİNE

"POST-FACT ÇAĞI"NDA YAŞIYORUZ!
OLGULARLA DEĞİL...
ALGILARLA YÖNETİYORLAR DÜNYAYI!
"ALDANMAZSAK: VARIZ! ALDANIRSAK: YOK!"

1917 - 2017
BÜYÜK SOSYALİST EKİM DEVRİMİ
100 YIL

"HER AŞÇI KADIN DEVLETİ YÖNETEBİLMELİ!"
1917 EKİM DEVRİMİ KADINLARIN KURTULUŞUNUN YOLUNU AYDINLATIYOR!

"1983 yılının 6-7 Şubat tarihlerinde, Yılmaz Güney ve çevresindeki bir grup devrimci, Paris'te iki gün boyunca Kürdistan-Türkiye devriminin temel sorunlarını demokratik bir ortamda tartışırlar. Elinizdeki kitap o toplantının tutanağıdır.

Toplantıya katılan devrimciler, daha önce Yılmaz Güney öncülüğünde yayınlanmış Güney, Yurtsever Devrimci Demokrat ve Demokrasi Bayrağı adlı dergilerdeki ve Ekim Birlik Yayınları'nın yayınladığı broşürlerdeki siyasi görüşleri esas alarak ve onları derinleştirerek bir örgüt platformunun hazırlanması görüşünde birleşirler.

Bu görevin üstesinden gelmek üzere bir Hazırlık Komitesi oluşturulur. Komite daha sonra kendini ve işleyişini tanımlayan "Hazırlık Komitesinin Görev, Sorumluluk ve Yetkileri Üzerine Bir Taslak Çalışması" başlıklı, dar çevrede dağıtılan bir metin yayınlar. Bildiğimiz kadarıyla bu belge otuz dört yıl aradan sonra ilk defa bu kitapta günışığına çıkmaktadır."

(Sunu'dan)

ÇIKIYOR!

İSTEME ADRESLERİ:

GÜNEY

Üç Aylık Kültür Sanat Edebiyat Dergisi
Asmalımescit Mah.
Terkoz Çıkmazı Sok.
Terkoz İşhanı No: 1/62
Beyoğlu - İstanbul

Tel.: 0212 - 25 111 91
www.guneydergisi.org
guneydergisiistanbul@gmail.com

DÖNÜŞÜM YAYINLARI

Sultaniye Mahallesi
625 Sok No: 7/1
Esenyurt/İstanbul

Tel.: 0530 973 73 95
www.interyayinlari.org
donusumyayinlari@gmail.com

GÜNEY'DEN SİZLERE

Merhaba...

Uzun soluklu bir dergi olma hedefiyle yola çıkmıştık...

80. sayımızla daha sizlerleyiz. 80 sayıdır sizlerleyiz... Güney üç ayda bir çıkan bir dergi olduğuna göre 20 yıldır Güney dergisini okuyorsunuz demektir! Uzun solukluyuz...

Ve bundan dolayı haklı bir gururu da yaşıyoruz...

Ama bu başarı ve uzun soluklu olmamızda en büyük pay siz okurlarımızın... Sizsiniz Güney'i yaşatan... Ve yaşatacak olan...

* * *

Devrimci, sosyalist, muhalif basın-yayın organlarına yönelik baskı ve saldırıların yoğunlaştığı bir dönemde dergimizin sizlere ulaşması bile başlı başına önemli diye düşünüyoruz... Öyle ya; "Olağanüstü Hal" koşullarında, gazete ve dergi binalarının basılmasının, gazetecilerin gözaltına alınmalarının, tutuklanmalarının, onlarca yıl hapis istemiyle yargılanmalarının "olağan hale" geldiği bir süreçten geçiyoruz...

Ve burası Türkiye: Her an, her şey olabilir!

* * *

Bu sayımızda yine elimizden geldiğince sizden gelen ürünlere yer verdik. Bunun nedeni GÜNEY'in sizin derginiz olması... Bundan böyle de bu durum sürecek... Evet, ürünlerinizi gönderin, Güney okurlarıyla paylaşın istiyoruz...

Bir şey daha istiyoruz sizden: GÜNEY'in daha geniş dağıtılması için çaba göstermeniz...

Yeni sayıda buluşmak üzere...

Hoşçakalın...

GÜNEY
KÜLTÜR • SANAT • EDEBİYAT DERGİSİ

Sahibi ve
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
Hüseyin Gül

Yönetim Yeri ve Adresi:
Asmalımescit Mah.
Terkoz Çıkmazı Sok.
Terkoz İşhanı No: 1/62
Beyoğlu - İstanbul

Tel.: 0212 - 25 111 91

Yayın Türü: Yerel Süreli
Dizgi & Grafik: Güney Grafik

Baskı: Berdan Matbaacılık
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit.
C Blok No: 215-216-239
Topkapı/İstanbul
Tel.: (0212) 613 11 12

Banka Hesap Numaraları:
TL Hesabı İçin:
Hüseyin Gül
İş Bankası İstanbul Esenyurt Şubesi
Hesap No: 1247 0336697
IBAN No: TR51 0006 4000 0011 2470 3366 97

Posta Çeki:
Hüseyin Gül Hesap No: 11939375

Abonelik Koşulları:
Yurtiçi: Yıllık (4 sayı): 40 TL
Yurtdışı: Yıllık (4 sayı): 25 Avro
(Posta Ücreti Dahil)

Aboneliğin başlatılması için; yıllık abone bedelinin banka hesap numaralarımıza yatırılması, banka dekontunun Güney'i göndereceğimiz adresle birlikte mail adresimize gönderilmesi gerekmektedir.

İlan koşulları:
Ön ve arka kapak içleri (renkli)
Tam sayfa: 2.000 TL • **1/2 sayfa:** 1.000 TL
İç sayfalar: (En fazla yarım sayfa)
1/2 sayfa: 500 TL • **1/4 sayfa:** 250 TL
(Yayınevi ve kitapçılara %30 indirim yapılır.)

Almanya Temsilciliği:
İlyas Emir
Allee Str. 32 · 42853 Remscheid
Tel: 02191- 40401 · Fax: 02191/460 15 20
Cep: 0172 - 75 09 44 0

Förderverein Güney e.V.
E-Mail: guney-verein@gmx.de

Yurtdışı (Almanya) Banka Hesap Numarası:
Berliner Sparkasse
IBAN: DE86 1005 0000 0190 6046 70
BIC: BELADEBEXXX

İnternet: www.guneydergisi.org ■ **E-Mail:** guneydergisiistanbul@gmail.com
www.facebook.com/Güney-Kültür-Sanat-ve-Edebiyat-Dergisi

GÜNEY dergisinde yayınlanan tüm yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.
Yazılar elektronik adresimize Word dosyası ve ataç olarak gönderilmelidir.
Yayına kapanış süresi: Her sayı için, sayı çıkmadan üç hafta öncedir.

İÇİNDEKİLER

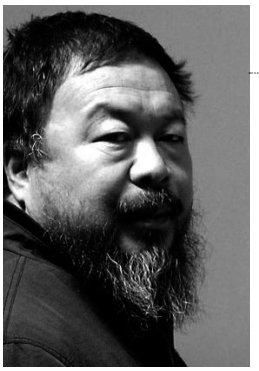

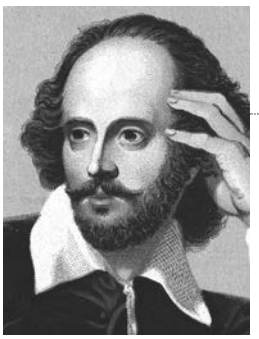

	3	güney'den sizlere	
kapak	**5**	"AK"DENİZ?!! Ya da insanlığın barbarlık hali	
	6	Hapishanelerden	
	7	Sosyal medyadan	
güncel	**8**	"Aldanmazsak: varız! Aldanırsak: yok!"	Derya GÜMÜŞ
şiir	**10**	Yağmurertesi	Nevin KOÇOĞLU
güncel	**11**	Karanliktaki aydinliğa dair (Aforizmalar)	Temel DEMİRER
şiir	**13**	Aether	Dilek BİLGE
	13	Kırk bir yaşında	Ulaş NİKBAY
güncel	**17**	Spartaküs ile Şeytan'ın hikayesi	Mehmet U. ŞENTÜRK
	18	İki sevgilinin memleket muhabbeti	Adil OKAY
	21	Sokakların dili	ESTER
çîroka	**22**	Qumar	Selahattin ÇAM
şiir	**23**	Siz ve sız	Melek ERTAN
helbest	**24**	Fat û Fatereş û Fatê / Üç Fatma	A. KARABAX
öykü	**26**	Pencere Aşkı	Veysi ÜLGEN
dosya	**28**	1917 Ekim Devrimi kadınların kurtuluşunun yolunu aydınlatıyor!	GÜNEY
	38	Ekim'in Komünist Kadınları: İnès Armand	Gülfer UĞUR
öykü	**42**	Kuyu	Ali Fuat KARAÖZ
	44	Şebboy kokulu şarkılar	Şeyma KOÇ
deneme	**46**	Bir Dahi: Shakespeare	B. KORKANKORKMAZ
şiir	**51**	İçinden toprağın	İpek MORAL
öykü	**52**	Ben ve ben	Erol KASIRGA
öykü	**54**	Sessiz bir yolculuk	Yavuz AKÖZEL
şiir	**54**	Ay	Emre KÜÇÜKOĞLU
deneme	**55**	Edebiyat/Kadın ve itiraz	Ayla TÜRKSOY
şiir	**57**	Hadi anlat bana	Emin ALİ
deneme	**58**	Bilim ekseninde tanımlama ve Değerlendirme sistemleri	Adar JİYAN
öykü	**61**	Çıplak bebek	Nazmi BAYRI
deneme	**62**	Azra'ya Mektuplar - 1	Josef KILÇIKSIZ
şiir	**63**	Eyyy yaralı kadın kalk ayağa!	Muazzez U. AVCI
söyleşi	**65**	Yazar Orhan Çelik'le söyleşi	Seher YEĞİN
deneme	**68**	Enver Gökçe	Mehmet DESDE
söyleşi	**73**	Münir Ramazan Aktolga ile söyleşi	Ali ÖZENÇ ÇAĞLAR
kitap	**75**		
deneme	**80**	Ütopya & Distopya	Emre CAN
tiyatro	**82**	Ferman Karayiğit ve Tiyatro Asmin	Gülsen GÜLBEYAZ
sinema	**86**	Sinema Notları	Anuş PAZARCIYAN
karikatür	**98**		Kaya ÖNTAŞ

“AK”DENİZ?!!
Ya da insanlığın barbarlık hali

Ortadoğu ve Afrika’da yürüyen haksız savaşlardan, yoksulluktan, sefaletten kaçıp Avrupa’ya ulaşmak isteyenlere “AK”-DENİZ’in mezar olduğu gerçeğini bilmeyenimiz yoktur. İnsanların canlarını paraya tahvil eden insan tacirleri vasıtasıyla ya da kendi olanaklarıyla, ilkel yollarla, ilkel araçlarla “AK”DENİZ’i geçip Avrupa’ya ulaşarak hayatını kurtarmak isteyenlerin... Yaşamak, belki biraz daha iyi yaşamak amacıyla çıktıkları yolda yaşamı yolda tükenenlerin... dramı sürüyor... Hem de uygar dünyanın gözleri önünde... Ve onların engellemeleriyle birlikte... Ve uygar olduğunu ileri sürenlerin tehdit ve şantajlarıyla birlikte...

Savaşı başlatan, insanları çeşitli gerekçelerle birbirlerine kırdıran ve bundan çıkar elde eden, kâr, daha fazla kâr sağlayan emperyalist ve gerici yerel haydutların insan yaşamını hiçe saymaları, onları yerlerinden yurtlarından etmeleri sonucu “yaşama yolculuğa” çıkanların dramıdır; uygar dünyanın gözleri önünde sergilenen... Yüzlerce, binlerce insanın denize gömülmeleri karşısında suskundur dünya, suskundur “uygarlık” denilen barbarlık... Kanıksanan bir dramdır süren...

Ama bu duruma seyirci kalmayan; durumu kamuoyu oluşturmaya çalışani birşeyler yapmanın gerekli olduğuna inanan ve bunun için çabalayanlar da vardır... Sanatçı Ai Weiwei bunlardan birisidir...

Bu sayımızın ön ve arka kapağını bu sanatçının mülteci dramını konu alan iki eserine ayırdık.

Sanatın heykel, fotoğraf, enstalasyon, mimari gibi farklı alanlarına uzanan Çinli sanatçı Ai Weiwei, yaptığı sanatsal üretimle olduğu kadar politik duruşuyla

da önemli bir sanatçı... Kendi ülkesinde egemenlerin sansürüne karşı çıkan, bu karşı çıkışı Çin emperyalist devlet yönetimi tarafından cezalandırılan, koğuşturmalara uğrayan, bir saldırıda beynine aldığı bir darbe sonucu beyin kanaması geçiren ve ölümden dönen ve ama buna rağmen yılmadan üreten bir sanatçı Ai Weiwei...

Sosyal konuları sanatsal üretiminde işleyen Weiwei son çalışmalarında mülteci sorununu konu edinen çalışmalara imza atıyor. Geçtiğimiz yıl Viyana’da sergilediği “F Lotus” isimli enstalasyonu epey ses getirmişti. Bu enstalasyondan bir detayı bu sayımızın arka kapağımızda yayınlıyoruz.

Ai Weiwei mülteciler konusunda çalışmalarına devam ediyor. Bu amaçla bu yıl Prag ve Berlin’de enstalasyonlarını sergiliyor. Berlin konser salonunun sütunlarının 14.000 can yeleği ile sarmalanması yanında sanatçı Prag National Galleri’de (Çek Cumhuriyeti) mültecilerle yüklü devasa bir tekne enstalasyonunu sergiliyor. İçinde 260 mülteci figürü bulunan 70 metre uzunluğunda tekne sergi salonunun tavanına çelik halatlarla tutturulmuş. Enstalasyonuyla Weiwei; dikkati Akdeniz üzerinden Avrupa’ya ulaşmaya çalışan mültecilere çekmek istiyor.

Ai Weiwei, yükleme tanıtımı sunulan, Avrupalılar sorusu böylece onların yaşam tarzı devam edecek ve aynı zamanda mültecilerin durumu görmezden olabilir. filika hala az Prag Ulusal Galerisi’nde bir yıldan görülebilir serginin ‘Journey Kanunu’ (bu arada yasası) bir parçasıdır.

Sanatıyla farkındalık yaratmaya, kamuoyu oluşturmaya çalışan Weiwei’ın çabaları sessizliğin ortasında elbette değerli... O sanatçı duyarlılığının/sorumluluğunun gereğini yerine getiriyor. Ancak biliyoruz ki, emperyalist barbarlık bir bütün olarak ortadan kaldırılmadığı sürece “AK”DENİZ mezarlık olmaya devam edecek...

Herkesin barbarlığa karşı mücadelede Weiwei sorumluluğu ile hareket etmesi gerekiyor...

Görev insanlığın barbarlık hallerine karşı mücadeledir!

Akdeniz’i bir mülteci mezarlığına döndüren sisteme karşı mücadeledir görev! ■

HAPİSHANELERDEN

Geçtiğimiz aylarda hapishanelerden dergimize gönderilen mektup ve ürünlerden bazılarını yayınlıyoruz...

Sayın İlyas Emir,

Büyük emek ve fedakarlıkla hazırlanan Güney dergisi Edirne Hapishanesinde bize de ulaştırılıyor. Öncelikle bunun için teşekkürlerimizi iletmek isteriz.

Bu faşizan baskı ve hukuk dışı saldırılar karşısında ezilenlerin dayanışması bir lüks değil, tarihsel bir sorumluluktur. Umudun karartılması girişimlerine karşı umudu büyütmek ve halklarımıza demokratik bir zaferi armağan edebilmenin biricik yolu da dayanışmadır. Eli kalem tutanın, dili doğruları söyleyenlerin sorumlulukları etik açıdan da daha fazla elbette. Bu çerçevede; tüm baskılara ve engellemelere rağmen susmayan muhalif basına ve onun emekçilerine bin selam olsun. Şahsınızda GÜNEY dergisinin bütün emektarlarına şükranlarımızı sunuyor, Çalışmalarınızda başarılar, kolaylıklar diliyoruz. 19.01.2017

Selahattin Demirtaş HDP Eş Genel Başkanı.
Abdullah Zeydan, HDP Hakkari Milletvekili.

(F Tipi Hapishane/EDİRNE) ■

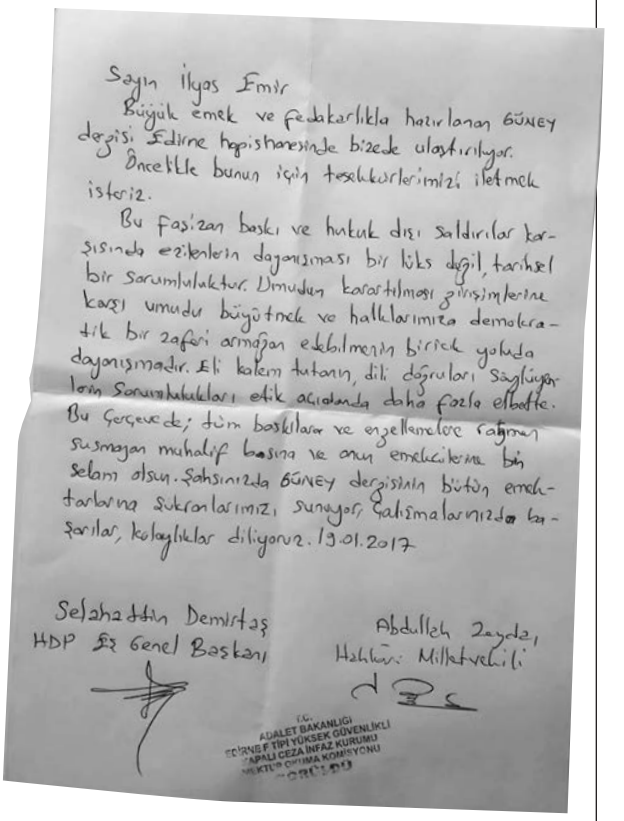
Sayın İlyas Emir

Büyük emek ve fedakarlıkla hazırlanan GÜNEY dergisi Edirne hapishanesinde bizede ulaştırılıyor.

Öncelikle bunun için teşekkürlerimizi iletmek isteriz.

Bu faşizan baskı ve hukuk dışı saldırılar karşısında ezilenlerin dayanışması bir lüks değil, tarihsel bir sorumluluktur. Umudun karartılması girişimlerine karşı umudu büyütmek ve halklarımıza demokratik bir zaferi armağan edebilmenin biricik yolu da dayanışmadır. Eli kalem tutanın, dili doğruları söyleyenlerin sorumlulukları etik açıdan da daha fazla elbette. Bu çerçevede; tüm baskılara ve engellemelere rağmen susmayan muhalif basına ve onun emekçilerine bin selam olsun. Şahsınızda GÜNEY dergisinin bütün emektarlarına şükranlarımızı sunuyor, Çalışmalarınızda başarılar, kolaylıklar diliyoruz. 19.01.2017

Selahattin Demirtaş
HDP Eş Genel Başkanı

Abdullah Zeydan,
Hakkari Milletvekili

T.C.
ADALET BAKANLIĞI
EDİRNE F TİPİ YÜKSEK GÜVENLİKLİ
KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU
MEKTUP OKUMA KOMİSYONU

■ **Desen: Haydar Bayar**

■ **Karikatür: Mehmet Boğatekin**

■ Merhaba Sevgili Güneyliler,

Artık Tekirdağ'dayım. Adres defterimi yeni verdikleri için size önceden yazamadım. 22 Temmuz'dan beri buradayım. İletişim olanakları epey kısıtlı. Ve umarım ardı arkası gelmeyen dalgalardan dolayı olumsuz etkilenmemişsinizdir; her yere kilit vuruluyor. Haliyle sizin orada olmanızı dileyerek yazıyorum. Görüşmek dileğiyle…

Sedat Ot
2 Nolu F Tipi Hapishanesi
B-2-T34/ TEKİRDAĞ

■ Değerli Güney Çalışanları,

Güney dergisi düzenli ulaşıyor bana. Güzel ve değerli emekleriniz, güç ve moral veriyor. Çok anlamlı iş başarıyorsunuz. Çok teşekkürler yoldaşlar; sonlarken, tekrardan içtenlikle selamlıyor, mücadelenizde başarılar diliyorum. Kalın sağlıcakla.

M. Zeki Deniz
F Tipi Kapalı Hapishane
A8/23/BOLU

■ Değerli Güney emekçileri,

Nasıl ki güneş her daim ışıyıp ısıtıyor ve sarıp sarmalıyorsa insanlığı… Nasıl ki "karanlığın sonu bir ulu şafak ise" ve nasıl ki gelecek düşüncesi var etmeye devam ediyorsa canlıları… Zulmetin zulmüne inat, umut ve özlemlerimiz de bizleri ayakta tutup yürüyüş eylettirecek ve özgür yaşama kavuşma faslına ulaştıran olacaktır.

Elbetteki canlar elbette, toplumsallaşmış insanlık kazanacaktır!

Bu duygu ve düşüncelerle, selam, sevgi ve saygılarımla başarı ve esenlikler dilerim.

Gönlünüzden, yüreğinizden özgür yaşam ateşi ve güneş eksik olmasın!

Ayhan Kavak
(1 Nolu T Tipi Hapishane
A-12 Bandırma/BALIKESİR)

SOSYAL MEDYADAN

Geçtiğimiz dönemde sosyal medya üzerinden paylaştığımız bazı görseller...

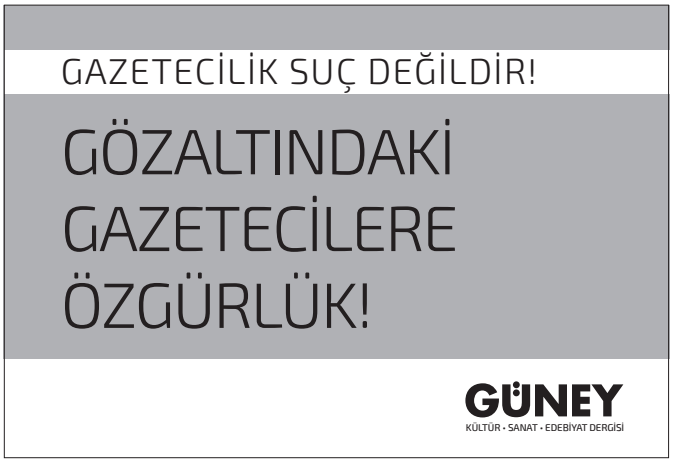

"POST-FACT ÇAĞI"NDA YAŞIYORUZ! OLGULARLA DEĞİL... ALGILARLA YÖNETİYORLAR DÜNYAYI!

"ALDANMAZSAK: VARIZ! ALDANIRSAK: YOK!"*

■ **DERYA GÜMÜŞ**

"Post-fact çağı"nda yaşıyoruz! Bu çağ son yıllarda çok fazla dillendirilen "algı operasyonu" ile daha bir bilinir oldu... İsimlendirmede sadece "post-fact çağı" ya da "algı operasyonu" denilmiyor; "fake-fact", "alternatif-fact", "post-truth" isimlendirmeleri de kullanılıyor... Türkçede "hakikat ötesi", "çakma olgu", "alternatif 'olgu'", "gerçek-ötesi", "gerçek-sonrası", "post-gerçek", "post-olgusal"... gibi isimlendirmelerle de karşılaşmamız mümkün... Çeşitlilik gösterse de bütün bu isimlendirmelerin anlattığı özde şu:

"Nesnel gerçeklerin belirli bir konu üzerinde kamuoyunu belirlemede duygulardan ve kişisel kanaatlerden daha az etkili olması durumu"...

Sözlük deyimi böyle açıklıyor...

***

"Gerçekliğin olmaması; gerçeğin, gerçekliğin öneminin ortadan kalkması/kaldırılması; gerçekliğin yerine algıların konulması... Gerçeklerin öneminin ortadan kaldırılması durumu...

Evet, günümüzde hakim sınıfların yönetip yönlendirmede, kendi aralarındaki dalaşta, emekçilere karşı saldırılarında vb. vb. kullandıklarıyöntem bu! Olgular üzerinden değil, algılar üzerinden siyaset yapıyorlar.

Gerçeklerin öneminin ortadan kaldırılması durumu yeni bir olgu değil aslında... Sömürü toplumlarında egemenler her zaman gerçekleri kendi çıkarları doğrultusunda yorumlayıp süzgeçten geçirerek, kendi gerçekleri haline getirir; bunu gerçeğin kendisi olarak sunar topluma. Geniş yığınların gerçek olarak algıladığı, ona egemenler tarafından gerçek olarak sunulandır. Sömürülenlerin beyinlerinin işgali, sömürücülerin egemenliğinin en önemli dayanaklarından biri. Hakim sınıfların hemen her dönemde kitleleri yönetmek için başvurdukları "yalan" siyasetin başka bir versiyonu bugün olan...

Hani, şairin dediği gibi;

"(...) /söz yalan söylüyorsa, / ses yalan söylüyorsa, / ellerinizden geçinen / ve ellerinizden başka her şey / herkes yalan söylüyorsa, / elleriniz balçık gibi itaatli, / elleriniz karanlık gibi kör, / elleriniz çoban köpekleri gibi aptal olsun, / elleriniz isyan etmesin diyedir. / Ve zaten bu kadar az misafir kaldığımız / bu ölümlü, bu yaşanası dünyada / bu bezirgan saltanatı, bu zulüm bitmesin diyedir." ("Ellerinize ve Yalana Dair", Nazım Hikmet)

Evet, "bezirgan saltanatı" bitmesin diye her zaman bizi bir çeşit kandırdı hakim sınıflar.

***

Egemenler bugün hemen herkese ulaşma imkânlarına sahip. Gelişmiş medya ağı ve "sosyal medya" adını verdikleri araçları kullanarak geniş çaplı "algı operasyonu" yapıyorlar! Olguların ne olduğu değil, nasıl algılandığı önemli hâle geliyor. Ve bu algı yönetimiyle insanların davranışlarını belirlemeye çalışıyorlar. Bu belli bir bölgeye, bir ülkeye de ait değil... Global bir trend...

Örneğin İngiltere'de yapılan referandum sürecinde karşımıza çıkıyor "post-fact" olgusu. Bilindiği üzere 2016'nın Haziran ayında İngiltere'nin "Avrupa Birliği'nden ayrılıp ayrılmaması konusunda bir referandum yapıldı. Soru aslında hakim sınıfların bir kanadı tarafından sıradan bir seçim vaadi olarak gündeme getirilmişti ve ama esas niyet AB'den ayrılmak değildi. Referandumla istenen sadece AB yönetiminden İngiltere lehine daha fazla tavizler koparmaktı. Sonuçta İngiltere seçmeninin %52'si Brexit'ten yana oy kullandı. Aslında böyle bir sonuç beklenmiyordu.

Peki nasıl olmuştu da beklenenin tersi sonuç çıkmıştı? Sonuçtan hoşnut olmayan İngiliz burjuvazisi durumun "anormalliğini" anlamaya/anlatmaya başladı: Sosyal medya üzerinden yapılan yalanlarla dolu AB karşıtı propaganda başarılı olmuştu! Bu durum aynı zamanda post-fact deyiminin siyaset arenasında daha fazla kullanılmasına yolaçtı...

Benzer bir durum ABD başkanlık seçimlerinde yaşandı. Seçim kampanyası sürecinde adaylar, özellikle de Donald Trump algı yaratmak ve siyasi rakibini altetmek için gerçekleri tersyüz etmekten geri durmadı. Sosyal medya üzerinden açıkça yalan pompaladılar. Ve bu Trump destekçileri arasında yalan haberler hızla yayıldı, uzun süre dolaşımda kaldı ve kamuoyunun adaylar ve politikalarıyla ilgili algısını manipüle etti. Kazandı Trump... Bitti mi yalan furyası? Hayır! Devam etti: Kendisinin başkanlık yemin töreninin şimdiye kadar ki en kalabalık yemin töreni olduğu yalanını söyledi! Yalan olduğu olgularla ortaya çıkarıldı. Utandı mı? Elbette hayır! "Bizim 'alternatif olgular'ımız var!" diyerek kendi seçmen kitlesini yönlendirdi!

Trump "algı operasyonunu" çok açık ve arsızca yaptı, yapıyor. ABD'nin yeni lideri bu alanda yalnız mı? Elbette hayır! Dedik ya, aslında yalanı gerçek olarak görüp gösterme, kendi amaçları için uydurulan gerekçelere göre hareket etme ve bunu dünyaya kabul ettirme durumu yeni de değil...

Örneğin; Irak'a işgalle başlayan ve bugün Ortadoğu'yu kan gölüne çeviren gelişmenin başında egemenlerin bilinçli bir yalanı vardı! Irak'ta kitle imha silahlarının olduğu yalanını yaydılar! Sürecin sonunda söylenenlerin yalan olduğu ortaya çıktı! Savaşla Irak'ı mahvettikten sonra söylediklerinin yalan olduğunu kabul ettiler, özür dilediler sözümona... Ama ne fayda! Olan olmuştu bir kere!

***

Dünyadan örnekler verdik hep... Peki Türk hakim sınıfları sütten çıkmış ak kaşık mı? Elbette hayır! Onlar da diğer ülkelerin hakim sınıfları kadar, evet en az onlar kadar bu konuda maharetlidirler. Onlar da yalan söyleme, gerçekleri tersyüz etme, gerçeği değil işlerine geleni kitlelere taşıma ve bilinçleri esir alma konusunda başarılıdırlar!

Örnek mi istiyorsunuz? Çok örnek var... İşte ilk akla gelenlerden bir demet:

— Gezi olayları sırasında eylemciler camide içki içti dediler... Yalan olduğu ortaya çıktı!

— Gezi olaylarının başında yüzlerce yalan dolandı "sosyal medya"da Örneğin "polis portakal gazı kullandı, 35 ölü var" dediler... Yalan olduğu ortaya çıktı... — "80-100 çıplak adam başörtülü kadını dövdükten sonra üzerine işedi" dediler... Yalandı!

— 15 Temmuz'da "Boğaz Köprüsü'nde bir askerin başı kesildi" yalanı, hem de resim eşliğinde dolandı "sosyal medya"da!

— Diyarbakır'da Sur ilçesi için; "terörden en çok zararı Sur gördü" dediler; olguyu tersyüz edip, devletin Sur'a saldırısını ve orayı yerlebir ettiğini gözlerden gizlemeye çalıştılar... Yalandı... vs. vs.

Şimdilerde 16 Nisan'da yapılacak referandumla ilgili gerçeklik tersyüz ediliyor... Örneğin; referandumda her iki taraf da (evet - hayır) olguları tersyüz ediyor, referandumu kitlelere ölüm-kalım meselesi gibi sunuyorlar! Halbuki kitleler açısından özde değişecek birşey yoktur, olmayacaktır... Ama ne gam?! Algılarla oynamaya devam!

***

Aslında 21. yüzyılda tekniğin ve hızlı iletişimin gelişmiş olması bir yanıyla büyük bir avantaj. Büyük olanaklar sağlıyor insanlara... Dünyanın bir yerinde olan bir şey diğer en uç köşesinde haber oluyor. Eskiden egemenler, olguların-bilgilerin yaygınlaşmasının zor olması durumundan faydalanırlardı. Kitleler bilinçli olarak cahil, bilgisiz bırakılırdı ki, bu kitleleri istedikleri gibi yönetsinler.

21. yüzyılda artık bu mümkün değil. Dünyanın hangi ülkesinde olursa olsun, nasıl olursa olsun haber hızlı bir şekilde yayılabiliyor... Ve bu tabii ki, bir yanı ile çok iyi bir şey... Bilgiyi saklamanın mümkün olmadığı ortaya çıktığından bu yana yeni bir yöntem uyguluyor egemenler: Olgu ve bilgileri "hiçleştirme" operasyonları yapmak, yanlış bilgi ile bilinçli bir bilgi kirliliği yaratmak, bu yolla insanların beynini teslim almak... Öyle ki, bilgi kirliliğinin olduğunu insanlar sezinlediği ölçüde, herkes "güvenli" bilgi kaynağı arıyor, sonuçta ama bu herkesin "kendi mahallesi"nin, kendi arkadaşının dedikodusuna kulak vermesi, kendi kanalını, kendi siyasal partisinin yayınlarını, sosyal medyadaki kendi arkadaşlarının yaydığı bilgilere dayanması vb. gibi bir sonuç doğuruyor. Bu da esasen, olguların değil, algıların ön plana çıkması anlamına geliyor.

***

Günümüzde gerçeklere, olgulara ulaşmak hem çok kolay... hem de çok zor... İmkân var, ama belki zamansızlıktan, belki güven eksikliğinden ya da belki başka nedenlerle gerçek bir araştırma, sorgulama yapılmıyor. İşin kolayına kaçılıyor. "Benim liderim söylüyor, o zaman doğrudur...", "Benim medyam söylüyor, o zaman budur ger-

çek...“ vs. şeklinde bir düşünce hakim duruma geliyor. Bu durumda birey kolay yönlendirilmeye, yönetilmeye daha açık hale geliyor. Bu zincirleme operasyon elbette egemenlerin gayet bilinçli yaptığı bir iş... Şairin dediği gibi; *“(...) Elbet de aşikâre yapmıyorlar bunu / renk renk fener asmışlar kuru dallara / yalanları salmışlar yollara / hepsinin de kuyruğu telli pullu.” (“En Mühim Mesele”, Nazım Hikmet Ran)*

Peki aldanmak, aldatılmak kaderimiz mi?

***

Bu durumu aşmak için herkese büyük sorumluluk düşüyor. Tek kaynaktan “bilgilenmek”, tek kaynağa bağlı kalmak, körü körüne taraftar olmaktır. Birçok kaynağa ve özelde de karşı tarafın ne dediğine bakmak gerek! Sorgulamak, eleştirel olmak, şüpheyle yaklaşmak gerek!

Salt işimize geliyor diye, doğruluğundan emin olmadığımız şeyleri sosyal medyada paylaşıyorsak, biz de aynı yanlışa düşüyoruz demektir. Unutmayalım: Gördüğümüz gördüğümüz olmayabilir! Duyduğumuz, duyduğumuz olmayabilir! “İnternette gördüm!”, / Görmüş olabilirsin... “Facebook’ta okudum!”/ Okumuş olabilirsin... “TV’de gördüm, radyoda dinledim”... / Görmüş, dinlemiş olabilirsin. Ama tüm bunlar gerçeğin ta kendisi olduğu anlamına gelmiyor! Çünkü hakim sınıflar beyinlerimizi esir almak için her türlü yola başvuruyorlar.

Gazete, televizyon, internet ve dergilerden alınan bilgilere, ne kadar güvenilir olduğu bilinmediği halde sorgulamadan itaat ediliyor. İnternetten elde edilen her bilgi doğru bilgi demek değildir. Örneğin vikipedi eski ansiklopedik bilgilerdeki “asgari düzeyde bilimsellik”i dahi yerine getirmemektedir. Özelde buraya herkesin girip istediğini yazabilme imkânı vardır. Bu nedenle vikipedi tek bilgi kaynağımız olamaz! Bu bilgiler, kesinlikle güvenilir değildir, en azından başka kaynaklarla karşılaştırılmak zorundadır. İnsanı bilgi kirliliğine mahkûm eden en temel unsurun medya araçları olduğu unutulmamalıdır.

Her bilinçli, demokrat, sosyalist kültür insanı, aydın olma iddiasında olan insan bu konularda sorumlu davranmak zorundadır. Dergimizin yazarları ve okurlarına da biz bu çağrıyı yapıyor, birbirimizi bu konularda uyarmanın önemli olduğuna işaret etmek istiyoruz.

***

Sonuç mu?

*“Aldanıp aldanmamak, / İşte mesele. / Aldanmazsak: varız! / Aldanırsak: yok!”**

20 Mart 2017 ■

(*) Nazım Hikmet Ran, “En Mühim Mesele”

YAĞMURERTESİ

■ NEVİN KOÇOĞLU

Güneş yine battı Almerina
yine yaprak fırtınası...
Bilirsin yağmurertesi iki gün güneş fazla
buralara,
koltuğumu bahçeye çevirdim
ve yüzümü,
birkaç işçi kırmızı ağ geriyor ağaçların etrafına
ağaçların ruhu derin sarı bir uykuda...

Kuşlar çan sesinden korkuyorlar Almerina
ben öğrenemedim korkmayı.
Sabaha dek tavandaki yıldızlara bakıyorum
kıpırtısız
ve kalbimdeki taşları sayıyorum
becerebildiğim tek şey bu-
yalnız...

Bütün panjurları aç Almerina
açılmayınca diri bir ölüm hâli sanki.
Bu karanlığın saatlerle de ilgisi yok aslında
dağlar sustu çünkü ve çınarlar,
Maggiore’nin şarkısını söyleyen kuğular...
Sesim sadece sesimle konuşuyor şimdi,
yüzümde yankılanıyor...
Ama daha yalnızlar var Almerina
sil gözlerini...

Yanıldık biz Almerina,
oysa “inanmıştık çakıl taşlarının
nefes aldığına”*
yosunların derini anlattığına, gölün maviyle
konuşmasına
rüzgârın kulağımıza her gün
bir hikaye fısıldadığına,
inanmıştık...
Belli ki bir suskunlukmuş bizimle konuşan,
ve bizi bu soğuk gölün kıyısına çağıran
suskunlukmuş...

Göle gidelim Almerina, artık uyumak istiyorum...

** Mahmud Derviş*

KARANLIKTAKİ AYDINLIĞA DAİR (AFORİZMALAR)

■ **TEMEL DEMİRER**

"Siz ne derseniz deyiniz
benim bir gizli bildiğim var." [1]

Heybelerinin bir gözünde umutsuzluk, öteki gözünde korku yükü taşıyanlar yol alamaz. Olsa olsa, yerinde sayan bir kaygıyla hiçleşirler.

"Kuşku duymak uzun yaşamış olanın ayrıcalığı" [2] olsa da; "Ateşin içinden ne denli iyi yürüdüğündür mesele," -Charles Bukowski'nin altını çizdiği üzere- hiçleşmemek için…

* * * * *

Hiçleşme sarmalının dört yanı kuşattığı durum(umuz)da; dün öldü, bugün can veriyor, yarın ise henüz doğmadı.

Dün ölmüşken; can çekişen bugüne dair; "adını yaşamak koymuşuz ya, kulak asma./ bizimkisi ayak sürümek dünya toprağında," demek mümkün değil, Murathan Mungan gibi…

Stanislaw Lec'in, "Suç giderek romantikliğini kaybediyor. O, günlük hayatın klasiği olmaya başladı"; Seneca'nın, "Hayatın bize getirdikleri için gözyaşı dökmeye ne hacet? Hayatın kendisine şöyle bir bakmak bizi gözyaşlarına boğmaya yetmez mi?"; [3] Kemal Tahir'in, "Bir memlekette insanlar namuslu olduklarıyla ayrıca övünüyorlarsa, o memleketin hâli dumandır," saptamalarıyla betimlenen tabloda –hiçleşmemek için– ayak sürümekten öte bizimkisi ya da öyle olmalı!

Başka çare yok. Çünkü bugün, dün beklediğin yarınken; gözlerini kapattığında dünya kaybolmaz. Veya ne ekersen onu biçersin…

Bu kadar da değil! Durgun su solucan yetiştirirken; kullanılmayan maddi kaynaklar muhakkak kaybolmuş sayılmaz, fakat kullanılmayan insani kaynaklar daima yok olmuş demektir…

O hâlde hiçleşmeden hayata karışarak, onu biçimlendirmek için "Her yokuşun bir inişi vardır," demeliyiz.

Malûm olduğu üzere, hangi dağ vardır ki üzerinden yol geçmesin…

Hem ayağa kalkmadığımız sürece ne kadar yüksek olduğumuzu bilemeyiz…

Bu günlerin geçtiğini görmek için yaşamalı, körler toplumuna karşı dik durup diklenmeli…

"Nasıl" mı?

"Bir körler toplumu yaşamını sürdürebilmek için nasıl bir düzen kurabilir? Örgütlenerek, örgütlenmek bir bakıma görmeye başlamak demektir," [4] der José Saramago…

* * * * *

Bugün can veriyor, yarın ise henüz doğmamışken; Suat Taşer'in dizelerindeki gibi, "Gölgemizden korkar olduk/ selâm vermekten düş görmekten/ kapımızı çalan postacıdan dilenciden/kundaktaki çocuğumuzdan/saksıdaki çiçeğimizden/aynadaki hayalimizden de korkar olduk"…

Bugünün hâli bu olduğu sürece yarının doğması mümkün değil. Çünkü "Korku insanı kör eder"ken; [5] "Hiçbir şey, korkuya dayanan saygı kadar iğrenç değildir," notunu düşer Albert Camus…

Bu durumda yarınlar için korktuğunuz biricik şey korkunun kendisi olmalı; çünkü korktukça tutsaklaşır, umut ettikçe özgürleşebiliriz.

Bir şey daha: Kahraman ve korkak tamamen aynı korkuyu duyar, ama yalnızca kahraman korkusuyla yüzleşip onu bir aleve çevirebilir.

Nihayetinde korku da cesarette hayat(ımız)a ilişkin seçimdir.

* * * * *

Paulo Coelho'nun, "Hayatın sırrı, yedi kere düşüp sekiz kere kalkmaktır"; Can Yücel'in, "bu kadar da ısıtmazdı belki de bahar güneşleri/her kaybedişin ardından hayat yeniden başlamasaydı eğer," notunu düştüğü hayat(ımız) konusunda şöyle uyarır hepimizi Karl Marx: "Eger tu dixwazî bibî ajal helbet tu dikarî. Ji bona vê pişta xwe bidî hêşa mirovahîyê û tenê guh bidî kevlê xwe beşe/Hayvan olmak istiyorsan, olabilirsin elbette. Bunun için insanlığın acılarına sırt çevirmen ve yalnız kendi postuna özen göstermen yeterli."

Yaşadığın kadar var olabilen hayat bir aynadır. Siz ona gülümserseniz, o da size gülümser.

Hayattan korkmadan, başarıya dönüştürülebileceğini görmek, kavramak "olmazsa olmaz"ken; satranç oynamaya benzer o; çok kez şah ama bir kere mat dersin.

Edip Cansever'in, –asla ıskalanmaması gereken!– "Her başlangıçta yeni bir anlam vardır," uyarısında dile getirdiği hayat ya cesur bir tecrübedir ya da hiçbir şey değildir.

Ve de hiçbir yaşam boşuna harcanmamıştır; elbette gelişimi durmuşlar, hiçleşmişler, vazgeçmişler dışında!

O hâlde her koşulda Nâzım Hikmet'in, "dünyada kiracı gibi değil,/yazlığa gelmiş gibi de değil,/yaşa

dünyada babanın eviymiş gibi.../tohuma, toprağa, denize inan/insana hepsinden önce" dizelerindeki ısrarlı içtenlikle yaşayacağız hayatı…

"En iyi derslerimizi basit insanlardan öğrendiğimize kuşku yok," [6] diyen yaşam(ımız), tercihlerimizin toplamı olacak; Dante Alighieri'nin, "Cehennemin en azap verici yeri, büyük ahlâkî çöküntü dönemlerinde tarafsız kalanlara ayrılmıştır," sözlerini unutmayan taraflılığımızla!

* * * * *

Bunları gerçekleştirebilmek için, ne pahasına olursa olsun doğruda durabilmek ve "İnsan ancak bir şeyin ne olmadığını anlamak suretiyle onun tam olarak ne olduğu bilgisine yaklaşabilir." [7] "Gerçek yalan bilinmeyendir," [8] demek gerekiyor.

Çünkü "Olmaz olmaz deme, olmaz olmaz"; "Aldırma gönül aldırma"; "Smile when it hurts most/ En çok acı çektiğin zaman gülümse"; "Unutma sakın unutma; bağışlama ve susma sakın!" diyenler için "Yazgı diye bir şey yoktur, yalnız sınırlar vardır. En kötü yazgı sınırları sabırla karşılamaktır. Karşı çıkmak gerekir," Cesare Pavese'nin altını çizdiği üzere…

Kolay mı? İnsanın kıymetini meydana çıkaran, yüzleşip, göğüslediği zorluklardır.

Başarının sırrı amaca sadakatken; kaybettiğinde değil, vazgeçtiğinde yenilirsin…

Suya düştüğünüz için değil, sudan çıkmadığınız için boğulursunuz...

Bu güzergâhta doğru soru sormayanlar doğru cevap bulamazlarken; kendi yanıtları olmayanlar başkalarının soru(n)ları ile yaşarlar.

Ayrıca yanıtlarını doğru sıralamayanlar çözümü bulamazlar. Ya da çözüme ortak olmayanlar soru(n)ların parçası olurlar.

Malûm olduğu üzere, gömleğin ilk düğmesi yanlış iliklenince öbürleri de yanlış gider. Yani nereden başlayacağınızı bilmiyorsanız başlayamazsınız. Veya gideceğiniz yeri bilmiyorsanız vardığınız yerin önemi yoktur. Ya da nereye gideceğinizi bilmiyorsanız, herhangi bir yol sizi oraya "götürebilir!"

Bugünümüz şahsında geleceğimizi bilinçli duruşumuz belirlerken; yüzümüzü güneşe döndüğümüzde gölgeler hep arkamızda kalır.

O hâlde güneşin bize ulaşması için gölgeden çıkmalıyız. Çünkü var olmak değişmektir, değişmek olgunlaşmak; olgunlaşmak kendini durmadan cüretkârca yaratmaktır.

* * * * *

Cüretkârca yaşamak; Mevlana Celaleddin Rumi'nin, "Mum olmak kolay değildir./Işık saçmak için önce yanmak gerekir," diye tarif ettiği değilse nedir ki?

Unutulmasın: Taşı delen suyun gücü değil, damlaların sürekliliğiyken; önemli olan uzaklık değil, cüretkârca ilk adımı atabilmektir. Her yolculuk ilk adımla başlar. Ama gideceğimiz yere ulaşmak için ikinci, üçüncü ve gerekli tüm adımları atmak zorundayız.

Dalın ucuna gitmekten korkmamalı; çünkü meyve orada; göze alınan yerdedir.

Bu güzergâhta yeter ki siz kendinize inanın, başkaları da size inanacaktır.

Malûm ya, "Yaşamıyor olmak hiç de korkunç bir şey değil; bunu tam anlamıyla kavramış bir insan için hayatta katlanılamayacak hiçbir şey yoktur," [9] der Epikuros…

Suyun gücü yavaştır. Ama zamanla, her seferinde ufak bir parça olmak üzere, toprağı ve kayaları aşındırarak derin vadiler meydana getirir.

Dayanmanın, üstelemenin kıymetini bilmeyen yoktur: İyi ağaç kolay yetişmez; rüzgâr ne kadar kuvvetli eserse ağaçlar o kadar sağlam olur.

William Ernest Henley gibi, "En kötü şartlarda olsam bile/Ne korktum, ne de ağladım kimselere/ Kaderin pervasız darbelerinde bile/Kana bulansa da başım, eğilmedi asla," diyen insan(lar) cüretkârca istemeye görsün(ler), hiçbir şey erişilemeyecek kadar yükseklerde değildir.

Elbette eline diken batmadan gül toplayamazsın; hedefe yaklaştıkça, zorluklar artmasına artar. Ancak okyanusu suya bakarak aşamazsınız. Cesaretle yapmadan olamazsınız.

* * * * *

Cesaretli bir insan(lar) tek başına çoğunluktur. Çünkü Vincent Van Gogh'un, "İnsan gerçekten yaşamak istiyorsa çalışmalı ve cesaret göstermeli"; Virginia Woolf'un, "Ne kızgın güneşten kork artık/ Ne de azgın kışın hışmından" [10] deyişlerindeki üzere cesaret, korkuya rağmen "Ben varım" diyebilmektir...

Malûm kıyıyı gözden kaybetmeye cesareti olmadıkça, yeni okyanuslar keşfedemeyeceğiniz için yaşıyor sayılmazsınız. Güçlüklerin ortasında olanaklar yatarken cesaret hiç korkmamak değil, korkuya rağmen bir şeyler yapabilmektir.

Audrey Hepburn'un ifadesiyle, "İnsanların öldüğünü gördüm. Sevenlerin ayrıldığını. Her gün tekrar eden zulmü ve açlığı. Bütün bunlar bana gösterdi ki, hayatta hiçbir şey acı çeken bir insana duyacağımız empatiden önemli değildir. Hiçbir şey! Ne kariyer, ne servet, ne zekâ, ne mevki. Soylu bir hayat yaşayacaksak, başkalarının acılarına kayıtsız kalamayız." Bu durumda cesur olmak için cesurmuş gibi hareket etmek, bütün irademizi bu amaca göre kullanmak gerekirken; dünyanın en cesur yaratıkları insanlardır, öleceklerini bilerek yaşarlar.

* * * * *

"İnsan(lık)" konusunda Umberto Eco ve Jean-Claude Carrière gibi düşünmüyorum! [11]

Ne ise, onu reddeden tek varlık olan insan dünyayı değiştirmeye muktedirdir ve soru(n)suz değildir. Soru(n)suz insanlar bulabileceğimiz tek yer vardır: Mezarlıktır!

Kabul ediyorum: "insanların çoğu sevmekten korkuyor, kaybetmekten korktuğu için./düşünmekten korkuyor, sorumluluk getireceği için./konuşmaktan korkuyor, eleştirilmekten korktuğu için./yaşlanmaktan korkuyor, gençliğin kıymetini bilmediği için./unutulmaktan korkuyor, dünyaya iyi bir şey vermediği için./ve ölmekten korkuyor, aslında yaşamayı bilmediği için," diyen William Shakespeare haksız değildir…

Ancak bu hâliyle insan sınıflı toplum hegemonyasının mamûlatıdır ve sınıf mücadelesiyle aşılabilir olandır. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin, "Ya olduğun gibi görün,/Ya da göründüğün gibi ol" uyarısı ise insana, sınıf mücadelesinde inanarak, bilinçle yapabileceği bir erimi gösterir.

İş bu nedenle dünyayı değiştirmek isteyen insan önce kendinden başlamalıdır. Tam da bunun için "Ew ê ku dilsafîya zarokatîya xwe winda nekiribe mirovekî heja ye/Çocukluk saflığını kaybetmeyene büyük insan denir," notunu düşer Mencius…

Hayatınızı bildiğiniz/seçtiğimiz gibi vazgeçmeden yaşamak insan olmanın ve kalmanın zaruretiyken; insanın ilk işi kendisi olmak ve mazeret bulmaya çalışmadan sorumlu olmaktır.

O hâlde Horace Mann'ın, "Mirov li dinyayê herî zêde hêjayî didin tiştên zû bilind dibin, lê belê tu tişt jî wek toz û mû yê zû bilind nabe/İnsanlar, dünyada çabuk yükselen şeylere değer verirler. Ama hiçbir şey toz ve tüy kadar çabuk yükselemez," uyarısını "es" geçmeden; izin vermediğimiz sürece hiç kimse kimseyi aşağı göremez, aşağılayamazsa da böcek olmayı kabullenenler, ezilince şikâyet etmemelidirler.

* * * * *

Evet, evet insan olmak ve kalmak için daha fazla hayale, umuda, eyleme muhtacız…

"Yoksulların hayal gücü geniş olur… Hatta hayal gücünden başka bir şeyleri olmadığı bile söylenebilir," [12] diyen José Saramago, "Don Kişot'u oynamanın tek bir yolu vardır; insanın ideallerini büyütmesidir," [13] notuyla hepimize "Gerçekçi ol, imkânsızı iste" zorunluluğunu anımsatır…

Ataol Behramoğlu'nun, "yaşadıklarımdan öğren-

AETHER

■ DİLEK BİLGE

babamın elinde kaybolduğunda elim
sen gitmiştin, dilsizdi yollar
ve bir köpek ağlıyordu sokağın kalbinde
ben böyle gözyaşı görmedim
sandım
deniz dalgalarına kum bağışlıyor
Aether
sen gökyüzünü bölerken katlarına
annem babamın eksikliğiyle eksildi
masası boyalı bir kulaç özlem
ben böyle renk de görmedim
buzdan tabut olmuş akıyor
insanın sevdası kendinden
bu kadar mı büyük
ateşi bulutla tutuyor rüzgârı külle
kevgir olmuş yağmura açık gövdesi
bağışlıyor birini
Aether
biri yap beni ve
kalbini üstüme ört üşümeyelim.

KIRK BİR YAŞINDA

■ ULAŞ NİKBAY

hep akmış gri iç duvarların
eriyik alüminyum mu içtiğin
inip yanlışını okşama onların

kırk tam olarak bir yaşındasın
tabu ve tabut benzerliğinden
fikrin uzunsa yatsın da yatsın

fesatlık kuşlar arasında da yaygın
yanlış anlayacaklar anlamayacaklar
doğru anlamayı siliyorlar anlamın

züppe bir tarafın var karaya karşın
vallahi tarttım bir fasulye tanesi kadar
çok cennetin vardı hepsini dağıttın

şimdi bir kalbin cennetlik kaldı
boncuk kuşlardan bir cik sesi sana
insan ergenlik sivilcesi dünyanın

diğim bir şey var:/yaşadın mı büyük yaşayacaksın, ırmaklara, göğe, bütün evrene karışırcasına/ çünkü ömür dediğimiz şey, hayata sunulmuş bir armağandır/ve hayat, sunulmuş bir armağandır insana" bilinciyle imkânsızı isteyen hayallerimiz; "Umutsuzlukta da 'umut' var," dizeleriyle Cemal Süreya'nın tarif ettiğidir.

Kolay mı? Ümidini yitirmiş olanın başka kaybedecek şeyi kalmamıştır; o artık bir hiçtir.

Ne olursa olsun, unutmayın: Umut, sol memenizin altındaki cevahirdedir. Gri ve tonlarından oluşan gökyüzünde, çok uzaktaki bir yırtıktan turuncu ışığın süzülmesi gibidir umut, elinizi uzatmanız yeterlidir.

"Gün doğmadan neler doğar"; "Her şey çok güzel olacak"; "Çıkmadık candan ümit kesilmez," diye haykıran umut iyi bir şeydir; asla ölmez, yok edilemez.

El özet, herhâlde nefes alıyorsak umut var demektir. Ancak umudun anası eylemdir; eylemsiz ve risk almayan umut olmaz.

Albert Camus'un, "Düşünce'nin hâline ağlamak boşunadır; onun için çalışın," sözünü hatırlayın. Umut için Godot'yu beklemek yetmez. "Tam da şimdi," diyerek başlayan insan(lık)ın harekete ihtiyacı vardır.

Nâzım Hikmet'in, "hava kurşun gibi ağır./bağır/ bağır/bağır/bağırıyorum.//ben yanmasam,/sen yanmasan,/biz yanmasak,/nasıl/çıkar/karanlıklar/aydınlığa," dizelerindeki eylem olmadı mı umut bir rüyadır. Eyleme sahip bir umut dünyayı değiştirmek içindir. Bu konuda kaplumbağadan ibret alınmalı: İlerlemek için başını dışarıya çıkarmak, kaldırmak gerekir.

* * * * *

Yani insan(lık)ı var eden tek eksen kararlı mücadelesidir.

300 Spartalı'ya Kral Leonidas'ın, "Bugünü hatırlayın beyler; çünkü sonsuza dek sizin olacak," diye haykırması bundandı…

Unutmayın: İyi şeylere inandığınızda, daha iyi şeyler için mücadele ettiğinizde, vazgeçmediğinizde olur en iyi şeyler…

Ludwig Wittgenstein'ın, "Eğer insanlar hiç salakça şeyler yapmasaydı, akıllıca işler yapılamazdı," notunu "es" geçerek inkâr edecek değilim: Mücadele eden yenilgiye uğrayabilir. Ama unutmayın: Mücadele etmeyen zaten yenilmiştir.

"Yarınlar yorgun ve bezgin kimselere değil, rahatını terk edebilen gayretli insanlara aittir," haykırışında Çicero sonuna kadar haklıyken; çiçekleri yolabilirsiniz ama baharı asla durduramazsınız.

Malûm inançlı bilinç, en iyi eyleme kaldıracıyken; hayatta hiçbir şey mücadelesiz kazanılamaz ve zaferin değeri, mücadelenin zorluğu ile ölçülür.

Bu yolda aşılması gereken mazeretlerle bezeli tembelliktir.

Bir Türk atasözünde, "Tembele 'Kapıyı ört', demişler, 'Yel eser örter', demiş," diye tarif edilen tembellik yorulmadan önce dinlenme alışkanlığından başka bir şey değildir.

Hiçbir insan özür bulmakta tembel insan kadar başarılı olamazken; yapabileceğimizin en iyisini yapmak, hiç yapmamaktan ve mazeret üretmekten iyidir.

O hâlde güçlüklerin yenmek için var olduğunu ve her şeyin kolay olana kadar zorlayacağını unutmamalı… Yapabileceklerimizi yapmalı… Hayatın bisiklete binmek gibi olduğunu yani pedalı çevirmeye devam ettiğiniz sürece düşmeyeceğimiz asla göz ardı etmeden düşünüp, davranmalıyız...

* * * * *

Yapıcı düşünüp, davranmak; "Papaz giysisi giymekle papaz olunmadığı gibi, eline asa almakla da kral olunmaz" [14] gerçeği yanında; Herakleitos'un, "Tim mijûbî, tu qet guncan nabî, tim bibêjî dema min tune, tu carî dema te çênabe, tim bibêjî ezê sibê çêbikim, sibê qet nayê/"Hep meşgulsen, hiç müsait olamazsın. Hep zamanının olmadığını söylersen, hiç zamanın olamaz. Hep 'yarın yapacağım' dersen, yarın hiç gelmez," uyarısını kulağına küpe eder!

Bilinir: Omlet yapmak için yumurtayı kırmak gerekir…

Yapabileceğimiz şeyleri yapmaya başlarsak, kendimizi hayretler içinde bırakacak sonuçlar alırız. Ancak doğru yönde olsan bile, öyle oturup durursan ezilirsin. Yani denemeden bilemezdin. Denemeden bilemeyeceksin.

Yapmış olduklarının üstünde bir şey yapmadıkça büyüyemezsin. Yapabileceğini düşünüyorsan, yapabilirsin. Yapamayacağını düşünüyorsan, yapılacak hiçbir şey yoktur. Başka birinin elinden gelen, benim de elimden gelir. Bütün umudum kendimde!

İyi yapılmış, iyi söylenmişten daha iyiyken; acı ve fedakârlık olmadan hiçbir şey yapamazsın. Etkili olmak bir şeyi yapmaya girişmek ve onu yapmaktır. Bu kadar basit!

Yani karanlığı aydınlatan her adımı zafer olarak kabul ederken; bir insanın davranışının evrensel ölçüsü, düşündüğü veya inandığı değil, yaptığıdır.

Kolay mı? Anlamak istemeyen değiştirerek anlamaya çalışır. Her değiştirdiği anlamsızlığın anlamı olur.

Unutmamalı: Oturarak başarıya ulaşan tek şey tavuktur ve hiçbir zafere çiçekli yollardan gidilmez.

Ve nihayet Vincent Van Gogh'un, "Büyük şeyler, birçok küçük şeyi bir araya getirerek yapılır," söz-

leri eşliğinde ayrıntılara önem verin, farklılığınızı o sağlar. Başarı ayrıntılarda gizlidir.

* * * * *

İnsan(lık)ın isyan(lar)ıyla insanlaşarak tarih(ini) yazdığı, herkesin malûmdur…

Jean Baudrillard'ın, "Toplumsal düzen size susmayı öğretir, sessizliği değil," [15] diye resmettiği tabloda isyan, "Yarın elbet bizim, elbet bizim olacak," haykırışıyla bir başkaldırma hareketidir.

"Je revolte donc nous sommes/Başkaldırıyorum, o hâlde varız," diyen isyan, köle-efendi, ezen-ezilen diyalektiğinin bozulduğu andır; insan olmanın en güzel anıdır.

Mikhail Bakunin'in, "İlk isyan, teolojinin, Tanrı'nın hayaletinin o muazzam zorbalığına karşı olmalı. Cennette bir efendimiz olduğu sürece, yeryüzünde köle olacağız," notunu düştüğü isyan boyun eğmemektir; nisyana itirazdır!

İsyanın doğuşu eskinin ölümüdür. Sadece isyankârlar eskiyle bağını koparabilirken; isyanın temelinde geleceğe ümitle bakmak vardır. Çünkü Martin Luther King'in ifadesiyle, "İsyan işitilmeyenlerin dilidir".

Ve isyanı isyan yapan şey: "Alayına isyan" çığlığındaki boyun eğmezlik, başkaldırı, itaatsizliktir…

Kapitalizmin zorbalığına, siyasi ve ekonomik iktidara isyan, en doğal haktır…

Öfkedir. Cesarettir. Haktır. Özgürlüktür… Tıpkı 1886'da August Spies'ın mahkemeye, "Bizi asarak işçi hareketini, milyonları, yoksulluk içinde çalışan milyonlarca işçiyi kendisine çeken bir hareketi yok edeceğinize inanıyorsanız durmayın, bizi asın! Burada bir kıvılcımı yok edeceksiniz, ama orada, önünüzde ve arkanızda, her yerde başka kıvılcımlar çakacaktır. Bu, içten içe yanan bir ateş. Bu ateşi söndüremezsiniz. Orada da isyan vardır," haykırışındaki üzere…

Konuyla ilintili bir şey daha: "İnsanlığın uzun ve iç karartıcı tarihine baktığınızda, korkunç suçların isyandan çok itaat adına işlendiğini görürsünüz," der Charles Percy Snow…

* * * * *

İsyan, "Kaybedecek neyim var?" diyen cüretin ürünüdür.

İçinde bulunulan zulme beklenmedik tepki verme eylemidir; haksızlık karşısında hakkını arama eylemidir.

Her "Evet", önü alınamayacak olasılıklara davetiye çıkarırken; onu reddeden "Hayır" ise başkaldırıdır.

Ve "Başkaldırı edimi, sözcüğün en güçlü anlamı ile bir hak isteme eyleminden daha fazla bir şeydir." [16]

Yani Abdi Ağa'lar karşısında hepimize şunları anımsatan İnce Memed'dir:

"İnsanlar her şeye, her şeye başkaldırmalı, diyordu. İnsanlar böyle uyudukça, insanlar böyle zulüm altında inlemeyi kabul ettikçe insanlığın bir sinekten ne farkı olur, insanlar, eğer en küçük bir haksızlığa, bir zulme başkaldırmayı akıl etmezlerse, insanlık bundan böyle daha da beter hâle düşecektir...

İnsan soyu başkaldırmayı yemek, içmek, yaşamak, uyumak, çocuk yapmak gibi bir yaşama biçimi yapmazsa bugünden de bin beter olacak, içi boşalacak, duymayı, düşünmeyi, sevmeyi, sevişmeyi, dostluğu, arkadaşlığı, göğün, yerin, kurdun, kuşun, akarsuyun, tanyerindeki ışığın, yürekteki sıcaklığını unutacak...

Eeey insan başkaldır, diye bağırıyordu, korkma, içindeki o yüz bin yıllık ağanın, korkunun üstüne yürü, ona başkaldır. Önce içindeki, yüreğindeki zinciri kopar, başkaldır. Sonra dünyanın bütün zincirlerini kır, tekmil kötülüklere başkaldır, iyilik getir. Getirdiğin iyilikler de, belki bir gün insanlar için kötülük olur, kendi iyiliğine de başkaldır... [17]

* * * * *

Başkaldırı, direnmekle başlarken; "öyle yıkma kendini,/öyle mahzun, öyle garip.../nerede olursan ol,/içerde, dışarda, derste, sırada,/yürü üstüne - üstüne,/tükür yüzüne celladın,/fırsatçının, fesatçının, hayının.../dayan kitap ile/dayan iş ile./tırnak ile, diş ile,/umut ile, sevda ile, düş ile/dayan rüsva etme beni," der Ahmed Arif'in dizelerindeki gibi; "Hayata direnmezsen dilenmek zorunda kalırsın" gerçeğini de unutmadan

Direnmek, elbette "Görecek günler var daha"; "Bir gün her şey çok güzel olacak"; "Sakın vazgeç-

me"; "Ölmeyeceksek yaşayacağız"; "Çocuklar inanın, inanın çocuklar"; "Hangi günü gördün akşamı olmamış"; "Gün doğmadan neler doğar"; "Vurun ulan vurun ben kolay ölmem"; "Ne olursa olsun kışın sonu bahardır"; "Keser döner sap döner, gün gelir hesap döner"; "Su yolunu bulur," diye haykıran ısrarla mümkündür.

Özetle Nâzım Hikmet'in, "akın var/güneşe akın!/ güneşi zapt edeceğiz/güneşin zaptı yakın" dizeleri ve Paulo Coelho'nun, "Ok ancak geri çekerek atılır. Hayat seni zorluklarla geri çekiyorsa, seni daha büyük bir şeye fırlatacağı içindir. Nişan almaya devam et," sözüyle karakterize olan ısrar açısından; gecenin en karanlık olduğu an şafaktan hemen önceki andır.

Nihayet "Boş konuşmak için çok geç, kaybetmek için çok erken" diyen ısrarla her daim şöyle diyeceğiz:

Karar(ım): Bir ben kalsam yeryüzünde, yine de şarkımı söyleyeceğim; üstüme üstüme gelip susturmalarına inat… Hep beraber yapacağız, birlikte başaracağız. Birlikte geleceğiz her şeyin üstesinden. Pes etmek yok…

Elde edilecek bir şey olarak gelecek, ancak böylesi bir ısrarla kurulabilir.

Ve gelecek hakkında düşünmezseniz, asla bir geleceğiniz olmayacaktır; geleceğiniz karar anlarınızda biçimlenir.

* * * * *

Diyeceklerimi "son"landırıyorum…

Malûm olduğu üzere, karanlıktaki aydınlığı kavrayarak, gereğini yerine getiremezsek, derin olan kuyu değil, kısa olan iptir.

Soru(n), kısa olanın ip olduğunu unutmadan, "Toparlanın yola düşüyoruz!" iradesini, Ruhi Su'nun, "Bu meydan kanlı meydan/Ok fırladı çıktı yaydan/ Kalkın ayağa, kalkın/Biz şehirden, siz köyden," dizelerindeki üzere ortaya koyabilmektir.

Bu yolda Mahatma Gandhi'nin, "Dünyada görmek istediğiniz değişiklik ne ise o olun"; Malcolm X'in, "En iyi nasihat, iyi örnek olmaktır." "Başkalarına çeki düzen vermeye çalışan bir kimse, herkesten önce kendisine bir çeki düzen vermesini öğrenmelidir," [18] uyarıları eşliğinde Adnan Yücel'in, "sabrın çiçeklerini açtığı yerden/asla kapanmaz yaşanan defter/çünkü tarihin en güzel yerinde/ son sözü hep direnenler söyler," dizelerini telaffuz ederek; "Aslolan hayattır"; "Hayat yeniler kendini"; "Mevsim değişir Akdeniz olur/Hadi gülümse," demek gerek karanlığın orta yerinde…

Hem de "Yeryüzü aşkın yüzü oluncaya dek" ve ne olduğuna bakmadan, ne olduğunu bilip/kavrayarak…

3 Mart 2017, Ankara ■

NOTLAR

[1] Turgut Uyar.

[2] José Saramago, Kabil, Çev: Işık Ergüden, Kırmızı Kedi Yayınevi, 4. Basım, 2012, s.41.

[3] Seneca, Alain de Botton, Felsefenin Tesellisi, Çev: Banu Tellioğlu Altuğ, Sel Yayınevi, 11. Baskı, 2011, s.139.

[4] José Saramago, Körlük, Çev: Aykut Derman, Can Yay., 25. Basım., 2013, s.325.

[5] yage, s.149.

[6] José Saramago, Filin Yolculuğu, Çev: Pınar Savaş, Turkuvaz Kitap, 3. Basım, 2011, s.113.

[7] Alain de Botton, Felsefenin Tesellisi, Çev: Banu Tellioğlu Altuğ, Sel Yayınevi, 11. Baskı, 2011, s.34.

[8] José Saramago, Ressamın Elkitabı, Çev: Şemsa Yeğin, Yayınevi: Can Yay., 3. Baskı, 2014, s.119.

[9] Epikuros, Alain de Botton, Felsefenin Tesellisi, Çev: Banu Tellioğlu Altuğ, Sel Yayınevi, 11. Baskı, 2011, s.77.

[10] Virginia Woolf, Mrs. Dalloway, Çev: Tomris Uyar, İletişim Yay., 2004, s.15.

[11] "İnsan, kendine özgü bir şekilde olağandışı bir yaratıktır, ateşi keşfetti, şehirler inşa etti, muhteşem şiirler yazdı, dünyaya çeşitli yorumlar getirdi, mitolojik imgeler yarattı vs.

Fakat aynı zamanda hemcinslerine savaş açmaktan, yanılgıya düşmekten, çevresini yok etmekten vs. bir türlü vazgeçmedi.

Terazinin bir kefesine yüksek zihinsel meziyeti, öbür kefesine bayağı salaklığı koyduğunuzda terazi neredeyse dengede kalır.

Dolayısıyla, aptallıktan bahsetmeye karar vermekle, bu yarı dâhi - yarı ahmak yaratığa saygılarımızı sunuyoruz."

"Hata ile aptallık arasında bir çeşit akrabalık, hatta yüzyıllardır hiçbir şeyin bozacak güçte görünmediği, gizli bir suç ortaklığı olduğu ortaya konabilir." (Umberto Eco-Jean-Claude Carrière, Kitaplardan Kurtulabileceğinizi Sanmayın, çev: Sosi Dolanoğlu, Can Yay., 2010.)

[12] José Saramago, Kabil, Çev: Işık Ergüden, Kırmızı Kedi Yayınevi, 4. Basım, 2012, s.114.

[13] José Saramago, Ressamın Elkitabı, Çev: Şemsa Yeğin, Yayınevi: Can Yay., 3. Baskı, 2014, s.133.

[14] José Saramago, Körlük, Çev: Aykut Derman, Can Yay., 25. Basım., 2013, s.233.

[15] Jean Baudrillard, Cool Anılar III-IV (1990-2000), Çev: Yaşar Avunç, Ayrıntı Yay., 2002.

[16] Albert Camus, Başkaldıran İnsan, çev: Tahsin Yücel, Can Yay., 10. baskı, 2011, s.27.

[17] Yaşar Kemal, İnce Memed, Cilt: 4, YKY., 206, s.348-349.

[18] Aktaran: Alex Haley, Malcolm X., İnsan Yay., 8. baskı., 2016. s.42.

SPARTAKÜS İLE ŞEYTAN'IN HİKÂYESİ

■ MEHMET UTKU ŞENTÜRK

Futbolun spartaküsüydü, Galatasaraylı Metin Kurt. Yeşil sahalarda hiç yaşanmamış bir hikâyenin yazarıydı. Bu kahpe sömürü düzenine ilk başkaldıran futbolcuydu. Bugünün yaldızlı yıldızlı futbolcularından değildi. Geldiği yeri hiç unutmamış, hep halkının içinde olmuştu. 1970'lı yıllarda "Çizgi Metin" diye tanınırdı. Özellikle çizgide oynardı. Bunu da şöyle açıklardı.

"Halka en yakın yer neresi? Çizgi. Ben de çizgide beklerdim. Antrenör ve idarecilerin olduğu tarafta oynamayı sevmiyorum. Kapalının önünde oynamamak için bir devre sağ açık, bir devre de sol açık oynuyorum."

Galatasaray'da başarılı olduktan sonra milli takıma seçilmişti. İstese milyonları cebine koyardı. Ama onun derdi başkaydı. Her meslekte olduğu gibi futbolda da sömürü vardı. Futbolcular hayvan pazarında gibi alınıp, satılıyorlardı. Hiçbir güvenceleri yoktu. Kaderleri kulüp başkanın iki dudağı arasındaydı. İsyanı bunaydı.

"Türkiye'de spor denince akla futbol, futbol denince de akla parmakla sayılabilecek sayıda elit futbolcu gelmekte.. Sermayenin uydurduğu bu sahte ortamda sporcuların örgütlenmesi ise gereksiz görülmektedir. Oysa trilyonlar kazanan elit futbolcularla, spor emekçilerinin genelini özleştirmek, sermayenin sınıf çıkarları gereği ortaya koyduğu bilinçli bir propagandadır. Bu durum spor ve sporcu gerçeğini yansıtmamaktadır." diyordu.

Onun için "Futbol borsada değil, arsada güzeldi." Galatasaray'da para alamadıkları için ilk grevi başlatan adam oldu.. Milli Takım'da tüm futbolcuların imzaladığı, basını kınayan bildirinin önderiydi. "Atılan her gol emekçinin kalesine girmeyecek, önce sahada ter dökenler kazanacak" diyerek, ilk futbolcu sendikasını kurdu.

Rahmetli İslam abinin (İslam Çupi) ifadesiyle, *"Boş mukavelelere atılan imzalara ve insan uyanışının çok gerisini tarif eden manzaralara flaş ve kalem patlatanlar için Metin Kurt, futbolumuzda esmeyen kafaların üzerinde çalan bir alârm zilidir.. Metin Kurt, renk aşkı denen bir sosyal körlüğün, sırt sıvazlama denen afyonun günümüzde insan mutluluğu için yetmeyen 'donmuş haklar' olduğu şuuruna varmış bir isyanın kişisidir. Metin Kurt, Türkiye'de 'futbolcu aklı aut çizgisine kadar devam eder' şeklinde tarif edilen saha inşasının haklarına birtakım boyutlar kazandırmak istediği için sivri adam olmuştur."*

Sivri adam oldu. Önce Galatasaray'dan ardından Milli Takım'dan kovuldu. Medya kör sağır oldu. Mücadelenin sol açığı egemenlere yenik düştü. Tek suçu Avrupalı futbolcuların bugünkü haklarını, 40 yıl önce dile getirmiş olmasıydı.

Metin Kurt'un Galatasaray'da solaçık oynadığı yıllarda Aydın'ın Nazilli ilçesinde mahalle aralarında top koşturan bir sağaçık vardı. Fırtına gibi eserdi. Büyüdükçe ünlendi. Nazilli Sümer Spor'dan Muğla Spor'a, Muğla Spor'dan Bolu Spor'a, ardından da Sarıyer'e transfer oldu.

Müthiş yetenekliydi. Çok zekiydi. Galatasaray ve Fenerbahçe'nin hedefindeydi. 1987'de Galatasaray'a transfer oldu. Parayı aldı, formayı giydi.

Gazetelere boy boy poz verdi. Sonra birden ortadan kayboldu. Birkaç gün sonra anlaşıldı ki, Fenerbahçe'ye transfer olmuştu. Milyonları cebine koymuştu. Asrın çalımını atmıştı. Şeytan dediler ona. Şeytan Rıdvan.

***

Metin Kurt ile Rıdvan Dilmen futbolumuzun iki unutulmayan çizgi futbolcusuydu. Spartaküs ile Şeytan. "Solaçık Spartaküs" aforoz edildi. "Sağaçık Şeytan" baştacı oldu. Şili Ulusal Stadyumu'nda şöyle bir pankart vardır. "Un Pueblo Sin Memoria es Un Pueblo sin Futuro" "Hafızası olmayan bir halkın geleceği de olmaz." Bilmem anlatabildim mi? ■

İKİ SEVGİLİNİN MEMLEKET MUHABBETİ

■ **ADİL OKAY**

"Kaldırıp atsam şu masayı
Sandalyeleri saksıları
Lavabodaki bulaşıkları
Kaldırıp atsam gittikçe çoğalan
Duvara çivili anıları
Bir çift don gömlek kalsa bana
Bir sırt çantası
Hadi bir de havlu
Daralıyorum bu dört duvar arasında
Akşam olsa da yatsam diyorum
Sayrılar içinde dönerken karyolamda
Bir o yana
Bir bu yana
Sarı aydınlık yakıyor gözlerimi
Uzanıp söndürüyorum ışığı
Düşlerime saldırıyor karanlık
Yatak batıyor böğrüme
Islanıyor cüce uykum
Dam mı akıyor ne
Nereye kaçsam kızgın damlalar peşimde
Kaldırıp atsam şu yatağı diyorum
Kaldırıp atsam…
Yüreğim yok kendimi atmaya.."

***

– Hım güzelmiş. Geç kalmanı affediyorum. Nereden buldun bu şiiri?

– Bu kadıncağız da tanınmamış bir şair. Yerel bir dergide okudum. Senin için aldım. Ne dersin kadın kış depresyonu geçirirken mi yazmış bu şiiri?

– Ya da senin gibi dört mevsim depresyon yaşayan bir şair mi yazmış?

– Hadi canım… Senin bunalım dönemlerin ya. Niye beni bahane ediyorsun? Yok yokluğummuş, yok benimle tanıştıktan sonra başlamış bunalımları falan.

– Oğlum o sensin. Anlamıyorsun. Sürgün bitti. Fiili olarak yani. Ama sen artık içselleştirmişsin sürgünü. Şair de sana benziyor işte.

– Sence şair bir varoluşçu mu, nihilist mi, anarşist mi? Yoksa hepsinden parçalar mı taşıyor? Elbette bir şair tek şiirle değerlendirilemez.

– Sanatın sınırı yok.

– Temada da sınır yok. Tabu yok. Yani olmamalı.

– Kendilerini sınırlayanlara ne demeli?

– Muhafazakâr demeli. Ya da korkak.

– Ama o ifade ağır olur bir tanem. İnsanları hemen suçlamamalı, küçümsememeli. Baskıyı da unutma. Üstelik sansür, oto–sansür hep olageldi.

– Doğru ya…

– Devlet yanında bir de mahalle baskısı. Linç

tehlikesini de unutmamalı. Sivas'ta kaç kişiyi yaktılar.

– Ne yazık ki hâlâ devam ediyor bu sorun. Bir adım ileri, bir adım geri vaziyeti.

– Her gelen iktidar bir öncekini aratıyor.

– Bırak siyasetçileri, yazarlar, şairler hapse tıkılıyor.

– Elimizden de fazla bir şey gelmiyor. Bir arkadaş söylemişti, adını unuttum, "Kredi kartı icat oldu, devrim mevrim olmaz artık bu ülkede" diye.

– İyiymiş… Dert çok. Bu arada Turgenyev'in romanlarından okumuş muydun sen..?

– Tabii. Onun "Babalar ve Oğullar"ındaki "Bozarov"da nihilist değil miydi yani 'hiç'çi?

– Postmodernizmin ilk işaretleri miydi bunlar?

– Belki ama postmodernizm neoliberal döneme denk düşer adamım. Karıştırmış olmayasın.

– Postmodernizmin tek bir tanımı yok ki. Hız, tüketim hızı ve depolitizasyonun sanata ve felsefeye dolaylı yansıması. Depolitisazyon derken "vazgeçiş"ten söz ediyorum. İdeolojilerden, ütopyalardan vazgeçiş.

– Sen "ya kara, ya ak" diyorsun bu durumlarda. Sana katılmakta zorluk çekiyorum.

– Niyeymiş o?

– Örneğin Umberto Eco da postmodern bir yazar. Ama iyi yazar. Üstelik o da sistemi eleştiriyor, sorguluyor. Demem o ki onların hepsine kötü sanatçı diyemeyiz. Her akımın iyi örneği de var kötü örneği de. Sanatta da önemli açılımlar yaptılar.

– Tabii ki. Günah sevap meselesi. Biçimde usta olabilirler. Ama…

– Ne? Ama'lı konuşunca da postmodern olursun dikkat et… Hani şu koşullu savunular var ya…

– Ha evet biliyorum. Kadınlar haklı, ama… Kürtler haklı, ama… Aleviler haklı, ama…

– Ama'larla örüldü her yanımız.

– Postmodernler nerede "ama" diyor sence?

– Özellikle "emek" deyince, "Ama modası geçti bunların" derler…

– Sadece onlar mı? Kendilerine "Liberal Solcu" diyenler de aynı şeyi söylüyor.

– Bak, Avrupa Birliği fonları "kimlik" diyen kurumlara cömertçe dağıtılıyor. Ama "emek–sınıf" diyenlere verilmiyor. Alanlar da takiye yapıp alıyordur. Tabii kimlik sorunu da önemli. Önemsiz demiyorum. Hemen saldırma.

– Valla tam onu diyecektim. Kadın sorunu, anadil hakkı, bunlar için mücadele önemsiz mi yani? Hem bu sistemde de kazanılmaz mı bazı haklar? Her şeyi devrime ertelemek olur mu? Örneğin kadınların konumu 100 sene önce aynı mıydı? Bence senin kafan çok eskilerde kalmış.

– Yok ya!

– Kızma hemen… Takılayım dedim.

– Dedim ya söylediklerin önemli. Amma velakin bu saydıklarını sınıf–emek mücadelesiyle birleştirmek gerekmez mi? Karşı karşıya getirmek yerine.

(…)

– Ya solcu görünen bazı yazarlarımıza ne demeli? Postmodern de değiller. Çok da radikal geçinirler. Birçoğunun roman diye yazdığı ortaokul kompozisyonu sanki.

– Popülizm… veya ideolojik zorlamalar? Ama bırak yazsınlar. Kime ne zararı var. Onların da okurları var kendine göre.

– Hayatın her alanı siyasetin parçası zaten. Sanat da ne kadar uzak kalabilir ki? Ama iyi yazılmalı, iyi yapılmalı! Anlatmaya çalıştığım bu.

– Evet. Yeter ki ortada sanat olsun. Mesela beni okuyunca coşturan, sarsan, estetik haz veren "Toplumcu Gerçekçi" romanlar, şiirler var.

– Mesela Neruda mı diyeceksin? Ya da İlya Ehrenbourg.

– Yok yok onlar çok eski, çağdaş şair yazarlardan söz ediyorum. Şükrü Erbaş gibi. Bak bunlar post da değil, popülist de!

– Aman bu postlar çoğaldı. Kafamız karıştı. Fakat postmodern de olsa, sonmodern de olsa ben Gilles Deleuze'ü beğenirim. Roman dersen en son okuduğum "Kızıl Darı Tarlaları"nı çok beğendim. Hangi akıma girer bilmem ama muhteşem yazmış adam.

– "Büyülü Gerçekçilik" diyorlar. Sen de herkesi beğenirsin.

– Dedim ya senin gibi bakmam dünyaya, insanlara. Bence tüm renkleri hatta grileri de görmeli.

– Sen görüyorsun ya yeter! Aslında insanlığın sorunları çok fazla da değişmedi. Sınıf…

–Sınıf sınıf deyip duruyorsun ama bir zamanlar ihmal ettiğiniz tabiatı unutuyorsun… Ve tabii Aşk'ı da.

– Harikasın yine. Hazır cevap kadın.

– Biliyor musun, bazı çevreci derneklerin mütevelli heyetlerinde bizzat doğayı kirleten patronların olduğunu öğrendim geçen gün. Bayağı şaşırdım. Bu kadarını beklemiyordum doğrusu. Adamlar her yere sızmışlar. Ara sıra sana hak vermiyor değilim.

– Adamlar ve kadınlar demek istiyorsun.

– Öyle olsun. Kadınlar da var tabi. Oran olarak az da olsa.

– Sarı sendikalar gibi bunlarda sarı çevreci. Bir de sarı feministler var.

– Abarttın yine. "Ak karacı" seni. Özellikle bu ülkede tüm feminist grupların kadın sorununun görünür olmasında katkısı olmuştur. Sosyalist sol

onlardan öğrendi.

– Ne olacak biraz abartsam. Ha dikkat ediyor musun, Kafka ve Nietzsche de moda şimdilerde. Bunalıma uygun ya. Bir de makalelerde bu yazarlardan alıntılar çoğaldı. Halbuki birçoğunun politik görüşleriyle çakışmaz bunlar. Cımbızlayıp çekiyorlar işte.

– Nietzsche'yi bilmem amma Kafka hayranlığı iyi bir şey. Hatta Oğuz Atay'a da okumadan hayran olsunlar, bunun zararı yok. Ama arada başkalarını da okusunlar.

– Var değil mi okur gibi yapan? Beğenir gibi yapan.

– Ohhooo o kadar çok ki. Okumadan alıntı yapan, bunalım takılanlar.

– Bir konu var beni hep rahatsız eden. Bizim saftirik solcular, demokratlar hemen genele bakmadan münferit örneklerden yola çıkarak kahraman yapıyorlar birilerini. Ya da yerin dibine batırıyorlar.

– Nasıl?

– Neymiş Obama metroya binmiş. Neymiş Putin işçilerle judo yapmış. Yani bunlar halk çocuğuymuş, iyiymiş falan. Halbuki al birini vur ötekine.

– Her iki devletin de kapitalist olduğunu unutuyorlar demek istiyorsun. Niye acaba?

– Belki de Rusya'yı halen sosyalist sanıyorlar.

– Sovyetler Birliği'nin dağıldığını, Rusya'nın çoktan kapitalizme dönüş yaptığını kabullenmek istemiyor olabilirler. Travmatik bir durum.

– Bizim memlekette de hükümete karşı iki laf edeni geçmişine ve niyetine bakmadan baş tacı etmiyor mu bazı saftirik solcular? Çok bozuluyorum. Ya patronun iyisi olur mu? Bu palavralara nasıl inanıyorlar?

– Çok nadir istisnalar yok mudur sence? Sizin ifadenizle "Sınıfına ihanet eden." Ezilenlerin safında yer alan. Fransa'da vardı ya bir "kızıl milyarder." Geçenlerde öldü.

– Belki. Ama istisnalar veri olarak kabul edilmez. Bizim arkadaşlar arasında da var solcu küçük patronlar. Ellerinden gelen desteği de sunuyorlar.

– Eee niye bana itiraz ediyorsun?

– Ama dünün ağaları bugünün burjuvaları kişisel niyetlerinden bağımsız olarak tabiat ve insan düşmanıdır. İşlenen cinayetlerin suç ortaklarıdır en azından.

– Çok sertsin. Çok acımasız. Bazen ittifak yapılabilir içlerinden bazılarıyla. Ne bileyim laiklik için. Demokrasi için.

– O dönem geçti. Hem "Hangi demokrasi" diye sormak gerekiyor. Bunlar "Parlamenter Demokrasi" var diyorlar ya! İşte onu da lüks bulup her 10–15 yılda bir askıya alıyorlar. Bizim patronlar da her durumda iktidar yanlısı oluyorlar.

– Aaa… Sen de nerelere gittin? Sahiden sosyal demokrat olan, hatta kendine sosyalist diyen patronlar da var diyeceğim, yine retoriğe başlayacaksın.

– Ya demin sen de kabul ettin. İstisnalar istatistikte veri bile olmaz. Az da olsa muhalif, onurlu akademisyen de var. Araya sıkışmış üç beş hâkim savcı da var. Birkaç da patron olabilir. Genele bak sen. Bunlara değil.

– Bakıyorum ama…

(…)

– Bak patronun adını da "işveren"e dönüştürdüler. İşverenmiş, iş adamıymış, kadınıymış… Sanki ihsan eyliyorlar.

– Dur dur, bak, şimdi aklıma geldi: Hem işçilere niye "iş kadını, iş adamı" demiyoruz da patronlara diyoruz. İşçiler de iş hayatının içinde değil mi? Hem de merkezinde.

– Güzel soru. Hiç düşünmemiştim bunu. Valla kadın bravo sana.

– Patentini alayım bari sözümün, yarın doğru notere…

– Kaynatma kız…

– Şiirden başladık nereye geldik. Şaka bir yana bir de Bozarov diyorduk.

– Turgenyev'in Bozarov'u öldürme zorunluluğunun kilidi de burada.

– Peki benim seni öldürmeye, aşmaya mecbur olmamın kilidi nerede?

– Aşkta yavrucuğum. Aşkın doruğunda kalkıp gitme isteğinde.

– Yapma ya! Yani işine geldi bakıyorum, hemen gideyim istiyorsun. Yok öyle yağma. Hele dur bakalım kaç gün oldu yoksun zaten.

(…) ■

(Yakında yayınlanacak olan, "Arkası Yarın–Bir Ayrılık Hikâyesi" adlı 'anlatı-roman'ımdan bir bölümdür.)

SOKAKLARIN DİLİ

■ ESTER

Bu yazı mutluluğun sırrı da olabilir, ankette olabilir yatırım da olabilir. Hissederek okuyun hatta sigaranızı yakın önce sonra devam edin okumaya lütfen. Yola çıkın mendil satan bir çocuk bulun, maalesef sokaklarda mendil satan çocuktan çok bir şey yok. Muhtemelen mendilini satmak için yanınıza gelecektir ve o üşümüş elleriyle mendili size uzatacaktır. Ellerini avuçlarınızın içine alın ve senden mendil alırım ama bir şartım var deyin. Büyük ihtimalle mendili almanız için şartınız ne olursa olsun daha bilmeden kabul edecektir. "Okula gitmek ister misin? Okursan ne olmak istersin? anlat mendil alayım" deyin. Bırakın size hayalini anlatsın hiç lafını bölmeyin. Sonuna kadar dinleyin gerçekten önemsendiğini hissetsin. Zaten mendili bir an önce satmak için hayallerini de kısa kesecektir, (bu cümle hayatın çok adaletsiz olduğunun kanıtı sanki). Anlatması bittikten sonra: "Son bir de şartım var sonra söz mendili alacağım" deyin. Çaresiz kabul edecektir çaresiz olduğunu gözlerinden anlayabilirsiniz "acaba beni kandırıyor mu" der gibi bakıyordur. Mendili elinden alın "Peki farz edelim ki sen (gelecekte yapmayı istediği mesleği) yapıyorsun ve ben burada senin yerinde mendil satıyorum, bana hangi yemeği yedirirdin. Buna cevap ver söz alacağım mendili" deyip can kulağıyla dinleyin çünkü şu an neyi yemek istiyorsa size o yemeği yedirmek istediğini söyleyecektir. Mendili alın ve orda beklemesini söyleyin eğer beklerse, bir mendil daha alacağınızı söyleyin. Zaten oradan ayrılmayacaktır ama bunu söylerseniz beklediği yerde size bir mendil daha satabileceğini düşünerek mutlu olacaktır. Kısa da olsa mutlu beklemesini sağlamış olursunuz. Onun söylediği yemekleri alın hatta kendinize de alın aç değilseniz bile yiyebileceğiniz miktarda alın, yanında birde lolipop gibi şekerli bir şey alın. Yanına gidip "Yanında yemek yiyebileceğim kimse yok, benimle yemek yersen senden mendil alırım" deyin. Yemeğin içine onu uyutacak bir şey koymuş olmanız ve onu kaçırabileceğiniz aklının ucuna bile gelmeyecektir. Çünkü uzun zamandır yemek denilebilecek bir şey yememiştir. Kaldırımın kenarına oturun ve yemeğe başlayın.

Niye sokak? çünkü lüks bir mekânda olsaydınız bütün gözler o çocuğun üstünde olurdu ve yemek yerine, farklılığının göze batışını düşünürdü. Ama sokaktayken yemeği ve sizi düşünecektir, kendini iyi hissedecektir. Yemeğini yerken konuşmayın sadece arada bir ona bakın gerçekten mutlu olacaksınızdır. Yemeğini bitirdikten sonra ayağa kalkın, Ellerini avuçlarınızın içine alın. "Bir gün istediğin hayatı yaşayacaksın" ellerinizi yavaşça cebinize götürün ona aldığınız lolipop şekerini çıkartıp uzatın. Başını okşayıp yanağını öptükten sonra oradan uzaklaşın. Gittiğinizi düşünsün. Telaşla şekerin ambalajını açacaktır tadını merak ettiği için. Diğer çocukları artık şekerler değil de tabletler telefonlar mutlu ederken bu çocuğun size abartılı gelen mutluluğunu fark edeceksiniz. O gün boyunca mutlu kalırsınız. Şekeri yerken bir fotoğrafını çekin, o fotoğrafa her baktığınızda mutlu olursunuz çünkü gerçek mutluluk bulaşıcıdır. "Bu yazdığını yaparız ama vaktimiz yok ki" diyorsanız, dilerim kapitalizmin kölesi olduğunuzu hatırlatmak sizi acıtır. Yani ne gerek var ki, annesi babası düşünmüyorsa ben niye düşüneyim, Suriyeli veletlerle mi uğraşacağım, sokağa atıyorlar peşine ben mi düşeyim, para verince alışıyorlar, yemek yedirsek tepemize de çıkarlar gibisinden cümleler kuranlar emperyalist çarkın dişleri arasında insanlığı unutmuşların ta kendisidir ve ne kadar kabul etmeseler de o çocukların sokakta olmasının sebebini omuzlarında hissetsinler. Bu insan olma mücadelesinde sınıfta kalmışlara bu yazıdan ve bu eylemden mutluluk düşmez. O çocukla geçirdiğiniz bir saat gelecekte sizin, benim, onların, bunların kısacası her çocuğun güzel bir hayat yaşaması için mücadele edeceği bir ömre dönüşebilir. Fakat ona nefret dolu bir bakışınız, söylediğiniz incitici bir söz veya onu görmezden gelişiniz gelecekte şehrin göbeğinde patlatılmış bir bombaya dönüşebilir. **Mutluluk;** lolipop şekeri yiyen bir çocuğun fotoğrafı. **Anket**; Bunu yapabilen insanın iyi biri olduğu ve o çocukların sokakta olmasında hiçbir suçu olmadığı, yapmak isteyip de yapamayan insanın sessiz bir kapitalizm kölesi olduğu ve bu suça ortak olduğu, bunu yapmayan insanın kapitalizmin kendisi olduğu ve bu suçun sahibi olduğu çıkartılabilir. **Yatırım;** iyi bir insan veya işinde iyi olan bir bombacı. O hiçbir şey anlamaz denilen çocukların aslında her şeyi anladığı gerçeği de çıkartılabilir buradan. Sizin iyi bir insan olduğunuzu bildiğimden ufak bir hatırlatma, çocuğun yanında bulunduğunuz sürece hep gülümseyin, unutmayın mutluluk bulaşıcıdır. ■

QUMAR

SELAHATTİN ÇAM

Elîyê Reben îro serê sibê zû rabûbû.Xwest ji xwe re li karekî bigere; berê xwe da nava sûka bajarok. Hêj di deriyê qehwê re neketibû hundir, niqutî dilê wî ê di vir de bûyereke nebaş pêk bê û ê dilê wî pir pê biêşe. Wek pisîka ku li pey nêçîra serçeyan be,bêdeng hêdî ket hundir. Heta çû ber maseya ku li ser bi okey dilîstin,haya kesî jê nebû. Di serê de, çend gav ji wan dûr sekinî û li wan nêrî. Sîdoyê sergilorik vecinîqî û got: "Wey ! waye Eliyê Belengaz hat.'' Berê xwe da Gewro û berdewam kir: "Te got karê min heye. Diçî here. Êdî îhtaca me bi te nema.'' Gewro:

"Ez teslîmî Belengaz dikim." Got û bi lez di derîyê qehwê re derket. Elîyê Reben bi kêf û hewes ,mîna ku ji pîyangoyê pereyekî mezin derkeve li dewsa Gewro rûnişt; kevirên xwe li ser taqoz rêz kir. Sepenê xwe, bi rengê sor, zer, reş û şîn xemiland. Û bi baldarî kete nava lîstikê. Divê di vê lîstika de serkeftî be, lewra têkçûn şansê wî yê dawî bû. Divê bi ser biketa; pereyê wî tenê ev mabû. Ew jî ji destê wî biçûya, êdî tu hêviyeke wî nedima. Ew pere, pereyê nan û xwarina zarokan bû.Di dewsa ku ji zarokan re nan bikire, pê hatibû qehwê û dest bi qumarê kirbû.Ji nav van fikr û ramanan bi degê Cimo, mîna miriyê ku serê wî li tehtê bikeve derket. '' Zeroo!'' Rebeno keviên li ser darikê xweyê reng bi reng nêrî û bi pistepist got:'' Qey ê kevir bibariya ku sêya sor bihata; ji yekê heta şeşan temam bûn, tenê sê kêm bû.'' Û bê dil û bê xwestek kevirên ser darikê xwe avêt nav keviran. Dîsa kevirên xwe li ser taqoz rêz kir. Îcar pir bi hêvî bû ku yê bi ser bikeve ; lewra kevîrên wî li ber qedandinê bûn. Tenê pêdeviya wî bi 9'a zer hebû. Ew jî yê bihataya. Ê teqez zero bikira. Ji kelecanê laşê wî hev dixwarin, wicûda wî mîna tûra nava avê diricifiya. Ji helecanê guhê wî nedibihîst, çavê wî nedidiya. Kevirên ku digotin û davêtin ber wî tênedigihişt ku kîjan in. Rengê keviran ji hev dernedixist. Gewro 9' a sor bihêt avêt ber wî, bi lez girt û kir nava rêza kevirên zer û zero kir. Li taqozê wî nêrîn û li varqilîn ku 9'a sor di dewsa ya zer de bi kar anîye. Gotin te şaş vekiriye, êdî mafê te yê zero nemaye.

Fersenda ku pere bidest bixe mîna dûvê masiyê ji destê wî şeqitibû; êdî tu hêviya nemabû. Têgihîşt ku ê nikaribe careke din bi ser bikeve û zerara xwe paş de vegerîne. Dîwar, derî û paceyên qehwê bi ser de dihatin û bîn lê diçikandin. Ji qehran dikir ku bifetise. Lewra îcar ji her car zêdetir bi hêvî bû. Ew hêviya wî mîna ardê ku bi avê de here ji destê wî çûbû.

Bi per û baskê şikandî xwest ji masê rabe. Qehwevan Siboyê Sermazî bi pêsîra wî girt û dawa peran lê kir.''Ka pereyê ku tu di lîstika de têk çûyî '' Belengaz stuyê xwe xwar kir û bi dengekî lerzok li ber geriya.

''Hevalê hêja, tu mafdarî. Lê pereyê min çi hebû min hemû da. Êdî qet pereyê min nîn e. Bila deyn be li ser min, ez ê rojeke bidim.''

'' Naa! Divê tu demildest pereyê me bidî. Li ku hatiye dîtin, bi deyn û qumar.Tu ji ku tînî bîne. Ev sazî bi pere tê birevebirin. Hema kî pereyê me nede û here; ê vê saziyê bi çi xwe fînans bike.''Di

çavên Eliyê Reben de, av mîna ewrê ser Torosan gihîştibûn hev û dikir ku bi ser ruyê wî de nola lehiyê bê xwarê. Çaketê xwe ji xwe kir û bi dilê xwe yê şikandî dirêjî Sermazî kir. Ji nav diranên Sermazî mîna fîkîna mar, dengekî bi xof bilind bû:" Kurê qehpê! Ez ê çi bikim, ji vî çaketê te yê qirêj ku nake pênc pere.Ez dawa pereyê xwe li te dikim." Belengaz serê xwe tewand û li erdê şil û sar nêrî. Erd bûbû dûpişk û mar û bi ser wî de dihatin. Ewrê di çavên wî de giran bûbû, mîna barana nîsana ya ku bi ser zuxirê Embarê de bigire, bi qewî hat xwarê. Di vê şeva reş û sar bê çaket ji qehwê derket.

Dilê wî mîna çûkeke ku bi darê zorê, bikin qefesê û dikir jê derkeve; qefesa singê wî dihejand. Fikirî û xwe bi xwe got: 'Ez ê bi çi ruyî herim malê; ez ê li ruyê delala xwe Binevşê çawa binêrim. Ez ê bi çi awayî zarokên xwe yên ku min tazî û birçî hiştine hembêz bikim. Min berxikên xwe Nigar û Sercan di nav zarokên cîranan de stûxwar kirine, bi kîjan ûjdanî wan maç bikim." Bi van hestên şikestî, bi dilê xwe yê kul, bi çavên tije rondik berê xwe da çemê ku bi ava baranê bûbû wek Feratê û bi coş diherikiya. Di nava wî û çem de bi qasî du cixareyan mawe mabû. Xale Skender dema qala xwe û reva ya ji leşkeriyê dikir û digot: " Paş de ez bi trenê birim Xarpêtê. Min ji Amedê heta Xarpêtê sih cixare kişandibûn." Eliyê Reben jî biqasî cixareyeke ji pirê dûr bû. Ji ezmanan dîsa şîrqîna ewr bû. Birûskan erd ronî dikirin.Car carnan, ava ku di binê pire re diherikiya bi roniya birûskan mîna navarojê xuya dikir. Baranê di nava nalîn û gumînê de dest pê kir.

Êdî tu hêviya wî nemabû. Tu rê jê re nemabû. Berê xwe bi jor de kir û li ewrê reştarî nêrî. Di nav vî ewrê reştarî de qedera xwe ya reş a bêyom didît. Derve sar û serma bû, lê êgirê hundirê wî wek arê tenûra meta Sosinê ew dişewitand. Hilma germa ku ji devê wî derdiket, tevlî hewayê sar dibû û mina mijeke tenik ber bi ezmanan ve diçû. Dîsa berê xwe bi ezman ve kir û bi qîrîn" Ey! Feleka bêbext, te nanê xwe kir tûr û ketî pey min. Te reş kir, li min jîn û jiyan. Te kir para min feqîrî û xîzanî."

Xwest ku vegere mal, cem zarokên xwe. Kûr kûr ramiya ji bo wan tu tiştekî baş nekiriye. Jixwe xîzan bû. Bêkar û bê emel bû. Roja ku diçû dixebitiya jî dixwar, vedixwar û bi qumarê dilîst. Jin û zarok birçî, tazî û bi nigê xwas bûn. Jina wî Gulcanê ji der û cîranan re digot: "Lê,lê! Xwengê Xwedê qedera min reş nivîsiye. Heta di mala bavê de bûm zilm û zora dêmariya, li ser min bû. Piştî zewaca jî waye hûn dibînin. Berê ez tenê bûm. Min feqîrî û tunebûnî dikişand. Lê piştî ku zarok bûn; birçî û tazîtiya wan derd û kulên min hezar qat zêde kir." Gotinên Gulcanê hemû rast bûn. Vê rastiyê dilê wî mîna tiriyê ku di mehserê de dieciqiyan, diesirand. Xwe bi we dîsa got: " Min qet rojek jî rihetî nedayê; min neda wê û ne jî da zarokan. Ew di nav nas û dost, der û cîranan de, zarok jî di nav heval û emsalan de stûxwar û dilşikestî bûn her dem. Xwezî ez nezewiciyama û min Gulcana xwe û berxikên xwe, xîzan û belengaz nekira."

Piştî van hestên şikestî û ramanên girîfdar ên ku mejiyê wî kiribûn wek kewara mêşên hingiv, baz da ser pirê. Li ser pirê mîna van zinarên sar û gir ma bê liv û tevger…

Mersîn, 11 Mijdar 2016 ■

SİZ VE SIZ

■ MELEK ERTAN

Halay başının uykusunda
Kalay ateşinin kuytusunda
Unuttum ne unuttuğumu
Dilsiz geleceğim
Çenebaz geçmişime
Kimsesizliğimi fısıldıyor
Ateş böceğinin sevdası
Kaybolmuş aşkına emanet
Gerçekleşmemiş hayallerim
Umuduma hıyanet...

Çok değil güzdü her şey
Bir yaprak sen bin yaprak ben döktüm
Üşüyen ve üşüşen düş gölgesi
Ve nemli kuytu boşluklarım oldu
'Şimdi' hep alay etti benle
'Zaman' hep kolladı hüznümü
Sen bir daha yaprak açmadın
Ben bir daha yeryüzüne bakmadım

FAT Û FATEREŞ Û FATÊ

■ **A. KARABAX**

Sebir û sebat, kevnare radibin bi du Fatan,
Rast in, yek ji Mîdyadê û yek ji Elbistanê ye.

Sirgûnên warên xwe ne, kal û nevî vegerîne.
Li navçeya Mîdyatê, ji gundan li gundê Sîtê,
Li ku hatine dîtin, li ber malan lîstin jî sûc in
Qîzek bi emir tên kuştin ji aliyê leşkeran ve;
Sal, hezar û nod û neh, ew êrdîm bûyernas e.

Fat biçûk e, lê di xem û xemilan de mezin e,
Bê per, bê bask û bê nefes, li ser piştê ketiye.
Bi çav û lêvên yazdeh salî nayên derewandin
Ew sal ên emrên ku li dibistanan dixwînin in.

Paşedem û pêşedem in wek du rûyên eynikê,
Yek Fatereşa siwarî û yek bi guleya komarî...

Li bejnê, qutekî qehweyî û damaneke rengîn
Li şûna kirasê jêr eşofmaneke pembe û arzêl
Li nik, du şimikên naylonî, her tişt bi xewar;
Wek ku di xeweke kûr de be, dipdirêj li erdê
Gelo çi bû peyva dawî, barek giran hişt û çû!

Bi nîvnêrîn dimînin awirên ku li pey kujeran
Porê reş û gilokî, xak û ax digirin, hine dikin
Keleşkofek jî danîne kêleka Fata yazdeh salî
Di zabitnameyê de terorîsteke nav nediyar e!

Fatek mehkûm bi bîr ket ta ji çiyayên Sasûnê
Hat, xwe da ba Fat û Fatereşê, ket nav rêzan
Bi tivinga çeperast û wek mêran bi cil û berg.

04.03.2014 ■

ÜÇ FATMA

■ A. KARABAĞ

Sabır ve direnç, özüyle yadedilir iki kadınla,
Gerçektir, biri Midyatlı, diğeri Elbistanlı'dır.

Yerlerinden sürülmüş, dönerler torun ve dede.
Şu Midyat'ın köylerinden, Çalpınar Köyü'nde,
Nerede görülmüş, köyde oynamak da suçmuş;
Bir kız ki emirle öldürülür askerler tarafından,
Yıl bin dokuz yüz doksan dokuz, tanıktır orası.

Fatma bir çocuktur ama özlemleriyle büyüktür.
Kolu kanadı kırık ve nefessiz, sırt üstü düşmüş,
On bir yaşındaki dil ve dudaklarla yalanlanmaz
Bu yaş, ilkokul çağı çocukların yaşlarına koşar.

Dünü ve yarınıdır zamanın aynadaki yüz gibi;
Biri atıyla Fatma, biri cumhuriyet kurşunuyla.

Kahverengi bir üstlük ve çok renkli bir eteklik,
Bacaklarında pembe, eski ve geniş bir eşofman
Ve yanında iki naylon pabuç, her şey toz içinde
Ve derin bir uykuya dalarcasına upuzun yatıyor
Ne olabilirdi son sözü, ağır bir yük koydu gitti!

Yarı açık durur masum bakış katlinin peşinden
Yer ve toprak, kara ve saçık saçı kınalar ağıtla.
Yanına bir de silah on bir yaşındaki Fatma'nın
Artık kimliği belirsiz azılı teröristtir tutanakta!

Mahkûm bir Fatma anıldı Sason Dağları'ndan
Geçti iki Fatma'nın yanına, katıldı kadın safına
Çapraz asılan tüfekle ve bir eşkıya gibi giyimli.

04.03.2014 ■

PENCERE AŞKI

■ **VEYSİ ÜLGEN**

Üç İskenderpaşa'lı 1987 yılına tek kapı ile çift kapı arasında, yazın lunapark alanı olarak kullanılan yerde, surun dış duvarlarının dibinde giriyorlar. Üçü de hayatında ilk defa şarap içerek yeni yıla girecekler. Saat on ikiye daha çok var. Yılın ilk karı hafif hafif düşüyor. İlk şarap sarhoşluğunun heyecanından bedenleri karın ilk düşmeleri altında azcık titriyor. Türkücü lakaplı en tıknaz olanı geceye liderliğe soyunmuş Erol Buzbağ şarabın mantarını açmaya çalışıyor.

"Ben şarap içmem. Bu gece rakıyı deneyeceğim" diyor mahallelinin ince lakabını taktığı en uzunları olan Memo.

"Ulen burada rakı içilir mi? Masa lazım. Meze lazım ecemi!" diye çıkışıyor Kıvırcıx lakaplı Wedo.

"Hele bir şarabı halledelim. Sarhoş olalım. Rakıya da başlarız. Gece bizim." diyor aynı zamanda en kibar olanı Erol. Onca uğraştan sonra nihayet şişenin mantarını güç bela çıkarıyor. Önce kendisi kafasına dikiyor, sonra Memo ve en sonunda Wedo. Ama üçü de gırtlaktan boşaltıyor ilk yudumlarını.

"Ulan bu şarab bozix olmasin!" diyor Memo

"Ne bilem. Parayı verdim aldım" diye kendini savunuyor Erol.

"Şarab bozix değil. Biz ecemiyiz. Hadi devam!" diyor ve ikinci yudumu da kafasına dikiyor Wedo. Sonra bir yudum daha. Bir yudum daha. Öyle ki şişeyi Memo elinden zorla alıyor.

"Biraz yavaş Kıvırcıx!"

Sırayla birer yudum daha alınca bu defa hiçbiri içtiklerini dışarı atmıyor. Sıra Wedo'ya gelince ara vermeden şişeyi yarılıyor.

"Kıvırcıx çarpılırsın! Seni taşıyamayız" diyor Erol kızarak.

"Zaten çarpılmışız. Sur'un diğer tarafında Hindibaba şimdi bizi izli." diyor Memo

"Biraz günah iyidir. Ulan çarpılsam da zehir de olsa içecaxım!"

"Niye aşık mısan kıvırcıx!" diyor Memo sırıtarak.

"Bilmiyem! Aşık mıyam ne!"

"Komşu kızı Aysel mi?"

"Sen nerden bilisen ince!"

"Komşin Turo söyledi. Zaten herkese anlati. Mehlenın diline düşmişsen."

"Ulan o Turo namussuzın ağzında laf durmê! Bu defa işini bitirecaxım!"

"Ma biz senin arkadaşın değil miyiz! Ayıp etmişsen. Bize açılmisen, o geveze Turo'ye açilêsen. O da seni tüm Diyarbakır'a rezil edi! Hakedisen!"

"Ne yapayım. Turo üst komşim. Namussız beni kıskani!"

"Yoksa kızla kırıştırdın seni yakaladı mi?"

Kıvırcık cevap vermedi. Erol şarabın yüzünde ortaya çıkardığı kızarıklıkla

"Sana söyleyeyem. O kız afatın* biri. Duyduğuma göre başkalarına da kaş göz ediyormuş."

"Kime ulen!"

"Kızma Kıvırcıx. Ben duyduklarımı söyliyem."

"Neyse bu davayı kapatax. Şarap bitti mi?"

"Bir tane daha var."

Kar taneleri gittikçe gözlerinde büyüyor. Üçü de yavaş yavaş kafayı bulduklarını hissediyor.

"Kimdir bu adamlar?" diye bağırıyor Kıvırcıx.

"Sen serxoş oldun Kıvırcıx" diyor gülerek Memo. Wedo kafasının hoşluğunu fark etmiş kendine gelmeye çalışıyor. Kendisinin yeniden açtığı meseleyi kapatmak için başka bir meseleye atlıyor.

"Senin sanatçılığın nasıl gidi Erol!" diyor

"Dalga geçme. Yakında ben de Küçük Emrah gibi, Mahsun gibi ünlü biri olacam."

"Hayal kurmak güzel. Bu iş şansa bakar. Şansın yoksa olmaz. Sen düğünlerde türküye devam et."

"Şansım açılacak inşallah. Onlarda benim gibi bu küçelerden çıktı. Ses desen ben de de var."

"İnşallah!"

"İngilizce nasıl gidi Memo?" Bu defa Memo'ya dönerek.

"İyi gidiyor. Zaten İngilizceyi tam öğrenirsem buradan gidecem."

"Biriniz sanatçi olacak, biriniz İngilizce öğrenecek. İkiniz de bu şehirden uçacaksınız. Ben de seneye burada yeni yılda tek başıma şaraba vuracam!"

"Niye senin de dawan war?"

"Yine o mesele. O Turo'yi satırlamasam bana da Kıvırcix demesinler!"

"Turo senin kızi eve attığını anlatê. Abisi Satırci Mısto duyarsa öldın oxlım. Arkadaş falan dinlemez satırlan doxrar"

"Ne evi oxlim. Pencere aşkım o benim. Hadimi bilirem. Hem daha eskere de gitmemişem. Kim bana kız verir. Aysel de olsa fark etmez. Keşke adımız hiç çıkmasaydi. Ulan Turo!"

Erol ikinci şişeyi açmakla meşgulken kar lapa lapa yağmaya devam ediyor. Yerler beyaza bürün-

müş, karşı da Yenişehrin bahçeli evlerin ışıkları kar tanelerini berraklaştırıyor. Işıklara gözlerini pür dikkat dikmiş Kıvırcık.

"Bu Yenişehir çocuklarını hiç sevmiyem. Onlar da beni hiç sevmi. Geçen yazın Lunaparkta Kürtçe koniştim diye bana güldiler. Ben de onlara sataştım. Sonra kavgaya tutuştix. Kibar mibar wallahi hepsinde de biçax wardi. Allahtan Satırci Mısto oradaydı da vukuat olmadi."

"Onlar şeher çocixi. Yanlarında Kürtçe konişmiyacaksın. Kibar Türkçe konışacaksın. Saçlarını tarayacaksın. Hem senin Türkçen benimki gibi bozıx. Bak Erol ne güzel konişi" diyor Memo ve "Kızları da o biçim quredır.** Hawalarından geçilmi. Sen onları boş ver Aysel'e dewam." diye gülerek devam ediyor.

"Onlardan yüz tanesini Aysel'e değişmem." Arkadaşları gülüyor. Ancak ikisi de bir süre sessiz kalıyor.

Wedo öfkeli ve heyecanlı. Başı dönüyor. Aysel'i düşünüyor. Acaba pencerede onu bekliyor mu? Heyecanlanıyor. Şarabın sıcaklığından üşümeleri de artık geçmiş. Karar veriyor. Eve gidecek. Işığı yine üç defa açıp kapatacak. Aysel onu sarhoş görecek, bir güzel eğlenecek.

"Ben qehweye gidiyem. Yılbaşı pokeri çevirecem." diyor Erol. Böylece erkenden eve gitme fırsatı doğuyor. Öyle ya yılbaşı gecesi Aysel erken uyumamıştır.

"Git. Nasılsa sanatçisan! Yakışır!" diyor.

Erol gittikten sonra iki arkadaş elleri cepte yağan kar altında sessizce Yenişehir evlerinin ışıklarını izliyorlar. Sessizliğinden hoşlanmayan Memo

"Ben de abime gidiyem."

"Git. Baban seni bu halde görmesin!" Böylece ikisinden de kurtuluyor.

"Sen ne yapacaxsın."

"Serxoş oldim. Ben de eve. Haydi yallah!"

Yağan kar altında sallanarak, ayaklarının altında ezilen karın sesiyle evin yolunu tutuyor. Ailesi dedesinin taziyesi için köyde kaldıklarından kimsecikler yok. Dış kapıya vardığında anahtarı unuttuğunu fark ediyor. Eski Diyarbakır kapısını var gücüyle birkaç defa vuruyor. Yukarıdan Turo ablası Remziye ve annesi birlikte kapıyı açması bir vukuatın olduğunu gösteriyor.

"Nerden böyle Kıvırcıx!" diyor Turo!

"Suçini bilisen. Dayax yememax için annen ve ablanla karşımda dikilisen."

"Ne suçi!"

"Sen iyi bilisen!"

"Aysel mi? Bu gece kaçmış!" diyor şişko ablası Remziye.

Kıvırcıx öyle bir sarsılıyor ki, düşecek gibi oluyor.

"Sen kaçırdın! Söyle Aysel nerede?"

Turo'nun ablasının bu haşin sorusu onu bir kez daha sarsıyor. Birincisini atlatmamışken ikinci şokla sarsılıyor. Yoksa ona şaka mı yapıyorlar. Erol'un Aysel için söylediklerini hatırlıyor. Şaşkın bir şekilde onları izliyor. Ancak erken toparlanma zamanı.

"Arkadaşlarla yeni yıl kutlaması yaptım."

"Aysel evden kaçmış. Senin kaçırdığından şüpheleniyorlar. Her yerde seni arıyorlar." diyor kibarca ve sakin bir şekilde Remziye

"Ben Erol ve Memo ile beraberdim. Memo abisine gitti. Erol şimdi qehwede kumar oynuyor. Onlara sorun. Gördixiniz gibi ben de serxoşam."

Sokağın başında beyazlara bürülü elinde satır olan biri yaklaşıyor. Biraz daha yaklaşınca Aysel'in abisi deli Mısto elde satırla onlara doğru geliyor. Turo ve ablası Remziye onu kolundan tutup içeri çekiyorlar. .

"Dur Mısto. Kıvırcıx'ın hiçbir suçu yok. Kaçırsaydı zaten bu halde eve dönmezdi." diyor Remziye.

"Hiçbir şeyden xeberım yox!" diyor sinirli haliyle Wedo.

Eve girmekten vazgeçiyor. Artık bir nedeni de yok. Mısto şüpheli gözlerle hâlâ Kıvırcıx'ı izliyor. Satırı yavaş hareketlerle indirip ceketinin altına sokuyor. Turo'nun ona yaptıkları, Remziye'nin söyledikleri, Mısto ve satırı Kıvırcıx'ın umurunda değil.

Aysel nihayet hayallerinin peşinden kaçmış! Hep söyleniyordu buralardan gideceğim diye. Demek ki doğru söylüyormuş, kararlıymış. Hep bu kentten, bu hayattan, bu aileden kaçma hayalini nihayet gerçekleştirmiş. Düşünüyor, o da şimdi onunla beraber olabilirdi. Pişmanlık sarhoşluğuna, gözyaşları tipiye dönen kar yağışına karışmış bir halde Sur kûçelerinde rasgele yürüyor. Ne Erol gibi ne de Memo gibi hayali olmadığı için Aysel onsuz gitmiş. Bunun farkında ve kendini kahrediyor. Yalnız ya da başkası ile doğru ya da yanlış hayallerinin peşinde giden Aysel artık yok. Pencere aşkı gitti. Tüllerin arkasından ona kimse gülmeyecek. Turo ve ceketinin altında sırıtan satırı ile Mısto geride hâlâ onu izliyor. Belli ki Aysel için onu takip ediyorlar. Hâlâ ondan şüpheleniyorlar. O ise bu gece sarhoşluğa devam etmeye yürüyor. Tipiye karşı Sevenler birahanesinin kapısını bulmaya çalışıyor. Arkasından gelen Turo ve Mısto birahaneden içeri girmiyor. Hayallerini içki şişelerinde tüketenlerin yanına oturuyor. Orada Aysel'le bir başına son bir kez buluşuyor. ■

** Afat - çılgın anlamında söylenir*

*** Qure - kendini beğenmiş anlamında kullanılır.*

"HER AŞÇI KADIN DEVLETİ YÖNETEBİLMELİ!"

1917 EKİM DEVRİMİ KADINLARIN KURTULUŞUNUN YOLUNU AYDINLATIYOR!

Zamanın Avrupa'sındakinden de çok geri, bağnaz bir diktatörlüğün sürdüğü Rusya'da "kadın hakları"nın esamesi bile yoktu. Emekçi kitleler din ve Çar korkusuyla "eğitiliyor", daha doğrusu baskı ve şiddetle köleliğe razı ediliyordu. Emekçi kadınlar ise tam anlamıyla **kölelerin kölesi** konumuna sahipti. Böyle bir ülkede yaklaşık 30 yıllık bir süreç içinde kadınların özgürlüğü konusunda elde edilen kazanımlar muazzamdır ve birçok açıdan bugün dahi ileri burjuva devletlerinde ne yakalayabilmiş ne de aşabilmiştir! Bu, ancak Bolşeviklerin azim ve kararlılığıyla gerçekleştirebilirdi! Çünkü Bolşevikler, özel mülkiyet sistemini ve insanın insan üzerindeki her türlü sömürüsünü bütünüyle tarihin çöplüğüne gömme hedefine sahiptiler. Onların önderliğindeki sosyalizmin inşası süreci o güne kadar dünyanın tanımadığı bir **Yeni Yaşamın** yaratılması mücadelesiydi. **Yeni kadın! Yeni insan! Yeni yaşam!** Varılmak istenen bu hedef yarım kalmış olsa da, elde edilen kazanımlar ve önceden hesaplanamayan zorluklar, bugün de sosyalizm/komünizm hedefinden ve kadınların tam kurtuluşu davasından vazgeçmeyenlere yol göstericidir!

Devrim için özgürleşmek– özgürleşmek için devrim gerek!

Nikolay Garniloviç Çernişevski'nin 1863'de siyasi nedenle atıldığı Çarlık zindanında yazdığı "Nasıl Yapmalı?" adlı romanı Rusya'daki aydınlar üzerinde büyük etki yaratmıştı. Marksist ve devrimci gençlik arasında hararetli tartışmalara neden olan bu romanın etkisi o kadar büyüktü ki, yıllar sonra (1901) Lenin, Rusya Sosyal Demokrat Partisi'nin temel örgütlenme sorunlarını ele aldığı broşürüne bu romandan esinlenerek "Ne Yapmalı?" adını vermişti. Karl Marx'ın da büyük değer verdiği 19. yüzyılın değerli Rus edebiyatçısı ilgili eserinde Çarlık Rusyası'nın koyu baskıcı rejimi altında profesyonel devrimci modelini ortaya koyuyor, yeni yaşamın nasıl örgütleneceği, bunu örgütleyecek yeni insanların hangi özelliklere sahip olması gerektiğini tartışıyordu. Nikolay Gavriloviç Çernişevski, romanında kadın ve erkeğin eşitliği düşüncesinden hareket ederken, cinsler arası ilişkinin nasıl olması gerektiğine dair de zamanının çok ilerisinde, devrimci görüşler savunuyordu. Ona göre, toplumun özgürleşmesi için kadınların özgürleşmesi gerekiyordu, bunun için de kadınların geleneksel ataerkil ailenin zincirlerinden kurtulması ve özgür bireyler olarak toplumsal yaşamda yerlerini almaları gerekliydi. Gelecek sosyalizmdeydi; kolektif üretim ve yeni yaşam biçimleri temelinde şekillenecekti, evlilik ve aşk ilişkileri de değişmek zorundaydı ve bütün bunlar için devrimci mücadele gerekliydi. Çernişevski'nin romanı "Nasıl Yapmalı?"nın baş kahramanı Vera Pavlovna özgürlük mücadelesi veren bir kadındı. Ve bu kadın kahraman devrimci ve marksist çevrelere yönelen genç nesillere örnek teşkil ediyordu. Genç öncü kadınlar

"Emekçi kadınların kamu kurumlarının yönetimine ve devletin yönetimine gittikçe daha güçlü katılmaları zorunludur."
(Lenin)

1929'da şehir Sovyetler'inde kadınların temsil oranı yüzde 25, köy Sovyetler'inde yüzde 19'dur. Bolşevikler kadınların temsil oranını artırmak için bilinçli bir çalışma yürütüyor ve bunun sonucu kadınların oranı yıldan yıla artıyordu. Ancak, hedefleri büyük olan Bolşevikler bu başarılarla yetinmiyor, kendilerinden hep daha fazlasını talep ediyorlardı. Krupskaya'nın sovyetlerdeki kadın temsil oranındaki artışı ortaya koyduktan sonra yaptığı değerlendirme (1929), hedefin ne olduğunu gayet açık bir şekilde göstermektedir:

"Bu şimdiden tespit edilir olgu, elbette büyük bir ilerlemedir, norma ulaşmaktan çok uzak olunmasına rağmen bu böyledir. Bu şu demektir: Kadınların yasa önünde var olan eşitliği, yaşamda da gerçekleşmiş olsaydı, o taktirde sovyetlere seçilen kadınların oranı yüzde 50 civarında olurdu. Durum öyle değildir. Eskinin mirası halen çok güçlü. Kadınları sovyetlere gerekli katılımda engelleyen en önemli sebeplerden biri onların kültürel geriliğidir." *(N. Krupskaya, aktaran: Gül Özgür, "Rusya'da 1917 Sosyalist Ekim Devrimi ve Kadınların Kurtuluşu", Cilt 1, s. 186-187, Dönüşüm Yayınları, Kasım 1993 İstanbul)*

özgürleşme mücadelelerini vererek marksist çevrelere akın ediyorlardı.

Ekim Devrimi'nin öncüsü
Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi
kadınların kurtuluşunu bayrağına yazıyor!

1898'de kurulan Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin kadın üyelerinin oranı 1905'te yüzde 15'ti. Bu, döneminde rekor bir orandı ve Avrupa'daki diğer sosyal demokrat partilerle karşılaştırıldığında da en büyük oranı temsil ediyordu. Çarlık Rusyası'nda eşitlik ve özgürlük talep eden kadınlar çoğunlukla burjuva tabakadan gelmekteydi, iyi yetişmiş, çoğu yurtdışında okumuş kadınlardı ve devrim ve sosyalizm mücadelesinde yerlerini bulmuşlardı. Onlar, ait oldukları sınıfın çıkarları için

Geniş kadın kitlelerini siyasal yaşama ve sovyet karar mekanizmalarına kazanmanın aracı olarak delege toplantıları... Fotomontaj afiş... "Delege kadın ileri!"

"İşine gelsin, gelmesin!
Bir zamanlar hiçbir kadın bilmezken,
ben biliyorum artık yapacağımı:
Bana elini kaldırmaya kalkışma,
delege olurum bak ha!"

"Kadınlar doğuştan öylesine emin, güçlü ve etkili bir beyin gücüne sahip ki... Eğer bu beyin gücü faal olsaydı, reddedilip öldürülmeseydi, insanlık tarihi daha hızlı ilerlerdi." (Çernişevski)

değil, salt kendi eşitlik ve özgürlük talepleri için de değil, tam tersine, bir bütün olarak proletaryanın kurtuluşu için, işçi ve emekçi kız kardeşlerinin kurtuluşu için mücadele etme yolunu seçmişlerdi. Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi, kadınların tam hak eşitliği talebini ve anne ve gebe olarak kadın sağlığının korunmasını 1905'te programına yazmıştı. Bir bütün olarak Partinin, özelde de onun öncü kadınlarının önderliğinde komünistler yoksulların içinde en yoksulları, "kölelerin köleleri"ni teşkil eden işçi ve emekçi kadın kitleleri içinde sistemli bir propaganda ve örgütlenme çalışması yürütüyorlardı.

Devrimi başlatan kadınlardı!

Çarlık istibdadını deviren 1917 Şubat Devrimi Rusya'da emekçi kadınların mücadelesiyle başlamıştı! Enternasyonal Kadınlar Günü vesilesiyle 23 Şubat'ta (eski Rus takvimi) kadınlar savaşa, enflasyona ve açlığa karşı gösterileriyle meydanlara çıkıyorlardı. Putilow fabrikasının kadın işçileri 18 Şubat'tan (3 Mart) beri grevdeydiler. İşçi ve emekçi kadınların mücadele azmi ve kararlılığıyla grevler yaygınlaşıyor ve çarlık istibdadını devirmek için mücadeleye dönüşüyordu. Aleksandra Kolontay olayları şöyle özetliyor:

"Petrogradlı kadınlar 8 Mart 1917'de cesaretle sokağa çıktılar ve emperyalist savaşa karşı ilk protesto sesini yükselttiler. Gösterileri öylesine etkili ve öylesine tehditkârdı ki, askerler aç kadınların, siperdeki yoldaşlarının eşleri ve analarının üzerine ateş açmaya karar veremezken, çarlık polisi bile şaşkın tavuğa döndü. Kadınlar, "kahrolsun emperyalist savaş!" diyorlardı. "Kocalarımızı siperlerden geri getirin! Çocuklarımıza ekmek!"(1) Şubat Devrimi ile gerçi çarlık devrilmişti, ancak onun yerine burjuvazinin iktidar olmaya çalıştığı bu dönemde kadınların barış, özgürlük ve eşitlik talepleri yönünde bir tek adım dahi atılmamıştı! Şubat Devrimi'nden 8 ay sonra, Bolşevikler önderliğinde Büyük Sosyalist Ekim Devrimi gerçekleştirildiğinde kadınların kurtuluşunun yolu da açıldı.

"Her aşçı kadın devleti yönetebilmeli!" (Lenin)

Ekim Devrimi, her yönüyle daha önce görülmemiş bir kararlılık sergiliyor, Çarlık Rusya'sının kölelik yasalarını bir çırpıda rafa kaldırırken, kadın-erkek eşitliğini esas alan yeni yasaları ve uygulamaları gündeme getiriyordu.

İşçi ve emekçi kitlelerinin özgür ve devletin gerçek sahipleri olduğu bir toplum inşa edilecekse, bu inşa sürecine bizzat kitlelerin kendilerinin katılması şarttı. Bolşevikler, toplumun en geri bıraktırılmış, siyasetten ve toplumsal yaşamdan bilinçli olarak uzak tutulmuş kesimini oluşturan emekçi kadın kitlelerinin sosyalist toplumun inşa sürecine kazanılmasını zor, ama vazgeçilemeyecek görevleri biliyorlardı. En kapsamlı, demokratik ve kitlelerin dolaysız örgütleri olan Sovyetler'e kadınların çok sayıda katılmasının sağlanması bu anlamda

Aile yaşamında değişimler ve eskinin mirası erkek şovenizmine karşı mücadele...

Aile yaşantısında eskinin güçlü etkisine karşı mücadele sürekli gündemdeydi. Sovyet devleti elindeki bütün imkânlarla bu mücadeleyi yürütmeye çalışıyordu. Krupskaya'nın 1936-1937 yılına ait Kitlesel Radyo Eğitim Kurumu'ndaki dersindeki şu konuşması buna örnektir: "... Eğer bir kolektif çiftçi kadının kocası onu dövecek olursa, kolektif çiftliğin tüm üyeleri bu olayı tartışmak üzere biraraya toplanacaklar ve erkeği mahkûm edeceklerdir. Fakat bu ancak kaba despotizm vakalarında böyle olacaktır; oysa aile ilişkileri karmaşık bir şeydir. Kapitalizmden komünizme geçiş döneminde, kapitalizmin kalıntıları bazen 'koruyucu bir bayrak' altında yeni biçimler alır; eski, bazen yeni biçimler altında diriltilir. Kapitalizm altında, aile ilişkilerinin sevgi üzerinde değil, karşılıklı güven ve saygı üzerinde değil, fakat maddi nedenler üzerinde temellenmesi karakteristikti. Bu aile ilişkileri, erkeğin evlenmeden birlikte yaşadığı kadınlara karşı gösterdiği tam bir sorumsuzlukla tamamlanıyordu. Sovyet yasaları, bu tür aile ilişkileri için temeli yıkmakta pek çok şey yaptı (boşanma özgürlüğü ve nafaka yasası) aile ilişkilerini daha sağlıklı yapmak için çok şey yaptı. Yine de bazı durumlarda hâlâ, erkeğin anneliğe karşı sorumsuz bir tavrı biçiminde, kapitalizmin kalıntıları görülüyor, ve her zaman çocuklara gereken ilgi gösterilmiyor. Bu sorumsuzca tavır bazen eski aile ilişkilerine karşı mücadele kisvesine bürünüyor, aslında bu, kadına karşı sorumsuzca ve yoldaşça olmayan bir tavrı gizlemeye yarıyor: kadına kürtaj yapması söyleniyor ve mesele kapanmış oluyor."
(Aktaran Gül Özgür, age. cilt 1, s. 354-355)

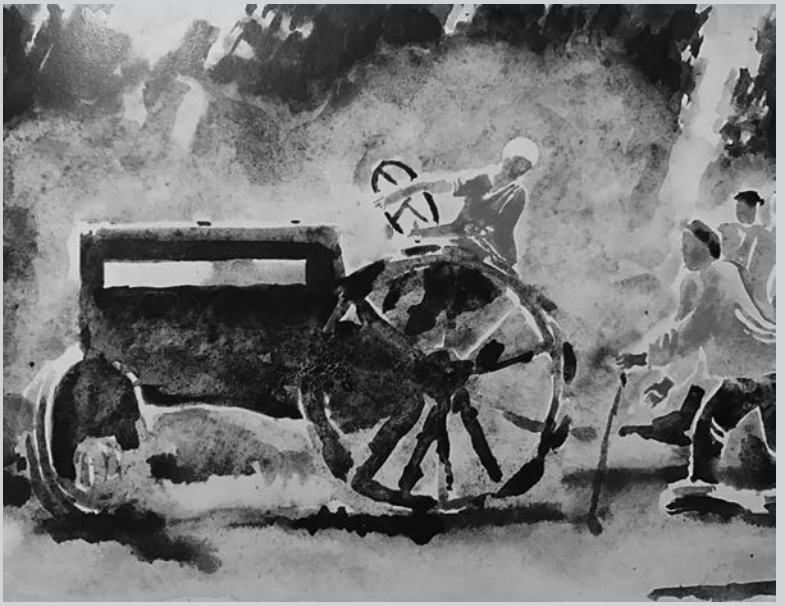

"Köylü kadınlar toprak dağıtımı bağlamında erkeklerle aynı haklara sahiptir. Başkaları için çalışan kadınlar, işverenin beslendiği gibi beslenme hakkına sahiptir. Her yerel köy komitesinde, kadınların hakkını koruma ve gözetlemek için bir kadın temsilci olmalıdır."
(Sovyet Hükümeti'nin "savaş komünizmi" dönemine ait bir bildirisinden, aktaran: Gül Özgür, age. cilt 1, s. 24)

"Kolektif tarım sistemi kadınlara, erkeklerle aynı seviyede çalışma ve yaptıkları iş karşılığında aynı ücreti alma imkânlarını tanıyarak onlara erkeklerle eşit bir ekonomik konum verdi" *(Popova, age, s. 59) Kadınlar tarım tekniği okulları ve kurslarında kendilerini yetiştirme imkânlarına sahip oldular. Artık traktör sürücüsü kadınlar, tarım makinalarını kullanan kadınlar vardı.*

"İlk kez Sovyetler Birliği'nde bütün milliyetlerden kadınlara kamusal-siyasal faaliyete katılmanın en geniş, sınırsız olanakları tanınmıştır. İlk olarak Sovyet ülkesinde, Ukraynalı traktör sürücüsü Paşa Angelina'nın, Azerbaycanlı petrol işçisi Hacı Perigül'ün, Ermeni sanatkâr Aykanuş Danielyan'ın, Türkmen pamuk üreticisi Ors Gül Anna Muhamedova'nın, çay fabrikası müdürü Gürcü Ayşe Gurgenidze'nin ve çeşitli mesleklerden ve bütün milliyetlerden daha çok, bir çok kadının eşitler arasında eşit olarak devletin yönetimine, SSCB Yüksek Sovyeti üyeliğine çekilmesi mümkün olmuştur." *(Popova, age. s. 85)*

büyük önem taşıyordu. Çünkü, Sovyetler'e katılım, doğrudan devletin yönetimine katılım anlamına geliyordu. Daha 1920 yılında Lenin, Moskova Sovyet seçimleri vesilesiyle kaleme aldığı çağrıda bu temel düşünceyi dile getirmişti:

"Yasa önünde eşitlik, henüz yaşamda eşitlik değildir. Emekçi kadın yalnız yasa önünde değil, bilakis yaşamda da erkekle hak eşitliğini kazanmalıdır. Bu amaçla, emekçi kadınların kamu kurumlarının yönetimine ve devletin yönetimine gittikçe daha güçlü katılmaları zorunludur.

Kadınlar, bu birlikte çalışma içinde, bilgilerini çabucak genişletecekler ve erkeklere yetişeceklerdir.

Öyeyse, Sovyete daha fazla emekçi kadın, komünist ve partisiz kadın seçin. Partisiz bir kadın işçi de olsa, namusluysa ve anlayışla ve dürüstlükle çalışmayı biliyorsa –Moskova Sovyeti'ne onu seçin!

Moskova Sovyeti'ne daha çok emekçi kadın! Moskova proletaryası, zafere kadar savaşım için, eski yasal eşitsizliğe, kadının eski burjuvaca aşağılanmasına karşı savaşım için herşeyi yapmaya hazır olduğunu ve bunun için herşeyi yaptığını gösterebilsin! Proletarya, kadınların tam kurtuluşu için savaşmadan, kendisini kesin kurtaramaz." (2)

Bolşevikler, işçi ve emekçi kadın kitlelerine ulaşabilmek ve onları siyasal yaşama hazırlamak için çok çeşitli yol ve yöntemler deniyorlardı. Komünist partisinin kadın komisyonları, kadınlar arasında çalışmayı yönlendiren kadın kolları, çeşitli kadın kitle örgütleri vb. vardı. Bunların de yetmediği yerde, yeni araçlar gündeme geliyordu: Örneğin, kadınları siyasete yaklaştıran bir "ilkokul" görevini gören "delege toplantıları" yepyeni bir örgütlenme biçimiydi. Çalışan kadınlar için her işletmede, ev kadınları için her mahallede, kırsal alanda her köyde bütün kadınları kapsayan toplantılar yapılıyor, bunlar kendi delegelerini seçiyorlardı. Seçilen kadın delegeler, Sovyet yönetiminin idare organlarına, (kent meclislerine) vb. katılıyor, kadınların şikayetlerini, zorluklarını ve taleplerini buralarda dile getirmeye teşvik ediliyorlardı.

Sovyetlerde, sendikalarda, kooperatiflerde hemen her alanda kadınların temsil oranının arttırılması için mücadeleyle, eğitim ve aydınlatma kampanyalarıyla kısa bir dönem içerisinde kazanılan başarılar gerçekten de muazzamdı.

Devrimden önce yüzde 80'e varan oranda okur-yazar olmayan ülkede, 30'lu yılların ikinci yarısına gelindiğinde bizzat emekçi kadınların muhabirler olarak aktif rol aldığı geniş ve çok yönlü bir kadın dergi ve basını yaratılmıştı: Geniş kitleleri hedefleyen "Rabotnitsa" (işçi kadın), "Krestyenka" (köylü kadın), "Delegetka" (delege kadın), Sovyet kadını vb. gibi dergi ve gazetelerin yanısıra doğrudan partili kadınlara yönelik "Komünistka" (komünist kadın) gibi dergiler de vardı. Ve örneğin sadece 1930 yılında özel olarak kadınların ilgi alanına yönelik her biri 3 milyon tirajlı 200 değişik kitap basılmıştı.

Önce ekonomik bağımsızlık!

Kadınların köleleştirici ataerkil aile zincirlerinden kurtulmasının ilk ön şartı onların kitlesel olarak ev dışında toplumsal üretime çekilmesidir. Kadınlar için iş alanlarının açılması, kadın emeğinin kalifiyeleştirilerek onlara o zamana kadar salt erkeklerin hakimiyetinde olan mesleklerin açılması, kadın ücretleri ile erkek ücretleri arasındaki eşitsizliğin bertaraf edilmesi için mücadele! Bütün bunları gerçekleştirirken ve hatta gerçekleştirebilmek için kadının sırtındaki yüklerin alınması! Ev işleri ve çocuk bakımının toplumsallaştırılması için mücadele!

Devrim'den sonraki programlarına bütün bunları yazan Bolşevikler, nefes kesen bir enerji ve tempoyla, daha önce dünyada eşi-benzeri görülmemiş devasa bir toplumsal dönüşüme koyulmuşlardı.Ve her yönüyle sıfırdan başlamak zorundaydılar. Çarlık Rusya'sında kadınların yüzde 87,6'sı okur-yazar dahi değildi. Ne tüm çocukların temel eğitimini sağlayacak bir okul sistemi vardı, ne de çocuk bakımını üstlenebilecek kreş ve yuvalar... Ev ekonomisinin yükleri açısından durum daha da vahimdi. Kolektif mutfaklar, kantinler ve çamaşırhaneler için alt yapı dahi yoktu. Elektrik, gaz, su tesisatı ve kanalizasyon sistemi yetersizdi. Hatta, nüfusun ihtiyacını karşılayacak ekmek üretimi için un fabrikaları, fırınlar, hazır konfeksiyon vb. dahi yoktu ve bütün bunlar temelden yaratılmak zorundaydı.

Nüfusun büyük bölümü kırsal alanda yaşayan Çarlık Rusyası'nda ev ihtiyaçlarının tümünü karşılayan, giyim-kıyafet diken, ip eğiren, dokuyan, ören, ekmek pişiren, salça, sirke, konserve yapan kadınlardı. Bugün gıda ve tüketim sanayiinin hazır olarak sağladığı hemen herşeyi ailesi için üretenler kadınlardı. Bu şartlarda çocuk bakımı ve ev işlerinin toplumsallaştırılması hedefi birçok ön koşulun yerine getirilmesine bağlı muazzam bir görevler dizisi teşkil etmekteydi.

Fakat hiçbir zorluktan yılmayan Bolşevikler, bütün dünyanın ezilenlerinin ilgi ve hayret, uluslararası burjuvazinin ise dehşet dolu bakışları altında bu görevlere dört elle sarılmış ve büyük başarılar sağlamışlardı. Elbette ki, herşey henüz olması gerektiği gibi değildi, planlanan birçok şeyin pratikte kitlelerce öyle kolay kabul edilmediği de görülüyordu. Parti, birçok kez rotayı düzeltmek, uygulamaları gözden geçirmek, yeni yol ve yöntemler

Natalya Pinus, 1933 "Emekçi kadınlar, ülkenin üretim ve toplumsal yaşamına aktif biçimde katılın!"

"Bilim, erkeklerin ayrıcalıklı alanı olmaktan çıktı.

Sovyet kadınları tüm kültür alanlarında yaratıcı kabiliyet ve yeteneklerini kullanarak çalışmaktadırlar. Kadınların kabiliyetlerini serbestçe ortaya koyamadığı tek bir bilimsel, sanatsal ya da teknik alan yoktur.

Tıpta, fizik ve matematikte, tarihte, filolojide, tarım ve teknik bilimlerde, edebiyat ve sanatta, 187 kadın Stalin ödülü kazandı. Üretim yöntemlerine yaptıkları buluşlar ve köklü iyileştirmeler için düzinelerce işçi ve köylü kadına Stalin ödülü verildi. Kadınlar ... Sovyet sanatında –heykelcilik, tiyatro, opera, bale ve sinemada sivrildiler." (Popova, Sosyalizm Diyarında Kadın, s. 75)

arayarak kitleleri sosyalizmin inşasının bu büyük görevlerine kazanmak zorunda kalıyordu. Ancak, bunun başka türlü olması da beklenemezdi. Bolşeviklerin önünde, bu konuda daha önce gidilmiş bir yol, öğrenebilecekleri, ders çıkarabilecekleri bir pratik yoktu. Dünya tarihinde ilk kez sosyalizmin inşası deneyimi yaşanıyordu!

Bu anlamda, edinilen kazanımlar muazzamdı. Okul ve eğitim sistemi baştan sona yeniden yapılanmış, Çarlık Rusyası'nda salt feodal-aristokrat ve burjuvazinin (öncelikle erkek) çocuklarına açık olan eğitim kurumları yerine bütün halka hizmet veren sosyalist içerikli bir eğitim sistemi yaratılmıştı. İlkokuldan yüksek okula kadar bütün alanlarda kadınlara bütün eğitim kurumlarını açmakla kalınmamış, kadınların eğitiminin ve kalifiyeleleştirilmesinin arttırılması için özel tedbirler alınmıştı. Örneğin, 1930'lu yıllarda bütün meslek okullarına alınan öğrencilerin yüzde 50'sinin kadın cinsinden olması karar altına alınmıştı.

Anatolii Petritskii, 1929

"Kültürfizik kutlamalarımız ve gösterilerimiz tüm dünyanın hayranlığını kazanıyor. Sovyet spor örgütlerine üye 3 milyon 696 bin kişinin yaklaşık 1 milyon 700 bini kadındır. Uluslararası spor karşılaşmalarındaki Sovyet kadınlarının başarıları, ülkemizin yüksek kültür fizik düzeyini kanıtlamaktadır." *(Popova, age., s. 76)*

Okul öncesi çocuklar için, kentlerden ve sanayi bölgelerinden başlayarak bütün ülkede yaygınlaştırılan geniş bir kreş ağı oluşturulmuştu. Kreşler, çocuk yuvaları ve çocuk klüplerinin hizmet saatleri çalışan anne-babaların ihtiyaçlarına göre ayarlanıyordu. Okul tatillerinde çocuklara geniş spor ve kültürel faaliyet olanakları sağlayan, kolektivizm ve yeni insan ruhuyla yetişmelerine özen gösteren yaz kampları düzenleniyordu.

Fabrikalarda kantinler, kentlerde büyük mutfaklar halkın kolektif beslenmesini sağlamaya çalışıyor, kurulan büyük çamaşırhaneler, fırınlar, hazır giyim ve giysi tamiri atölyeleri vb. ile bireysel ev idaresinde bütünüyle kadının sırtında olan yüklerin adım adım toplumsal olarak üstlenilmesi hedefi güdülüyordu.

Başlangıçta daha çok kentlerdeki ve sanayi bölgelerindeki işçi ve emekçi kadınların yararlanabildiği bu toplumsal kuruluşlar daha sonraki yıllarda bütün Sovyetler Birliği'nde kendini gösterir olmuştu. Kırsal alanda, tarımın kolektifleştirilmesi hareketiyle birlikte köylü kadınların durumlarında kayda değer bir değişim sözkonusuydu. Artık ücretsiz aile işçisi değildiler, kolektif çiftliğin eşit üyeleri olarak yaptıkları iş karşılığında erkeklerle eşit ücretler alıyorlardı. Sovyet devletinin kolektif köylülere sunduğu imkânlardan faydalanabiliyor, hayvan bakıcısı, traktör ve tarım iş makinaları sürücüsü, ziraat teknisyeni gibi meslekler edinebiliyorlardı. Kolektif çiftliklerde elektrik vardı! Öncelikle hasat zamanında ve ama giderek bütün yıl boyunca hizmet veren çocuk kreşleri, yuva ve çocuk kulüpleri açılmıştı. Anne ve çocuk sağlığı hizmetleri veriliyordu. Kadın doğum evleri/hastaneler kurulmuştu. Radyo, köy okuma salonu, kütüphane, klüp, tiyatro ve sinema ile çeşitlenen bir kültürel yaşam vardı.

Yeni kadın-yeni yaşam!

Emperyalist savaş, sekiz ay içinde yaşanan iki büyük devrim: Önce çarlığın devrilmesi (Şubat Devrimi), daha sonra burjuvazinin iktidarına son verilmesi (Sosyalist Ekim Devrimi), bunu izleyen iç savaş... Devrim sonrası Rusya büyük sarsıntılar geçiren bir toplumdu ve bütün zıtlıklar birarada yaşanıyordu: Bir yanda içsavaş, kaos, açlık ve kıtlıkla kavrulan bir ülkede halkın en temel ihtiyaçlarını sağlama çabası... Diğer yanda devrimin yarattığı büyük enerjiyle yeni toplumun, yeni insanın ve yeni yaşam biçimlerinin yaratılma çabası... devrimci coşku ve atılım!.. Eski toplumun zincirlerinden kurtulan kitleler, özellikle de gençlik bütün tabuları yıkmaya, sorgulamaya çalışıyor ve yeninin arayışı içinde özgürlüğün sınırlarını zorluyordu. Onlar, devrimin hemen ertesinde, ‚hemen şimdi!' yeniyi yaşamak, yeni yaşam biçimlerini derhal pra-

Sovyet ailesi

"Sovyet ülkesinde aile mevcuttur, (...) ama bu eski dönemin ailesi değildir. (...) Elbette, halen iç sorunları var, çünkü o daha dünyanın tanımadığı bir birliktir. Henüz oluşum içindedir. Kendi yasalarını kendisi yaratmakta ve dolayısıyla daha yeni daha iyi biçimler aramaktadır. Henüz herşey berrak değil. Ama bir şey –ki bu esastır– sabittir: Sovyet ailesinin temeli sağlam ve sarsılmazdır, bu toplumsal varlığının emniyetidir. Ne erkek, ne kadın, ne de çocuklar ve yaşlılar açlık ve işsizlikle tehdit etilmemektedir. Hiç kimse maddi olarak diğerine bağlı değildir. Aile, aile ilişkilerinin ticaret nesnesi olduğu, aile yaşantısının meyvalarının pazarlandığı bir bakkal dükkanı değildir. Kadının, salt o kocasıdır diye, erkekten korkmasına ve ona itaat etmesine gerek yok. Çocuklar anne-babalarına körü körüne itaat etmek zorunda değil. Annenin kocasının kendisini terketmesinden ve muhtaç kalmaktan korkmasına gerek yok. Ne papazlar, ne de jandarmalar aile ilişkilerinin içine burunlarını sokuyorlar. " (O. Zaslavski, 'Sovyet Ülkesinde Evlilik ve Aile', Rundschau, No 60/1934, s. 2715, aktaran: Gül Özgür, "Rusya'da 1917 Sosyalist Ekim Devrimi ve Kadınların Kurtuluşu", cilt 1, s. 353)

"Sovyet ülkesinde aile ciddi ve önemli bir meseledir. Aile, kadının ev içi köleliği ve erkeğe ömür boyu zincirlendiği bir kurum olmaktan çıkarak, kadın ile erkeğin sevgi, dostane ilişki ve ortak dava üzerinde yükselen özgür birliğine dönüştü. Kadının erkeğe yasal ve ekonomik bağımlılığı hükmünü yitirdi – ve işte aile yaşantısının yenilenmesi ilk planda bunun üzerinde yükselmektedir... Buna rağmen, aile ilişkileri alanında bizde herşeyin her açıdan çok iyi olduğunu, istinasız bütün ailelerde ve bekar gençler arasında saadet ve talihin hakim olduğunu iddia etmek en büyük ikiyüzlülük olurdu. Hayır. Biz kadının haktan yoksunluğunu bertaraf ettik, ona çalışmanın ve bağımsız yaşamın geniş yolunu açtık, ticaret amaçlı evliliği yokettik; fakat kapitalist toplumun kalıntılarının ağı yükü halen sırtımızda duruyor. Aile yaşantısı halen bu kahrolası mirasın tesiri altında bulunuyor. (...) Kadının tam eşitliğine ve ekonomik bağımsızlığına rağmen, toplum henüz tüm çocukların eğitimini üstlenebilecek durumda değildir; kadın zayıf olarak kalmaktadır ve görevimiz onu her yönüyle desteklemektedir. Evliliğe ve aileye düşüncesizce yaklaşanlar çoğunlukla erkeklerdir." (26 Haziran 1935 tarihli 'Pravda' başmakalesi: "Çocuklara Bakım, Annelere Saygı", Rundschau, No. 32/1935, s. 1611, aktaran: Güz Özgür, age. cilt 1, s. 354)

tiğe geçirmek istiyorlardı. Ve parti ve genç Sovyet devleti onları bu yönde destekliyordu!

Diğer tarafta, ülkenin genelinde geniş işçi ve emekçi kitleleri halen eski alışkanlıkları temelinde yaşamaya devam ediyor, dinin ve gerici geleneklerin etkisi tüm gücüyle varlığını sürdürüyordu. Bu alanda katedilecek daha çok uzun yol vardı. Esas olan hâlâ eskiye karşı mücadeleydi. Yeninin pratikte yaşam bulabilmesi ve kök salabilmesi için eski aşılmalıydı. Yeni insanların, yeni yaşam tarzının gerçek anlamda gelişip serpilebilmesi için, herşeyden önce yeni toplumun maddi koşullarının yaratılması gerekliydi.

Bolşevikler, ‚eski'nin kalıntılarına karşı amansız mücadelenin öncülüğünü yapıyor, kitlelerin yaratıcılığına olan inançlarıyla onları teşvik ediyor ve onlara yön vermeye çalışıyorlardı. "Eski"de yadsınması gerekenin ne olduğuna yanıt vermek nispeten kolaydı: Kadın, erkek, çocuk yaşlı ... insanları köleleştiren, onların özgür bireyler olarak yaşam haklarını kısıtlayan, kendilerini geliştirmelerini engelleyen ne varsa tarihin çöplüğünü boylamalıydı! Bunların yerini alacak yeninin ne olduğu konusunda ama berrak bir düşünce yoktu, çünkü yeni henüz yaşanmamıştı. Bu nedenle Bolşevikler açık fikre sahip oldukları şeyleri koyuyor ve gerisini zamana bırakıyorlardı.

Örneğin "eski yaşam tarzı"nın karşısına "kolektif yaşam biçimi"ni ve eski "bireysel ev idaresi"nin karşısına ortak yaşam evlerini –"komünler"i– koyuyorlardı. Bu gerçek anlamda uzun vadede gerçekleşecek bir hedefti. Ama Moskova, Petersburg gibi birçok kentte gençlik hareketi çoktan bu yeni yaşam biçimlerini pratikte denemeye koyulmuşlardı. Komün hareketi ve dönemin özelliğini Kolontay şöyle anlatıyor:

"Dünyanın hiçbir yerinde bizim işçi cumhuriyetimizde olduğu kadar çok kolektif ev biçimleri yoktur. Kolektif ev komünleri, aile yurtları ve özellikle yalnız yaşayan kadınlar için evler bizde çok yaygın. Çok fazla insanın ev komünlerinde yer elde edebilmeye çabaladığını da dikkate almalısınız; gerçi bunu –örneğin 19. yüzyılın birinci yarısında Charles Fourier'in sosyalist düşüncelerinin etkisiyle "komün"ler kuran Fourieristlerin yaptığı gibi –herhangi bir ilkeye sadakatten ve bilinçlilikle yapmıyorlar. Hayır, insanların komünlerimizde yer aramasının sebebi, buralarda özel evden daha iyi ve rahat oturulabildiğindendir. Ev komünlerine yeterince yakacak odun ve elektrik ikmal edilmektedir, ayrıca komünlerin çoğunda ortak bir mutfak ve sıcak su deposu mevcuttur. Gerekli temizlik işleri para karşılığında temizlikçiler tarafından yapılmaktadır; bazı ev komünlerinde merkezi çamaşırhane, kreş ve çocuk yuvası vardır. (...) Bugün birçok yalnız yaşayan erkek ve kadın, ama ailelerin de sadece içinde bulundukları iktisadi koşullardan dolayı ev komünlerinde bir yer bulmaya çalıştıkları doğrudur – varsın öyle olsun! Buna rağmen, bugün birçok şehir sakininin ev komünlerini –ki bunlar da iyi olmayan koşullar altında oluşmaktadır– özel kiralık evlere tercih etmesi olgusu bizim için ilginçtir." (3)

O dönemdeki komün evlerinin (ortak yaşam evleri) ideal olmaktan pek uzak olduğunu açıksözlülükle teslim eden Kolontay'a göre –ki bu genel olarak Bolşeviklerin de görüşüdür– zaman içinde maddi koşullar daha elverişli bir duruma geldiğinde, insanların komün evlerine rağbeti daha artacaktır ve böylelikle bireysel ev idaresi de yok olup gidecektir. Maalesef gelişme, Bolşeviklerin öngörüsünü doğrulamamıştır. 1930'lu yıllarda konut inşasında özel mutfağı olmayan, "ortak mutfak"lı, "ortak çamaşırhane"li komün evleri inşasına yönelinmiş olmasına karşın, bu politika kitleler tarafından benimsenmemiştir. Örnek olarak gösterilebilecek komün evleri istisna olarak kalmış, geniş kitleler açısından eski yaşam tarzlarından kopuşun öyle kolay olmayacağı pratikte kendisini dayatmıştır. En başta şu ortaya çıkmıştır ki, birincisi "komün evleri" gibi kolektif yaşam biçimlerinin zorunluluktan değil, gerçekten gönüllü tercih olabilmesi için çok daha uygun maddi koşullar, toplumsal refah gereklidir. Ve ikincisi, insanların yeni yaşam biçimlerini yapay zorlamayla değil, bizzat kendilerince benimseyerek geliştirmeleri gereklidir. Ve bu, Bolşeviklerin düşlediğinden çok daha uzun süreli bir toplumsal dönüşümle olabilecek bir şeydir. Herşeye rağmen, o gün belki erken doğan yeni kolektif/ortak yaşam biçimleri bir nevi öncülük görevini görüyordu ve bunlar şüphesiz yeniden değerlendirilerek gelecekte daha iyilerinin yaratılması olanağını sağlayacaktı.

Erkek egemen ideolojiye ve pratiklere karşı mücadele

16.yüzyılda bağımsızlığını ilan eden ve Moskova'da kendi patrikliğini kuran Rus ortodoks kilisesi çarlık iktidarının en sağlam destekçisiydi ve ezilen kitleler üzerindeki olumsuz etkisi büyüktü. Kadın cinsinin sömürüsünü onaylayan ve bunu erkeğin hakkı gören kilisenin emekçi kadınlar üzerindeki köreltici etkisi

büyüktü –en koyu cinsinden bir patriyarkaydı sürüp giden. Kadınlar ne istedikleriyle evlenme ne de boşanma özgürlüğüne sahiptiler. Baba ve koca şiddeti olağandı ve erkeğe tanınan bir haktı... Çarlığın yıkılmasıyla birlikte Rus ortodoks kilisenin egemenliği de sarsılmıştı, ancak onun kitleler üzerindeki etkisini kırabilmek için uzun süreli, dikkatli ve ama kararlı bir mücadele yürütülmek zorundaydı. Bolşevikler, din işleri ile devlet işlerini köklü bir şekilde birbirinden ayırarak tam anlamıyla laikliği gerçekleştirdiler. Dini insanların özel meselesi ilan ettiler ve bununla aynı zamanda din ve mezheplerin birbiri üzerindeki tahakküm çabalarını da engellediler. Cahilliğe, batıl inançlara ve her türden gerici anlayışlara karşı kitleleri eğitme ve aydınlatma seferberliği ilan ettiler. Dinin karşısına bilimi, bilimsel yaklaşımı çıkardılar. Kadınların özgürlüğünü engelleyen her türden erkek egemen anlayış ve uygulamalara, gerici örf ve adetlere karşı radikal mücadeleyi gündeme getirdiler.

Bu mücadele benzer biçimde, İslam dininin etkisi altında olan "Doğu Cumhuriyetleri"nde de yürütülmek zorundaydı.

1922-25 yıllarında Sovyetler Birliği'ne katılan Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan, Özbekistan, Azerbaycan'da şeriat yasaları ve çok eşlilik, başlık parası, kızların çocuk yaşta evlendirilmesi, kadınların zorla kaçırılması, çarşaf ve peçe takma zorunluluğu gibi erkek egemen gelenekler gündemdeydi.

Çarlık Rusyası'nın Avrupa kesiminde yaşıyan uluslar ile Kafkasya, Orta ve Uzak Asya'da yaşayan ulus ve küçük halk topluluklarının yaşamları tarihsel, maddi ve kültürel olarak belirlenmiş bir uçurum teşkil ediyordu. Rusya, Ukrayna, Gürcistan vb. de işçi ve emekçi kadınlar yer yer Çarlık Rusyası döneminde mücadeleye atılmışlardı. Onlar, Ekim Devrimi'nin sağladığı haklara az çok sahip çıkabilecek ve bunları kullanabilecek durumdaydılar. Doğu cumhuriyetlerinde ise kadınlar, ne devrimin sağladığı hakları tanıyorlardı, ne de bunları kullanabilecek durumdaydılar. Komünist Partisi ve onun kadınlar arasında çalışma kolları olan Jenotyel'ler, büyük bir özveriyle doğu halklarının emekçi kadınlarına ulaşma ve onları özgürleşme mücadelesine kazanma çalışması yürütmeye koyulmuşlardı. Bunun için "Doğu Halkları Kadın Konferansları", salt kadınlara yönelik kadın klüpleri, kursları ve toplantıları gibi çok çeşitli faaliyetler geliştiriyorlardı. Onların amacı, doğunun kadınlarını aydınlatmak, onları siyasi ve kültürel olarak geliştirerek erkeğin despotik baskılarından kurtuluş mücadelelerini bizzat kendi ellerine almalarını sağlamaktı. Bu zorlu mücadelede komünist kadınlar büyük zorluklar yaşıyor, hatta hayatlarını tehdit eden düşmanlıklarla karşılanıyorlardı. Geleneklerle birlikte kendi egemenliklerinin de sarsılacağını hisseden erkekler, komünist kadınların çalışmalarını engellemek için şiddete dahi başvurabiliyorlardı. Kadın kulüpleri hakkında yayılan binbir çeşit dedikodular ve inanılmaz masallarla kadınların gözleri korkutuluyor ve onların bu kulüplere gitmesi engellenmeye çalışılıyordu. Mollalar, kulüplerde kadınların peçelerinin zorla çekilip çıkartıldığı yalanlarını yayıyor, kulüplere giden kadınların Allah tarafından cezalandıracağı laflarıyla kadınlara göz dağı vermeye çalışıyorlardı. Bütün bunlardan yılmayan komünist kadınlar, kadın üretim kooperatifleri, okuma-yazma kursları, anne ve çocuk sağlığı ve genel tıbbi yardım gibi hizmetler aracılığıyla kadınlara ulaşma konusunda büyük başarılar sağlamışlardır. Onların ve Sovyet devletinin çabalarıyla 1930'lu yılların ortalarına gelindiğinde epey bir yol katedilmişti. Ekim Devrimi öncesinde okur-yazar kadınların sayısı parmakla sayılacak kadar az olan bu cumhuriyetlerde 1941 yılında kadın öğretmen oranı yüzde 20-30'lara varmıştı. Şubat 1948'de Sovyetler Birliği Özerk Cumhuriyetler Yüce Sovyeti'nde (Milletler Meclisi) 503 kadın temsilci yeralıyordu ve bu tüm üyelerin yüzde 29'unu oluşturmaktaydı. ■

Kaynaklar:

— "Rusya'da 1917 Sosyalist Ekim Devrimi ve Kadınların Kurtuluşu", cilt 1 ve cilt 2, Gül Özgür, Dönüşüm Yayınları, Kasım 1993 İstanbul

— "Sosyalizm Diyarında Kadın", Nina Popova, İnter Yayınları, Mart 1999 İstanbul

— "Marx/Engels/Lenin/Stalin/Komintern ve Clara Zetkin, Kadın Sorunu Üzerine", İnter Yayınları

Dipnotlar:

(1) *A. Kolontay, aktaran: Gül Özgür, "Rusya'da 1917 Sosyalist Ekim Devrimi ve Kadınların Kurtuluşu, cilt 2, s.137, Dönüşüm Yayınları, Kasım 1993 İstanbul*

(2) *Marx/Engels/Lenin/Stalin/Komintern ve Clara Zetkin, Kadın Sorunu Üzerine", s.60, İnter Yayınları) MELS, Komintern ve Clara Zetkin, Kadın Sorunu Üzerine, İnter Yayınları, s. 60)*

(3) *Gül Özgür, age. cilt 2, s. 51)*

İNÈS ARMAND

■ **GÜLFER UĞUR**

Fransız artist bir anne babanın kızları –İnès ve Renè– yetim kalınca, Paris'ten ayrılıp Rusya'ya zengin akrabalarının yanına gitmek zorunda kalırlar. 15 yaşındaki "İnessa" (esasen: İnès Elisabeth Pecheux d'Herbenville) ve kendinden bir yaş küçük kızkardeşi Renè, Moskova yakınlarındaki teyzelerinin evlerine yerleşir ve orada öğrenimlerini tamamlayarak "ev öğretmeni" olurlar; fazla bir seçenekleri de yoktur zaten. O dönem Çarlık Rusyası'nda üniversite kapıları genç kızlara kapalıdır. İnès, çok istediği hukuk tahsilinden vazgeçmek zorunda kalır. Kızkardeşlere eğitimli ev hanımlığı rolü düşmüştür: Teyzelerinin üç oğlundan ikisiyle evlenirler.

Armand'ların evi, sık sık arkadaş toplantılarının yapıldığı, ülkedeki gidişat hakkında hararetli siyasi tartışmaların yürütüldüğü, edebiyat ve müzikten vb. konuşulduğu bir mekandır. Piyano çalan, Fransız edebiyatını iyi bilen ve özgürlükçü düşüncelere büyük sempati duyan İnès, bu buluşmalarda yer alan sevilen bir kişiliktir. Çok geçmeden kadın hakları için mücadeleye atılır ve Moskova'daki bir kadın derneğinin başkanlığına seçilir. Ayrıca, eşinin desteğiyle köylü çocukları için bir okul açmışlardır ve İnès bu okulun öğretmenidir. Fakat, marksist görüşleri benimseyen İnès , enerjik yapısıyla daha fazlasını talep etmekte ve kendini tümüyle devrimci mücadeleye vermek istemektedir.

Aleksander Armand ile evliliğinden dört çocuk (iki oğlan, iki kız) sahibi olduktan sonra, İnès Armand ile kendinden dokuz yaş genç, ateşli bir sosyal-demokrat olan üçüncü teyze-oğlu Vladimir ile arasında bir aşk doğar. Her iki kardeş de İnès'i seviyordur; her ikisi de özgürlükçü düşüncelere sahiptir, kadın hakları savunucusudur ve durum gösteriyor ki, bu sadece lafta kalmamış, pratikte de buna uygun davranabilmişlerdir. Aleksander Armand ömür boyu İnès'e maddi manevi desteğini esirgememiş, sürgünde ve hapis yıllarında daima ona sahip çıkmıştır.

Yaşanan evlilik krizi, eşler arasındaki ömür boyu süren dostluğa zarar gelmeyecek bir şekilde çözülür... Aleksander ile İnès resmen boşanmazlar, çocuklar babalarının yanında kalır... İnès ile Vladimir ise Moskova yakınlarında başka bir yere taşınırlar. Burada İnès'in beşinci çocuğu (oğlu)

dünyaya gelir, baba Vladimir'dir.

Siyasi mücadelesi herşeyden önde giden İnès çok geçmeden polisin pençesine düşer. 1905'deki "Kanlı Pazar" olaylarında tutuklanır. Önce hapise atılır, daha sonra da sürgüne gönderilir. Kefalet ödeyerek onu hapisten çıkaran ilk eşi Aleksander'dir. Sürgünde onu yalnız bırakmayan yeni eşi Vladimir verem hastalığına yakalanınca tedavi amacıyla İsviçre'ye gitmek zorunda kalır. Bu arada Aleksander Armand'da tutuklanmış, sürgüne gönderilmiş ve sonra da iki oğluyla birlikte yurtdışına kaçmıştır. İnès de kaçma planları yapmaktadır, çünkü İsviçre'deki Vladimir'in durumu ağırlaşmaktadır. 1908 yılında gizlice Moskova'ya gelen İnès kızlarıyla vedalaştıktan sonra Finlandiya üzerinden yurtdışına kaçar ve hastanedeki Vladimir'in yanına gider. Ne var ki, Vladimir'in ömrü sonuna gelmiştir, İnès'in kolları arasında son nefesini verir.

Çarlık Rusyası'nda 1905 devriminin yenilgisinden itibaren koyu gericiliğin sürdüğü bu yıllarda birçok aktif sosyal-demokrat yurtdışında mülteci konumundaydı. İnès Armand yurtdışında olduğu bu süreyi üniversite eğitimiyle değerlendiriyordu. Brüksel'de nihayet sosyoloji, ekonomi ve hukuk fakültesine yazılmıştı. Hukuk eğitimini tamamladıktan sonra Fransız Komünist Partisi ile ilişkiye geçmek ve doktorasını yapmak amacıyla Paris'e geçtiğinde, aynı şekilde mülteci hayatı sürdüren Lenin ve Krupskaya ile tanışma fırsatını yakalamıştı. Krupskaya "Lenin'den Anılar" adlı kitabında bu tanışmayı şöyle anlatıyor:

"1910'da İnessa Armand Brüksel'den Paris'e geldi ve hemen Paris grubumuzun aktif üyelerinden biri oldu. Semaşko ve Britman (Kazakov) ile birlikte grubun başkanlık divanına seçildi ve öteki yurtdışı gruplarıyla kapsamlı yazışmalarda bulundu. İki kızıyla küçük oğlu yanındaydı. Paris'teki yoldaşlar kısa sürede, koyu bir Bolşevik olan Armand'ın çevresinde toplandılar." ("Lenin'den Anılar", Nadejda Krupskaya, s. 203, İnter Yayınları, Temmuz 1990 İstanbul)

Mültecilik yaşamı oldukça zor geliyor devrimci enerjiyle dolu bu insanlara... Yurtdışında geçen zamanlarını Rusya'daki devrimci mücadeleye mümkün olan en büyük katkıyı verecek şekilde kullanmaya çalışıyorlar. Yurtdışındaki devrimci gençliği örgütleyebilmek ve onların siyasi eğitimini gerçekleştirmek amacıyla 1911 ilkbaharında Paris yakınlarında kendi Parti okullarını açmayı başarıyorlar:

"Okulu Paris'ten 15 kilometre uzaklıkta, ne Rusların ne de sayfiyecilerin bulunduğu Longjumeau adlı küçük bir beldecikte kurmayı kararlaştırmıştık. Longjumeau, doymak bilmez "Paris'in karnı"nı doyurmak için, her gece birbiri ardına yol alan yük arabalarının geçtiği bir şosenin iki tarafına uzunlamasına yerleşmiş bir Fransız köyüydü. (...) Planımız şuydu: Öğrenciler kendilerine birer oda, İnessa ise müstakil bir ev tutacaktı. Bu evde öğrenciler için bir öğle sofrası kurulacaktı. Zinovyev'ler ve biz de oraya taşınacaktık. Öyle de yapıldı. Tüm ev işlerini, –Martov'la birlikte Turuhansk'ta sürgünde yaşamış, daha sonra Ural'da illegal çalışmış bir işçinin karısı olan– Katya Mazanova üstlendi. Katya çok iyi bir ev kadını ve çok iyi bir yoldaştı. Herşey çok iyi gidiyordu. İnessa'nın kiraladığı evde konuk öğrencilerimiz kalıyordu. (...) Bizim (Lenin, Krupskaya, Krupskaya'nın annesi–BN) *evimiz köyün öteki ucundaydı, ama yemeklerimizi tüm diğerleriyle birlikte İnessa'da yiyor, bu arada onlarla bol bol sohbet edip çeşitli sorular soruyor, aynı zamanda gelişen olayları değerlendiriyorduk."* (Age., s. 210)

"Dersler düzenli yürüyordu. Lenin, politik ekonomi (30 ders), tarım sorunu (10 ders), sosyalizmin teorisi ve pratiği (5 ders) üzerine dersler veriyordu. Politik ekonomi üzerine seminer çalışmasını İnes yönetiyordu." (Age., s. 213)

"Paris'te yaşayan yoldaşlar o dönemde Rusya'ya dönmeyi çok arzu ediyorlardı. İnes, Zafarov ve başkaları ülkeye dönmek istiyordu. Biz ise şimdilik Rusya sınırına daha yakın bir yere taşınmayı düşünüyorduk." (Age., s. 224)

Lenin, Krupskaya ve karı-koca Zinovyev'ler Polonya'nın Krakov kentine taşınıyorlar ve 1912-14 yılları arasında buradan Rusya'daki çalışmaları yönlendiriyorlar.

"İki yoldaş –Zafarov ve İnes–, seçim kampanyasının hazırlıkları için Paris'ten Petersburg'a hareket etmişlerdi. Sahte pasaportla yolculuk ediyorlardı. Bu fırsatla İnes Krakov'da bize uğradı; o sıralar hâlâ Zvierzyniec'te oturuyorduk. Bizde iki gün kaldı, onunla herşeyi kararlaştırdık, gerekli olan adresleri ve ilişkileri verdik; Lenin'le birlikte tüm çalışma planını görüştüler." (Age., s. 228)

1912 yılında, Rusya'daki hareket yeniden kabarmaya başladığı ve faaliyet olanakları arttığı için

İnès Armand ve yurtdışındaki mültecilerin önemli bir bölümü yeniden ülkeye dönüyorlar. İnès ve Safarov Parti'nin Petersburg komitesini yeniden örgütler ve seçim kampanyasına yoğunlaşırlar. Ancak, 16 Eylül 1912 Petersburg'daki seçimlerden iki gün önce her ikisi de tutuklanır. İnès, Mart 2013'te hapisten salıverilince yeniden yurtdışına, Krakov'a Lenin ve Krupskaya'nın yanına gider. İnès'in sağlık durumu kötüdür:

"Tüberküloz başlangıcının belirtileri görülüyordu. Bütün bunlara rağmen enerjisinden hiçbir şey yitirmemiş, daha büyük bir tutkuyla sarılmıştı parti çalışmasına." (Age., s. 252) İnes ile Lenin ve Krupskaya'nın yakınlığı burdaki ortak çalışma içerisinde daha da perçinlenir.

(...) *"İnes'le dostluğumuz, daha doğrusu bütün Krakov grubunun dostluğu sonbaharda daha da ilerledi. Olağanüstü bir yaşam sevinci ve enerjiye sahipti. Gerçi onu ta Paris'ten tanıyorduk, ama Paris'teki koloni çok büyüktü, burada ise yoldaşlardan oluşan sıkı, kapalı bir çevrede yaşıyorduk. İnes, Kamenev'in ev sahibesinden bir oda kiralamıştı. Özellikle annem, İnes'e çok ısındı. İnes sık sık annemle birlikte oturmak, sohbet etmek ve sigara içmek için bize gelirdi. İnes odaya girer girmez, daha huzurlu ve neşeli bir hava oluşurdu hemen.*

Bütün yaşamımız parti çalışması, parti sorunlarıyla doluydu; yaşantımız bir aile yaşantısından çok, öğrencilerin yaşantısına benziyordu. İnes Armand'ın yanımızda bulunmasından çok memnunduk. O dönemde yaşamına, çocuklarına ilişkin bana pek çok şey anlattı, çocuklarının mektuplarını gösterdi, anlattıklarından büyük bir sıcaklık taşıyordu. İlyiç ve ben onunla sık sık yürüyüşe çıkardık. Zinovyev ile Kamenev bize "Yürüyüşçüler Partisi" lakabını takmışlardı. Kent dışına çıkar, çayırların, tarlaların başladığı yerlere giderdik. Çayıra Lehçede "blon" deniyordu ve hatta İnessa, buralara yaptığımız gezintilerin anısına kendine takma ad olarak "Blonina"yı seçmişti. Müziği çok sever, sık sık Beethoven konserlerine götürürdü bizi; çok iyi piyano çalardı. Lenin özellikle "Sonate Pathêtique"i severdi. İnessa'dan sık sık bu parçayı çalmasını rica ederdi." (Age., s. 253-254)

Önceleri, İnès'in Krokov'a yerleşmesi ve Rusya'daki çocuklarını da yanına getirmesi planı yapılıyor. Ancak, bunun İnès'in kadınlar arasında çalışma ve enternasyonal alan görevleriyle pek bağdaşamayacağı görüşüne varılıyor. İnès Yurtdışı Organizasyon Komitesinde çalışıyor ve yurtdışındaki grupları dolaşarak onlara bir "seri konferanslar" veriyor. Krakov'da kaldığı sürede ısrarla Lenin ile kadınlar arasında yapılması gereken çalışmalar konusunda tartışıyor ve Petersburg'de özellikle işçi kadınlara seslenecek bir derginin çıkartılması gerektiği konusunda onu ikna etmeye çalışıyor. Sonunda Lenin bunu kabul ediyor ve böylelikle işçi kadın dergisi "Rabotnitsa"nın başlangıcı yapılıyor:

"8 Mart 1914'te Petersburg'da, popüler kadın işçi dergisi "Rabotnitsa"nın ilk sayısı çıktı; fiyatı dört kopekti. Petersburg Komitesi, kadın günü için bildiriler yayınladı. "Rabotnitsa"ya Paris'ten İnessa ve Stal yoldaş, Krakov'dan Lilina yoldaşla ben yazıyorduk. Toplam yedi sayı çıktı. Sekizinci sayıda, Viyana'da yapılacak olan Sosyalist Kadın Kongresi üzerine makaleler yer alacaktı, fakat artık çıkmıyordu, savaş patlak vermişti." (Age., s. 256)

Dönem, 2. Enternasyonal içinde büyük çatlağın ortaya çıktığı dönemdi. Bir yanda "Anavatan savunucuları" olarak adlandırılan ve emperyalist savaşa karşı tutarlı tavır takınmaktan kaçınan 2. Enternasyonal oportünistleri ve diğer yanda emperyalist savaşa karşı tutarlı bir karşı-propagandayı savunan ve "düşman kendi ülkende" sloganıyla kitleleri sınıf savaşımına çağıran Bolşevikler ve ikisinin arasında yalapalayan sol sosyal demokratlar... Kautsky'nin başını çektiği "anavatan savunucuları"na karşı gerçek enternasyonalist komünistleri yeni bir enternasyonal birlik içinde toparlama mücadelesinde Lenin'in çizgisini savunma ve uygulama noktasında İnès Armand'a

önemli bir rol düşüyordu: İnès , *"Haberleşmeyi yürütüyor, çeşitli dokümanlarımızı Fransızca ve İngilizceye çeviriyor, kaynak topluyor, diğer yoldaşlarla görüşmeler vs. yapıyordu."* (Age., s. 274)

"Bu arada, bir uluslararası kadın konferansı toplanması için hazırlıklar da tam istim ilerliyordu. Elbette önemli olan, sadece böyle bir kadın konferansını toplayabilmek değildi, aynı zamanda konferansın pasifist bir karekter taşımaması, tersine tutarlı devrimci bir çizgi izlemesiydi. O nedenle, kapsamlı hazırlık çalışmaları gerekmekteydi. Bu görev esas olarak İnessa'ya düştü. Merkez yayın organı yazı kuruluna çeşitli belgeleri tercüme ederek yardımcı olan, başlangıçtan itibaren "anavatan savunucuları"na karşı mücadele eden İnessa, bu iş için herkesten uygundu. Bunun ötesinde, birçok dil biliyordu. Clara Zetkin, Angelika Balabanova, Alexandra Kollantay ve İngiliz kadın yoldaşlarla vs. yazışarak ilk uluslararası bağlantıları kurmayı başardı. Başlangıçta bu bağlar öylesine zayıftı ki durmadan kopuyordu, ama İnessa inatla sürdürdü çalışmaları. Paris'te yaşayan Stal yoldaş aracılığıyla Fransız kadın yoldaşlarla da yazışıyordu." (Age., s. 281-282)

"Uluslararası Konferans 26-28 Mart tarihleri arasında Bern'de yapıldı. En büyük ve en iyi örgütlenmiş delegasyon, Clara Zetkin başkanlığındaki Alman delegasyonuydu.. ..." (Age., s. 283)

"Alman delegelerinin çoğunluğu K. Liebknecht Rosa Luxemburg grubuna bağlıydı. Bu grup, şövenizmle bağlarını koparmış ve kendi hükümetine karşı savaşıyordu." (Age., s. 283)

Brüksel'de yapılacak Birlik Konferansının Rusya temsilciliğini İnès'in yapması kararlaştırılmıştı. Lenin'in geri planda durmasının taktik nedenlerini Krupskaya şöyle açıklıyor: *"Fransızcaya hakimdi (Fransızca anadiliydi), kolayca pusulayı şaşırmıyordu ve sarsılmaz sağlamlıkta bir karektere sahipti. Hiçbir mevziyi terketmeyeceğinden emin olabilirdi insan. Lenin, kendi kaleme aldığı Merkez Komitesi Raporu'nu Trieste'ye gönderdi, ona ayrıca, şu ya da bu durumda nasıl davranacağına ilişkin bir dizi direktif yolladı; bütün ayrıntıları düşündü."* (Age., s. 259)

İnès Armand, Clara Zetkin, Krupskaya ve daha ilerki yıllarda Aleksandra Kollontay ile birlikte uluslararası komünist kadın hareketinin yaratılmasına önderlik etmiş bir kadın komünistti.

Enternasyonal ilişkilerden örgütleyiciliğe, çeviri işlerinin yapılmasından kampanyalara önderlik etmeye dek Partinin çok çeşitli görevlerinde sorumluluk üstlenen İnès Armand'ın özel ilgi alanı her zaman kadınlar arasındaki çalışmanın örgütlenmesiydi. Kadınların kurtuluşu mücadelesiyle ilgili bildiriler, raporlar, makaleler kaleme alıyordu. Krupskaya'nın Anılar'ından da anlayabildiğimiz kadarıyla, birbirlerinin görüşlerine çok değer veren Lenin ve İnès bu konuda da hararetli tartışmalar yürütüyorlardı. İnès ile Lenin arasında özde büyük bir ideolojik birlik vardı. Ancak, elbette ki, bazı konularda farklı düşünceler de olabiliyorlardı. Onlar arasındaki tartışmanın eşitler arasındaki yoldaşça tartışmalar olduğunu yürüttükleri yazışmalardan da görmek mümkün. Birçok dile çevrilmiş olması nedeniyle en çok tanınan yazılı tartışma İnès Armand'ın kaleme aldığı işçi kadınlara yönelik bir broşüre Lenin'in "özgür aşk" konusundaki eleştirisidir. (Bkz. Kadın Sorunu Üzerine, İnter Yayınları)

1917'de Şubat devriminin ardından sürgündeki Bolşevikler Rusya'ya dönme hazırlıklarına girişiyorlardı. Lenin ve Krupskaya ile birlikte İnès Armand'da Rusya'ya dönecek 30 kişilik grup içerisinde yeralıyordu. Rusya'ya döndüklerinde kalabalık kitlelerce karşılanan Lenin ve Rus delegasyonunu her zamankinden çok daha fazla görev bekliyordu. 1917 Ekim Devrimi'nin ardından bütün bolşevikler gibi İnès Armand'da büyük bir özveriyle devrimi yaşatma davasına sarılmışlardı. Sağlık durumu iyi olmayan İnès, kendini hiçbir görevden sakınmıyor, çok çeşitli görevleri yerine getirmek için canla başla çalışıyordu. Lenin ile yazışmalarından Lenin'in İnès'in sağlık durumuyla yakından ilgilendiğini de izlemek mümkün. Ekim Devrimi'nden sonra Parti Merkez Komitesinde yeralan ve Partinin kadınlar arasındaki çalışma örgütü "Jenotyel"e önderlik eden İnès Armand, ne yazık ki fazla uzun yaşamıyor. 1920 yılında ajitasyon-propaganda seferine çıkıyor. Bu seyahatten bitkin bir şekilde geri döndüğünde Lenin onu oğlu ile birlikte Kafkasya'ya dinlenmeye gönderiyor. Fakat, oraya yenice varmışken, iç savaş patlak veriyor ve oldukça zor şartlar altında Nalçık'a geçmek zorunda kalıyorlar. Ve Nalçık'ta, Ekim Devrimi'nden 3 yıl sonra, henüz 46 yaşındayken, İnès Armand'ın zayıf düşen vücudu hastalığa yeniliyor.

20 Mart 2017 ■

KUYU

■ **ALİ FUAT KARAÖZ**

Gülden Şener'in anısına...

Bahçenin köşesinde ağacın altında duruyordum her zamanki gibi. Sessiz sakin. Yazgıma yanarak. Hiç beklemiyordum onu. Böyle olacağını bilemezdim. Ne oldu, nasıl oldu anlayamadım. Yağmur yağmıyordu, yapraklar savruluyordu rüzgârda. Nasıl söylesem, yine yeniden her zamanki gibi bir gündü. Hazan mevsiminde birer ikişer ortadan kaybolan, bir daha haber alınamayan insanların hazin öyküleri ortalıkta dolaşıyor, iç burkuyordu. Hüzünlü bir sonbahardı. Nereden bilebilirdim böyle bir şey olacağını.

Hızla geldi, telaşlı gibiydi ama belli etmiyordu. Küçük, hızlı adımlar atıyor, arada bir etrafını kolaçan ediyordu. Sanki bir şeyler gizliyor, gizli kapaklı işler yapıyordu. Tahta kapının önüne gelince yavaşladı, yavaşça itti kapıyı. Dikmesine lastikle tutturulmuş kapı gıcırtıyla açıldı. Avludaki serçeler havalandı o anda. Yavaş adımlar atarak bana doğru gelmeye başladı. Ürkekti sanki. Sezgileri açıktı belli ki. Her adım atışında ayağının altındaki minik taşlar eziliyor, feryat etmek istiyor ama ses çıkaramıyorlardı, bilirim, oysa ne çok istiyorlardı. Yaklaştı iyice. Hemen yanımda durdu, öylece dikiliyordu ki...

Nereden gelmişti, nasıl birden ardında peydahlanmıştı. Kalın kaslı kolları, uzun boyu, güçlü kuvvetli gövdesi, uzun kirpikleri altından sinsice bakan kara gözleri, sanki gün yüzüne yeni çıkmış gibi duran kara suratıyla tekinsiz bir adamdı. Ne zamandır oralardaydı, kim bilir? Yoksa sokakta, az ötemdeki bahçe duvarının öbür tarafında duran beyaz araçla mı gelmişti?

Onu mu beklemişti?

Ben de fark etmedim, o kaslı adamın gelişini. Belki de evin yan tarafında, benim ardımda duruyordu da o yüzden fark etmedim onu.

Ama o kadın?

Kadın hızlı, telaşlı gelmişti avlu kapısına, bir an duralamıştı. Kendinden emindi, ne yaptığını iyi bilen kararlı insanların ruh hali vardı temiz yüzünde.

İşte tam yanıma gelince arkasındaki adam yaptı yapacağını. Son anda fark etti ama geç kalmıştı kadın. Acıyla inlerken başını ona doğru çevirdi, bir an göz göze geldi adamla. Ellerini başına götürmüştü, ensesine. Dünyası kararırken gözlerini kapattı. Kusacak gibi oldu. Başının üzerinde yıldızlar uçuşuyor, parlak, minik minik kıvılcımlar dans ediyordu. Ellerine kan bulaştı, yapış yapıştı ensesi. Sonra sonra sendeledi iyice. Ayakta zor durur oldu. Her taraf zifiri karanlık bir kuyuya batıyordu. Aysız, yağmurlu gecelerde ıssız bir ormanın ortasıydı sanki. Uzaklarda kurtlar uluyor, çakallar pavkırıyor, tuhaf, gizemli uğultular geliyordu eski yağmurlarla ıslanmış yerin yedi kat dibinden.

Kadın ses çıkaramıyordu artık, başı yana düşmüş, kolları gevşemişti. Tuttu adam onu, sırtını bana dayadı. Yüz yüze geldi kadınla. Yoksa yoksa bu adam o halde bile kadına daha büyük kötülükler mi yapacaktı ortalık yerde? Daha ne yapabilirdi ki? Belli mi olurdu?

Hayır, yapmadı. Kaldırdı, üzerime oturttu, yana çekildi, sonra yavaştan itti. Çıkrık döndü hızla. Kova sarktı aşağıya doğru. Zembereği boşalmış saat gibi öyle bir hızla döndü ki kol, ip anında boşandı, duvarlarıma çarpa çarpa girdi içime. Hiç ses çıkarmadı, çarptı, gömüldü. Sessiz ama derinlerden gelen, gırtlağı yırtan korkunç bir çığlık gibiydi.

Kayboldu adam ortalıktan.

Her şey bir anda oldu. Görünürlerde kimseler yoktu.

Sonra devindi dünya. Her zamanki gibi devam mı ediyordu hayat, hiçbir şey olmamış gibi. Adam öyle mi sanıyordu? Daha ne yapmak istiyordu, yetmez miydi?

İçim kanıyor, işte tam burası. Orta yerim. Çocuklar oynaşırdı etrafımda bir zamanlar. Bazen birisi yanıma yaklaşır, göbeğini bana dayar, eğilir, bağırırdı.

"Kimse yok mu?"

Rüzgârda sesler yankılanır, dalga dalga olurdu. Suya çarpınca bir hoş olurdum, sevgi seli yayılırdı içime. Ne çok zaman oldu. Nereye gitti o sevimli sesler. Hoyrat, pençe gibi kocaman kıllı eller mi zapt etti her şeyi?

O da ne öyle?

Bir kadın çıktı evden. Neredeydi şimdiye kadar? Gördü mü olanları? Hayır, hiç sanmam. Tepki verirdi, oysa hiç ses çıkmadı. Neler oluyor? Bana doğru geliyor. Susadı mı yoksa? Belki, kim

bilir? Yaklaştı iyice. Adımları ne kadar sessiz, kadın ne kadar zarif... Geldi, geldi, ellerini üzerime koydu. Neye bakıyor? Etrafını süzdü, bir şeyler arar gibi. Yutkundu. Mırıldandı belli belirsiz.

"Ne kadar derin bir kuyu!"

Eğdi başını. Uzun uzun baktı içime. Çıkrığın ipi sarkıktı, kova suya gömülmüştü. Tuhaftı, ip dikine inmiyor, kova duvara yakın duruyordu, yerçekimi kanunlarına inat. Ah yoksa yoksa...

Kadının kafasında şimşekler çaktı. Dünyası kararadı, gözleri fal taşı gibi açıldı, dudaklarını yaladı, yutkundu. Duvara yapıştı adeta. Bağıramadı. Başı dönmeye başlamıştı. Ne düşünüyor, aklından neler geçiyordu?

Toparlanmaya çalıştı, doğruldu, sırtını döndü, bana yaslandı. Derin derin nefes aldı. Tereddütler içindeydi. Ne yapacağını bilemiyordu, donmuştu sanki. Yüzü bembeyaz oldu, tarifsiz bir hüzünle içi acıyordu belli ki. Elini alnına dayadı, yavaşça adımlar atmaya başladı, eve yöneldi. İçeri girince belli belirsiz o sesi duydum.

"Sizin kuyuya birisi düşse ölür mü?"

Kısa süre sonra kapıda göründüler. Biri önde üçü arkada dört kadındı. Birinin elinde çay bardağı vardı, boşalmıştı. Telaşlıydı, bardağı bir yana bıraktı. Her gün gördüğüm ev sahibi sevecen gelindi. Sıklıkla uğrar, benimle dertleşir, hasbihal ederdi su çekerken.

"Daha önce kuyuya hiç kimse düşmedi ki..."

"Çok derin mi? Suya bakılırsa değil gibi ama..."

Sesi çatallaştı, endişe doluydu.

"Hayır, çok derin!"

Geldi bana doğru, içime baktı. Beti benzi attı. Döndü ardında duran kadına. Diğer ikisi kapı önündeydi, yüksekçe merdivenin başında, eşikliğinin önünde. Hiç ses çıkarmadı kadın. Yutkundu.

O sırada etrafta bir hareketlilik vardı. Kapı önünde duran kadınlardan biri fark etti olan biteni. Gündelik, sıradan bir hal alan baskınlardan biri yaşanıyordu karşı evlerde. Mahallede arama mı yapıyorlardı, yoksa başka bir şey mi vardı? Kadın seslendi.

"İçeri girelim!"

Girdiler, fısıldaştılar. Kısa süre sonra evden aralıklarla teker teker çıktı üç kadın. Sessiz, sakin, ürkek adımlarla, bir gölge gibi kayboldular görünür gözlerden. Sadece ev sahibi kaldı içeride. Arama yapan polisler gidince tıpkı gittikleri gibi sessiz, ürkek adımlarla geri geldi kadınlar, gölgeler gölgeleniyor, sessiz çığlıklar duyuluyordu hüzünlü yüzlerde. Sağır kulaklar alkış tutuyordu feryadı çıkarttıranlara.

Kadınlar sessiz çığlıklarla konuştular mırıl mırıl.

Her gün başımda durup benimle hasbihal edeni en son çıktı evden. Hüzün dolu gözlerle, endişeli yüzü, yanan içiyle kocasının iş yerine gideceğini söyledi usulca. Diğer iki kadın da yardım için düştü yollara.

Geldiler bir süre sonra. Kadın kocası ile döndü evine. İki de genç adam getirdi diğer iki kadın. İndi birisi içime. Bacaklarını yana açtı, ipten tutunmuştu. Bir diğeri iri yarı, sağlam yapılı olanı çıkrığın başındaydı, sakin görünmeye çalışıyordu ama içi içini yiyordu.

En sonunda onu içimden çıkarınca kadınlar donakaldı. Toplantıya gelmeyen en yakın arkadaşlarıydı. Islak bedeni üşümüş, katılaşır gibi olmuştu, sanki uyuyordu. Kim bilir ne acılar çekmişti. Eylülün acılara acılar kattığı, sürek avlarında nice canlar yaktığı bu zamanda yüreklere yeni bir kor daha düştü. İçim acıyor, tam da o güzel insanın kanlar içinde sessiz çığlıklarla düştüğü yerim. Ben sebep oldum o cinayete. Burada, bu avluda ben olmasam bu kadar kolay gafil avlayamazdı katil.

Taşıdılar aceleyle evin içine. Mırıl mırıl konuştular ne yapalım diye. Sonra sokakta bir otomobil göründü, durdu tam kapının önünde. Ortalık henüz kararmadan, etraf nefti yeşil bir sessizliğe bürünmeden önce bir halıya sardılar onu. Halıyı otomobilin bagajına koydular sessizce ve hüzünle. Neden öyle yaptılar sanki? Başka ne yapabilirlerdi ki...

Otomobil Samsun yolu kenarında boş bir arsanın kıyısında durmuş. Ankara'nın puslu havasında halının içinden çıkarıp bırakmışlar onu oraya. Kadın bir öğretmenmiş,sevgi doluymuş öğrencilerine, insanlara, yurduna, doğaya. Dik duran, hayat dolu. Cesedi görenler haber vermiş devletin güvenlik güçlerine.

Günler sonra hepsi birden keşif için geldiler başıma. Katili bulmak için. Dört kadını bir kez daha teker teker sorguya çektiler etrafımda, dolaştırdılar avluda, evin içinde. Neler neler söyletmeye çalışmadılar ki... Eylül'den sonraki hazan mevsiminde dipsiz kuyular gibi kör karanlıklarda korkunç eziyetler çeken o kadınlar ne kadar da dirençliydiler berbat hallerine rağmen.

Kalın kaslı kolları, uzun boyu, güçlü kuvvetli gövdesi, uzun kirpikleri altından sinsice bakan kara gözleri, sanki gün yüzüne yeni çıkmış gibi duran kara suratıyla tekinsiz bir adam etrafımda dolanıp kadınları sorguya çekti muzaffer bir edayla.

Yandım, kahroldum.

Kasım 2016 ■

ŞEBBOY KOKULU ŞARKILAR

■ **ŞEYMA KOÇ**

"Şimdi zaman, yerdeki yaprakları süpüren bir işçi."…

Dokuz yaşımın en iyi arkadaşı Şehriban ablaydı. Aslında tek arkadaşıydı. O yokken, sınıfta ve mahallede kimsesizdi çocukluğum. Yokuş aşağı inen asfaltı bozuk bir yolun, köşeye sıkıştırdığı gri sıvalı evde oturuyorduk. O ise, bu yolun öte yanında; toprak damı otla örtülü, mavi kapılı evde. Orayla bura arasında mekik dokurdum. Kapıdan içeri adım atar atmaz mutfaktı; tezgâhı olmayan kapısız bir oyuk… Sağ ve solda birer oda vardı. Bu kadardı evi. Zemine dizilmiş eski minderler ve onların duvar yastıkları vardı. Bir tarafa yüklük kayılmıştı. Hemen dibindeki sinide, üst üste dizilmiş bembeyaz ve incecik ekmekler… Can vermek için suladığı bu yufka ekmekleri, canıma can katsın diye bakır yemek tabaklarının yanına iliştirirdi. Soldaki odada otururdu. Üstünden buharı eksik olmayan çaydanlığın o küçük tüpü hep bu odada dururdu. Köşedeki suluğun yanında mavi bir ibrik bulunurdu. Tuvalet, merdivenin altındaydı; ama o burada yıkanırdı. Galiba bir tek o zaman çekerdi, hiç kapalı görmediğim perdelerini…

Epey kiloluydu. Dudaklarının yükseldiği yerde, gülüşüne değen bir beni vardı. Kokulu pudralar kullanırdı yanaklarına. Haylazdı bakışları. Karaydı kısacık saçları. Oyalı baş örtüsünü geniş omuzlarında taşırdı; ta ki yolu, çarşı pazar olup da bir erkeğe tesadüf edene dek…

Bir kocası vardı. Var; ama yok bir adamdı. Şehriban abla, onun bir metresi olduğunu söylerdi. Gider, günlerce gelmezdi. Gelince de bir gölgeden daha fazlaydı belirsizliği. Birkaç poşet erzak getirir, bir belki de iki gün kalır, avucuna biraz para sıkıştırır, sonra yine giderdi. Gidermiş yani! Biz görmezdik. O da yüreğini bozmadı. Her rastladığı ümide sarılırdı, oğluna sarıldığı gibi. Berdeşan sesi, kız sesini andıran, tombul bir oğlan…

Derin bir inançla bağlıydım Şehriban ablaya. Her şeye ama her şeye, onun gözleriyle bakmak isterdim. Bundandı, ağız dolusu soruyla ve hiç bitmeyen hevesimle durmaksızın konuşmam. Bazen, öyle çok kendimden geçerdim ki ona bir şeyler anlatırken, niçin söze başladığımı unuturdum. Gülerdi. Ne güzel gülerdi! Pırıl pırıl ve tane tane konuşurdu. Dilimiz aynıydı; ama onun ince ve uzun cümleleri vardı. Benimse, kalbimde onun için derinlikli duygulardan oluşan büyük bir sevgi…

Yalnızca, çiçeklerinin saçlarını yıkarken şarkı söylediğini duyardım. Aynı toprağın içinde, ayrı renklerdeydi şebboylar… Asla beceremediğim bir biçimde karıştırırdı iskambil kartlarını. Tütün sarardı güneşte ısıttığı elleriyle. Biten sigarasının ucundan, bir sigara daha yakardı sonra. Elektrikler kesildiğinde, yaktığı mumun buğusuyla karışan turuncu bir hava içinde; insanın kusurlarını da paylaşan tanrıların olduğu umacı masalları anlatırdı. Gözleri şimşeklerle dolardı. İnce tül bulutlarının altındaki ve korkunç nehirlerin üstündeki tanrılar… Kalbimi büyülerdi.

Onun ardınca bir rüyadaymışçasına dolaşmaya devam ettim. Peşim sıra çekiştirdiğim eteğinin yırtmacından, sevimli bacakları görünürdü. Üstü beyaz tokalı ayakkabılar giyerdi, ışıklı çarşılarda dolanırken. Beş kuruşluk kibrimdi, o günlerde yediğim mükemmel, fıstıklı bir dondurma. Yanımda hiç şekerli şeyler yemese de annem onun şeker hastası olduğunu söylerdi. Kaşığı daldırdı mı reçel kavanozunu yarıya indiren Berdeşan da bence annesi gibi şeker hastasıydı. Neden bilmem, her ikisi de gizlenerek yerdi; ama hiç olmazsa Berdeşan'ı yakalardım.

Sıskaydım. Uçarıydım. Çabuk yorulurdum böyle günlerde. Başımı dizine koyar koymaz, ipek gibi uykular uyurdum. Kır kokardı etek uçları. Rüyalarım; yüreği pır pır ederek konduğu dalda, kıvrılıp yatan yorgun bir kuşun rüyalarına benzerdi. Serin ve hafif…

Galiba, yalnız benim değil, annemin de en iyi arkadaşı Şehriban ablaydı. Aralarında, pek anlayamadığım uzun sohbetleri olurdu. Bir keresinde sıkıldığımı anlamış, "Haydi, bana bir kağıt bir de kalem getir; ama silgi getirme.", demişti. Silgiyi zaten istese de getiremezdim, yoktu. Sürekli kaybederdim silgimi. Bilmezdim o zamanlar, kaybettiğim her silginin bir ekmek parasına denk geldiğini ve anlamazdım, annemin; kaybetmeyip, bu seferkine sahip çıkmam konusunda niye beni böyle kavga edermişçesine uyardığını… Ekmek kavgasıymış meğer.

Bana bir resim çizmeye başlamıştı. Bir yandan da resmin öyküsünü ortaya çıkarıyordu. "Bak!", diyordu, "Bu bir gelin, bu da damat…" Damadın, gelini

kaçırdığını söylüyordu. At arabasının arkasındaydılar. Beyazmış, bembeyazmış gelinliği. Dantelliymiş duvağı. Seviyormuş delikanlıyı. Çok seviyormuş. O söylemese de ben, o duvağın altındaki kara ve kısacık saçlardan; ama en çok da, anlatırken gözlerinin bunca yaşarmasından onun o olduğunu anlamıştım… 'Aşk' demeden, aşkı anlatmıştı Şehriban abla.

Bir gün, aynada dudaklarımı öperken yakalanmıştım ona. Kahkahalarla çırpınmıştı, buradayım diye bağıran göğüsleri. Bütün kanın kalbimde toplandığını hissetmiştim. "Kız, eğer birini sevmiyorum dersen, boyunca yalan!", demişti. Boyumca mı? "Sevmiyordum işte!" Eh, kısa bir yalandı…

Ve taşındıkları o gün… Sonbahardı. Bana, kendi elleriyle yaptığı bir bez bebek getirmişti. Etekleri yerlere kadar uzanan, kollarıyla kundaktaki iki bebeğini de sımsıkı saran, gözleri elemli bir köylü kadın… Yoksa, bu köylü kadın bez bebeği de mi Şehriban ablaydı? Değildi. Onun tek bir koca bebeği vardı.

Kamyonetin arkasını bile doldurmayan dökük eşyalarıyla; onu, başkalarına komşu edecek bilmem hangi eski evin yeni kiracısı olmaya gidecekken o, ben… Ben hiç ağlamamıştım. Büyükler de evcilik oynar sanmıştım. Tekerlerin dönmesiyle, annemin dudaklarının kıpırtısında yakaladığım 'Yara sıcakken acımazmış!' lafını, mevsimle beraber soğuyan yaramın acımaya başlamasıyla ve onun dönmeyişiyle anlamıştım. Bu da son baharımmış meğer.

Cep telefonunun çıktığı; ancak taşrada, ev telefonunun bile hâlâ yaygın olmadığı yıllardı. Bu yüzden, hâlini selamında getiriyordu görenler, selamımızı yolluyorduk yoluna yol diyenlerle… Ama pencerelere her gün biraz daha erken çökmeye başlamıştı mavi karanlık. Yoktu artık! Kış gecelerimin masal aydınlığı yoktu. Rüzgâr; pencereleri tırmalıyor, kapıları sarsıyordu. Bu soğuğa dayanamayan ağaçlarsa, takvim yapraklarını döküyordu…

Kendi içime sinip, yarınlarımı biriktirmeye başlamıştım. Önce parasız yatılıyı kazandım, ardından üniversiteyi… Yaşananların her birini anı olarak yanıma alıp, ben de çekip gitmiştim buradan; ama her şey bitmek için başlıyordu sanki ya da yeniden başlamak için bitiyor...

Okulun tatile girmesiyle evde olduğum bir yaz, annemle komşu kadınların sohbetinden bir isim; geçmişi delmiş, gelip kulağımı bulmuştu. Neler söylendiğini merak edip, yanaştım. Şehriban ablanın yürüyemediğini söylüyorlardı. Bir el, kalbimi tutup sıkıverdi! Şeker, bacaklarına vurmuş. Kocası elini ayağını iyice çekmiş. Gelmiyormuş. Bakmıyormuş.Zerresi bile yokmuş onda vicdanın. Komşuların ve belediyenin yardımıyla yaşıyorlarmış. Berdeşan! O değiştiriyormuş annesinin altını. Benden beş yaş küçük Berdeşan mı bezliyormuş annesinin altını? Kalbim deliriverdi! Çırpına çırpına, bağıra çağıra, sesimi boğuncaya…

Ertesi gün, sorup soruşturmuş, kiracısı olduğu bilmem kaçıncı evi bulmuştuk. Harapta oturuyordu. Gıcırdayarak açıldı kapı. O andan sonra hatırladığım her şey, kahverengi bir koku içindeydi. İç parçalayıcı bir koku… Birbirine karışmış kokular…

Beyaz kille sıvalı odanın duvarlarının ve çıplak zeminin çürük tahtalarının kokusu… Kesilen ayak parmağının sargısı, taşan kül tablası ve sancılı, zehirli bir koku… Bir zamanlar, ruhunu, kalemimin ucuna taşıyan o ellerinde miydi geçmişin kokusu? O duygu hâlâ içinde yaşıyor muydu? Kokunun da resmini çizebilir miydi? Belleğimin anımsayamadığım köşeleri kadar karanlıktı şimdi gözaltları. Çizgilerle derinleşmiş bakışlarının ve titreyen göz kapaklarının, düşünceli ve dalgın kokusunu duydum. İçine giren zamanın kokusu, alnındaki çizginin kederindeydi. Susmaya alışmış dudaklarındaydı sessizliğin kokusu. Kırıktı cam. Tazelenen rüzgârla, bir uğultu gibi yükseldi koku. Gökyüzü kızıla kesti. Kabuk bağlamış yaramın çatlağından sızan kanın kokusunu da duydum. Kimsesiz ömrünün ağırlığı altında, yaşamın iniltili gölgeleri uzarken; koku, bir acı gibi her yana dağılmıştı. Ay yükseliyor, perdeler çekiliyor ve köpekler uluyordu.

Üniversiteye yeniden dönmüştüm. Annemle bir gün telefonda konuşurken, arkasında okunan salânın sonlanmasıyla onun ismini duydum! Uzakların yakın ölümünü duyuran o ses, içimden geçip giden matemli, sıcak bir esintiydi. Yere varmadan havada asılı kalan yaprak gibi öylece kalakaldım. Bir şey diyemedim. Bir şey diyemedi. Nefesimizi dinledik. Bir ölünün ardından, korkulu; ama yine de yaşama umutlu nefesimizi dinledik…

Berdeşan'ın evli ablasının yanına yerleştirildiğini öğrendim günler sonra. Şehriban ablanın bir kızı varmış meğer. Doğar doğmaz kocası tarafından bir aileye evlatlık olarak verilmiş…

Bir sabah, içimde şarkılar söylendiğini duyarak uyandım. Beni yanıltan perdeyi gözlerimin önünden kaldırdım. Pencerenin pervazında bıraktığım bebeğim, bebeklerine sımsıkı sarılmış, çocukluğuma gülümsüyordu. Cama vuruyordu ilkbahar yağmuru. Ve kuşlar… Balkondaki şebboyların etrafında gülüşüp, uçuşarak şarkılar söylüyorlardı… ■

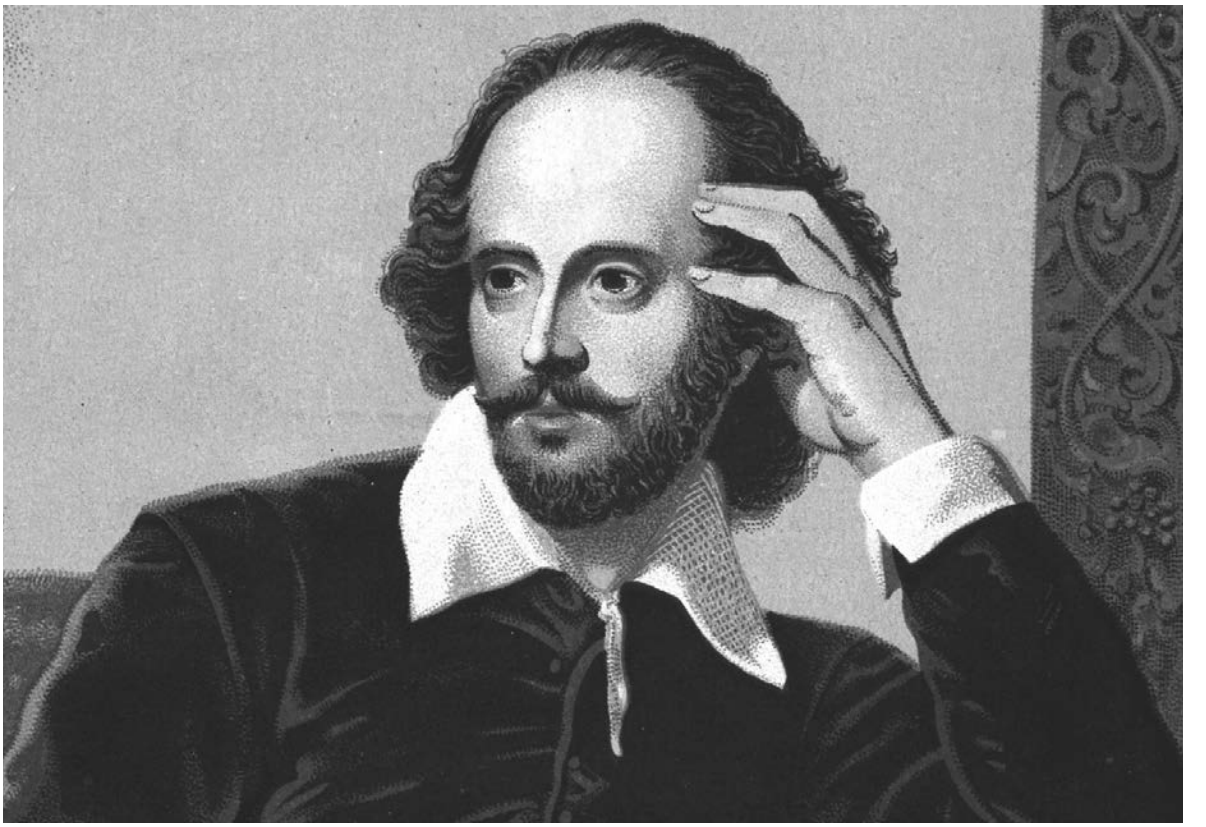

DÜNYAYI KENDİNE SAHNE YAPAN BİR DAHİ: **SHAKESPEARE**

■ **BEDRİYE KORKANKORKMAZ**

Sone 7: Bak, o canım aydınlık kaldırırken doğudan/alev alev başını, çevrilir bütün gözler/ onun taze doğan güzelliklerine hayran/ve kutsal görkemi ne hizmet etmeği özler/sarp yamaçtan çıkarken göklerin tepesine/gençliğinin gücünü andırır orta yaşı/gülyüzüne o fani bakışlar tapar yine/altın yolculuğunda hepsi onun yoldaşı/yorgun arabasıyla doruğa çıkar çıkmaz/yaşlılık çağı gelmemiş gibi bırakır günü/üstünden ayrılmayan gözler ona hiç bakmaz/başka yerleri süzer, izlemez çöküşünü/sen de kendi öğlende ölüp gözlerden ırak/unutulmaktan kurtul-bir oğul yaratarak: (Türkçesi: Talat Sait Halman)

Son zamanlarda Shakespeare 'in gerek yapıtları gerekse kendi hayatı ilgi alanım oldu. İngiltere'nin dünyaya mal olmuş sanatçısının insan yanını bir başka mercek altında incelemek istiyorum. Bugüne değin onun hakkında yapıtlarına dair bilgim vardı. Salt bilgi, benim arayışlarımın arasına girmiyor. Ruhu ölümsüz olduğuna göre pekâlâ çağrılarıma yanıt verebilirdi. Çok mu kibirliydi yoksa beni mi duymuyordu? Bu türden ikilemler arasında onun yapıtlarıyla kendimi teselli ediyordum. Havalar ısınmış, güller, güler yüzünü gösteriyordu insanlara. Güllerin özellikle de yaprakların hüzünlü ayları geride kalmıştı. Doğa tüm güzelliklerini insanın /insanlığın hizmetine sunmaktan dolayı mutluydu. Her zaman altında oturduğum bir ağaç vardı. O ağacın altında kuşların cıvıltısını duymaktan inanılmaz mutluydum. Ağacın altındaki banka tek başıma oturmuş denizi seyrediyordum. Deniz hırçınlığını yitirmiş sahili okşuyordu dalgalarıyla. İnsanlar çocuklarının ellerinden tutmuş hava aldırıyorlardı. İçimi en çok tasmayla köpeklerini dolaştırmaya çıkarmış insanlar acıttı. Tasmayla dolaşmak bana savaş esirlerini anımsatıyordu. Shakespeare hakkında bugüne değin yaptığım araştırmaları okuyordum. Bir an yanıma gayet kibar bir beyin yaklaştığını fark ettim. Ben çalışmalarımı okumaya devam ettim. "Yanınıza oturabilir miyim?" diye soran beyin

yüzüne bakar bakmaz onun çağrılarımı duyup da gelen Shakespeare olduğunu algıladım. Sevindim. Kelimeler boğazımda düğümlendi. Yutkunurken zorluk çekiyordum. Bir süre konuşamadım heyecandan. Bir dostum daha vardı: Shakespeare! Mutluluğum bundandı. Söküp attım ruhumu paramparça eden yalnızlığı. Yaşam doldum. Yaşamaya kucak açtım yeniden. Ağaçlara kuşlara börtüye böceğe daha farklı gözlerle bakmaya başladım. Hayat nasıl da değişkendi; tıpkı duygular gibi. Biraz önce farklı bakıyordum hayata şimdi farklı. Aklıma dostu olmadığı için yel değirmenlerine saldıran Cervantes geldi. İnsanın dostu olması ne güzel dedim içimden. Sözün kilidini ben açtım:

"Sevgili Shakespeare, senden önce dramlar nasıldı? Dramların kilisenin boyunduruğu altında olduğu doğru mu?"

O, önce bana sarıldı. Bir süre temiz havayı ciğerlerine çektikten sonra ağladığını gördüm. Gözlerinden yanaklarına doğru süzülen yaşlara tanık etmenin olağanüstü bir an olduğunu kabul ediyorum. Ben de ona sarıldım. Sözün tükendiği yerden seslenmiştim ona; onun ruhuna. O da sözün tükendiği yerden sesleniyordu bana. Bir an ruhunun ezikliğini algıladım. Utangaç ve naif kırılgan bir ruh… Beni ona daha çok yaklaştırmıştı. Tam anlamıyla eşitti duygular bazında ilişkimiz.

"İnsanların var olmasıyla birlikte dram da var olmuştur. Dram da İngiltere'de dine bağlı ve ona hizmet eden bir faaliyet türü olarak meydana çıktı" dedi ve sürdürdü konuşmasını: "Bu yüzden önceleri içeriği tamamen diniydi. Zamanla dışarıdan gelen tesirler insani duyguları da drama dahil etti. Öyle bir noktaya geldi ki kilise dini terbiye etmek istiyorsa halka tiyatroyu sevdirmek zorundaydı. Bu zorunluluk sayesinde tiyatronun içeriği zamanla yavaş yavaş farkında olmadan değişiyordu. Bu değişimler içinde halkı daha fazla boyunduruk altına almakiçin mizaha başvurdular. Bu da tiyatroda bir devrimin de kapısını araladı. Ortaçağ dramları takdir edersin ki, değişmeye başladı. Konular değişti Bedriye. İlk değişim tiyatronun İncil'den alınan mystére'ler olmaktan çıktı; azizlerin başlarından geçen vakalara dönüştü. Örneğin temsiller kilisenin içinde değil, dışında verilir oldu. Temsilleri verenler artık papazlar değil, amatör sivillerdi. Buna benzer değişikler benim dönemime kadar yapıla gelmiştir."

"Sevgili Shakespeare, ailenin geçmişini benimle paylaşır mısın?"

"Babam John Shakespeare adında bir çiftçiydi. 1550 yılında yakın bir kasabadan göçüp gelerek Stratford'da yerleşti. Her çeşit mal satan bir dükkânı işletiyordu. Zengin varlıklı bir ailenin kızı olan Mary Arden'le evlendi. İlk iki kızları küçükken öldü. 1564 yılında William Shakespeare üçüncü çocukları olarak doğdu. Gittikçe itibarı artan babam kasabanın belediye meclisine aza olmuşu. Benden sonra da iki kızı ile üç oğlu daha oldu babamın. Kardeşlerimin hepsi de benden önce öldüler."

"Shakespeare'in öğrenciliği ve gençliği nasıl geçti?"

"Sevgili Bedriye ben kasabalıyım. Okula kasabada başladım. Kasabadaki öğrenciliğimde fazla olmamakla birlikte Latince öğrendim. Babamın bozulan işlerinden dolayı okulu bırakmak zorunda kaldım ve babama dükkânda yardım ettim. Ben okuldayken Terentius'un Plautus'un oyunlarını okumuş, seyretmiştim. Okul dışında renkli bir yaşam sürüyordum. Ailece her Pazar kiliseye gittiğim için her yönüyle Hıristiyanlığın etkisi altına girdiğimi daha sonraları fark ettim.

On sekiz yaşımda Anne Hathaway ile birlikte olduğum için kız tarafının baskısıyla evlendirildim. Önce bir kızım daha sonra da ikiz çocuklarım oldu. Kızıma Judith oğluma da Hamlet adını verdim. Kısa bir süre sonra eyaletin hâkimi hem de parlamentoda temsilci olan, Sir Thomas Lucy ile aramız bozuştu. Bu olayların akabinde kasabadan ayrıldım."

"Sevgili dostum, eşini sevmediğin ve bu tartışmayı bahane ederek eşinden bilerek ve isteyerek uzaklaştığın doğru mu? Söylentilere göre eşine mirasından sadece kötü bir yatak bırakmışsın."

"Bedriye, ben eşimle baskıyla evlendim. Zorla olan güzellik de ancak bu kadar oluyor. Eşimden ayrılmasaydım ben Shakespeare olamazdım. Dünyayı kendime sahne yapabilir miydim eşimin yanında? Benim için dünya salt sahne değildir. Hem şair hem de oyun yazarı olarak trajedilerimdeki komedilerinde yer alan kişilerin sözlerini dile getirmekle yetinmedim; şiirlerimde de onların sözlerini açıkladım. Benim dünyam eşim değil; sonelerdir. Sonelerime senin de bildiğin gibi dramatik ses değil, lirik ses egemendir. Bu sonelerde insana dair tüm duyguları bulabilirsin. Derin sevinçleri, derin hüzünler… On altıncı yüzyılda yazılan Soneler bugünde geçerliliğini koruyor."

"Sevgili dostum, senin döneminde oyunculuk nasıldı?"

"Bedriye, o zaman Londra'da çeşit çeşit eğlence yerleri mevcuttu. Eğlence yerleri belediye nizamlarından kurtulmak için şehrin dışında kurulmuştu. Bu eğlence yerlerinde sirkler ve buna benzer yerler de mevcuttu. İki tane tiyatro mevcuttu. Bu uzak yerlere ancak araba ve atla gelinebiliyordu. Ben önce tiyatronun dış kapısından işe başladım; yavaş yavaş sahneye ulaştım. Ben oyunculuğa başladığımda Londra'da sekiz on oyuncu kolu vardı, her bir kolda da yirmi kadar oyuncu vardı. Ben bunlardan birine katıldım. Onların içinde kendimi göstermem zaman aldı. Ben eski oyunları yenileme görevini üstlendim. VI. Henry adlı üç bölümlük oyunum bu mahiyettedir.Oyunun devamı niteliğinde olan III. Richard'ı yazdım. Dahası çıraklık yıllarımda bir dizi oyun yazdım. 1594-1596 yıllarından başlayarak II.Richard, Romeo ile Juliet, Venedikli Tacir gibi oyunlarla ünün kapıları bana açılmıştı. II. Richard'da tarihten yararlandım. Bu yönleriyle zayıftılar. Kendi içine kapanık, çekingen, kendi içlerinde düşünmeyi seven kahramanlarım olgunlaşıyordu benim gibi. Hamlet benim olgunluk dönemi oyunum oldu."

"Tarihte İngiliz kahramanlığı üzerine en gururlu duran V. Henry halk kahramanı Essex Beyi'nin İrlanda seferini anlatır. IV. Hery'i komedisi kraliçenin çok hoşuna gitti. Bunun üzerine Windsor'lu Şen Kadınlar komedyasını yazdım. Benim yarattığım tipler sevildi. Falstaff, hakim, Shallow gibi tiplerdi bunlar. Olgunlaşmam öyle kolay olmadı. Bugün bakıyorum da Bedriye, o tipleri bugün farklı bir olgunluk içinde ele alırdım Anlayacağın yine de güzel dramlar olarak kabul ediyorum onları. Bütün eserlerimde kullandığım on birlik hece, kafiyesiz nazım mısra sonunda soluksuz kalmıyor akıcılık da kazanıyor Venedikli Tacir'de Shlock, Beğendiğiniz Gibi'deJacques, Julius Caesar'da Brutus'da kısmen olsa bu türden derinliğin izlerini görmek mümkün. 1595 ile 1600 yıllarındaki eserlerin derinliği daha farklıdır. Buna karşı Francis Meres İngiliz şairlerini Yunan, Latin ve İtalyan şairleriyle karşılaştırılırken benim on kadar eserimi saydı ve tragedyalarımın ise Plautus'tan aşağı kalmadığını söyledi."

"Sevgili Shakespeare her sanatçının bir altın dönemi oluyor yazın serüveninde. Senin altın çağın ne zamanı kapsıyor?"

"Ben iyi bir oyuncuydum. Birinci sınıf bir yazardım. 1597 yılında Stratford kasabasının en büyük evini bahçesiyle birlikte satın aldım. Aileme de bir arma armağan ettim. Kısa bir süre sonra da tiyatronun bir oyuncusu değil, hissedarıydım. Kuru Gürültü, Beğendiğiniz Gibi, On İkinci Gece iki yıllık eserlerimdir. Elbette hayata bakışım değişiyordu Bedriye. Bu değişim benim yapıtlarımda belli ediyordu kendisini. Elizabeth'in döneminin sonyılları politika bakımından olduğu kadar, din, ahlak ve sanat bakımından da bunalımlıydı. Bu kargaşaya benim hüzünlerim de karışınca hepten zor oldu.1600 yılları benim için umut kıran acılarla tanıştım. Hamlet ve Othello, Kral Lear, Macbeth, AtinalıTimon, Yalnızlar Komedyası, Bir Yaz Gecesi Rüyası, Veronalı İki Centilmen, Bir Kış Gecesi Masalı…gibi tragedyalardan ziyade Kısasa Kısas, İşin Sonuna Bakmalı gibi komedyalarda bu acıların izlerini görebilirsin. Ben yazdıklarımda tarihe, hikâyelere, şiire her zaman sadık kaldım. Buna karşı Kral Lear'ın küçük kızı ablasının ordularını yendikten sonra hükümdarlığı ele geçirip babasına veriyor. Kordelia'nın yenilip öldürülmesi sonucunda ihtiyar hükümdarın çıldırmasıyla bitiyor oyun. 1603 yılında "I. James" Kralın oyuncuları" adıyla kendi hükümdarlığına aldı bizleri. PeriklesCymbeline, Kış oyunları, Fırtına, çilelerimin ardından gelen yorgunluğun eserleridir. İyi ile kötünün karşı karşıya geldiği bu eserler, iyinin sabır ve anlayışıyla kötüyü doğru yola getirmesiyle bitiyor. Her ne kadar benim bakış açım değişmiş olsa da son oyunlarımda hep karanlıkta kalanları aydınlığa çıkarma azminde oldum."

"Tüm bu çalışmaların sayesinde ekonominde hatırı sayılır bir değişikliğe oldu mu?"

"Sevgili Bedriye, bu çalışmalarım sayesinde hem itibar hem de ekonomik durum açısından sınıf atladım. Kazandığım parayla yeni yerler aldım ve kasabalılar arasında sevilen sayılan birisi oldum. Artık Londra'ya işim düştükçe gidiyordum. Oğlum Hamlet'i de on bir yaşında kaybetmiştim. Ölümün soluğunu ensemde hissettiğim için vasiyetimi hazırladım. Zaten şair arkadaşlarımla birlikte çok fazla içki içtiğim için hummaya yakalandım ve 23 Nisan 1616 tarihinde öldüm."

"Sevgili dostum, yapıtlarının basıldığını gördün mü sen?"

"Birçoğu sağlığımda basıldı. Adımla çıkan belli başlı eserlerimin arasında Venüs ile Adonis (1593), Lucretia'nın Kaçırışı (1594) iki mazlum hikâye ile sayısı yüz elliyi geçen Sonele r(1609) yayımlandı."

"Sevgili dostum Sonelerine gelmek istiyorum. Soneler hakkında neler düşünüyorsun?"

"Sevgili Bedriye, Soneler tartışma yaratan eserlerimdir. Sonelerin ilk yüz yirmi altısı bir delikanlıya diğer yirmi altı sone de esmer bir kadına yazılmıştır. Soneleri yazdığım delikanlı hem soyludur hem de yakışıklıdır. Ben o zamanlar yaşlanmaya başladığım için onu çok seviyordum. Bu delikanlının sahip olduğu güzelliğin yitip gitmesini istemiyordum. Onun evlenerek güzelliğini çocuklarında devam ettirmesinden yanaydım. Özüne bakarsan delikanlının asıl güzelliği benim dizelerimdeki güzelliğidir. Ben tüm güzellikleri kendi dizelerimde garanti altına alıyordum. Oysaki güzelliğini şiirlerimde ölümsüzleştirdiğim delikanlı yokluğumda sevgilimle yatıyordu. Olayın farkına vardığımda da yalvararak kendini bana affettiriyordu her seferinde. Metresim fettandır, zekidir; sözcüklerle ifade edilmez bir çekiciliği vardı. Her seferinde beni kendi çekiciliğiyle büyülüyordu. Bu iki kahramanın kimler olduğu konusunda birçok varsayım ortaya koyuldu. Soneler'imde W. H Harfleriyle kişileştirdiğim insanların kimliklerine dair yapılan yorumlara gülüyorum. Bizim dönemimizde eserler Kayıtlar Dairesine yazdırılırdı. Onlarda sadece kayıt parasını almaya bakarlardı. Eserleri kimin adına kaydının yapıldığına dair kontrolü yapılmıyordu. Bu günde bu türden bilinmezlikler bilinmezliklerini koruyor. Oynanan oyunlar sarayın eğlence sorumlusu tarafından sansür edilirdi fakat sansürlerin kayıtları tutulmazdı. Oyunların ya da şiirlerin ne zaman çıktığı kesinlik kazanmıyor böyle olunca. Ben bile bu konuda bilgiye sahip değilim. Ölümümden yedi yıl sonra 1623 yılında iki oyuncu arkadaşım tarafından çıkarıldı eserlerim. Oldukça oylumlu bir yapıttır. Birinci Follo diye anılır yapıt. Yapıtlarımdan öte varlığımı da inkâr etmeye kalkıştılar. Eserlerimin sahibi olmadığım yönünde birçok söylenti çıktı."

"Sevili dostum ben yine Sonelere dönmek istiyorum."

"Bedriye benim tüm hayatım Soneler'dir. Benim insan yanıma en çok şiirlerde rastlarsın. İnceden inceye yağan kar gibi, sevgilerde iştah kabartan cinsellikle karşılaşırsın. Soneler İngilizcenin en güzel örnekleri arasında olmakla beraber aşk edebiyatının en güzel örnekleri arasına girmiştir. Bu şiirlerde duygu ve düşünce derinliği söyleyiş zenginliği bakımından ölümsüzlüğe ulaşmıştır. Yüz elli dört Sone ilk kez Thomas Thorpe tarafından yayımlanmıştır. 1640 yılında Soneler, John Benson tarafından yeniden yayımlanıyor. O da şiirlerimi kendisince düzeltmesini yapıyor. Sonraları ise Soneler'in başka dillere çevirisi yapılıyor. Rönesans İtalya'sında başlayan Sone türü öncelikle İngiliz şiirlerinde geniş ölçü biçiminde geliştirerek kullanmıştır. Ben Sonelerden olgun bir lirik şiir aracı olarak yararlandım; bu ürünün en sağlam ve güzel örneklerini verdim. Şu saptama benim şiir çizgimi doğru kavrıyor: 'Uyak düzeninde görüleceği gibi İngiliz sonesi üç dörtlükle bir beyitten meydana gelmişe benziyor. Genellikle birinci dörtlük, konuyu sunar; ikinci dörtlük konuyu genişletir; üçüncü dörtlük geliştirip doruğa götürür; son iki satırsa şiirin özü ile sanatını verir. 'Sonelerimi her zaman bu sıraya göre yazmadım. Biçim bakımındaysa fazla değişiklik yapmadım. Sone 126'da 14 değil 12 satır vardır. Sone 135 apayrı bir uyak düzeniyle yazılmıştır (abab/bcbc/adad/aa) Ben şiirlerimde İngiliz şiir kuralına değişmez bağlarla bağlı olmadım. Vurguların yerini değiştirdim; duruma göre hece eklediğim de oldu. Şiirde ses ve anlam bütünlüğüne özen gösterdim. 154 sonemin ana teması sevgidir. Sevginin öyküsünü yazdığımı düşünüyorum."

"Bazı eleştirmenlere göre Soneler senin değil, sanatın sesidir. Bir yandan sevgilinin diğer yanda ise delikanlının güzelliklerini şiirlerinde kayıt altına alıyorsun. Şu bir gerçek: Acı ve çile de hayatına böyle yansıyor. Hayatın boyunca doyumsuz bir aşkın özlemini duyumsuyorsun. Derin acılara ev sahipliği yapan kalbin, dünyadan elini eteğini çekiyor. Sevgi tekrar hayata tutunmanı sağlıyor. Sevgilinin yaptığı her yanlışın bedelini sen ödüyorsun. Sevgilin yüzünden gözden düştüğünü anlayınca sevgilini terk ediyorsun; ama bu kez sevgilin seni terk etmiyor. Sevgilinin ölümsüzlüğünü ne kadar istesen de cinsel iştahlar, ihanetler ve ayrılıklar seni tüketiyor içten içe."

"Hayatın, bir çıkmaza giriyor bir yandan delikanlıya beslediğin sevgi öte yandan esmer kadına bağlılığın. Metresinin seni cinselliğe mahkûm ettiği anlarda hayatın çıkmaza giriyor. Evli bir kadın olan metresin başka başka erkeklerle de düşüp kalkmaktadır.

Metresinin sana yaptığı en büyük ihanet, senin sevdiğin genç delikanlıyla da yatmasıdır. Sen sevdiğin her şeyi taparcasına seviyorsun. Sonelerinde anlatılan sevgi dünyası senin sevgi dünyandır. Kırılgan, kıskanç, bağışlayıcı, en önemlisi de çırıl çıplaklığıyla sana/senin dünyana aittiler. İçinde aldığın her nefeste büyüyen acılar bazen canlı bazen durgun bazen de lirik bir ses olarak şiirinde yerini almıştır. Bir erkeğe şiirler yazmış olman

senin de homoseksüel olduğun düşüncesine yol açıyor. Bu algı günümüzde de geçerliliğini koruyor. Özellikle sonelerinde kendini gösteren erkek sevgisini sevdiklerinle ilişkilerini felsefe estetiği bakımında yorumlamak gerekiyor: "Shakespeare belki de sarışın genci ideal güzelliğin simgesi olarak görüp öyle yaratmıştır. Ozan sevgilisinin erkekliğiyle kadın yüzünü eşi olmayan bir karışım halinde birleştirmiş. Sarışın gencin soyluluğu da, aslında bir manevi temizlik, arınmış ruhun boyutudur. Böyle bir güzelliğe duyulan sevgi, cinsel iştahların çirkinliğinden uzak kalır. Soyut bir sevgidir o.'(Shakespere/Tüm Soneler/Talat Sait Halman)

Sevgili dostum, sen kasabadan çıkıp Londra'ya gittin. Aktif olarak sanata katıldın. Para ve itibar kazandın. Algıladın ki var olan bütün güzellikler akılcı dünyada geçicidir. Zaman gibi insanlar da nankördür. Tüm bu nankörlüğü yok etmenin yegâne yolu sanattan geçiyordu. Senin güzelliğe duyumsadığın ilgi ruhen arınmaktır. Madeğerlerin yaşam içinörselenmesi seni içten incitiyordu. Her tür güzelliğim ihanet karşısında ederi nedir? Kim fiyat biçebilir bu ede-Güzelliklerde erdemi önceledin. Güzelliğin cinsiyeti yoktu. O yüzden bir erkeğe o kadar şiir yazarak erkek ve kadın yüzünün ancak ve ancak erdem ve güzellik söz konusu olduğunda cinsiyet eşitliğini sağladığını sonelerinle kanıtladın. Estetiğe olan düşkünlüğünün sonelerinde yer alması da bu yüzdendir. Sen kendi kullarını dizelerinde yaratarak onları sonsuz güzellik ve erdemle ödüllendiriyorsun. Tanrının kulları bebekken tertemizdir ve büyüyünce tamamen hayatın kuralları içinde kişilikleri yok olup gitmektedir. Sevgiye doymamış bir insan olarak, o açlığını tamamen şiirlerine kustun. Ünün dünyada duyuldu. İngiliz tiyatrosuyla ilgilenenlerin seni bilmeme hakkı yoktu. Öyle ünlüsün ki tiyatro yazarları, romancılar, besteciler, filmciler… Senin sözlerinden etkilenerek yapıtlarını yazıyorlar. Seni bilmek demek batı edebiyatı tiyatrosunu ve o tiyatronun seslendiği kültürleri bilmek anlamına geliyor. Bu anlamıyla ölümünün akabinde de birçok insanın geçim kaynağı oldu yapıtların. Sen bir yönüyle okura diğer yönüyle seyirciye sesleniyorsun yapıtlarında. Yazdıklarının tarihsel serüvenleri ile geliştirdiği toplumsal bağ gizemini koruyor. 17. yüzyılın ortalarında başlayarak okuru ve izleyicisiyle buluşan yapıtların yalnızlık duygusuna hiç ama hiç kapılmadı. Herkes tarafından seviliyor. Seyircilerin kendini okuyucu, okuyucuların kendilerini seyirci yerine koyabiliyor.

Ne mutlu bir evliliğin ne de mutlu bir ilişkinin olmaması kendini zaman zaman yitik hissetmene neden oluyor. Sahneye çıkmadan önce birçok işler yaptın ve yaşam gerçeğini kavrayarak sahnelere çıktın. Senin en büyük başarın, başarılı olacağın ve yeteneklerini sergileyebileceğin işle erken yaşta tanışmandır. Bir aşk adamısın. Aşkta aradığımı bulamadım. Şiirlerinde bu duygunun ürünüdür. Yaşadıklarının gerçekte sevgi olmadığını sen de çok iyi biliyorsun. Şehvet sevgiyi barındırmıyor özünde. Kıskançlık seni yiyip bitiriyor. Birçok şeye sahipsin ama aşka ve aradığın sevgiye sahip değilsin. Yalnızlığının doruklarında dolaştığın kendi kullarını sözcükyaratıyorsun. Gençliğini zelliğini yitiren her şey derin hüzün yaratıyor. Elbette dostların oluyor düşmanların olduğu gibi. Sen kendi önünde diz çöküyorsun. Öyle bir gurur taşıyorsun ki kimi zaman yaralı, kimi zaman soylu en önemliside ne aradığını, neye karşı olduğunu zaman zaman kestiremeyen bir gurur. Rüzgârın savurduğu bir yaprak gibi yönsüzlüğe özenmek… Senin varlık nedenin olan Sonelerini birlikte okuyalım istiyorum: Sone 1: "Artmasını isteriz en güzel varlıkların/güzelliğin gül yüzü solmasın diye asla/ bir güzel, yaşlanıp da göçünce bugün yarın/anısı yaşar yine körpecik yavrusuyla/ Ama can yoldaşındır kendi parlak gözlerin/kendi ateşin besler ruhunun alevini/kıtlığa çevirirsin bolluğunu her yerin/kendi düşmanın gibi, ezersin canevini/şimdi sen yeryüzünün taptaze bir süsüsün/varlığın çiçek dolu bahardan müjde taşır/ ama kendi goncanda ruhunla gömülüsün/pintiliğin arttıkça kendi sonun yaşlaşır/dünyaya acımazsan, oburlar gibi ancak/varlığın da mezar da güzelliği yutacak" (Türkçesi: Talat Sait Halman)

"Bedriye ben aşk adamıyım. Aşkı bulamadığım için aşk hakkında bu kadar şiir yazdım. Hayatta in-

san neyin üzerinde çok fazla yazıyorsa o duygudan yana kederlidir. Kederi ben de çok yakından tanıdım, ihanet gibi. İnsanlığı gözümde küçülten ikiyüzlülükleri gördüm. Kendim de o kirliliklerin içinde yer aldım, ruhum yaralandı. Senin kendi kullarını yaratma saptaman inan ki yerinde bir saptama. Sözcüklerden yarattığım kulları insanlığa armağan ettim. İnsanlar ne kadar boş hayallerin peşinde koşuyor değil mi? Sevgilim kimmiş vs.vs. Benim ruhumu görenler zaten sevgilimin kim olduğunu bilirler. Önceleri bana haksızlıklar yapıldı, ben de onlara haksızlıklar yaptım. Onlarla kendimi eşitlememek için didindim durdum. Ben bilge biri değilim, kendimi öyle görmüyorum. Ben bir ozanım ve oyun yazarıyım. Bu sıfatları kendime daha çok yakıştırıyorum. Çocuklarımın kardeşlerimin ölümlerini tattım. Bu acıların içine hangi başarıları sığdırabilirsin? Ben yaralı gezdim dünyada. Arsızlığım da yaralı oluşumdan kaynaklanıyordu. Ne yana baksam birbirine benzeyen insanlar görüyorum. Herkesin acılarında biraz daha azaldım."

"İçimdeki yaralar Londra'nın manzarası gibidir. Işıklı gecelerim de karanlıkta kaldığım gecelerim de oldu. Acılarım kadar içime sindirdim oyunlarım ile sonelerimi. Toprak kokusu değil sahnenin tozu var hâlâ üzerimde. Beni inciten iyi bir baba olmamamdır. O koşuşturmaların içinde çocuklarıma gereken özeni gösteremedim. Eksik bir insan olarak hissetmemde bu duygunun hatırı sayılır rolü vardır. Tabii eşimi de aldattım. Metresimi de bu yüzden affediyordum. Kirliliğimiz eşitti onunla. Eğer temiz bir insan olsaydım bu konuda toleranslı olmazdım. Dostlarıma gereken özeni gösterdim. Bak bu yönden yüreğim tertemiz. İnsan hangi meziyetlere sahip olursa olsun önce insandır. Benim büyük yanım da insanın insan olma zayıflığından yola çıkarak çirkinliklerle güzellikleri, iyilik ile kötülükleri yan yana getirmemdir. İnsan, senin deyiminle gerçekten yaşadıklarına sığıyor. Bak bu ağacın altında oturmuş benim yaşamım üzerine düşünce üretiyoruz üzerinden yıllargeçse de... Seni bu duygularla kucaklıyorum. Ne zaman istersen beni çağırabilirsin. Dostluğum sana bakidir! Sevgiyle kal Bedriye." ■

Kaynak: *Rus Edebiyat Dersleri.*
Vladimir Nabokov. Türkçesi: Yiğit Yavuz, Fatih Özgüven, Ayşe Nihal Akbulut. İletişim Yayınları, s. 103-149.

ÖLÜM GELİR İÇİNDEN TOPRAĞIN

■ **İPEK MORAL**

I

Ben bir gökyüzüyüm
Göknarlardan yükselirim şehirden tepeye
Bir namlu sesiyim sorguda ve çığlıklarda
Geceyi ışıtırım sonsuz kızıllarda
Bir barikatım gecenin arkasında duran
Kocaman bir tarihi yüreğinde taşıyan
Bilmem kaç acıdan geçtim Kaç ölüm,
kaç can gördüm
Çok uzakta bir karanlıktayım
Kırılmış bir rüzgârdı gece
Siyahın ötesine geçemez
Bir mavi bulsa yanına sokulup uyur
Denizlere üfler, gökten alırdı soluğu
Dokunsam uçacak,
Bir uçtan bir uca saracak şehri
Karanlıklar, duvarlar engel değildi
Yalnızlığın bir köşesinde
Kurarken saatimi gündüze
Göğün grisinden
İsyan taşlarına
Ben baş eğmem yine ölüme
Ve ölüm korkusu ki bir çınar
Yapraklar düşer kirpiklerime

II

Ben yürürken gecenin üstünde
Bastonum özgür bir sabah olurdu
Güz vakti bir sabah
Denizin üstü aydınlık
Denizin üstü geceden en geceye
Kibrit uçlarından taşar gelir güne
Taşar gelir ağırdan en ağıra
Ve bir türküyle uyanır
Son nefesi almak içindir direnç
Toprak kokusuyla saksıda
Yalnız bir yaprak mıdır haklı olmak
Hak ise zincire vurulmuş toprak
Hak değil midir zinciri savurmak?
■

BEN VE BEN

■ **EROL KASIRGA**

Yarı karanlık odamda pencerenin önündeki koltukta oturuyordum. Camın arkasından gökyüzündeki erguvan rengi bulutlara bakıyordum ki, işte o an tuhaf bir şey oldu. Birdenbire çöken, alçalarak her yeri kaplayan kurşuni bir sisin içerisinde kaldım. Sokak kayboldu, erguvan rengi bulutlar da.

Bir tren garındayım. Kalkmak üzere olan buharlı bir tren ve oradan oraya koşuşturan telaşlı bir kalabalığın bitip tükenmeyen hüzünlü uğultusu. Tam o sırada kalabalığın arasında gördüm onu; uzun boylu kızıl saçlı bir adam. Uzun parmaklı, biçimli elleri dikkatimi çekti.

Heykeltıraş ya da ressam olduğunu düşündüm. Ama hemen sonra heykeltıraş olduğunu hissettim, ya da sezdim. Birini yolcu etmişti sanki. Gardan çıkmak üzereydi. Tam o sırada hareket etmeye başlayan bir trenin penceresinde genç ve güzel bir kadınla göz göze geldi. Ve olanlar da oldu.

Daha onu görür görmez, aşkın gücünü ruhunda öyle bir hissetmişti ki, bir an orada düşüp öleceğim diye korkmuştu. Karnına bir ağrı yayılmış, yerinde hareketsiz kalakalmıştı. Sonra, içinin derinliklerinden güçlü bir dalga halinde yükselen bir sıcaklık, yüzünü alev alev yakarken, hem şaşkın, hem de çok mutluydu. Daha sonra, üzerinde yüzyılların yorgunluğu varmış gibi kendini bitkin hissetti,

Uzaklaşan trenin arkasından karmakarışık duygularla bakıyordu ki, gardaki renkler soluklaşmaya başladı. Sonra her şey trenin geride bıraktığı beyaz dumanın içinde eriyip aynı rengi aldı. Hemen ardından da, bütün sesler silindi. Gar derin bir sessizliğe büründü ama uzaklaşan trenin sesi duyuluyordu.

Zihninde kadının melek yüzü canlandı. Ama aklı karmakarışıktı. Bir tarafı aşk yolculuğuna çıkmak isterken, diğer tarafı buna karşı çıkıyordu. Yolculuğa çıkma kararını çoktan verdiği, gözlerindeki kıpır kıpır ışıltılardan belli oluyordu.

Kadının gittiği şehre, başka bir trene binip gitmeliyim diye düşündü. Geri dönüşü olmayan bir yolculuğa çıkan biri gibi telaşlıydı. Başını kaldırıp şöyle bir gardaki saate hüzünle baktı. Sonra dönüp garın içinde oradan oraya koşuşturan yolculara baktı. Hepsinin yüzlerinde aynı hüzün ve aynı yalnızlık gölgeleri vardı.

Gar birdenbire soluklaşmaya başladı. Aynı kurşuni sis her yeri kapladı. Göz gözü görmez oldu.

Saatler sonra, tren adını daha önce hiç duymadığı şehrin garında durdu. Trenden inip dar sokaklarda, aktarların, kumaşçıların, zahirecilerin, allı morlu lastik pabuççuların sıralandığı caddelerde, rüzgârın istediği gibi estiği geniş meydanlarda trende gördüğü kadını ararken, insanların gözlerinde hep aynı hüzünlü gölgeyi görünce ümitsizliğe kapıldı. Aşka kavuşamamanın huzursuzluğuydu bu.

Gecenin kör karanlığında dar bir sokaktan geçerken, karşısına yüzlerinde korku fırtınaları esen üç kişi çıktı. Adamlardan iri yarı olanı kim olduğunu, uzun boylu adam ne aradığını ve yüzünde yara izi olan adam ise nereye gittiğini sordu.

Heykeltıraş hareket etmeye başlayan bir trenin penceresinde güzel bir kadın gördüğünü, kadına âşık olduğunu ve onu aramak için bu şehre geldiğini anlatırken, adamların bakışlarından niyetlerinin kötü olduğunu anladı.

Yüzünde yara izi olan adam karanlığın içinde patlayan kahkahalarla gülerken, "Cenneti gözünün önüne getir, âşık olduğun kadını görürsün." dedi.

"Bunu bir kitapta ben de okumuştum." dedi uzun boylu adam.

İri yarı adamın gözlerinde yanıp sönen ateş kırmızısı ışığı gören diğer adamlar, heykeltıraşa bir anda saldırmaya başladılar. Karanlık yüzlü üç adam, heykeltıraşı bayıltana kadar dövdükten sonra, bütün parasını alıp üçünün de gözlerinde ateş kırmızısı şeytani bir ışık, zifiri karanlığın içinde kayboldular.

Oradan geçen yaşlı bir adam, soğuk kaldırımda kanlar içinde hareketsiz yatan heykeltıraşı yerden kaldırıp evine götürdü. Yaralarını temizleyip sardı. Sonra başına neler geldiğini sordu ama heykeltıraş yaşadıklarının hepsini anlatamadan bitkin bir halde uykuya dalmıştı bile.

Ertesi gün yaşlı adam bir kumaş mağazası olduğunu, eğer isterse orada çalışabileceğini ve arkada küçük bir odada yatabileceğini söyledi. Trende gördüğü kadınla bir gün mutlaka karışılacağını söyledi sonra da. Çünkü şehirdeki bütün kadınlar dünyanın her yerinden gelen renk renk kumaşları görmek için, yılda bir kez de olsa, mutlaka yaşlı adamın mağazasına uğrarlardı.

Kumaş mağazasında çalışmaya başladı; kadın müşterilere renk renk kumaşlar açarken, hangi renk kumaşın daha güzel olduğunu soran kadınlara, ten ve göz renklerine yakışan renkleri tavsiye ediyordu. Şehirdeki kadınlar arasında heykeltıraşın renkleri ve renklerin anlamını çok iyi bildiği o kadar çok konuşulur oldu ki, dükkân

müşterilerle dolup taşmaya başlamıştı.

Renk renk kumaşların arasında çalışırken zaman zaman acısını unutuyordu ama yalnız kaldığı zamanlarda trende gördüğü kadını bulamadığı için yüreğindeki acı öyle bir artıyordu ki, bir süre sonra kimsesi olmayan öksüz bir çocuk gibi hissediyordu kendini.

Ama ertesi gün birden güçlü bir ışık parladı. Işık, renk renk kumaşların üstünde gezindi bir süre. Sonra da soluklaşıp bulanık bir sise dönüştü. Görüntü değişti. Renkler sessizleşti. Ve heykeltıraş düşlediğimden tamamen farklı bir şekilde davranmaya başladı nedense. Elinden oyuncağı alınmış bir çocuk gibi şaşkındım, ne yapacağımı bilemiyordum. Kıpırdayacak gücüm yoktu, olduğum yerde hareketsiz kalakaldım.

Ertesi gün, mağazaya gelen güzel bir kadına beyaz bir kumaşı gösterirken, kadının gözlerine büyülenmiş gibi aşkla baktı.

Ama ben bu görüntüyü değil, heykeltıraşın şehrin meydanında yüzyıllardır duran bir kaya parçasını yontarak, trende gördüğü kadının heykelini yapmasını düşlemiştim. Ama o düşlediğimin tam tersi, kendi başına buyruk davranıyordu. Çok huzursuz hissediyordum kendimi ama çaresiz olacakları izlemek zorundaydım.

Heykeltıraş kadına bakarken, trende göz göze geldiği kadının güzel yüzü belleğinden silinmişti. Daha sonra da, heykeltıraş ve kadının birlikte yaşadıkları görüntüleri kaygıyla seyrettim.

Görüntüler hızla akmaya başlayınca, aradan uzun bir zaman geçtiğini anladım. Ama daha sonra beni heyecanlandıran bir şey oldu. Heykeltıraşın ilk başta âşık olduğunu zannettiği kadına âşık olmadığını, bunun bir kaçış, bir yanılsama olduğunu anlayıp pişmanlık içinde acılar çektiğini görünce, yeniden düşlediklerimin yaşanacağını anladım sevinçle.

Hafızasının karanlık köşelerinde trendeki kadının yüzünü yeniden aramaya başladı ama orada soluk bir boşluktan başka bir şey göremeyince, sanki bir felakete sebep olacakmış gibi bir telaşla gara koştu.

Bütün gün tren garında gelip geçen yolculara bakarak, unuttuğu kadının yüzünü arayıp akşam olunca da, istasyondaki ahşap bir bankta yarı aç uyurken görünce, acıdım ona. Daha sonra, yaşlı adamın bir bankın üstünde üstü başı perişan, avurtları çökmüş, gardaki çalışanların verdiği kuru ekmeği yerken gördüğü heykeltıraşı, alıp evine getirdiğini görünce, şefkat ile sevinç duygusu kapladı içimi.

Yaşlı adam, neden böyle perişan bir halde tren garında yaşadığını daha sormadan, heykeltıraş,

trendeki kadına benzeyen bir kadını dükkânda görünce, içindeki ikinci sesi dinlediğini ve kadına âşık olduğunu zannettiğini ve bu yüzden trendeki kadının yüzünü unuttuğunu, ruhunda birikmiş tüm gözyaşlarını dökerek anlatmaya başlamıştı bile. Yaşlı adam, heykeltıraşı sessizce dinledikten sonra, kapıya doğru Kiraz diye seslenince, içeriye genç ve güzel bir kadının girdiğini gördüm ve heyecanla olacakları düşledim.

Heykeltıraş genç kadını bir anda karşısında görünce, şaşkınlıktan yüreği duracak gibi olmuştu. Odaya giren kadının trende gördüğü kadın olduğunu anladığında, bütün bunların bir rüya olabileceğini düşündü.

Yaşlı adam, onu ilk gördüğünden beri kızına âşık olduğunu ve onu aradığını bildiğini ama aşkının gerçek mi, yoksa yanılsama mı olduğunu anlamak için, kızıyla birlikte aylarca beklediklerini anlatıyordu o sırada.

Yaşlı adamın "Cenneti gözünün önüne getir, âşık olduğun kadını görürsün." dediğini duymuştum ki, birden guguklu saatin korkunç sesiyle irkildim.

Başımı kaldırıp penceredeki karanlığa bakarken, aynı kurşuni sisin odayı kaplamasını bekledim. Her şey sisin içinde eriyip yok olsun, göz gözü görmesin istedim.

Kimdim ben?

Aylardır daktilonun başında bu öyküyü yazan mı? Heykeltıraş mı? Yaşlı adam mı? Yoksa okur muydum?

Bilmiyorum… ■

SESSİZ BİR YOLCULUK

■ YAVUZ AKÖZEL

Saat gecenin 01'i oldu ve ben hâlâ senden gelmiyecek olan telefonu bekliyorum. Dışardaki zifir karanlık, rüzgarın ürpertici uğultusu ve kahrolası sessizlik! İçimi acıtan birşeyler var. Hayır! Bu senden gelmiyor sanıyorum. Bilemiyorum işte. Senden veya bu ürpertici zifir karanlıktan, bu çığlık çığlığa sessizlikten. Gözlerimi yumuyorum, senin görünümün, saçların gülücüğün, sonra birtakım aç, sefil insanlar, fabrika sessizliği, su birikintileri serçe kuşları, güvercinler. Hayır içimde acılardan oluşan bir olaylar zinciri var! İçimde bir su birikintisi; içimde uyuyan aç, sefil bir insan ve kanat çırpan serçe kuşları.

Alo.. Alooo diyorum Uçak dağların üzerinden, bulutların arasından garip bir sessizlikle uçuyor. Sonra çok aşağılarda minicik evler, bir köy bir kasaba. O köyde, o kasabada sen olabilirsin! O çam ormanlarıyla puslu bir gizeme bürünmüş hemen eteğindeki o.. o..

Alo , Alooo diyorum..Telefon uzun uzun çalıyor... Uzun uzunnn... Sessizlik

Yine de telefonu kapatmıyorum. Orada; işte o evde, o dağın yamacında, o köyde, o kasabada olmadığını bildiğim halde! Orayı belki de çoktan terketmiş olduğunu anlamış olmama karşın. Telefon uzun uzunnn çalıyor.. Sanki sana dokunuyormuş gibi oluyorum. Evet sana dokunuyormuş gibi, senin soluğunu, varlığını, saçlarından yayılan lavanta kokunu duyuyor, kokluyor gibi oluyorum.

Herşey bir çırpıda bittimi ne? Göz açıp kapayıncaya kadar! Oysa daha yorulmamıştık, umutlar vardı, bir türlü kavuşmalarına inanamadığımız umutlarımız. El ele. Mutlu, açlık korkusu olmadan, küçücük evimizde sen ve ben. Hani diyordun ya: "Bir evimiz olsun, içinde soğan ekmek de yesek bizi kimse görmez!"

Bir uçağa binmişim işte. Senin üzerinden uçuuuup gidiyorum. O senin deri kahverengi çantan sandalyeye asılı duruyor, kırmızı manton kapının arkasında ve Hindistan yapımı mahagoni sehpanın üzerindeki telefon hâlâ çalıyor. Bir bebek uyuyor mışıl mışıl ve her telefon zilinde sıçrıyor. Odanın penceresi buğulanmış; dışarda, ormanlardan kopup gelen ulu bir uğultu bu hain karanlığa ritim tutuyor. Ve çocuk uyuyor. Seni gözlerim arıyor: Duvarda gülümseyen bir resmin, bir de benim gülümseyen bir resmim. Ozan'ın ve Matilda'nın resmini sanırım yanında götürmüşsün! Çerçevelerinin izleri beyaz duvarda kalmış öylece. Nasıl da sessizleşmiş oda; Ozan'sız ve Matilda'sız... Üstelik sessizleşen bu oda da sen yoksun, yoksun, yoksun!

Ellerini tutmuştum, soğuktu! Cebime soktum onları ve ısıttım! Sonra yol boyu soğuğa aldırmaksızın yürüdük yürüdük.

Üşürken ve cebimizde beş kuruş yokken mutluyduk. Kafeteryaların önünden geçiyorduk, insanlar sıcacık kahve, çay içiyorlardı. Hep gülen insanlar vardı. Hep aşk yapan insanlar, öpüşen, sevişen insanlar. Sanki bir masal alemi. İşte orada, o yanar-söner eflatuni bir renke bürünmüş kafeteryanın içerisinde açlıklardan, kederlerden ve özlemlerden habersiz... Başka bir alem, başka bir dünyanın tutkulu uğultusu.

Gözlerine bakıyorum elini ısıtıyorken avucumun içerisinde: Issız bir ovanın tam ortasında, karanlığın yankılı sessizliğinde kavak ağaçları hışırdıyor ve bir tren akıp gidiyor gecenin derinliğine, öyle kederli.

Aşağıda İzmir'in ışıkları göründü. Senin şehirin! Kadifekale, tam karşıda kıpkırmızı bir ışık şöleni. Senin semtin, senin gecekondun, senin sevdiğin ve hep özlemini duyduğun cennetin. İşte tam üzerinden uçuyoruz şimdi ve uçak giderek alçalıyor.

Gümrükten çıkmak hiç de kolay olmadı sevgilim!

Neyseki bir cenaze arabası gelmişti seni almaya. ■

AY

■ EMRE KÜÇÜKOĞLU

Şimdi bana bir yaz hazırlasan
Hünerli ellerinle
Dağlarından başlayıp dolaşsak
Doğunun şiirlerini
Ay, karanlığı gömmeden üstümüze

Biter savaşlar.

EDEBİYAT/KADIN VE İTİRAZ

■ **AYLA TÜRKSOY**

İlkel bir dünya çağına doğru yol alıyoruz. İnsanlığın yerküreyi, içindeki her şeyle birlikte ele geçirme, iktidar kurma hırsı ironik bir şekilde mahvına sebep oluşla birlikte ilerliyor. Bunu bile umursamayan, yeni mekân hedefini Mars olarak işaretleyen biz homo sapienssapiensler, sebep olduğu vahşeti hem seyreden hem korkan, bir yandan da bundan geri kalmamakla, saklayamadığı gizli hazzını yaşayan yeni bir insan türüne dönüştük.

Son zamanlarda katıldığım edebiyatla ilgili söyleşilerde de şiddetin egemen olduğu korku çağında edebiyatın ne söylemesi gerektiği üzerine konuşuluyor. Şiirin, öykünün ya da romanın bittiğini, çoktandır "yeni" bir şey üretilemediğini, yazılamadığını savunan da var; göçe, tecavüze, yıkıma uğrayan coğrafyalarda mağdurun sesini yansıtma iddiası ile yola çıkan edebiyatın, acıyı sömüren bir grubun eline düştüğünü savunan da...

"Auschwitz'ten sonra şiir yazmak barbarlıktır" diyen Adorno'nun sözü, kehanetini doğruluyor mu acaba…

Tüketim gayesi ile piyasanın beğenisine sunulan kitaplar için ise her kriz bir fırsat. Bu esnek tür, uygun düştüğü "kitap modası"na göre; aşktan tasavvufa, tarihten korku-gerilime kadar alıcısı ile buluşmakta sorun yaşamıyor. Tüketim odaklı, yıkıcı bir çağın, edebiyatın ışık ayarlarıyla oynaması, cazibeli ve yapay aydınlatıcılarla yol bulmaya çalışması hiç de şaşılası değil.

Etrafındaki büyük yıkıma her gün şahit olan, gördüklerinden nutku tutulan, bunu edebi bir tarz ile aktarmanın şimdilik olanaksızlığını; oluşturduğu imgeler yoluyla çok sonra yaratılabileceğini dillendiren ve halini, özgün dilini arayan bir "sessizlik"le tasavvur edenler de anlamlı geliyor bana.

Şiddet karşısındaki bu görece çığlık ya da sessizlikte, kadın edebiyatçılara kulak veriyorum en çok. Uygarlık ve kültür tarihi yazılırken yok sayılan, büyük mücadeleler ile kendini görünür kılan kadının, diğer alanlarda olduğu gibi erkek egemenliği altındaki edebiyatta, eril sistemin ürünü olan savaşlara, göç ve tecavüzlere, kadın cinayetlerine nasıl temas ettiğini, doğduğu andan itibaren sınırları en çok ihlal edilen olarak, sınırların nerede ise tamamen ortadan kalktığı zamanlarda, hepsine birden hayır deme gücünü eline geçirip geçiremediğini, bir "ah!" olsun çıkarıp çıkaramadığını dikkate alıyorum.

Bunun için daha seçici bir okuma yapmak gerekiyor. Yayınevi sahiplerinden ödül jürilerine, edebiyat dergilerinden medyadaki sınırlı köşelere dek erkek egemenliğindeki edebi alan, günümüze ulaşmayı hak eden pek çok kadın yazarın yok sayılması sonucunu getirdiği için, ismi anılanların erkek egemen dünyaya ne kadar güçlü bir itirazda bulunduklarını görmek güç değil. Edebiyatın kadın seslerinin itirazları kutsal metinlerden göçe, sokaktaki şiddetten yoksulluğa, erkek egemen söylemden edebiyatta kendi kurallarını dikte eden "kanonlara" dek hemen her alanda görülüyor…

***

Modern İran şiirinin önemli isimlerinden şair, yönetmen ve ressam ***Füruğ Ferruhzad***'ın itirazları kadınların uğradığı ayrımcılıktan, dönemindeki Şah'ın despotluğuna, taassuptan dinsel metinlere dek birçok alanda ses veriyor. Örneğin şu şiirindeki "yıkıntı elçisi" olarak işaretlediği peygamberlere yaptığı itiraz, dine ve dinsel iktidara değil mi?

Ve sor aynadan adını kurtarıcının
Ve işte senden yalnız değil mi
Ayaklarının altında titreyen yeryüzü?
Yıkıntı elçiliğini peygamberler
Kendileriyle birlikte getirmediler mi çağımıza?
Ve yankıları değil mi o kutsal metinlerin
Bu patlamalar art arda, bu zehirli bulutlar?
Ey dost, ey kardeş, ey herkes!
Yazın tarihini gül soykırımının
Aya vardığınızda.

***

Yapıtlarında alışıldık edebiyat türlerinin sınırlarını zorlama çabasındaki **Leyla Erbil**'in, yaygın kabul gören edebiyat, edebi türler ve onun klasik formlarıyla bir sorunu olduğunu hemen her yapıtında görmenin mümkün olduğunu söylüyor Süha Oğuzertem, Leyla Erbil'de Etik ve Estetik adlı kitabında.

Sennur Sezer ise, Leyla Erbil'in öykü ve romanlarının odağında okurlarının korkularını kışkırtan bir kâbus çekirdeği olan ve bu kâbusu besleyen, bırakın kurcalanmasını, değinilmesi bile kadınlara yasaklanmış konu ve sorunları incelediğini vurguluyor. Bu yanıyla Erbil'in de kendine özgü itirazıyla sessiz durmayanlardan olduğunu söylemek mümkün.

"Gecede" adlı öyküsünden:

Çok ayığım gene, olmaz, ne konuşmalı, kimi dinlemeli, söz bulantı verir oldu, yıllardır, sözcükler, sözcükler, Türkiye'de burjuva sınıfı yok, Prenses'in babası prensti, Elçi'nin babası elçiymiş gene, Pren-

ses Elizabeth Beatles'lere unvan vermiş, ne ulusçuluk, temelli masa başlarında kaldık, betiklerden fırlamış, eğreti, şöyle yalın bir söz, Çehov denli, nasıl anlatmalı Arap atı denli, anam: "Kızlar koşmaz, kızlar etmez, " der dururdu, "örselenirmiş" nazik yerleri kızların koşunca, onun için birinci olurdum koşularda ben de gider, göstereceğim ben ona daha "örselenmeyi", Elizabeth sarayında "ye ye" yapar mı kim bilir? Sonunda anamın istediği biçim bir kız oldum heh! Evli barklı, evlilikle sınıf değiştirmiş, eşine pek bağlı, başkalarıyla yatmayan-yatmayan değil, yatamayan, ayrı ev açmış, sokaklarda mutlu bir çift olarak, cıvıl da cıvıl konuşaraktan, kol kola yürüyerek, bayramlarda Divan'dan bir kilo sütsüz çikolata alıp büyüklerinin elini öpmeye giden, yani "örselenir" diye düşünenlerin, geçmişinden iğrenmiş, şimdisinden tiksinen, salihatınısvandan, başı ezilecek bir burjuva. Çocuklarımız ne olacak kim bilir, orospu çocuğu herhalde.

"Ölü" adlı öyküsünden:

Öldün! Öldün ha! Şimdi ben ne yapayım?.. Bir memur ölüsünün karısı!.. Daha gencim, güzelim de, kolay mı?.. Sevgilim! Birbirini incitmeden geçinmiş kaç karı koca vardır şu dünyada!.. Sararmış incir yapraklı, çakıl taşlı, elektronik beyinli, buzullu, göllü, uçak alanlı daha çok varlıklar için, katır yollu yoksullara, Hotel Sheraton'lu, Astoria'lı dana kıyması yiyilenli dünyada! Neden öldün Asım? Tanrım, şu incir çekirdeği doldurmayan mutluluğu çok mu gördün bana? Eşim! Yoldaşım!!. (Çenesini de bağlamalı.) Onca geçimsiz çiftler varken, varken onca dişilerle erkekler, erkeklerle erkekler, dişilerle dişiler… Örneğin Süheyl ve Mahmure, Prenses Nurhan'la sallabaş kocası Mahmut, Rahim'le Rahime. Tanrım onları alsaydın ya şu pırıl pırıl patlıcanları yarattığın dünyamızdan, dağ koylarındaki katırtırnaklarını, kıyılara üşüşen kuğuları pembe boyalı. (Kırk metre uzunluğunda on metre genişliğinde bir alay olmalı, bir yıl boyanmamalı.) Ne istedin benim tatlı dilli, güleç gözlü erkek organımdan? …

***

Yarım asır önce, "Kestim kara saçlarımı -n'olacak şimdi" diyen **Gülten Akın** da itiraz eden kadın seslerinin önde gelenlerinden.

Uzaktı dön, yakındı dön, çevreydi dön
Yasaktı, yasaydı, töreydi dön
İçinde, dışında, yanında değilim
İçim ayıp, dışım geçim, sol yanım sevgi
…
Kestim kara saçlarımı n'olacak şimdi
Bir şeycik olmadı-Deneyin lütfen -
Aydınlığım, deliyim, rüzgârlıyım
Günaydın kaysıyı sallayan yele
Kurtulan, dirilen kişiye günaydın

"Yasakla, yasayla, töreyle" zincirleri kalınlaştırılan kadınlığın değişmeyen esaretine, gücünü daha sağlam köklerden alan bir cevap verir Akın bu şiirinde. Aklı kısalığın işareti gösterilen saçlarını dizelerle keserek, düzene karşı koyar. Kadınsı bir önsezi ve çağrıdır bu; şimdi herkesin ihtiyacı olan "Diren" fiilinin geçmiş zamanında. Ezilenin acısını, "Zaten bütün kızlar yaralıdır" deyişince bildiği gibi, çarenin tükenmediğini hissettirir. Yıllarca, "En çok çocukları ve kadınları, bir lokma ekmek için doğdukları yerde kalamayıp göçenleri, yollarda telef olanları, kentlerin varoşlarında, gecekondularda bin bir dert içinde yaşayanları" yazar.

***

2015 Nobel Edebiyat Ödülü sahibi Rus yazar ve araştırmacı gazeteci **Svetlana Alexievich**, İkinci Dünya Savaşı, Sovyet-Afgan savaşı, Çernobil faciası, SSCB'nin dağılması gibi içinden geçtiği dramatik olayları, bu olaylara tanık olanlarla yaptığı röportajlarla yazıya taşırken; Nobel ödül töreninde yaptığı "Kaybedilmiş Bir Savaş üzerine Notlar" başlıklı konuşmasında savaşı, yıkımları ve kendi edebiyat dilini oluşturan yapı taşlarını şöyle anlatıyor:

"Ben beş kitap yazdım, ama bana hepsi tek bir kitapmış gibi geliyor, bir ütopyanın tarihi hakkında."

(…)

"Ben ne yapıyorum? Gündelik hisleri, fikirleri, sözleri topluyorum. Kendi zamanımın hayatını topluyorum. Beni ruhun tarihi ilgilendiriyor. Ruhun gündelik varlığı ilgilendiriyor. Büyük Tarih'in genelde kibirle görmezden geldiği. Kaçırılmış tarih benim uğraşı alanım. Daha önce defalarca duyduğum gibi, şimdilerde de yaptığımın edebiyat değil, belgeleme olduğu söyleniyor."

(…)

"Peki, bugün edebiyat ne demek? Kim bu soruya cevap verecek? Eskisinden daha hızlı yaşıyoruz. İçerik, biçimi yırtıp geçiyor. Onu bozuyor ve değiştiriyor. Her şey sınırlarından taşıyor – müzik de, resim de, metindeki kelimeler bile metnin çerçevesinden fırlıyor. Gerçekle kurgu arasında bir hudut yok, biri diğerine akıyor. Şahit olanların da hisleri var. Anlatan insan yaratmış oluyor, heykeltıraşın mermerle mücadele ettiği gibi zamanla mücadele ediyor. Anlatan insan, hem oyuncu, hem yaratıcı…"

***

100 yıl önce Bulgaristan'da ataerkil bir ailede doğup büyüyen **Mitka Gribçeva**'nın edebiyattaki devrimci itirazı da dikkate değer. Baba şiddeti gören, babasının üvey kardeşine zorla evlatlık verilen, sürekli evden kaçarak ziyaret ettiği annesini küçük yaşta kanserden kaybeden Gribçeva'nın, devrimci düşüncelerle tanışması bu yaşlara denk gelir. Yatılı işe başladığı fabrikada yoğun baskı ve

HADİ ANLAT BANA

■ **EMİN ALİ**

Hadi anlat bana?
Feleğin senden çaldığı ne varsa,
hepsini anlat, bir bir...
Önce,
hiç yaşayamadığın çocukluğunu anlat?
Çocukça yaptığın bütün yaramazlıklarını,
kavgalarını, haylazlıklarını, sevinçlerini
seni üzen ne varsa, hepsini?
O utangaç çocukluk gülüşlerini,
koşuşturmalarını, ağlamaklı hallerini de...
Yürüdüğün yolları,
gölgesine oturduğun salkım-soğut ağaçları,
Kana kana suyunu içtiğin pınarları,
ekmek bulamadığında yediğin envayi bitkileri de...
Bana,
gölgesine sığındığın rüyalarını anlat?
İlkin, seni en çok kanatanları;
istersen de en çok sevdiklerini!
sen nasl istersen…
Dağlı şairlerin dilinden,
Seni alıp götüren uzakları anlat?
Yürürken ıslandığın yağmurları,
aşamadığın karları,
yoğun tipileri
ve yüreğinde üşüşen,
çiğ düşmelerini de?..
Kendi yalnızlığında, kimsesizliğinde
üşüdüğün düş sokaklarını da anlat ki,
bilmeyenler de bilsin insanların neler çektiğini...
Gece yürüyüşlerinin,
zifiri karanlığını anlat istersen?
Ve yattığın,
en kuytu kaya diplerindeki uykularını da?
Ama çok yıldızlı gece rüyalarını da unutmadan…
Patikalarında yürürken karanlık gecelerin,
musallat olunan uyku azizliğini de…
Su almaya giderken,
nasıl kayıp olduğunu da?
Hadi bana,
bütün umutsuz anılarını anlat?
Seni ağlatan nelerin varsa hepsini anlat ki,
bir daha ağlamayasın...
Yastıksız,
yorgansız geçirdiğin aysız gecelerin,
ellerin tetikte gece nöbetlerini de anlat
Ve çok yıldızlı gece rüyalarını da...
Hastalandığında,
doktorsuz, dermansız kalışlarını da...
Hadi bana,
biçareliğin resmini anlat?
Bilmediğin diyarlara yalken açmadan önce,
evinde, çayları ellerinde soğumuş,
senden şeker bekleyenleri de anlat…
Sonra, diri diri yattığın mezarları,
buz kesildiğin işkence tezgahlarını da anlat ki,
bizden sonraki nesiller,
insanlığın nasıl kanadığını, bilsinler diye…
Ve boş boş hayallerle dolaştığın,
bütün akşamsız günlerin ıssız hallerini,
vurulduğun anları
ve kendinden kaçışlarını da...
Mesela,sonradan
hüsrana uğradığın görüş günlerini
ve arkandan vurulmalarını da?
Gezdiğin bütün zozanları,
mevzi yaptığın taşları,
ve gülerken çektiğin acıları da...
Sen yokmuşsun gibi davrananları
Ve emek hırsızlarını da anlat,
hepsini...
Sonra, gözünü hırs bürümüşleri,
bir küçücük koltuğa,
elli takla atanları da unutma,
hepsini anlat;
Hepsini anlat ki, bir daha ağlamayasın...

(Not: Bu şiir, yaşanmış bir hikayenin, özetinin özetidir...) ■

patron egemenliğine karşı örgütlenen gruplarla tanışır. İşçileri örgütlediği için işten kovulur ve başka bir fabrikada işe girer. İkinci Dünya Savaşı patlak verdiği zaman Bulgaristan'ın Nazi Almanya'sı yanında yer alması ile ülkede faşizm etkin olur. Mitka da Alman faşizmine karşı mücadele eden dönemin en ünlü kadın partizanlarından biri olur. Otobiyografi tarzında iki kitap yazan Gribçeva'nın "Seni Halk Adına Ölüme Mahkûm Ediyorum" ve "Yaşadım Diyebilmek İçin" isimli kitapları, devrimci mücadelenin bu önemli isminin edebiyattaki itirazını gerek içeriği gerek isimleri ile kanıtlıyor…

***

Edebiyat, kadın ve itiraz üzerine konuşabilmek daha birçok kadın şairi, yazarı, özyaşam öyküleri ve eserleri ile birlikte, derinliğine incelemeyi gerektiriyor. Ben burada, özellikle kendimi yakın hissettiğim ve bu yazı için araştırma yaparken ilgimi çeken bazı kadın edebiyatçılar üzerinden bir tartışma başlatmak istedim. Kanımca kadın gözüyle itirazı anlamak için daha çok sokaklara çıkmak, daha çok kütüphanelere girmek, daha çok yaşam öyküsüne dahil olmak ve söyleşmek gerek… ■

BİLİM EKSENİNDE TANIMLAMA VE DEĞERLENDİRME SİSTEMLERİ

■ **ADAR JİYAN**

Saat gecenin 01'i oldu ve ben hâlâ senden gelmiyecek olan telefonu bekliyorum. Dışardaki zifir karanlık, rüzgarın ürpertici uğultusu ve kahrolası sessizlik! İçimi acıtİnsanın insan olma niteliği kazandığı günden bugüne, kesintisiz ve ödünsüz bir biçimde bir arayış içinde olması son derece önemlidir. Ancak bu tek başına yeterli değildir. Asıl önemli olan şey, insanın neden ve niçin bir arayış içinde olduğunun anlaşılmasıdır.

Oysa insanlık, Taskanalı gökbilimci Galileo Galilei'den önce, milyonlarca yıl uzayın sonsuzluğu içinde yer alan 500 milyon gökada grubu, 10 milyar büyük gökada, 100 milyar cüce gökada, 2000 miyar kere milyar güneş içeren görünür (bu sadece şu ana kadar görünebilen) evrende, küçük bir nokta olan dünyayı, evrenin merkezi olarak kabul etmiş; ayrıca, evrenin küçücük bir noktasında varlık bulan insanı da tüm canlı varlıkların ekseni (canlı ve akıllı tek varlığı) olarak görmekten geri kalmamıştır. Bu, kendini evrenin en görkemli, gelişkin ve akıllı tek varlığı olarak gören insan için, kolaycılığa kaçan, bir o kadar da basit ve ucuz bir düşünce değil mi? Uzaya adım atan insanlık, uzayın sırrını çözme çabası içinde iken, insandan daha üstün/ileri ve gelişmiş varlıkların olma ihtimalini düşünmesi gerekmez mi?

Gelelim insanın hakikat arayışına ve toplumsal yaşamında yer alan tanımlama ve değerlendirme sistemlerine.

Her canlının ilk refleksi/eylemi, dış etkilere karşı kendi varlığını korumasıdır. Bu, toplumsal bir varlık olan insanda biraz daha gelişkindir. Zira her birey ya da toplum varlığını korumak için, yaşamını garantiye alması, gelecek kaygısından kurtulması ve yaşadığı anı değerlendirmesi gerekir. Her toplum, doğayı, kendi kültürel bilinci içinde tanımlamış, olayları ve olguları bu tanımlama çerçevesinde yorumlamış; yorumlarken her şeyi günlük yaşamın akışı içinde değerlendirmiştir. Bütün bu değerlendirmeler, insanları farklı kültürel değerlere yöneltmiş, bunun sonucunda da farklı uygarlıklar ortaya çıkmıştır. Ne yazık ki bu uygarlıkların hiçbiri insanın özlediği hakikati elde edememiş, insanlığa savaşsız kavgasız tek bir gün bile yaşatmamış; yeryüzünü insan cenneti haline getirmeyi başaramamıştır. Uygarlıklar yaratmakla övünen akıllı insana yakışan bu mu!? Elbette hayır!

Uygarlıklar yaratan insanlık, kültürel değerler yaratmakla kalmamış, ayrıca birbiriyle çatışan iki temel farklı düşünceyi de tarihi bir miras olarak günümüze taşımıştır. Bu iki farklı düşünceyi emek ekseninde ele aldığımızda, biri, emek üreten düşünce biçimi, diğeri ise emeği tüketme düşünce biçimidir. Emeği üretme ve emeği tüketme düşüncesine bağlı olarak, toplumsal yaşama dair iki temel değerlendirme sistemi var olmuştur. Biri, sevginin baskın geldiği değerlendirme sistemi; diğeri de, korkunun baskın olduğu değerlendirme sistemidir.

Emeği üreten düşünce biçimi, insanlığın tümünü kucaklayan doğayı koruyan, savaşa karşı duran, dünyayı ortak vatan, insanlığı da büyük bir aile olarak gören düşünce biçimidir. Bu düşünceyi benimseyenler, her türlü ırkçılığı, milliyetçiliği, cinsiyetçiliği, ayırımcılığı, adaletsizliği eşitsizliği reddeder. Hakkı, adaleti, barışı, saygıyı, sevgiyi esas alır. Doğayı, dünyayı ve sosyal çevreyi koruma sorumluluğu ve yükümlülüğü taşır. Tüm canlıların varlık nedenini anlar; yaşayan her canlının yaşama hakkı olduğunu, ayrıca bu varlıkların her birinin doğanın dengesini koruduğunu bilir ve bunun bilinci içinde hareket eder.

Emeği tüketen düşünce biçimi ise, emek sarf etmeden asalak yaşmayı, egemenlik kurarak diğer insanları kendi çıkarı için çalıştırmayı, dengesiz ve adil olmayan bir sistemi dayatmayı, bu sistemin yarattığı haksızlıkları, açlığı, sefaleti, yoksulluğu birer yazgı olarak kabul ettirmeyi benimseyen bir düşünce biçimidir. Bu düşünceyi benimseyenler, daha çok kabileciliği, ırkçılığı, milliyetçiliği, cinsiyetçiliği, ayırımcılığı, kavgayı, çatışmayı, savaşı, baskıyı, zulmü ve işkenceyi doğal ve gerekli görür.

İnsanlık, bu iki düşünce arasında tercihe zorlanmış, ancak hakikat arayışı içine girmekten de geri kalmamıştır. Bu nedenle, dünden bugüne, insan doğasına aykırı olan düşünceleri reddetmiş onun yerine, bilimsel/analitik düşünceyi yaratmak ve zihinsel özgürlüğü elde etmek için büyük çaba gösteren insanlar olmuştur. Bu insanların, mevcut tanımlama ve değerlendirme sistemlerini değiştirmeleri ve yerine yeni sistemleri yerleştirilmeleri pek kolay olmamıştır. Bunun, büyük bedeller ödenerek gerçekleştirdiklerini söylemeden geçemeyeceğiz. Yaşamı diğerlerinden farklı kılan ve toplumu ileriye götüren, aykırı düşünen insan-

ların mahkûm edildiği ve bedeller ödettirildiği bir dünyada, özgür düşünceyi savunmak ve ödün vermeden yayma çabası içinde olmak hiç de kolay olmamıştır/olmayacaktır.

İnsanlık çok sayıda uygarlıklar kurmuş ve bu uygarlıkları bir sonraki toplumlara miras olarak devretmiştir. Ancak her uygarlığın barış, güven ve özgürlük getirdiğini söylemek son derece güçtür. Kurulan uygarlıklar, ya korku ve zulüm kültürünün değerleri üzerine ya da sevgi, saygı ve huzur kültürü değerleri üzerine kurumuştur. Bu iki düşüncenin de ortaya çıkardığı kültürel değerler vardır. Bu kültürel değerler sistemi içinde de farklı iki insan tipi, iki farklı şahsiyet ortaya çıkar. Biri 'ben' merkezli düşünce sistemi içinde büyümüş, kendi içinde hapsolmuş, kendisinden başka kimseyi düşünmeyen, kendini uyanık zanneden ancak gerçekte ahmak olan kişilik; diğeri ise 'biz' merkezli düşünen paylaşımcı, saygılı, uyumlu ve barışçı bir kişilik. Biri çıkar, tehdit, korku, baskı ve düşmanlık üzerine kurulmuş bir ilişkiyi esas alırken, diğeri saygı, sevgi, özgürlük, eşitlik ve dostluk ve üzerine bir ilişkiyi esas alır.

Sevginin baskın olduğu değerlendirme sisteminde, temel değer sevgidir. Sevginin ifadesi, kendini saygı, güven, dayanışma ve ortaklık olarak gösterir. Bu yaklaşımla kurulan ilişkide 'biz' bilinci öndedir. Sevgi kültürünün değerleri üzerine kurulan uygarlıklarda bireyin özgürce düşünmesi, kişisel bütünlük içinde kendini gerçekleştirmesi, diğer insanların farklılıklarına saygı duyması, empati kurması, tahammül göstermesi, farklı düşünceleri zenginlik olarak görmesi, haksızlıklara göz yummaması, baskılara boyun eğmemesi söz konusu iken; korku kültürünün değerleri üzerine kurulan uygarlıklarda ise bireyin bir kültür robotu gibi kumanda edilmesi, kendini gerçekleştirememesi, güce tapınması, güçsüzü ezmesi, başkasına öykünmesi, başkası için yaşaması, başkalarının düşüncelerine tahammül etmemesi, empati kurmaması, kavgacı ve saldırgan olması, haksızlıklara karşı çıkmaması, baskılara boyun eğmesi vb. söz konusudur. Oysa hakikate/gerçeğe saygı, sevgi, güven ve özgür düşünme kültürünün değerleri üzerine kurulan toplumlarda, birey özgürce düşünür, düşüncesini özürce ifade eder.

Sevgiye dayalı yaklaşım içinde olan birey, her insanı özgün ve özgür birer birey olarak görür ve ona göre davranır. Israrla sorgulayan, irdeleyen, araştıran, gözlemleyen, paylaşımcı, dayanışmacı, özgürlükçü bir anlayışı temsil eder. Eşitliği ön gören, özgür yaşamı önemseyen bireyin özgür düşüncesini önemseyen, demokratik yaşamı ilke edinen, barışı, sevgiyi ve saygıyı esas alan gönüllü, istence (özgür iradeye) bağlı birlikteliği ve insanca bir arada yaşamayı önerir.

Korkuya dayalı yaklaşım ise, her insanı birer araç gibi gören, körü körüne inanan, ısrarcı, inatçı, otoriter, bencil ve tekil bir anlayışı temsil eder. Sürekli kavga üreten, kargaşa yaratan, savaş çığırtkanlığı yapan, ölümü kutsayan, güce tapan, tek bir otoriteye bağlı olmayı yeğleyen, sorumsuz davranan, sorgulamayan, kaderci, teslimiyetçi, silik ve sönük bir yaşamı tercih eder. Korkuya dayalı yaklaşımın, felaketten başka bir şey yapamayacağı aşikardır. Bu yaklaşım, bir insanın İstanbul haritasını eline alıp, Ankara'da adres araması gibi bir şeydir. Böyle bir anlayıştan medet uman bir bireyin ya da toplumun sadece vicdanını değil ayrıca aklını da yitirmiş olması gerekir. Korkuya dayalı otoriter bir anlayışa teslim olmak ile binlerce yolcuyu rotasız, pusulasız ve haritasız bir geminin dümenine geçmiş serseri/sersem bir kaptanın iradesine bırakmak arasında hiçbir fark yoktur.

Korkunun baskın olduğu değerlendirme sisteminde, temel değer güçtür. Gücün ifadesi, kendini kin, öfke, nefret, gaddarlık ve intikam olarak gösterir. Gücü elinde tutmaya çalışan otorite, bireyin özgürce soru sormasını bile kendisine yönelik bir tehdit olarak görmektedir. Kendisine sorulan her soru, otorite için gücünü kaybetmesi yönünde bir risk oluşturur. Korku ve zulüm kültürünün değerleri üzerine kurulan uygarlıklarda 'ben' bilinci ön planda iken; sevgi, saygı ve huzur kültürünün değerleri üzerine kurulan uygarlıklarda, 'biz' bilinci ön plandadır. Ben bilincinin öne çıktığı toplumlarda güç ve baskı söz konusudur. Güç ve baskı, ancak monist (tekçi) ve egosantrik (ben merkezli) düşünen toplumlarda yaşam bulur. Bu anlayışı model alan toplumların toplumsal ilişkileri korku, baskı ve şiddet üzerine kurulur. Kişi, ya korku ve baskı altında olup şiddet görür, ya da korku salar, baskı ve şiddet uygular. Günlük yaşamda da tam özgür bir ilişki yoktur. Aksine, ezen-ezilen ilişkisi vardır. Herkes gücüne göre bir baskı uygulaması içindedir. Gücü yetmeyen kişiye boyun eğer. Ancak gücü yeten kişiye de boyun eğdirir. Bu tür toplumların yönetim biçiminde demokrasi yoktur; varsa da sözdedir. Özde tam bir otoriter/otokrat bir ruh mevcuttur.

Otoriter ruh, mevcut gücünü acımasız kullanır. Kendi ideolojisini, iletişim araçlarını kullanarak ülkenin en ücra hücresine kadar yayar. Egemenliğini garantiye almak için, toplumun her bireyini esir/teslim almaya çalışır. Özgürlüğe dair her türlü düşünce ve eğilimleri tehlikeli gösterip, "din, vatan, millet elden gidiyor" bahanesiyle bastırmaya, engellemeye çalışır. Aykırı sesleri büyük bir tehlike

olarak görür ve susturur. Sosyal yaşamın hareketliliğini, aykırı bir tek kıpırdamayı bile kendine yönelik bir tehdit olarak algılar. Bu korku, salgın bir hastalık gibi kısa zamanda ülke sathına yayılır. Yaşamın her alanında halkın üzerine bir kabus gibi çöker. Baskı ve şiddet, korkmayan bir tek kişi kalmayıncaya kadar devam eder. Korkudan oluşan sessizlik olunca, herkesin mutlu olduğuna inanılır. İki yüzlülük, yalancılık, sahte saygı ve sevgi had safhaya ulaşır. Ancak sorunlar içten içe büyür ve toplumsal hastalıklar kangrenleşir.

Korku dünyasında, ilgi, itibar insana değil, insanın gücünedir. Bir gazetenin yazdığı habere göre, Kenan Evren cumhurbaşkanı iken, çizdiği tablosu o zamanın parasıyla 105 milyar liraya satılmış, ancak mahkemeye verildiği dönemde ise sergideki tabloları 250 bin liraya alıcı bulamamış. Demek ki değerli olmak ya da olmamak, korkuya dayanan temel değer olan güç karşısında değişebiliyor.

Akıl sahibi her insanın bu iki yaklaşım/düşünce (korku ya da sevgi) arasında bir tercihte bulunması gerekir. Tercih etmek de yeterli değildir. Zira sevgiye dayalı yaklaşımı benimseyip, korkuya dayalı yaklaşıma karşı çıkmamak da, pratik anlamda korkuya teslim olmak anlamına gelir. Bu da olumlu yaklaşımın kendi içinde tutarsızlığını getirir. Bir düşüncede söylem ile eylem arasında bir uyuşmazlık varsa, o düşüncenin hedefe ulaşması da pek mümkün değildir.

Her kültür ve inanç sistemi kendi içinde bir bütündür. Ancak insan hak ve özgürlükleri söz konusu iken, hiçbir anlayışın "bizim kültürümüzde bunun yeri yoktur" deyip, kendi kültür ve inanç sistemini insan hak ve özgürlüklerine tercih edemez. Böyle düşünüldüğü sürece, evrensel değerlere, evrensel insan haklarına ulaşmak mümkün değildir. Çünkü korkunun baskın olduğu toplumlarda hak, saygı, sevgiden çok, yasak, ayıp ve günah anlayışı öne çıkmaktadır. Bu anlayışa dayalı kültürel değerlerde güven ve özgüven de yoktur. Gelenek görenek ve toplumsal değerlere bağlılık vardır. Bu değer yargıları, insan haklarının önüne geçer.

Farklı düşünceler, insanları ideolojik, inançsal ve kültürel değerleri tartışma noktasına götürür. Farklı uygarlıkların tartışılması ise çoğu kes uygarlıkların çatışmasına götürür. Uygarlıkları tanımlamadan onları değerlendirmek de pek mümkün görünmüyor. Yukarıda da belirtildiği gibi, her uygarlığın bir 'tanımlama sistemi' bir de 'değerlendirme sistemi' vardır. Uygarlıkların tanımlama sistemi, çağın bilim ve teknolojisini temsil ederken; değerlendirme sistemi ise, uygarlığın dayandığı duygu, düşünce, etik/ahlak, hukuk ve inanç düzenini temsil eder. Her toplumun tanımlama sistemi ile değerlendirme sistemi farklıdır. Bu sistemleri ortaya çıkaran farklı düşüncelerdir. Farklı düşünceler, farklı ahlak düzenleri üretir. Bazı ahlak düzenleri sağlıklı, güçlü ve uyumlu toplumlar, bazı ahlak düzenleri ise güçsüz sağlıksız ve uyumsuz toplumlar ortaya çıkarır. Güçlü, sağlıklı ve uyumlu toplumlarda güven, özgüven, saygı, sevgi ve barış öne çıkarken; güçsüz, sağlıksız ve uyumsuz toplumlarda kin, nefret, öfke, kavga ve savaş öne çıkmaktadır. Tabir yerindeyse, birinde aydınlık diğerinde karanlık; birinde huzur diğerinde kaos, birinde yaşam diğerinde ölüm vardır. Bu iki düzen de insan eliyle kurulmuş düzenlerdir. Biri sevgi kültürü üzerine, diğeri korku kültürü üzerine inşa edilir. Korku kültüründe, 'kişi' bir değer iken sevgi kültüründe 'birey' bir değerdir. Keza korku kültüründe 'topluluk' bir değer iken, sevgi kültüründe 'toplum' bir değerdir.

İnsan doğasına aykırı farklı kültürel değerlerler, insanlar arasında sürekli farklı inanışlara ve farklı anlayışlara sahip gruplar üretir. Farklı kültürel değerlere mensup bir kesim, kendileriyle çelişen başka bir kesimi, düşüncesine ortak etmemekte ısrarcı davranır. Farklılıklara tahammül etmemekle de kalmaz; ayrıca onu değersiz ve önemsiz görür ve saldırı. Kendisi dışındaki farklı anlayışa sahip diğer gruplarla, sürekli bir çatışma halindedir. Bu gruplarda 'birey'in iradesi yoktur. Grubun değer yargısı vardır. Kişi, iradesini gruba teslim etmiştir. Onun adına hareket eder.

Unutulmamalıdır ki 'kişi' ile 'birey' aynı şey değildir. Keza 'topluluk' ile 'toplum' da aynı şey değildir. Özgür iradesiyle hareket eden insan zihninde, 'kişi' yerine 'birey'; 'topluluk' yerine 'toplum' yer alır. Çünkü birey, özgür toplum içinde anlam bulur; toplum ise, bireye verdiği önem ölçüsünde değer kazanır. Gruplarda bu durum söz konusu değildir. Bu nedenle, kişi (ya da şahıs) olmaktan kurtulmak için, 'birey' olmayı; topluluk (kalabalık yığın) olmaktan kurtulmak için de, 'toplum' olmayı bilince çıkarmak gerekir. Birey ve toplum olma süreci bir anda oluşacak gerçekleşebilen bir süreç değildir. Kültürel değişimin öz dinamikleri ile birlikte, evrensel uygarlık düzeyi bağlamında gerçekleşebilen bir süreçtir. Bu da, insanın, doğayı doğru tanımlama ve değerlendirme sistemiyle alakalı bir durumdur. Doğayı doğru tanımlama ve değerlendirme sistemi de ancak bilim sayesinde gerçekleşir.

Bilim, doğayı doğru anlama çabasıdır. Doğayı doğru anlayan, doğanın tüm varlıklarını değerli ve önemli görür. Doğaya ve en görkemli varlığı olan insana dost olur. Doğayı doğru anlamayan, doğanın tüm varlıklarını değersiz ve önemesiz görür. Doğayı önemsiz gören de, doğaya ve insana düşman olur. ■

ÇIPLAK BEBEK

■ **NAZMİ BAYRI**

Acı denizinde büyüdüm.

Rüyalarında büyüt beni anne.

Evimizin üst katını bir öğrenciye kiraya vermiştik. Evimiz iki katlıydı. O öğrenci kurtardı bizi. Hepimizi üst kata çıkartıp bir odaya topladı… Komşular, akrabalar otuz kişi vardık. Pencere dibinde yere oturmamızı söyledi. Üstümüze iki sünger yatak örttü.

"Hiç sesinizi çıkartmayın. Evin boş olduğunu sanıp uzaklaşırlar," dedi.

Bir süre sonra camlar kırıldı. İçeriye taş yağıyordu. Evi yakmaya uğraşıyorlardı. Biz -oturduğumuz yerde- hiç sesimizi çıkartmıyorduk. Öğrenci sessizce evde dolaşıyor, "Sakin olun, korkmayın," diyordu.

Benim dört yaşında bir oğlum bir de yirmi günlük bir kızım vardı. Yirmi günlük bebek ağlamaya başladı. Mememi verdim, tutmadı. Göğsüme bastırdım, olmadı. Kesme şeker koymuştum cebime. Mememe sürdüm, ağzına verdim, gene tutmadı. Ağzını kapattım. Ölürse ölsün, dedim. Bir bebek yüzünden otuz kişi ölecek. Boğacaktım. Boğazını hafiften sıktım. Kıpkırmızı oldu. O arada içimizden bir kadın, "Dur yapma, bana ver bebeği," dedi. Kucağına aldığında morarmıştı. Çıkardı, kendi memesini verdi… Sesi çıkmıyordu. Ben bebeğin öldüğünü sandım. Kadın bana, "Bir kişi bin kişiyi cennete götürür, bin kişi bir kişiyi cehenneme götürür," diye bir söz etti. O sözü hiç unutmadım. Dış kapının açıldığını duyduk. Korkumuz artmış, titremeye başlamıştık.

Çok sonradan öğrenecektik, karşımızdaki dükkânda kömür satan komşumuzun kapı kilidini zorlayarak kırıp açtığını… Kömür çuvallarını salonun ortasına dökmüş, çamla tutuşturup yakmış. Şimdi düşünüyorum da acaba biz üşümeyelim diye mi, yoksa ev yansın diye mi döküp yakmış. Bir anlam veremiyorum. Kömür yanarken salondaki eşyalar da yanmış tabii. Evin beton tavanı ısınmış. Dışarıda ne olup bittiğini anlayamıyorduk. Taş yağmuru bittiğinde salona çıktık. Alt ve üst katlar aynı plânda yapıldığından salonlar üst üsteydi. Isınmış olan beton zeminde ayaklarımız yandı. Odaya geri döndük… Aç susuz, korku içinde bekliyorduk. Kaçıncı gündü hatırlamıyorum kapılar gürültüyle açıldı. Artık hepimizi öldürecekler, diye düşünüyorduk… Meğer gelenler askerlermiş. Bizi odadan çıkardılar. Komutan, "Silahlarınız nerede? Uçaksavarı nereye sakladınız?" diye sordu.

"Bizim hiçbir şeyimiz yok," dedim ben. Genç bir gelinim o zaman. O öğrenci ne yapmışsa, sizde uçaksavar var, diyordu komutan ısrarla. Öğrencide bir silah olduğunu biliyorduk…

Sonradan bir gazetede okudum. Tek bir silahla otuz kişiyi kurtardı, diye birinin. O kişi, su borularını cama dayamış, sağa sola ateş ederek, ağır silahla ateş ettiği kanısını uyandırmış. Saldırganların eve girmelerini önlemiş… Çevre illerden gelen askeri birliklermiş bizi kurtaranlar… Dışarı çıktığımızda dünyamız yıkıldı. Sokaklar ceset doluydu. Komşu evlere girdik. Hamile bir kadını öldürmüşlerdi. O kadının üstünü örttüm, çenesini bağladım. Her şey de anlatılmıyor ki… Bunları anlatamadım hiç kimseye. Şimdi anlatıyorum…

Üstümüzde başımızda doğru dürüst bir şey kalmamıştı. O kalabalıkta bir kadın yaklaştı yanıma. Korkudan kimseyi tanıyamaz olmuştum. Af edersiniz, kadın önce bir iki kötü söz söyledi bana. Sonra, "Bebeğini al. Bak, ölmedi," dedi. Bebeği göğsünde saklamıştı. Göğsünden çıkarttı… Aralık ayının ortasını geçmiştik. Hava soğuktu. Ben dört yaşındaki oğlumu kucaklamıştım. Yaşarsa bu yaşasın diye onu sarmıştım kollarımla. Oğlumu sırtıma aldım. Bebeği kucağıma verdi. Bebek çıplaktı. Dudakları oynuyordu, ama soğuktan büzüşmüştü. Benim üstümde de onu saracak bir şey kalmamıştı. Çöplükte, yerlerde bir karton, bir gazete parçası aramaya başladım onu sarmak için. Bir komutan yanıma yaklaştı. Korktum; acaba beni mi öldürecek? dedim içimden.

"Ne aranıyorsun, bacım?" dedi.

"Bebeğimi saracak bir karton, gazete arıyorum," dedim. Titriyordum.

"Korkma bacım," dedi, "ben komando timinin komutanıyım. Dur bakayım, bu bebek çıplak… Bir kâğıt yazayım, onu sokağın başında nöbet tutan askerlere ver, bir battaniye versinler sana," dedi. Allah razı olsun o komutandan. Yaşıyorsa işi gücü rast gitsin. Gittim, kâğıdı verdim. Keçe gibi sert bir asker battaniyesi verdiler. Onu bebeğe sardım. Onun canı ne ki… Sert tüyler bedenine batıyordu. Ama olsun, soğuktan koruyordu… Kızım yaşadı. Ah! O komutanı bir daha görebilsem de teşekkür etsem… Keşke o zaman ölseydim, kurtulurdum, diyorum şimdi kendi kendime. Yaşadım da ne oldu? O acıları her gün yaşıyorum.

O şehirden göçtük… Yıllar sonra eşim benden ayrıldı… Şimdi altmış beş yaşındayım... Çocuklarım Almanya'dalar. Sürgün hayatı yaşadık hep. Kapı çalsa, beni öldürmeye geldiler, diyorum… Çok mahkemelere çıktım. Bütün olanları anlattım. Devlet bize az da olsa para yardımı yaptı… Kızım halen daha bana dargın. "Sen beni öldürmek istemişsin," diyor, olanları öğrendikten sonra. Beni görmek istemiyor. Oğlum da onu destekliyor… ■

Uzak'ın Hikayesi Bir Yere Ulaştıktan Sonra Yazılır.

AZRA'YA MEKTUPLAR-I

■ **JOSEF KILÇIKSIZ**

Seni anımsatan bir yüzle, bakışla, bir şarkıyla, sessizlikle ya da aniden bastıran yağmurla başlayıp, hatıralar, sözcükler ve tümcelerle süren bu yolculuğun nasıl bir mektuba dönüşeceğini bilmeden yazıyorum.

Zaman zaman, neden yazdığımın, neden buna zorunluymuşçasına bağlandığımın sebeplerini sorguluyorum, ama bulamıyorum. Kimbilir belki yazarak kendi yaralarımı sarıyorum.

Paslı çiviye bir iple bağlanmış, mandalı olmayan bir kapı var Azra; bu düğümü en son kim atmıştı bilmiyorum ve o düğümü senelerdir çözemiyorum ben.

Anlayacağın bir iplik yumağını çözme eylemindeki sevinci yaşamadım senelerdir. Kötücül zamanın nüfuz edilemez düğümlenişine, kolu kanadı kırık, umutsuz bir teslimiyet benimkisi.

Bütün ayrıntıları gösteren bir büyütecin takıldığı o kapının anahtar deliğinden izliyorum seni, aniden yan odaya geçiyorsun ve öykümüz orada bitiyor sevgilim.

Yıllar geçiyor ve sınırsız bir cinnet sunuyor bana zaman.

Zaman denen nehrin hızlı debisi içinde geçmişin gerçek yüzü hızla kayıp gidiyor Azra. Geçmişi, ancak gözüme göründüğü o an, bir daha asla geri gelmemek üzere, bir an için parıldadığında, bir görüntü olarak yakalayabiliyorum. Zamanı durdurmak için saat kadranlarına ateş et sevgilim.

Çocukken okuduğun kitaplarda, izlediğin filmlerdeki kahramanlardan biri olarak düşün beni. Ya da istersen, hayata mağlup başlamış, boynunda "ben kayıbım" yazılı bir levha sallanan, içkiye, sigaraya sığınmış, tren istasyonunda dilencilik yapan, ıskaladığı hayata içten içe küfreden, kendisinden başka kimseye zararı olmayan biri olarak da düşünebilirsin.

Olmazsa, aldatanlar, aldatılanlar, tutunamamışlar, kaybolmuşlar ve delirmişler içinde bir gölge olarak tahayyül et.

Bu gölgeler birbirlerinin yaralarını çok iyi bilirler, yalnızlıklarına saygı duyarlar ve çirkindir çoğu.

Sen gittikten sonra da erkenden uyanıp güneşin doğuşunu ütülü elbiselerimi giymiş halde karşıladım, çünkü benim için her sabah o ilk buluşmaydı seninle. Tanrı bakışlı çocuklar düşledim, bahçede zıplayıp koşan. Fakat gerçek bir sosyal varoluşa kavuşmadan, ayrılık imha ediyordu düşlerimi.

Gözlerimi kapatıyorum; ebedi bir boğuşma içerisinde birbirine kenetlenmiş iki güreşçi imgesinin çağrıştırdığı kötü bir sonsuzluk karşılıyor beni. Hemen gözlerimi ovuşturup açıyorum ve yeniden kapatıyorum; bu sefer kilitli kapıların çatlaklarından noel ağacının ışığını gören şen bir çocuk görüyorum. Ama ışık solgun ve bir süre sonra kötücül gerçeğin güçlü aksi altında sönümleniyor.

Bir çocuk dönüyor atlı karıncanın üstünde, dönüşünün teğetinde ağaçlar, sokaklar, pasajlar, arkadlar, labirentleriyle, bir panayıra, görsel bir çöplüğe dönüşen şehir ve içine girmeyi göze alamadığımız o mağaranın kıvrımları ve dönemeçleri Azra.

Çocukluğuma, bu kente, babama, herşeye karşı bir öfke duyuyorum, bıraksan atlayacağım, herşeyin ebedi tekrarı çoktan bir çocuk hikmeti haline gelmiş o atlı karıncanın üstünden.

Bir yandan kulaklar acıtan şehrin kovan uğultusu, diğer yandan seni düşündükçe kalbimin uğultusu, titreyen mumun alevinde; keşke seni düşünmek o dayanılmaz ve sağır edici gürültüyü de beraberinde getirmeseydi.

Sence bu uğultu içinde, susmuş olan seslerin de yankısı yok mudur?

Düşsellikle buruklaşmış şeyleri daha belirgin hale getiren bir yoldayım. Sokakların oluşturduğu ağlar, ayrılık ve yitiklik adı altında açık seçik hale geliyor. Her şey bir labirent girişine yönlendiriyor beni. Bir geceliğine tanıdığım otel ve genelev odalarını, kazılıp örtüldüğünü gördüğüm mezarlara giden yolları görüyorum, bizden öncekilerin içinde yaşadıkları havadan hafif bir esinti dolanıyor boynuma.

Düş benzeri uzamlarda insanların kısa, hayaletsi varoluş biçimlerine büründüğü metafizik görünümler bu mesafeden bakıldığında oldukça ürpertici.

İnsanın başa çıkamayacağı kadar çok olasılığı fark etmesinden duyduğu bunaltı sarıyor içimi. Benimle sürekli bir farkındalık ve bağışlamazlık ilişkisi içinde oluş, yoruyor beni sevgilim.

İnsan rüyasını ancak karşı kıyıdan hatırlayabilirmiş; şehrin karşı yakasına geçtim. Sahilde şilep isimlerini okuyorum yüksek sesle; bir teknenin üstünde adına rastlıyorum; eksik kalışın ne denli ağır bir yük olduğunu hatırlatıyor ismin. İsimlerinin bu teknelere vaat ettiği aşk, bana olağanüstü güzel ve dokunaklıymış gibi geliyor.

İnsanı sırtını döndüğü geleceğe doğru fırlatan

EYYY YARALI KADIN KALK AYAĞA!

■ MUAZZEZ USLU (AVCI)

Bir kadın boğazlanır dağların kuytusunda
İki kadın boğazlanır şehrin ortasında
Üç kadın boğazlanır köy meydanında
Çok kadın boğazlanır dünyada her zaman ve daima
Ve zaman nehrine atılır ki temizlensin diye namuslar...
Kadını öldürme hakkı saklıdır çoğu erkek yasasında
ortak paydasıdır kadının iffet, erkek yasasında elbet
beyni apış arasında sıkışıp kalmış erk!
Ey evrim sen onların eksiğini tamam et !...
***
Kader diyor, tasarlanmış kirli arzulara
çocuk kadın ayırmıyor salyalı sapkın!
Din ile temize çekilmek istiyor sübyancı istismarcılar
Çağ da ilerleyemiyor zaten o mecrada
takılıyor ağlara, yazgı diyor, örümcek beyinler.
Her şeyi kadına yüklüyor kahırı, cefayı, ezayı en çok ta günahı...
Gücünü acımasızlığından alarak, arkasını silaha dayayarak
Ve sallıyor yumruğunu ve sallıyor delici kesici, öldürücü
ne kadar alet varsa hınçla kadını doğruyor kendini doğuran kadını bile! Bile isteye...
***
Ey zorba erkek! zebani, zalim, aklı cüce! -fakat sözüm yoktur gelişmiş erkeklere-
Ey kadın! zebaniye, zalime gebe! Öldürtme kendini ve kızlarını yeter de!
Songül, İlkgül, Fatmagül, Ayşegül, Goncagül, Birgül...
Güllerle taçlanmış adlar koyarken kızlarına, dikenlerini budama!
Savunmasız bırakma koru onları hançerli zalimlerden ...
Ve kader deme! Öldürülen kızlarına Kader'e, Zelal'e Ceylan'a
Töre, namus, ahlak, kadının kamburu değil, ekek yasası biçti bunları kadına
Ey kadın! Ey elleri yaşam üreten, yaratan, doğuran!
İnsanı sen doğurdun, mağdur olma! tut ellerinden kız kardeşlerinin, güç ver güç al
Gelme, sizi birbirine düşürecek egemenlerin oyununa!
Bak dağlara, bak hayata! Gör kız kardeşlerini nasıl da kırdılar makus talihin belini!
Sen de yapabilirsin öz savunmanı, her biat edişin seni itecektir köleliğe adım adım
Yeter asırlarca sindiğin, acımıyorum artık süründükçe sana,
Eyyy yaralı kadın kalk ayağa! sürdürme tarlanı, ektirme kötülüğün tohumunu,
sana zulüm edecek zorbana... ■

bir boran başlıyor aniden, deniz hırçınlaşıyor. Bense, sallayınca içinde kar yağan cam kürelerin içindeki kar tanesi gibi ayazın ince camdan kırağısına hapsolmuş, üşüyorum.

Aslında içinde kır çiçekleri, bol miktarda şarap, serçe, rüya ve de yalnızlık bulunduran güzel mektuplar yazmak istiyorum sana, ama beceremiyorum bir türlü.

Suçlu kim buldum; mektuplarını didik didik okuduğum bu sonsuz şubat geceleri, suçlu onlar.

Birbirine sokulmuş sevdalı bir çift geçiyor önümden. Bir temmuz akşamında, göreceksin, seninle birlikte olacağız; biz de birbirimize böyle utkuyla bakıp gülümseyebilecek miyiz o zaman?

Yaz çoktan bitti sevgilim, havalar da soğudu, umudumuzu yitirmemeliyiz yine de, aşk beklemektir çünkü.

Her cümle sanki ilk ya da son cümleymiş gibi yaz bana; dilinin kanını, kelimelerin kılcal damarlarından geçirerek en uzak dokulara pompalayan büyük sevdanın yürek gücüyle yaz.

Ağlama Azra, büyük kızlar ağlamaz... ■

YAZAR ORHAN ÇELİK:

"Belki de edebiyat yaşanan karmaşanın özetidir..."

"...sanatçı, bilinci ve duyguyu aynı anda geliştirmekle toplumdaki sorunları kavrayabilen ve ruhunu korkudan arındırmış, uçuruma yuvarlanmış serçe kuşun yarasını sarabilecek sevda kadar sıra dışı hayatın kendisidir. Yoksa, ömrünü kendi egolarına kurban etmemiş yetmeler yeşil ormanda yere yığılmış bir kütük gibi ömrünü tüketir. Değil insanlık âlemine yararlı olmayı, ormanda ki en küçük yaprak kadar evrende iz bırakmaz. Olsa olsa sistemin maskotu diye anılır."

■ **SÖYLEŞİ: SEHER YEĞİN**

GÜNEY: Öncelikle yazıya hangi dönemde başladınız?

ORHAN ÇELİK: On bir yıl boyunca öğretmen olarak ülkenin birçok dağ köyünde bulundum. Yazı ile bu dönemde tanıştım. İlk görev yerim Ordu'nun Akkuş ilçesi, Canik dağlarının eteğinde, Salman Çamalan köyünde üç buçuk yıl öğretmenlik yaptım. O zamanlar henüz elektriğin ve yolların olmadığı bir dönemde okumak ve yazmak için şanslı zamanlardı. Anı ve öykü yazmam bu döneme denk geliyor. Yazdığım öykülerin bir kaç tanesi yerel gazetelerde yayınlanıyordu.

GÜNEY: Hangi yazarlardan etkilendiniz ve ilk okuduğunuz romanı hatırlıyor musunuz?

ORHAN ÇELİK: İlk etkilendiğim kitap, üniversite döneminde okuduğum Maksim Gorki'nin 'Çocukluğum' kitabıydı. Hatırladığım kadarıyla anılarını anlatıyordu. Daha sonra 'İnce Memed'i okudum. Peşinde Köy Enstitüsü yazarların tamamına yakını okumuştum.

GÜNEY: İlk romanınızı nerde yazdınız?

ORHAN ÇELİK: Doğubayazıt'ta öğretmenliğimi sürdürebilmek benim hayatımın en değerli dönemlerinden biriydi. Ağrı dağına bakan küçük bir tepenin çukurunda kapalı Kürt kültürüyle şekillenen bir köyde yeni bir hayatla buluştum. Yazacağım kurgunun karakterleri her gün çevremdeki insanlarla biraz daha belirginleşiyordu. Sanki içimdeki kaval ritmi kulaklarımı delecek gibi Kürt çobanın sevdasına eşlik ediyordu. Ve hayal ettiğim karakterler kurgu dünyamın kapı aralığında gülümserken, köyde yaşayan herkes o potada pay sahibiydi. Ve kurguladığım dünyada kendi cumhuriyetimi ilan ettiğime inanacak kadar huzurluydum. İşte o kapitalist dünya ile bağdaş kurmayan aşiret neferlerin bakışlarını nakşetme sevdasıyla kendi kozamı örmek çabasındaydım. Ve şehrin kulak ağrıtan uğultusuna inat, halkın ürettiği otlu peynir ve tandır ekmeği ile yetinip para denilen illetti hiç düşünmeden kendi kozamı örüyordum.

GÜNEY: Evet bu koşullarda ilk romanınızı yazdığınızı belirttiniz, devamı nasıl gelişti?

ORHAN ÇELİK: 1984 sonu "Büyük Dağda Küçük Köy" romanım yayınlandı. Ağrı dağı eteklerinde aşiret kültürüyle şekillenen yaşamda, Kürt çobanın sevdası

ve aşiretlerin ürettikleri kan davalarında yitip gidenleri konu eden bir roman...

GÜNEY: Sanırım bu romanınızla ilgili soruşturma yaşamışsınız. Soruşturmada yaşadıklarınızı bizimle paylaşır mısınız?

ORHAN ÇELİK: Roman kahramanlarının isimlerinin Kürtçe olması ve Kürtçe kılam yazılması gerekçe gösterilerek keyfice soruşturmaya tabi tutuldum. O zamanlar duvara Kürtçe yazmak bile başlı başına bir suç teşkil ediyordu. 32 yıl önce iletişim araçları yok denilecek kadar azdı. Batı da yayınlanan bir romanın doğu da öğrenme ihtimali bir o kadar zordu. Velhasıl romanımın bölgede satılmamasına özen göstersem de nafile! Doğubayazıt'da dostum olan Doktor Salih Şimşek romanımın yayımlandığına dair haberi 'Öğretmen Dünyası' dergisinden okuyunca, sürpriz olsun diye kitapların bir kısmını getirip, şehrin kitapçı kırtasiyelerine dağıtmış ve olanlar oldu. Yıl 1985, Ağrı dağının ayazı çevreyi baştanbaşa kavurur gibi. Odam da bir başıma daktilonun tuşlarına dokunurken, kapı aralığında tandır ekmeğin kokusu ve akabinde Cevdet arkadaşım odaya giriyor. "İki Jandarma bir çavuş muhtarın evinde seni bekliyor" diye seslense de espri yaptığını düşünerek söylediklerini umursamadım. " Öyle şaka falan yaptığımı sanma! Bari yola çıkmadan getirdiğim dürümle karnını doyursan fena olmaz" dediğinde, yüz ifadesi ile söylediklerinin uyuştuğunu anladım. O an telaşla yazdığım müspet kâğıtları toplayıp, okulun tezek deposunda sakladım. Lojmana geldiğimde, penceremin karşısında iki jandarma ve bir çavuş beni bekliyordu. Ferman büyük yerdeydi, karakola gitmekten başka çare yoktu. Asker postalları donmuş karda kart kurt sesleriyle yankılanırken ve Suluçam nahiye karakolunda komutanı beklerken, 'bu yolculuğumun sonu birde nezarette biterse vay halime' diye içimden geçirdim. Ve komutan içeri girerken yüksek sesle; "Ulan baban mı kitap yazdı. Şöyle bir ayaz da misafirim ol da aklın başına gelsin." Ardından jandarmaya seslendi. "Misafirhaneyi hazırla!" Jandarmanın gidip gelmesi bir oldu. "Komutanım, misafirhane de su borusu patlamış ortalık buz patenine dönmüş, orda kalması tehlike yaratabilir." O arada ben araya girdim ve "bekâr öğretmenlerin lojmanında tanıdıklarım var" dedim. Komutan her ne kadar razı olmamış görünse de jandarmaya beni bekâr öğretmenlere bırakmalarını emretti. Geceyi öğretmen meslektaşlarımın yanında geçirmek benim için mutluluk vericiydi. Sabah jandarmalar eşliğinde ilçeye gittik. Doğubayazıt'ın ana caddesinde yürürken, kitapçının vitrininde kitaplarımın olmadığını gördüm, vitrinler boştu. Kitaplarımın tamamının satılmış olduğunu düşünerek sevinçten içim içime sığmıyordu. Yanımda ki Jandarma vitrine bakmama

Orhan Çelik Biyografisi

1959 yılında Bingöl Karlıova'ya bağlı Çiflik Köyü'nde doğdu. 1977 yılında Karakoçan Lisesi'ni, 1979'da ise Bingöl Eğitim Enstitüsü'nü bitirdi. Ordu'nun Canik dağlarında 4 yıl boyunca öğretmenlik yaptı, Karadeniz kültürüyle tanıştı.

İlk öykü denemeleri de bu dönemde başladı. Daha sonra Ağrı/Doğubeyazıt'a bağlı Çalı Köyü'nde öğretmenlik yaparken 1984 yılında, ilk Romanı ''Büyük Dağda Küçük Köy'' yayınlandı. Sonuç, hakkında soruşturma açıldı ve sonrası sürgün cezası...

1988 yılında Ermenek'e tayın edildi. Toros eteklerinde sekiz ayrı yerleşim yerinde öğretmenlik görevini sürdürürken, ilk tiyatro çalışmasını sahneledi. 2001 yılında ''Sağırtaş'', 2003 yılında ise ''Kumluk Diyar'' ve 2015 yılında ''Ar'' adlı romanları Belge Yayınları tarafından yayınlandı. 2006'da 'Gilidax' adlı tıyatronun kurulmasına öncülük etti. 2007'de STÊRKÊN EZMANÊN HESİN (Gökyüzünün Metal Yıldızları) adlı kendi yazdığı oyunu yönetti. 1993'ten bu yana Almanya'nın Hamburg kentinde çalışmalarını sürdürüyor.

müsaade etmedi ve yola devam ettik. Sonra kitapçı dışarı çıkıp seslendi, "Hocam gelir misiniz, misafiriniz sizi bekliyor." İçeri girdim ve kitapçı kulağıma eğilerek kısık bir sesle, "Karşıda ki zat komiser ve siyasi büro şefi" komiser, Jandarmaların gitmesi için eliyle işaret ettikten sonra, "emniyete kadar beni takip et!" diye mırıldadı. Emniyete vardığımızda, komiserin masasında üst üste yığılmış olan kitaplarım ile karşılaştım. Ve sonrası, siyasi büro şefinin yayınlanan romanımla ilgili olan soruşturması.

GÜNEY: Doğubayazıt' da yaklaşık dört yıl kaldığınızı söylüyorsunuz. Peki, daha sonra nerelerde görev yaptınız?

ORHAN ÇELİK: Sözde rotasyonla Ermenek ilçesine tayinim yapılmıştı. Maalesef Ermenek'te beş köyde sürgünle buluştum. Yaşadığım trajediyi kanıtlamak ve kamuyla paylaşmak adına sürgün edildiğim köy okulları şunlardı: Eskice Köyü İlkokulu, İkizçınar Köyü Bellice Koz İlkokulu, Çatal Badem Köyü İlkokulu. Altı ay açığa alındıktan sonra sürgün edildiğim (köyün ismini hatırlayamadığım) Yörük mahallesi Mehmet Akif Ersoy İlkokulu. Yirmi beş yıl sonra isimlerini hatırlayamadığım sürgün yaşadığım diğer okullar.

GÜNEY: Sanıyorum görev gereği Canik dağları, Ağrı dağı ve Toroslar da yaşayan halkların kültüründen beslenmiş olmalısınız. Peki, son sürgün gittiğiniz Yörük vadisinde Yörük kültürüyle tanıştınız, bu konuda izlenimlerinizi anlatır mısınız?

ORHAN ÇELİK: Evet, Yörükleri kendi kozasında tanımakla, hayata dair hoşgörüyü ve sevgiyi bir başka okumaya başladım. Öğrencilerimin doğal saflığını yansıtan bakışlarını hiç unutamam. Ve doğa ile iç içe olmaktan yaşamlarına yansıyan farklılık, belki de doğada tanıdıkları her varlığı olağanüstü yetenekle seslendirmeleri oldukça ilgimi çekmişti. Bu durum 'Doğa ve İnsan' tiyatro oyunumu öğrencilerim ve birkaç çobanla kıl çadırlarında sahneye taşımama vesile oldu.

GÜNEY: Çok yer gezmiş olmalısınız, son görev yaptığınız yerden ne zaman uzaklaştınız?

ORHAN ÇELİK: Son Manisa'da altı aylık görev sürecinde Devlet Güvenlik Mahkemesi (DGM)'nde yargılanıyordum. Sonra yurt dışına çıkmaya karar verdim.

GÜNEY: Almanya'ya geldiğinizde yazın hayatınıza devam ettiğinizi basından takip ediyoruz. Peki, yazdığınız eserlerden söz eder misiniz?

ORHAN ÇELİK: 2000 yılında 'Sağırtaş', 2003 yılında 'Kumluk Diyar' 2015 yılında 'Ar' romanlarım yayımlandı. Ve roman çalışmalarımın paralelinde Kürtçe tiyatro oyunlarını yazdım. 2006'da 'Gilidax' tiyatro-

sunu kurulmasına öncülük ettim. 2007'de yazdığım 'Stérkén Ezmanén Hesin (Gökyüzünün Metal yıldızları) oyunu sahneye taşıdık. 2017'de 'Fistansoré' diye Kürtçe tiyatro kitabım yayınlandı.

GÜNEY: Hem roman hem de tiyatro oyun yazarısınız. İkisi arasındaki benzer ya da farklılıklardan söz eder misiniz?

ORHAN ÇELİK: Şöyle özetlemeye çalışacağım: Roman yazmak ile tiyatro oyunu yazmak arasında biçimsel farklılıklar olduğuna inanıyorum. Ancak tiyatro oyunu daha yazarken bile karakterlerimle sahnede yüzleşir gibi oluyorum. Çünkü yazdığım oyunu sahnede yönetme sorumluluğu bir başka çaba ister. Bu durumda tiyatro oyununda karakterlerini yazarken bile seyircinin alkışlarını sahnede yankılanıyormuş gibi haz alıyorum. Roman yazarken o duyguya erişmek uzunca bir sabır ister. Karakterlerin her biri o anki yüklediğin sorumluluk kadar hissedersin. Her karakter bir bilinmezliğe doğru sihir halinde ve uzun bir yürüyüşle onlarla birlikte kederi, acıyı, sevinci damıtılarak hisseder yazarsınız.

GÜNEY: Yazdığınız ve sahnelediğiniz oyunlardan biraz bahsedebilir misiniz?

ORHAN ÇELİK: Öğretmenlik dönemimde sahip olduğum tiyatro anılardan sonra ilk olarak 10 yıl önce Hamburg'da "Glidax" adlı Kürtçe tiyatro ekibinin kurulmasına öncülük ettim. Ve tiyatronun alt yapısı oluşunca, Kürtçe yazdığım 'Sterkén Ezmanén Hesin' (Gökyüzünün Metal Yıldızları) diye Kürt dilinin kendi

topraklarında yaşadığı yasaklarını konu edinen oyununu, on sekiz oyuncu kadrosuyla altı aylık prova çalışmalarından sonra sahneye taşıyabildik. Ardından yaklaşık 3 sene önce 'Adire Çolik' diye Zazaca kısa oyunumuzu turneye taşıdık. Türkiye'de yeni yayınlanan ve henüz elime ulaşmayan 'Fistansor' adlı Kürtçe tiyatro kitabımın, Kürt tiyatrosuna katkıda bulunacağına umuyorum.

GÜNEY: Türk edebiyatında Kürt penceresi size neyi çağrıştırıyor?

ORHAN ÇELİK: İnsanoğlu doğuştan beri özgürlüklerini yaşama özlemiyle ömrünü tüketmiştir. Belki de edebiyatı, yaşanan bu karmaşanın özeti diye tanımlayabiliriz. Çağdaş Türk edebiyatının hayatımdaki yerini önemsiyorum. Ne var ki Türk edebiyatı Kürt penceresini, her nedense hep kapalı tutmayı yeğlemiştir. Ya da kapı aralığında Kürd'ün gölgesine selam vermekle yetinmiştir. "uzaklarda bir köy var, gitsek de gitmesek de o köy bizim köyümüzdür" gibi zihinlerde oluşan ezberin etkisinden kalmış. Milli bir edebiyatı vücut haline getirme tezi Kürtler içinde geçerlidir. Yine Adnan Binyazar'ın, "Toplum ve Edebiyat" eserinde yer alan Karacaoğlan'ın şu dörtlüğünü öğretici buluyorum.

"Çıktım seyreyledim Frengistan'ı
Elleri var bizim ele benzemez.
Güzelleri şarkı söyler çağrışır.
Dilleri var bizim dile benzemez."

Bu dörtlük yüzlerce yıl önce yazılsa da, günümüz edebiyatına ışık tutuyor. Kültür denilen kavram binlerce yıl dilin süzgecinde süzüldüğü bilinen bir gerçek, ancak Karacaoğlan kendi çağında Frengistan'daki ellerin ve dillerin farklılığı görecek dünkü edebiyat günümüzde de Kürt kültürüne ve Kürt diline dair penceresi olabilmeli diye düşünüyorum. Yani geleceğimizi kendi renkli dokumuza göre ifade etmek edebiyat konusu olmalı. Hiçbir dilin diğer bir dilden üstünlüğü yoktur. Ve hiçbir dil başka bir dile düşman diye oluşmamıştır. Umarım Karacaoğlan'ın dörtlüğü Türk edebiyatının Kürt penceresine dair sorunuza verilecek yanıt olmuştur.

GÜNEY: Sanatın ve sanatçının toplumda ki rolü nedir diye sorsam?

ORHAN ÇELİK: Edebiyat toplumsal sorunlara estetik katarak betimlerken, toplum bilimcilerde derleyip irdelediklerinde toplumun sosyal şekillenmesinde önemli rol oynar. Yazarın, ressamın, yontucunun, müzisyenin toplumun bireyi olarak toplumsal sorunlara estetik dil katarak sanatçı kimliklerine erişebilirler. Bu anlamda sanatçı, bilinci ve duyguyu aynı anda geliştirmekle toplumdaki sorunları kavrayabilen ve ruhunu korkudan arındırmış, uçuruma yuvarlanmış serçe kuşun yarasını sarabilecek sevda kadar sıra dışı hayatın kendisidir. Yoksa, ömrünü kendi egolarına kurban etmemiş yetmeler yeşil ormanda yere yığılmış bir kütük gibi ömrünü tüketir. Değil insanlık âlemine yararlı olmayı, ormanda ki en küçük yaprak kadar evrende iz bırakmaz. Olsa olsa sistemin maskotu diye anılır.

Yaşamı üretimle var olduğunu düşünürsek, üretmenin de bir yöntemi vardır. Belki sanat da bu yöntemlerden en önemlisidir. İlk çağlarda bile insanın kullandığı (küp, testi, kap kacak) süsletme gereğini duymuştur. Ve mağaranın duvarlarına resim yaparken resmin bilincinden bile değildi. Uygarlık geliştikçe insanın soyutlama gücüde artmıştır. Sonra her sınıfın, tarihin sahnesinde kendi sanatıyla at koşturmuştur. Egemen sınıf çok farklı kültürleri bir potada eritmeyi ve ezberindeki tek tip kültür yaratmakla bocalanırken, devrimci sanatın ve sanatçının toplum üzerindeki etkisi yadsınamaz. Sistemin bu mantığı toplumda birlikte yaşama arzusunu zedelemekte ve toplumu felakete sürüklemektedir.

GÜNEY: Son çalışmalarınız nelerdir, onlardan bahsedebilirmisiniz?

ORHAN ÇELİK: On beş yıl önce Sevgili Ayşe Zarakolu'nun evine konuk olduğumda, öğretmenlik anılarımdan söz etmiştim. Her ne kadar ciddi sağlık sorunları yaşasa da, beni ilgiyle dinlerken "Sağlığım az düzelirse ilk işim, görev yaptığın diyarları dolaşacağım. Özellikle dönemin Doğubayazıt Siyasi Büro şefi olan komiserin adresini bulup kendisiyle röportaj yapacağım" demişti. Maalesef aynı yıl sevgili Ayşe Zarakolu'yu yitirdik. Velhasıl seksenli yıllarda çoğu kendi anılarımdan yola çıkarak öğretmenlerin anılarını iki yıldan beridir yazıyorum.

GÜNEY: Ayşe Zarakolu'nu da bu söyleşimizde saygıyla analım. Son olarak, Güney Dergisi'ni okuduğunuzu biliyoruz, hakkında düşüncelerinizi de öğrenmek isteriz?

ORHAN ÇELİK: Her şeyden önce Güney Dergisi'nin edebiyat ve sanata dair ilkeli ve devrimci çizgisini öğretici görüyorum. Özellikle yayın hayatı boyunca sanatın tüm renklerine paralel olarak yer vermesini önemsiyorum. Sonra da edebiyat ve sanatla ilgili uğraşımızı okurla paylaştığı için ayrıca teşekkürlerimi sunuyorum.

GÜNEY: Bu söyleşiyi bizimle gerçekleştirdiğiniz için çok teşekkür ediyor, çalışmalarınızda başarılar diliyoruz.

ORHAN ÇELİK: Ben teşekkür ederim. Güney Dergisi okurlarına sevgilerimi ve selamlarımı aracılığınızla iletiyorum. ■

ENVER GÖKÇE
YAŞAMI VE MÜCADELESİ ÜZERİNE

Türkiyeli aydınların, yazarların, muhaliflerin, sisteme karşı duranların yaşadıklarını Enver Gökçe de yaşadı. Enver Gökçe, bu toplumun insanlarına bir yüreğin nasıl sevgiyle çarptığını göstererek, bu işin ölümsüzlüğünü belgeleyerek yaşama veda etti. Bu ülkede, yazan, düşünen ve yeni bir dünya kurulmasını isteyenlere, işkenceler, hapishaneler, sürgünler reva görüldü. Zorbalar, işkenceciler tarihin çöplüğünde yerini alırken, sanatçılar/aydınlar bıraktıkları eserlerle, mücadeleleri ile işçilerin/emekçilerin mücadelesinde yaşıyorlar, yaşayacaklar.

■ **MEHMET DESDE**

Enver Gökçe 1920"de Erzincan/Kemaliye ilçesine bağlı Çit köyünde doğar. Çocukluğu doğduğu köyde geçer. Dokuz yaşında soğuk bir kış gününde ailesi ile birlikte Ankara'ya gitmek için yola koyulur. Ankara yolculuğu on bir gün sürer. 1929'un Ankara'sı on beş bin nüfuslu küçük bir kasaba görünümündedir. Daha ilkokul yıllarında, öğretmeninin telkini ile şiire merak sarar. Öğretmeni Celalettin Tevfik, derslerinde Namık Kemal ve başka şairlerden şiirler okur, okutur. Liseyi okuduğu Gazi Lisesi'nde, edebiyat hocaları Enver Gökçe'nin edebiyata yönelmesine yardımcı olur. Öğrenimini Ankara'da tamamlar. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü 1948'de bitirir.

Şiir yazmaya 1940 yılında başlar. İlk şiirini 1943'de Ankara'da çıkan Yurt ve Dünya dergisinde yayınlar. Fakülte yıllarında devrimci fikirlere yakınlık duymaya başlar. Bazı derneklere ve yayınlara yönelir. Onlarla bağlantı kurar. Halkevleri'nin çıkardığı Ülkü dergisinde çalışmaya başlar. Dergide ki görevi, düzeltmenlik ve dergi çıkarma tekniği üzerinedir. Ülkü dergisi, Şubat 1933-Ağustos 1950 yılları arasında yayınlanan Halkevleri'nin yayın organıdır. O dönemde, dergiye Ahmet Kutsi Tecer ve Bedrettin Tuncel yön vermektedir. Ülkü dergisinde birkaç yeni arkadaş tanır. Tanıdığı arkadaşlardan birisinin ismi Sefer Aytekin'dir. Sefer Aytekin, Samsun'da öğretmenlik yaptığı yıllarda Vedat Türkali'yi etkileyen ve TKP'li olmasını sağlayan kişidir. Enver Gökçe'nin hayatında unutamadığı isimlerden biri de Sefer Aytekin'dir. O zamanlar Ankara'da bulunan Arif Damar, Mehmet Kemal de Enver Gökçe'nin edebiyat arkadaşıdır. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde okuduğu yıllarda, Pertev Naili Boratav, Behice Boran, Niyazi Berkes ve Mediha Berkes'in öğrencisidir.

Dergi işleri ile uğraştığı sıralarda, matbaacı birçok işçi ile tanışır. Tanıştığı işçilerden biri de Hasan isimli işçidir. İşçi Hasan'dan çok etkilenir. Ve daha sonra "Mürettip Hasan" isimli şiiri yazar. İşçi Hasan'la yolları 1951'de yapılan TKP tutuklamalarında yeniden kesişir. Şiirleri, imzalı-imzasız yazıları Ülkü, Yurt, Dünya, Ant, Gün, Söz, Yağmur, Toprak ve Yeryüzü dergilerinde yayınlanır. Enver Gökçe, halk şiirinin dil olanaklarını toplumcu gerçekçi çizgide kullanır.

15 Mart 1945 ile Ağustos 1945 tarihleri arasında, Ant dergisi yayınlanır. Bu derginin yazarları arasında; Muvaffak Şeref, Sebahattin Eyüboğlu, Adnan Cemgil, Arif Damar, Mehmet Kemal, İlhan Başgöz, Niyazi Berkes, Pertev Boratav, Suat Taşer ve Enver Gökçe de vardır. Ant dergisini çıkaranlar, "toplumcu akım"ın güçlendirilmesini savunanlardır. Ant

dergisini çıkaranlar aynı zamanda devrimci sanat sorumluluğunu üstlenme iddiasında olan kişilerdir. Bu dönemde dergi çıkarmaya soyunanlar, antifaşist/devrimci bir gençlik ve onun etrafında yeni bir akımın temsilcisi toplumcu sanatı ortaya çıkarmayı amaçlayan kişilerdir.

1948'de, Türkiye Gençler Derneği'nin kuruluşunda yer alır. İkinci Dünya Savaşı ertesinde Hitler faşizmi yenilgiye uğratılır. Kurulan dernek antifaşist bir dernektir. Faşizmin yenilgisinden ilham kaynağı almışlardır. Dernek, antifaşist, demokrat fikirli gençleri bir araya getirir. Üye sayısı yüz elliye kadar çıkar. Derneğin merkezi, Ankara Denizciler caddesinde bir ahşap evdir. Derneğin faaliyetleri arasında halka her türlü yardımın yapılması da vardır. Ankara ve çevresinde bulunan ırkçı faşistler derneğin faaliyetlerinden rahatsız olmaya başlar. Faşistler, Gençler Derneği'ne karşı birtakım eylemlere girişir. Gençlik Derneği'ne karşı tehditler/baskılar had safhaya ulaşır. Enver Gökçe ve arkadaşları dernek lokalinde ellerindeki sopalarla beklemeye başlar. Faşistler derneğe saldırır. Ahşap olan dernek binası yıkılır. Kitaplar yırtılıp sokağa atılır. Faşistler, yakaladıkları dernek üyelerini kıyasıya döver. Daha sonra dernek faaliyetlerine devam eder.

Dernek faaliyeti sonucu tutuklamalar başlar. Faşistlerin saldırılarına sessiz kalan CHP hükümeti, Gençler Derneği'ne operasyon yapar. Enver Gökçe ile birlikte üç kişi daha tutuklanır. Gerekçe olarak demek üyelerinin komünizm propagandası yaptıkları ileri sürülür! Tutuklanan dört kişi Ankara hapishanesine konulur. Üç ay devam eden sorgudan sonra hiç kimse mahkûm olmaz. Hepsi beraat eder. Ankara hapishanesinde Enver Gökçe birkaç tane şiir yazar. "Görüş Günü" isimli şiiri bu dönemin ürünüdür.

Bugün görüş günümüz/Dost kardeş bir arada/Telden tele/Mendil salla el salla/Merhaba/izin olsun hapishane içinde/Seni/Senden sormalara doyamam/Yarım döner cıgaramın ateşi/Gitme dayanamam. Bu dönemin ürünü olarak yazılan "Fakültenin Önü" adlı şiiri de bilinen şiirleri arasındadır.

14 Mayıs 1950'de yapılan seçimlerde Demokrat Parti iktidara gelir. Enver Gökçe, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nden mezun olmasına rağmen işsizdir. İş için yapılan müracaatlara hep beklemesi gerektiği söylenir. Geçimini sağlamak için kimi işlerle uğraşır. 1950 Ekim'inde İstanbul'da Yurtlar Müdürlüğü'nde yönetim memurluğu işine alınır. İlk görevi Çarşı Kapı öğrenci yurtlarıdır. Daha sonra birçok yurdun kuruluşunda görev alır. Çarşı Kapı'dan sonra Yıldız Teknik Okulu yurdunda yeni görevine başlar. Bu arada kısa bir süre için Denizcilik yurduna ve tekrar Kadırga öğrenci yurdu-

PANZERLER ÜSTÜMÜZE KALKAR

Panzerler
Üstümüze
Kalkar
Armut
Çiçeğindeyiz
Meğer
Sokakta
Düşenler
Var
Ve
Okulda
Gösteride
İşkencede
Ve
Mağarada
Kışda
Karda
Kıyamette
Silahlı
Silahsız
Ve
Yalnız...

MERİ KEKLİĞİM

Bir
Elde
Çatal
Bir
Elde
Dehre
Dalar
Dikenlerin
Kengerlerin
Peşinde
Kaderimmiş
Söğerim
Oy
Meri
Kekliğim
Yeter
Çektiğim

Dut
Kurusu
Süpürge
Tohumu
Yediğimiz
Ve
Bir
Godik
Arpa
İçin
Sivas
Kapılarından
Geri
Çevrildiğimiz
Günleri
Defledik
Meri Kekliğim
Yeter
Çektiğim
Yol
Parası
Veremedim
Diye
Şu
Dağları
Bana
Açtırdılar
Şu
Yolları
Bana
Hacizlere
Gitti
Suna
Gibi
Keçim
İneğim
Meri
Kekliğim
Kore
Dağlarında
Tabakam
Kaldı
Mapus
Damlarında
Özgürlüğüm
Hey
Meri
Kekliğim
Yeter
Çektiğin.

na atanır. Bu dönem Enver Gökçe'nin iş yaşamında önemli dönemdir.

1951'de, TKP'ye yönelik büyük bir tutuklama furyası başlar. 26 Ekim 1951'de, Marsilya'ya gidecek gemiye binmek üzere Galata rıhtımına giden Sevim Belli gözaltına alınır. TKP, bu tutuklamalardan çok ağır bir darbe alır. Önder kadroların hemen hemen tümü burjuvaziye tutsak düşer. Sansaryan Han'ın (O zamanlar İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nün bulunduğu bina) tabutluklarındaki hücrelere atılırlar. Sansaryan Han'da tutuklulara çok ağır işkenceler uygulanır. Sansaryan Han işkenceleri ile ün kazanmıştır. Hasan Basri Alp, 1945'de Sansaryan Han'da işkence yapılarak öldürülür. Polisin bilinen klasik söylemine göre; Hasan Basri Alp intihar etmiştir! Bu dönemde Sansaryan Han'daki işkenceler sonucunda 17 kişi akli dengesini yitirir. Tutuklananlar arasında Enver Gökçe de vardır.

168 kişi askeri mahkemede yargılanır. Yargılananların hepsi hüküm giyer. Enver Gökçe, bir avukat tutmayı gerekli görmez. Savunmasını kendi yapar. Kendisine yöneltilen suçlamaları reddeder. Bazı arkadaşları ile olan ilişkilerin yasal olduğunu, gizli bir örgütle ilişkisinin olmadığını söyler. Askeri mahkeme savunmasını dikkate almaz. Yedi yıl hapis cezasına çarptırılır. Ayrıca verilen cezanın üçte birlik bölümü de sürgün cezasıdır. İlk toplandıkları yer Harbiye Askeri hapishanesidir. Harbiye Askeri hapishanesinden sonra tekrar İstanbul Birinci Şube'ye getirilir. İki yıl Birinci Şube'de kalır. Birinci Şube'de kaldığı dönemde işkencelere maruz kalır. Havasız bir ortamda tutulur. Ekmek ve su bile verilmediği günler olur. O sırada depresyon geçirenlerin ve intihara yeltenenlerin sayısı da oldukça kabarıktır. Şube'de geçirdiği iki yılın ardından Adana hapishanesine gönderilir. Siyasilerin kaldığı koğuşa verilir. Adana'da Zeki Baştımar, Mihri Belli, Şevki Akşit'le birlikte kalır. Yedi yılını Adana'da tamamlar.

Adana hapishanesinden sürgüne gönderilmek üzere salıverilir. Sürgün yeri Çorum'un Sungurlu kasabasıdır. Her gün polis karakoluna giderek imza verir. Kalacak yeri ve işi yoktur. İş bulabileceği bir yere naklinin yapılması için Sungurlu Mahkemesine başvurur. Ankara'ya naklini ister. Sürgünün bir bölümünü Ankara'da tamamlar.

Hapishanede sanat ve şiirle uğraşmaya devam eder. Önemli yapıtlarından birisi olan "Yusuf ile Balaban"ı yazmaya başlar. "Yusuf ile Balaban" otuz şiirlik bir destandır. Destanın başlangıcı; "Zaman akar, zaman geçer/Zaman zindan içinde" dizeleriyle başlar. Otuz şiirlik destanı bir aylık zaman süreci içinde yazar. Yazılan bu otuz şiirlik destan hapishaneden dışarıya çıkarılır. Ne yazık ki, hapishaneden titizlikle dışarıya çıkarılan destan korunamaz, saklanamaz ve kaybolur. Bugün destanın elde kalan parçaları arasında sonradan, "Başlangıç", "Uy Kirpi Kız Kirpi", "Bu Balaban'ın Dünyadan Göçtüğüdür." Ve "Kirtim Kirt" adlı son bölümü kalmıştır. Bu destanın bir bölümü şöyledir: Ay karanlık/Gecedir./Anamdır./ Yatar Of'ınan./Kıpır kıpır/Ağrısı şuracığında,/Karnının/ En yumuşak/Yerindedir./De gayri/Gel kan-revan/Türkülerle gel,/Ağıtlarla/İnce sularla./Yusuf kardaş,/Ak kardaş!/Bu senin/Dünyaya,/Hoş gelip/ Sefalar/Getirdiğindir./ Bir hışımla/Geldi geçti/Şu dağları/Deldi geçti/Kim?/Kim?/Kim?/Kim?/Kim olacak?/Yusuf/Yusuf.

Hapishanede günlük çalışmaları arasında Fransızca da önemli bir yer tutar. Orhan Suda ile aynı ranzada kalır. Orhan Suda'nın, Enver Gökçe'ye dil bakımından çok yararı dokunur.

27 Mayıs 1960 askeri darbesinin ön günleridir. Süleyman Ege ile İstanbul sokaklarını, Beyazıt'ı her gün gezer, dolaşır. Demokrat Parti hükümetine karşı yapılan miting ve gösterileri izler. Demokrat Parti'nin meclise sunduğu "Tahkikat Komisyonu"nun kurulmasına dair kanun tasarısı kabul edilir. Bu kanunun kabul edilmesi üzerine, 28 Nisan 1960'da İstanbul Üniversitesi'nde protesto mitingi düzenlenir. Üniversite öğrencilerinin düzenledikleri bu miting sırasında, polislerin okul bahçesine girmeleri üzerine olaylar büyür ve Beyazıt Meydanı'na kadar genişler. Bu sırada polisler tarafından öğrencilere ateş açılır ve Malatya doğumlu Orman Fakültesi öğrencisi 20 yaşındaki Turan Emeksiz katledilir. 29 Nisan 1960'da Turan Emeksiz'in öldürülmesi Beyazıt Meydanı'nda protesto edilir. Bu gösterileri Enver Gökçe de izler. Enver Gökçe, "Turan Emeksiz" adlı şiirini bu dönemde yazar.

28 Nisan'da 1960'da İstanbul Üniversitesi öğrencilerinin gösteriler yapması, Turan Emeksiz'in katledilmesi sonrasında Demokrat Parti hükümeti, İstanbul ve Ankara'da sıkıyönetim ilan eder. Sıkıyönetim komutanlığı tutuklanacakların bir listesini hazırlar. Bu liste de Enver Gökçe'nin ismi de vardır. Enver Gökçe tutuklanır. Sıkıyönetim bölgesi dışında herhangi bir yere gitmesi teklifi yapılır. Enver Gökçe, kendi memleketi Erzincan'ı seçer. Uzun bir yolculuktan sonra Erzincan'a varır. Birkaç gün Erzincan'da gözetim altında tutulur. Sonra köyüne gitmesine izin verilir. Köy radyosundan 27 Mayıs askeri darbesinin yapıldığını öğrenir. 27 Mayıs darbesinden sonra tutuklu aydınlar ve zorunlu ikamete tabi tutulanlar özgürlüğüne kavuşur.

Eskiden beri tanıdığı Fethi Giray bir günlük gazete çıkarmaya başlar. Gazetede çalışmak için başvurur. O zamanlar için küçük bir parayla gazetede düzeltmenlik görevine başlar. Bu gazete küçük tirajlı bir reklam gazetesidir. Bir ara İsmail Gençtürk isimli

kişi yardımcı olarak yanına verilir. Gazete, 1963 yılına doğru kapanır. Enver Gökçe yeniden işsiz kalır. Hapishane yaşamı ve kaldığı hücreler sağlığını bozar. Haymana ve Kızılcahamam ilçelerindeki kaplıcalarda şifa arar.

Pablo Neruda çevirilerini sürdürür. Neruda'ya hayrandır. Neruda hakkında şöyle der: "Neruda bilindiği gibi dünyanın en büyük şairlerinden birisidir. Şiirle uğraşmam dolayısıyla Neruda'ya eğilimim gün geçtikçe artıyordu. Neruda çarpıcı ve büyük bir ozandır. Dünyayı ve insanları seven birisi. Başından da büyük olaylar geçmiştir. Gizli yaşadığı, sürgünde kaldığı yıllar olmuştur. Büyüklüğü biraz da buradan gelmektedir. Benim ona ilgim de bu bazı yakınlıklarımızdandır." ("Enver Gökçe, Yaşamı Bütün Şiirleri", s. 17, Ayko Yayınları, Aralık 1981, Ankara)

Yeniden İstanbul'a yerleşir. Ant dergisiyle ilişkisi olur. Bir spor dergisinde düzeltmen olarak çalışmaya başlar. Bu dönemde en önemli işi Meydan Larusse'deki çalışmasıdır. Bu işi kendisine Yaşar Kemal bulmuştur. Yaşar Kemal eski bir dostudur. Bu iş kendisini rahatlatır. Ama Meydan Larusse'deki işi kısa sürede sona erer. Enver Gökçe sakıncalıdır. Sakıncalığından dolayı dergiyle ilişiği kesilir. İstanbul'da çocuk yayınları yapan bir yayınevi ile anlaşır. Yayınevinin Dünya Masal ve Efsaneleri adlı bir dizisi vardır. Çin, Hint, Eski Mısır, gibi dünya uluslarının masal efsane koleksiyonlarını çevirir. Çevirileri yedi/sekiz kitaptır. Basılmak üzere hazırlıklar yapılır. Ekonomik sıkıntılar baş gösterince, yeniden köyüne döner. Çeviri kitaplarının basılıp basılmadığı konusunda bilgi alamaz. Kış aylarını köyünde, yazları ise Ankara ve İstanbul'da geçirir. Şiir çalışmalarına ve çeviri yapmaya devam eder.

Daha önce "Dost Dost İlle Kavga" ve "Panzerler Üstümüze Kalkar" isimli kitaplarıyla tanınan Gökçe, Pablo Neruda'nın yanısıra Gesinoviç, Panova ve Hayyam'dan da çeviriler yapar. Son günlerini Ankara'da Seyranbağları huzurevinde geçirir. Yakalandığı hastalık daha fazla ürün vermesini önler. 19 Kasım 1981'de yaşama veda eder.

Türkiyeli aydınların, yazarların, muhaliflerin, sisteme karşı duranların yaşadıklarını Enver Gökçe de yaşadı. Enver Gökçe, bu toplumun insanlarına bir yüreğin nasıl sevgiyle çarptığını göstererek, bu işin ölümsüzlüğünü belgeleyerek yaşama veda etti. Bu ülkede, yazan, düşünen ve yeni bir dünya kurulmasını isteyenlere, işkenceler, hapishaneler, sürgünler reva görüldü. Zorbalar, işkenceciler tarihin çöplüğünde yerini alırken, sanatçılar/aydınlar, eserleri, mücadeleleri ile hatırlandı, hatırlanıyor. Onlar bıraktıkları eserlerle, mücadeleleri ile işçilerin/emekçilerin mücadelesinde yaşıyorlar, yaşayacaklar. ■

Yazıları: Çit Köyü (Ülkü, 1943), Sanat ve Sanatçı Üzerine (Yeryüzü, 1951), Aşık Veysel'e Dair (1960)

Masal derlemeleri: Usta Nazar (Dil Tarih Coğrafya Fakültesi, 1946), Şehzade ve Üç Turunçlar (DTCF, 1946) Bu masallar Dost Yayınları tarafından 1960'lı yıllarda yayımlanan masallar dizisinde imzasız olarak yer aldı. Enver Gökçe'nin ölümünden sonra İlhan Başgöz'ün çabalarıyla, Yaba Yayınları tarafından 1984 (Şehzade ve Üç Turunçlar) ve 1985 (Usta Nazar) yıllarında çıkartılmakta olan iki aylık, Yaba Öykü kitapçıklarında bu kez Enver Gökçe'nin imzasıyla yer aldı.

Kitapları: Kemâlettin Kamu (biyografi) -"Mustafa Gökçe" adıyla- (1958), Ömer Bedrettin Uşaklı (biyografi) -"Mustafa Gökçe" adıyla- (1958) Dost Dost İlle Kavga (1973), Panzerler Üstümüze Kalkar (1977), Yaşamı Bütün Şiirleri (1981), Eğin Türküleri (yazımı: 1947, kitap halinde ilk yayını: 1982)

Çevirileri: Antil Masalları (1958), Hint Masalları (1958), Çin Masalları (1958), Mısır Masalları -"Mustafa Gökçe" adıyla- (1959), Çağımızın Büyük Şairlerinden Pablo Neruda'nın Şiirlerinden Seçmeler -"Mustafa Gökçe" adıyla- (1961), Dede Korkut Masalları -"Aydın Tataroğlu" takma adıyla- (1968), Pugaçef Ayaklanması/A. Gesinoviç (1969), Çocuk/Vera Panova (1972), Pablo Neruda Seçmeler (1975), Ömer Hayyam Rubailer (Dost Dost İlle Kavga'nın 1975'teki 2. baskısına ve 1977'deki 3. baskısına ek), Kelile ve Dimne/Beydaba (-"Aydın Tataroğlu" takma adıyla- ilk basım 1969; Enver Gökçe adıyla basımı, 2003)

Şiirleri: 39 Harbi/1909-1946/Ağıt/Ah Len Ah/And Olsun Şart Olsun/Başlangıç/Bir Alıp Satıcı Gönül/ Bir İhtiyar/Bir Kalleş Düzenci Geceden/Bir Milli Kurtuluş Türküsü/Bizim Caddelerimizde de/Böğürtlen Köklerinden ve Yarpuzlardan/Bu Balaban'ın Dünyadan Göçtüğüdür/Cevahir Yürekliler/Dayan Ha Yıkılma/Dost/Dönerdi Türbinler Döner/Fakültenin Önü/Gelmeyen Bahar/Gök Mustafa/Görüş Günü/ Göze Göz Dişe Diş/Gözüm Başım Üstüne/Hastir Lan!/İbrahim/İlk Adım/Kardeşlik Acıları/Karlı Kabalaklı Dağ/Keban Dedikleri/Kısrağa Aştı/Kimi Göbek Toplar Kimi Madımak/Kirtim Kirt/Köylülerime/ Külli Topraksız ve Horlanmış/ Memleketimin Şarkıları/Meri Kekliğim/Mürettip Hasan/Ne Fayda!/Onlar Yoksul Eti Yerler/ Oy Beni/Panzerler Üstümüze Kalkar/Rotatifler Grayderler Dozerler/Sağda Gider/ Turan Emeksiz/Uy Kirpi Kız Kirpi/Uyan Alim/Vatandaş/Ve de "Gavur İçinde Yesirdiler"/Yarım Şiirler/ Yıldız Boklarıdır Üşüşür/Yusuf ile Balaban Destanı

Bestelenen şiirleri

Fakültenin Önü (Grup Baran); Fakültenin Önü, Hastir Lan!, Yusuf Yusuf, Gayri Gider Oldum, Turan Emeksiz, Katlime Ferman, Meri Kekliğim, Kore Dağları (Ahmet Kaya); Bir Milli Kurtuluş (Timur Selçuk); Dost (Zülfü Livaneli); Oy beni (Sadık Gürbüz)

TURAN EMEKSİZ

Bir yürüyüş eylediler sabahtan
Ilgıt ılgıt kan gider loy loy!
Dayan dizlerim dayan!
Ağla gözlerim ağla!
Namlu puşt olmuş, at ayağı puşt.
Yine düşman elindeydi vatan
Bir oğul çıktı Malatya'dan:
Anası Yılmaz çağırırdı
Haram süt emmemişti anadan.
Ve Beyazıt derler bir büyük alan
Düşman sarmıştı sağı solu
Düşman çok, cephane yoktu.
Yetişmemişti daha Cemal Paşa kolu
Amandı el aman!
Tank paletleriydi alanda dönen
Kusan namlularda, kalleş ölümcül
Ve vuran ve kıran ve haykıran
Malatyalı şöyle baktı bir
Ana baba günüydü herhal
Her yönde toz duman!
Vay anam vay!
Bu belâlı başınan
Kime ne diyem
Kime ne diyem
Nerelere gidem
Ya derdime derman
Ya katlime ferman!
Başı daralınca Yılmaz'ın
Baktı atacak taşı yoktu
Baktı eli durmuş, ayağı durmuştu
Vurulmuştu.
Çıkardı yüreğini kan içinde
Çarptı kötünün kafasına
Hay bu nasıl devran?
28
Nisandı
Yavri
Hey!
Ham
Meyveyi
Kopardılar
Dalından.

(Mayıs 1960)

ŞİİR ÜZERİNE ENVER GÖKÇE

Şiir, Bir Dil Sorunudur

Bence şiir, her şeyden önce, bir dil sorunudur. Türk dilinin bütün kollarını inceledim. Türkmence, Kırgızca, Karaimce, Göktürk ve Oğuz lehçeleri ve İstanbul ağızı... bunlar arasındadır. Ayrıca gene dilimizin güzel örneklerinin bulunduğu Dede Korkut gibi destansı halk hikâyelerini de saymak gerekir. Ben istedim ki, şiirlerim halkımızın bir türküsü, bir "Hoyrat", bir "Ela Gözlü", yahut bir "Bozlak" gibi ezgili bir şekilde okunabilsin. Ta ilk zamanlarda, şiire ilk başladığım zamanlarda bile, bu düşüncede idim. Bu yolla şiirlerimin daha bir etkin ve vurucu olma niteliğine varabileceğini sanıyordum. Bütün çabalarım bu yönde gelişmiştir. Şiirde halk söyleyiş olanaklarından yararlanma çok olağandır. Benim gibi halkın içinden çıkmış bir ozan için ise hepten olağan... ("Enver Gökçe ile Konuşma", Suphi Kenan Demirci, s. 24, Dost Dost İlle Kavga, Yücel Yayınları, Seçme Eserler: 15, 2. Basım, Ağustos 1975, İstanbul)

Şiirde Evrensellik Açısından "Ben" ve "Biz"

Şiirde "ben"den başlayıp "ben"de biten bir tema evrensel bir nitelik taşımaz kanısındayım. Gerçek şiirde şair bu "ben"i yok etmeli, "biz"e doğru açılmalıdır. Bunu yaptığı ölçüde, kişisel yaşam deneylerinden yola koyulmuş olsa da geneli ilgilendirecek şiirler ortaya koyabilir. Koyabildiği ölçüde de özgül olanı zorlar. Bundan başka "ben" toplumcu ve devrimci ozanlar için hiç de itibar edilecek bir şey değildir. Gerçek toplumcu şair odur ki, "ben" derken daima "biz"i kasteder. Tikel olgularla uğraşırken bile onları genel olanla iç içe verir. Zaten devrimciliğin ilk koşulu da budur: "Ben"in tutsağı olmaktan sıyrılmak, kendini "biz"e adamak. Ben toplumcu bir ozan olarak şiirlerimde hep bu anlayışı sürdürdüm. Çünkü "biz" her şeyin özünü teşkil ediyordu ve "ben" de "biz" tarafından belirleniyordu. "Biz"i "ben"lerin bir toplamı olarak almak sakat bir görüştür ve bütünselliğe aykırıdır... ("Enver Gökçe ile Konuşma", Suphi Kenan Demirci, s. 28, Dost Dost İlle Kavga, Yücel Yayınları, seçme eserler: 15, 2. Basım, Ağustos 1975, İstanbul)

Şiirde Kurgu

SORU: Şiirleriniz şöyle bir gözden geçirildiğinde sizin birim olarak dizeyi değil de dizelerin oluşturduğu öbekleri aldığınız görülüyor. Bu özel kurgu, sanıyorum ilk kez sizin tarafınızdan uygulanmış... Bu kurgunun sizce şiire sağlayacağı olanaklar nelerdir? Daha doğrusu, böyle bir kurguya yönelmekle yaratmayı amaçladığınız "özel bir etki" var mı?

CEVAP: Başta da söylediğim gibi (Bkz. Şiir Bir Dil Sorunudur), şiirlerimin bir memleket türküsü, bir "Bozlak", bir "Hoyrat" gibi okunmasını isterken, onların bir senfoni bütünlüğü göstermesini arzu ederdim. Bu nedenle, sizin söylediğiniz gibi şiirsel birimi dizede değil, öbekte yoğunlaştırmayı hedef aldım. Herhalde bu noktayı görmüş oluyorsunuz. Bunda, yani böyle bir kurguda gözettiğim amacı şöyle belirleyebilirim: Ben bu tür kurgunun şiirin daha uyumlu olmasını sağlayacağı kanısındayım. Tıpkı senfonide küçük seslerin büyük bir ses uğultusu içinde toplaşıp kaynaştığında oluşturduğu uyum gibi... Öyle sanıyorum ki bu da şiirin daha çarpıcı olmasını sağlıyor. ("Enver Gökçe ile Konuşma", Suphi Kenan Demirci, s. 27-28, Dost Dost İlle Kavga, Yücel Yayınları, Seçme Eserler: 15, 2. Basım, Ağustos 1975, İstanbul, s. 27-28.)

MÜNİR RAMAZAN AKTOLGA İLE SÖYLEŞİ

“Ben de Jön Türk gelenekli Türkiye Sol Hareketi’nin içinde, onun bir parçası olarak yer aldım.”
“Ayakların havada, kendi toplumunu, tarihini tanımadan, sadece klasikleri okuyup mekanik bir şekilde bunları Türkiye’ye uygulamak mümkün değildi.”

■ **ALİ ÖZENÇ ÇAĞLAR**

Münir Ramazan Aktolga’nın bugüne değin üç kitabı yayımlandı. 1978 yılında “Diyalektik Materyalizmin Esaslarına Giriş”, Daha sonra 1987’de “Türkiye Toplumunun Tarihsel gelişimi ve Sınıf Mücadeleleri” oldu. Son kitabı ise Ulusal Kültür Yayınları arasında 1991 yılında çıkan, “Bilimsel Teknolojik Devrim ve Diyalektik”tir.

Münir Ramazan Aktolga, 1948 yılında Silifke’de doğdu. İlk/orta öğrenimini burada, liseyi Ankara Gazi Lisesi’nde bitirdi. 1965 yılında Ortadoğu Teknik Üniversitesi Fizik Bölümü’nde öğrenci iken, 1968 gençlik olayları içinde Fikir Kulüpleri Federasyonu ve Dev-Genç (FKF ve Dev-Genç)’in kuruluşlarında yer aldı. 12 Mart 1971 askeri müdahale sonrası yargılamalarda ömür boyu hapis cezası alarak, Selimiye, Maltepe, Mamak ve Niğde cezaevlerinde toplam yedi buçuk yıl yattı. Şartlı salıverilme ile serbest bırakıldı. Ama daha sonra yanlış hesap yapıldı, gerekçesiyle tekrar cezaevine girme durumu olunca, yurtdışına gitmek zorunda kaldı. Halen yaşamını Almanya’da sürdürüyor.

Yazara ilk soruyu, “Türkiye Toplumunun Tarihsel Gelişimi ve Sınıf Mücadelesi” isimli yapıtı üzerine sordum.

— Anlatır mısınız, adı geçen bu kitabı nasıl, ne zaman kaleme aldınız? Kitabın içindeki düşüncelerle o zamanki, yani 12 Mart dönemindeki düşünceleriniz arasında ne gibi yakınlıklar vardır?

M. R. Aktolga: Önce şunu söylemeliyim, bu kitap öyle üç beş ay, bir yere kapanıp da yapılan bir araştırmanın ürünü değildir. Benim, yirmi yılımı aşkın süredir içinde bulunduğum pratiğin bir ürünü, benim yaşadığım pratiğin-sürecin bana öğrettiği şeylerdir.

Şüphesiz 12 Mart öncesi dönemde çok daha farklı düşüncelerle doluydu kafalarımız. Kitapta da açıklamaya çalıştığım gibi, ben de Jön Türk gelenekli Türkiye Sol Hareketi’nin içinde, onun bir parçası olarak yer aldım. 1965’lere kadar uzanırsak, “Dağ başını duman almış, yürüyelim arkadaşlar”-la başladı bu iş! Sonra, 1965-70 arası Marksizm’le temasa geliş, yoğun bir okuma dönemi gelir. Bizim kuşağın tek şansı bu olmuştur aslında. Ama tabii yetmezdi bu. Ayakları havada, kendi toplumunu, tarihini tanımadan, sadece klasikleri okuyup, mekanik bir şekilde bunları Türkiye’ye uygulamak mümkün değildi.

Kafamızdaki teorik çerçeveyle sınıf mücadelesi pratiği arasındaki çelişkiyi ta o zamanda, el yordamıyla da olsa seziyorduk çok az bir arkadaş grubu. Ama bu kadar. Daha ileri giderek, bu çelişkiyi açıklayabilecek teorik yetenekte ve pratik tecrübeden yoksunduk. Ve sonunda, bazı şeylerin yanlış olduğunu bile bile onları yaptık! Korkunç bir diyalektiktir bu! Bir yanın var olan Jön Türklüğe ait, öteki yanınsa yeniyi, gelişeni temsil ediyor. Bu iki zıt kutup, insana adeta ikili bir politik kişilik kazandırıyordu o zamanlar. Biz işte bu süreci yaşadık. Örneğin THKO’nun, Denizlerin ilk eylemleri başladığında, bizim grupta, (Dev-Genç ve THKP/C de) yer alan arkadaşlar, bunların yanlış olduğunu söyler ve hatta herkese ilan ederken, iki ay sonra aynı şeyleri kendimiz yaptık. Ve bu çelişkili mantıkla, bu ikili politik kimlikle, kafalarımızı getirdik 12 Mart’ın duvarlarına vurduk. En yakın olduğumuz, her şeyimizi paylaşarak, hiçbir kişisel hesabımız olmadan bu işe beraber girdiğimiz arkadaşlarımız gözümüzün önünde can verdiler. Bu korkunç bir şeydir. Bir Ulaş’ı kaybetmek, Bir Cevahir’i kaybetmek... İşte bütün bunlar bir şok etkisi yaptı bizlere. Sanki beynimizin içinde bir duvar yıkılır gibi oldu. Zaten belirli bir birikim vardı başından beri ve gerisi geldi...

Bu patlamanın, bu politik aydınlanmanın, her şeyi, her şeyi yeniden öğrenme, kendi toplumunu, tarihini yeniden keşfetmeye başlamanın uç noktası 1973 Mart'ına rastlar. Ve korkunç bir okuma, her şeyi yeniden öğrenme süreci başlar böylece. Hiç unutmuyorum, o Selimiye'de, günde 15 dakika bahçeye çıkma hakkımız vardı da, ben o 15 dakikalık vakti ayıramazdım bu işe!...

Önce Türk ve İslam tarihi, sonra tasavvuf, derken doğa bilimlerine, doğanın diyelektiğine yöneliş. Diyalektik materyalizmi adeta yeniden keşfetmek... Uzatmayalım, bu kitap işte bu sürecin bir ürünü. Aslında çok daha geniş bir araştırma olarak hazırlanmıştı bu çalışma. Ama tahminimden iki yıl önce çıktık cezaevinden ve bu da bütün işleri aksattı o zaman. Sonra yeniden kaçak olduk. 12 Eylül geldi, bütün müsvetteler, belgeler gitti. Geriye bu özet kaldı.

–Ben de onu sormak istiyordum. Kitapta, ta Osmanlı'nın kuruluşundan başlayıp günümüze kadar geliyorsun. Böylesine yüz sayfalık, hacmi dar bir kitaba, bu kadar geniş bir konuyu nasıl sığdırdınız? Bu, kendi içinde belli eksiklikleri içermiyor mu?

M. R. Aktolga: Doğrudur. Muhakkak ki içeriyor. Kitabın her bir bölümü ayrı bir kitap olarak da yayınlanabilirdi. Ve bu şüphesiz daha mükemmel bir çalışma olurdu. Ama olmadı. Şu an bunu yapmam da olanaksız. 32 yaşına kadar bedenen çalışmış bir insan, 7,5 yıllık cezaevi ortamından sonra birden, hayatını kazanmak için fabrikada yine bedenen işçi olarak çalışmaya başlarsa, bu arada elden başka bir şey gelmiyor. Düşündüm, olmuyor. "En iyi iyinin düşmanı imiş." diyerek, oturdum, en azından varılan sonuçları yayınlamaya karar verdim. Bu kitap, durgun suya bir taş atıp, belirli bir dalgalanmayı ve yeniden düşünme-tartışma ortamını yaratabilirse, buna katkıda bulunabilirse, benim için bu bile yeter. Her şey bu kitapta başlayıp onda bitiyor gibi bir iddiam yok!

–İnanıyorum o döneme ait anlatacak daha çok şeyler vardır. Türkiye'nin toplumsal yapılanması sürecinin önemli bir evresini oluşturan 12 Mart olayı, çatışmalar içinde yer alan öğrencilerin kendi aralarındaki insancıl ilişkiler, inanç ve duygu yüceliği belki bir güncede daha iyi verilebilirdi diyorum. Biçim olarak anı şeklinde de kaleme alınsaydı nasıl olurdu, hiç düşündün mü?

M. R. Aktolga: Düşündüm tabii. Ama bunu şimdiye kadar yapamazdım. Eğer bu kitap çıkmadan önce böyle bir çabaya girseydim, olayların ve yaşanılan sürecin sadece bir yanını aktarabilirdim. Hapishanede yaşanılan olayları, tüm o süreci nasıl aktarabilirdim ki?

–Peki, şimdi artık kitap yayınlandığına göre, o döneme ilişkin bir soru sorabilirim herhalde! Biliyorsun 6 Mayıs Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın idam edilmelerinin yirminci yıldönümü. O dönemi yaşayan ve bu insanları tanıyan biri olarak neler söyleyebilirsin?

M. R. Aktolga: Yusuf'da, Deniz'de, Hüseyin'de çok yakın arkadaşlarımdı. Daha da öte, beraber büyüdük bu hareket içinde! Hele bir Yusuf'u ODTÜ Sosyalist Fikir Kulübü'ne ben kaydetmişimdir üye olarak. Aynı sınıfta okuyorduk. Ulaş'la ben bir yanda, Yusuf karşı tarafta yer alıyordu önceleri, öğrenci birliği seçimlerinde. Sonra bir gün Yusuf'u biz zorla, yani, "Madem ben de Amerika'ya karşıyım" diyorsun, haydi gel bakalım falan, diyerek bir mitinge götürmüştük. Orada da tesadüfen tutuklandı ve içeri girdi. Sanıyorum 1-2 ay kaldı cezaevinde. Ama bu arada bizler onu hiç yalnız bırakmadık, hep kitaplar vs. götürdük okuması için ve sonuçta da Yusuf ateşli bir devrimci olarak çıktı içeriden. Ama bu seferde o daha "sol", biz de ona göre daha "pasif" kalmıştık!... Ve Yusuf o heyecanından, o devrimci inancından hiçbir şey kaybetmeden ipe kadar gitti. Deniz'le/Hüseyin'le de öyle; az mı kurşun sıktık ODTÜ'nün tepelerinde silah talimi yapacağız diye! Bir anıyı anlatayım burada.

Bir gün bir baktım Deniz, Cihan ve bir de ismini açıklamak istemediğim üç arkadaş daha çıkageldiler OTDÜ'ye. Üzerlerinde komando elbisesi, Filistin'den geliyorlardı!... E... "Bize kalacak bir ev bul!" O zaman Ankara'da tanıdıkları ve böyle bir iş için başvurabilecekleri biri de bendim. Ben aldım bunları Kavaklıdere'de bir eve götürdüm. Orda oturduk konuştuk uzun uzun. Bize hemen dağa çıkmayı teklif etti Deniz! (1979 yazı...) "Biz eğitim de gördük, size de dağda öğretiriz, topla Ankara takımını hadi, Hakkari'den çıkacağız dağa!" diye başladı. Ben karşı çıktım, olmaz öyle şey, diye. Ama o ara eve gelip giden Taylan Özgür ve Hüseyin'le tanışarak onlarla daha yakın bir ilişki içine girdi Deniz. Hüseyinler de zaten Ankara'da aynı havadaydı... Denizlerle, Hüseyinlerin ilk tanışıp birlikte harekete karar vermeleri böyle oldu. Onlar şimdi yaşamıyor, biz ise tesadüflerin ve biraz da belki kafa yapısındaki farklılıkların sonucu olarak yaşıyoruz. O döneme ilişkin söylenecek çok şey olabilir, ama önce şu kadarını söylemeliyim ki, üçü de bu davaya inanmış, yiğit insanlardı. İnandıkları yolda sonuna kadar yürüdüler. Düşüncelerine katılalım, katılmayalım bu böyle.

–Tekrar başa dönersek, birinci kitabın olan "Diyalektik Materyalizmin Esaslarına Giriş"in yayımlanmasından -yıl itibarıyla- tam 14 yıl geçti. Ne söylemek istersiniz? İleride yeniden yayımlamak sözkonusu olabilir mi?

M. R. Aktolga: Birinci kitap, son kitabın ilk hali denilebilir. Esas olarak verilmesi gereken mesaj, son kitapta. O nedenle ilkinin yeni basımı sözkonusu olamaz sanıyorum. Çünkü o ara hemen çıkmam gerekiyordu hapishaneden. Zaten bir sürü şeye el koydular, yeniden tutuklanma durumu ortaya çıktı. Bu telaşla hemen yayımladım.

–Peki, tekrar son kitabınıza dönelim. "Bilimsel Teknolojik Devrim ve Diyalektik" için neler düşünüyorsun? Çünkü o yıllardan bu yana çok şeyler değişti. Eğer onu bugün kaleme alsaydın, daha farklı bir sonuç çıkar mıydı?

M. R. Aktolga: Yo, hayır, çıkmazdı tabii. Gene aynı şeyleri yazardım. Aslında kitabın içeriği olayların genel teorik-felsefi yanını ortaya koyuyor. Bu eğer üç beş günde bir, bir takım olaylarla değişiyorsa, zaten kalıcı değildir, o zaman işin bir yerinde sakatlık var demektir. Sonra ben orada, perspektif, bakış açısı, dünya görüşü ışığında bir takım politik olaylara da, belli çıkış noktaları getirmek istedim. Ve bugün içinde onlar geçerlidir. Örneğin o zaman kitap yayımlandığında Sovyetler'de ne olacağı tam belli değildi ve iki yol vardı; birincisi barışçıl, adım adım bir geçişle, adına sosyalizm denilen ve sosyalizmle alakası olmayan bu bürokratik mekanizmadan, giderek gerçek sosyalist topluma geçiş. Her ne kadar uygulanan sosyalist bir toplum olmasa da. –O, bürokratik bir mekanizmaydı veya devlet kapitalizmi– ama belli alt yapıları oluşmuştu. Yani bu anlamda özel mülkiyet yoktu. Başta o bürokrasi kabuğunu, devlete hakim olan o sınıfı ortadan kaldırdığında, özel mülkiyet, yani burjuva sınıfı olmadığı için, çok normal bir şekilde gerçek sosyalizme geçiş sağlanabilirdi, diyorum. Tabi süreç içersinde sertleşen koşulları da göz ardı etmiyorum. İkinci yol ise, bugünkü son durum, denilebilir. Son kitapta genellikle bunların felsefi yanına değinmeye çalıştım.

1991 - Düsseldorf ■

[Not: Bu söyleşi hiçbir yerde yayınlanmadığı için yıllar sonra yayınlamayı gerekli gördük. Okurlarımız **http://www.aktolga.de** internet sitesine bakabilir. — GÜNEY]

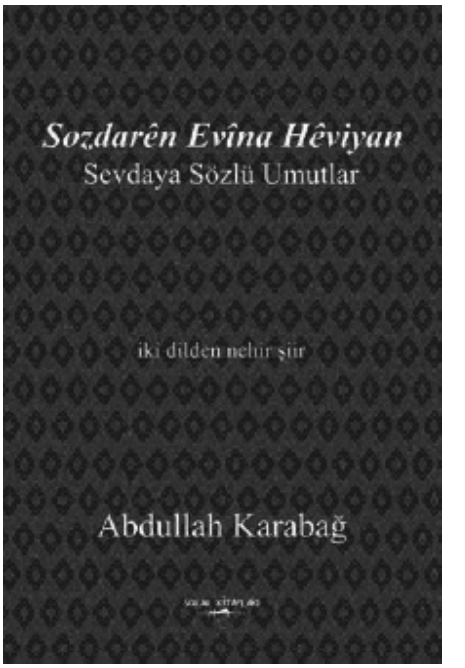

Sozdarên Evîna Hêviyan/ Sevdaya Sözlü Umutlar

Sokak Kitapları Yayıncılık, İstanbul
Yazar : Abdullah Karabağ
1.Baskı, Şubat 2017
Dil : Kürtç/Türkçe
Tür : Nehirşiir
Sayfa : 104
Baskı Tipi : 2. hamur, ciltsiz
Ebat : 13 x 21 cm
Fiyat : 10 t
ISBN : 9786051488646

Nehir şiir şiirin romanı gibidir, genellikle serbest manzum tarzındadır. Tema ve ana konusuna bağlı kalarak, kendi dalı üzerinde; konularına göre tüm şiir dallarını harmanlayarak şiirsel akışını, derinliğini, imge zenginliğini, anlatım sadeliğini korur. Yerine göre uyak, sözcük ve sözcük kümelerindeki müzikal özelliklerden de yararlanır.

İki dilli olan bu nehir şiir edebiyatımızda bir ilktir. Türkçesi çeviri olmasına karşın bu dille yazılan şiir özgünlüğündedir ve eser iki dilden de aynı şairin kaleminden titizlikle sunulmuştur.

ZÜLFÜ LİVANELİ'NİN **"HUZURSUZLUK"** ROMANI ÜZERİNE

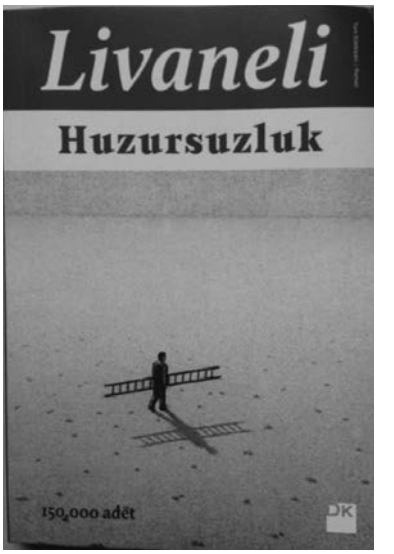

■ **H. DEMİRCİYAN**

Ömer Zülfü Livaneli (biz ona Livaneli deriz) Ocak 2017'de "**HUZURSUZLUK**" romanı ile edebiyatımıza yeni bir eser sundu. Müzik alanındaki başarılarını yazım alanında da sürdürmek istiyor. 154 sayfalık bu eser roman tadından öte bilgilendirme ve yanı sıra bir nevi günah çıkarma görevini ihtiva etmektedir. Ben de gündemde kalmak istiyorum türünden bir yapıt gibi! Serenad'daki tadı alamadım desem yanlış olmaz. Kapaktaki "150 000 adet" yazısı kitap kendini reklam etsin gibisinden durmaktadır. Livaneli isminin kapaktaki kocaman hali "*beni unutmayın!*" çağrışımında.

Romanın kurgusu Mardin kökenli İstanbullu gazeteci İbrahim'in dikkatini çeken Amerika'daki Mardinli Hüseyin'in ölüm haberi ile başlamaktadır. Bu ölüm haberi İbrahim'e çocukluk arkadaşı Hüseyin'in başına gelenleri araştırmaya yöneltmektedir. İlginç olaylar zincirinin halkalarını okuyunca anlarsınız!

Romanın kurgusunda "*Hüseyin'in Ezidi kızı Meleknaz'a olan aşkı*" işlenirken aynı zamanda Suriye Savaşında "Yezidiler" diye bilinen Ezidilere yapılan IŞİD zulmü de işlenmektedir. Romanın en olumlu yanı bence burasıdır. Ezidileri bilmeyenlere tanıtıyor. Kurgunun bu bölümünün parçası olarak söylenen "*merhamet zulmün merhemi olamaz*" sözü yerinde bir kelamdır.

Romanın kurgusundaki olumlu yanlardan biri de meşhur artistlerden "*dünyanın öbür ucundaki melek*" **Angelina** (melek demek) **Jolie'**nin Suriyeli mültecilerin yaşadığı Mardin/Midyat'taki kamp ziyaretine karşı takındığı teşhirli yaklaşım tavrıdır.

İslam ile Ezidi geleneklerini çatıştırıldığı bölümde kurgudaki köklü Müslüman aileyi temsil eden Adviye Teyzenin ve Aysel'in (Hüseyin'in annesi ve kız kardeşi) Ezidi geleneklerine karşı uzlaşmaz tavrı romanda savunulan Mardin'in geçmişi ile tezat teşkil ettiğini söylemeden geçemeyiz.

Ezidileri "*kelamın çocukları*" olarak adlandırırken ve aynı zamanda bu durumu olumlarken "*önce söz vardı*" idealist felsefesine dokunulmaması rahatsız edici.

Roman kurgusunda yer alan "**marul**"a karşı olan korku ve "**mavi**"ye saygı Ezidi gelenekleri konusunda gizemli tavır, okuyucuya "*araştır!*" çağrısı gibi durmaktadır.

Bu IŞİD'çilerin zulmü ve insanlık dışı gaddarlıkları bağlamında Meleknaz ile aynı kaderi paylaşmış olan Zilan'ın anlattıkları IŞİD gaddarlığını "*İki nehrin suyu yıkamaya yetmez*" söylemi abartılı olsa da haksız değildir…

Kurguda yer alan Fuat amcaya söyletilen kelamda yer alan;

"Harese nedir, bilir misin oğlum? Arapça eski bir kelimedir. Bildiğin o hırs, haris, ihtiras, muhteris "sözleri buradan türemiştir. Harese şudur evladım: Develere çöl gemileri derler bilirsin, bu mübarek hayvan üç hafta yemeden içmeden, aç susuz çölde yürür de yürür; o kadar dayanıklıdır yani. Ama bunların çölde çok sevdikleri bir diken vardır. Gördükleri yerde o dikeni koparır çiğnemeye başlarlar.

Keskin diken devenin ağzında yaralar açar, o yaralardan kan akmaya başlar. Tuzlu kan dikenle karışınca bu tat devenin daha çok hoşuna gider. Böylece yedikçe kanar, kanadıkça yer, bir türlü kendi kanına doyamaz ve engel olunmazsa kan kaybından ölür deve. Bunun adı haresedir. Demin de söyledim, hırs, ihtiras, haris gibi kelimeler

12 EYLÜL'E KADAR
COŞKUN ÇAĞLAR

4.Basım
Artshop Yayıncılık

"Sevdalansak, karılmış harç gibi
Kumu sen kireci ben olsam
Ne güzel sıva olurduk
Gökkuşağı renginde"

Coşkun Çağlar

buradan gelir. Bütün Ortadoğu'nun âdeti budur oğlum, tarih boyunca birbirini öldürür ama aslında kendini öldürdüğünü anlamaz. Kendi kanının tadından sarhoş olur. " (Kitap sf. 46)

Buradaki "***Harese***" bağıntısı ve bunun Ortadoğu toplumlarının âdeti olarak sunulması, sömürü sistemlerinin bu gelenekteki rolünün es geçilmesi rahatsız edicidir.

Romanın bir nevi günah çıkarma görevi de üstlenmesinin işlenen konulara karşı gösterilen itina ve araştırma ile ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Örneğin Türkiye'deki Suriyeli mülteci sorunundaki yüzeysel yaklaşım, TC devletinin Suriye siyasetindeki rezilliği ve buna tavırsızlık, teğet geçilen Avrupa'nın mülteciler konusundaki ırkçı tavırlarının teşhirinin eksikliği vb. konularda mevcuttur.

Romana ismini veren "*huzursuzluk*" kavramı duygulara ve vicdanlara hitap etme amacının dışa vurumudur. Romanın ismi "*Hüseyin'in Hikâyesi*" olmalıydı. Çünkü bu roman Livaneli'nin "*Kardeşimin Hikâyesi*" romanıyla stil olarak örtüşüyor.

Bana göre Amerika Birleşik Devletlerindeki ırkçı cinayet kurgusunda da eksiklik var denilebilir. IŞİD'cilerle kafatasçı ırkçıları birleştiren noktada İslam fobisinin batıda oynadığı rol es geçiliyor.

Romanın sonuna doğru gazeteci İbrahim'in kendini öldürülen Hüseyin'in yerine oturtması ve geleneklerine geri dönme isteği bir gazetecinin araştırmacı ruhuyla çeliştiği gibi biraz da *"gerici-muhafazakâr"* görüntü sunmaktadır.

Olumlu ve olumsuzlukları yan yana konulduğunda söz konusu kitabın okunmasında yarar olduğunu düşünüyorum.

08.02.2017 ■

ALEVİ-BEKTAŞİ ŞAİRLERİ

KaraMavi Yayınları
ISBN 978-605-5825-74-4
16 x 24 cm, 8 Cilt, 6002 sayfa
E-Mail: info@karamavi.com

Folklor ve geleneksel aşık edebiyatı konusunda bugüne kadar binlerce sayfa kitabı yayımlanan ve bu anlamda Türkiye'deki en kapsamlı eserler veren Bekir Karadeniz ile, özellikle Alevi-Bektaşi edebiyatının Osmanlıca belgelerini tarayarak günümüz Türkçesine çeviren ve bu alanda uzman bir araştırmacı olan Ali Cem Akbulut'la birlikte 8 yıl süren çalışma yayımlandı. Bu gelenekteki 1400 şairin önemli bir bölümünün hiç yayınlanmamış ve bilinmeyen birçok şiiri de Osmanlıca kaynaklardan çevrilerek hazırlandı. Böylelikle yanlış ya da eksik bilinen birçok eserin doğru ve aslına uygun olarak aktarılmasının yanında, söz konusu şairlerin de ayrıntılı biyografileri oluşturuldu. Bu çalışma, aynı zamanda yaklaşık 800 yıllık bir edebiyat tarihinin incelenerek öteki birçok gerçeğe de ışık tutabilecek bir belge niteliğine dönüştü.

Alevi-Bektaşi Şairleri

Alevilik ve Bektaşilik Anadolu'nun değişik bölgelerinde yaşayan çeşitli etnik ve kültürel farklılıklar taşıyan grupların büyük oranda ortak inanç ve felsefi düşüncelerin sentezidir. Hint, Orta Asya-Şaman ve Ortadoğu'da gelişip özellikle Asya içlerine kadar yayılan Mani dininden ve eski Yunan uygarlıklarından etkilenmeler olmak üzere bir ölçüde İslamiyeti kabul etmiş ancak kendi davranış ve geleneklerini koruyan bir inanç ve yaşam biçimidir.

Tarihin hemen her döneminde çeşitli nedenlerle tek tek ya da toplu olarak takibata uğramış ve yer yer büyük katliamlara hedef olan Alevi-Kızılbaş (ve sonraları Bektaşi) topluluklar giderek güvenlik nedeniyle birbirinden kopmuş ve çok geniş coğrafi alanlara yayılmışlardır. Öte yandan hakim devletler tarafından da tehlike olarak görüldükleri oranda dağıtılarak çeşitli yerlerde ikamete zorlanmışlardır.

Bütün bunlar bir yanıyla Alevi inancındaki toplulukları farklılaştırıp birbirinden koparmış olsa da, bir yandan kültürel boyutta gelişen bu farklılaşma aynı zamanda bir zenginleşme olarak devam etmiştir.

Konumuz olan Alevi-Bektaşi edebiyatı da bu anlamıyla çok yönlü ve zengin bir boyuta ulaşmıştır. İşte bu edebiyatın bir bütün olarak incelenmesi ve gelecek kuşaklara mümkün olduğunca

tarafsız ve doğru aktarılmış bir kaynak olarak sunulması düşüncesi bu çalışmayı gündeme getirdi.

Giderek hakim kültürlerin ve inançların gücünden etkilenerek varlığını koruma konusunda zorlanan bu kültürü, en azından bugünün şartlarına uygun olarak tespit edip toparlamak belki bir ölçüde de olsa bu erozyonun önüne geçmeye yarayabilir.

Amacımız tarihsel bir gelişmeyi durdurmak ya da durmasının doğru olduğunu savunmak değil, yalnızca var olanın bir tespitini yapabilmek ve sonraki kuşaklara ve araştırmacılara ışık tutabilmek.

Bugüne kadar bu alanda irili ufaklı birçok araştırma yapıldı, kitap yayınlandı. Ancak bu projenin boyutunda, içeriğinde ve mantığında bir çalışma gerçekleşmedi. Genel olarak dar çevrelerde ve belli bir gruba hitap etmeyi amaçlayan bu tür çalışmalar tüm Alevi-Bektaşi çevresini yeterince kapsayamadı.

Ayrıca daha önce yine Türkiye'de bu boyutta ilk kez gerçekleştirilmiş olan »Türküler-Külliyat[1]« araştırmasındaki gibi bu geleneğin tarihsel boyutundan kültürel ve sanatsal boyutuna kadar her yanını, profesyonel düzeyde hazırlanmış biyografiler ve şiir örnekleri verilen araştırma, uzun bir süreç sonunda »Alevi-Bektaşi Külliyatı« oldu.

Araştırma 16x24 cm ölçülerinde 8 cilt ve 6000 sayfadan oluşmaktadır.

Ayrıntılı bilgiler şöyle:

Cilt	Sayfa	Şair	Şiir
1 (İnceleme- Şairler A)	708	119	448
2 (Şairler B-Ç)	500	111	452
3 (Şairler D-F)	748	179	719
4 (Şairler G-H)	790	176	681
5 (Şairler I-L)	770	177	693
6 (Şairler M-N)	780	192	687
7 (Şairler O-S)	892	231	772
8 (Şairler Ş-Z)	814	190	758
Toplam	6002	1375	5210

Son Söz

Alevi-Bektaşi edebiyatını incelerken fazlasıyla geniş coğrafi alanlarla ve kesimlere yayılmış, buna bağlı olarak da belki mekanın ötesinde çok yönlü ve bir o kadar da karmaşık toplumsal ve kültürel yapıların bütü-nünden söz edildiğini kabul etmek gerekir.

Her ne kadar bu araştırmanın asıl amacı bu olsa da, bu denli geniş bir alanda yaşanan ve yüzlerce yıla yayılan bir süreci yalnızca kültürel bo-yutuyla incelemek tümüyle açıklayıcı olamayabilecekti. Bundan dolayı bir ölçüde edebiyatın dışına taşar gibi izlenim veren vurgulamalar, ko-nunun bütünlüğünü koruma amacıyla birlikte değerlendirilmelidir. Ama bu araştırmadaki asıl düşüncemiz kültürel ve (bu araştırma itibariyle) edebi yanını öne çıkarmaya çalışmaktı. Çünkü bazı değerler ve etkile-şimler toplumsal katmanlarda farklı ve birbirinin karşıtı gibi görünseler de zamanla yakınlaşır, birbirini tamamlayan ve bir üst boyuta geçen olguya dönüşürler.

Dünyada birbirinden farklı sosyal ve sınıfsal kategorilerde gelişen kül-türel ögelerin belki en belirleyici olanı müzik konusuyla biraz açmaya çalışalım.

Jazz müziği, Afrikalı siyahların köle olarak götürüldükleri Kuzey Amerika'da geliştirdikleri bir müzik biçimi olarak yaygınlaştı, daha doğrusu bir ölçüde Afrika kökeninden (de) ayrışarak/bağımsızlaşarak özgün ola-rak şekillendi. Klasik batı müziği ise yönetenlerin yaşam ve kültür de-ğerleriyle eşleşen bir biçimde gelişti. Yani bu müzik türleri, çıkışları itibariyle birbirinden çok farklı sınıfsal/sosyal kesimlere yönelik ve sı-nırlıydı. Ancak uzun yıllara yayılan çeşitli nedenlerle bir müzik tarzı ille de bir sosyal kesimle ifade edilir olmaktan çıktı. Bir süre önce ABD başkanı olan bir kişinin Jazz müziği yapabildiği gibi, artık çağımızda herhangi sosyal katmandan birileri de Beethoven (1770-1827) ya da Mo-zart'ın (1756-1791) yorumlandığı konsere gitmektedir. Özetle, bu çizgi-lerin bundan önceki yüzyıllara oranla çok daha belirsizleştiği görülmektedir.

Benzer bir gelişmeyi Osmanlı dönemi saray müziğinin geçirdiği evrelerde izlemek mümkündür. Osmanlı saray müziği, Osmanlının gelişimi ve gücüyle yaklaşık doğru orantılı olarak şekillendi ve yaygınlaştı. Önemli ve dönemlerinde birçok Batılı büyük müzisyeni de etkileyen (tabii onlardan da etkilenen) müzisyenler/bestekarlar çıkaran Osmanlı ların zamanla zayıflaması ve yıkılmasına giden süreçte sarayda (ve saraya yönelik) gelişen bir estetik anlayıştan uzaklaşarak2 saray dışı kesimlere hitap etmeye başlaması ve geldiği noktada günümüzün sanat müziğine dönüşmesi3 de benzer bir örnek olabilir.

Artık hangi müziği kimin dinlediği her bakımdan sosyal/sınıfsal konumlarına göre tanımlanan bir olgu olmaktan çoktan çıktığına göre değerlendirmeleri de ona göre yapmak gerekmektedir.

Yalnızca okuryazar olmanın bile yüzyıllar boyu belli bir sosyal kesimin elindeki bir ayrıcalık olarak bulunması gibi, müzik ve öteki birçok sanat türü de doğrudan bu durumla ilgili bir süreç izledi. Ancak özellikle bilginin yalnızca bir kesimin elindeki güç/ayrıcalık olmaktan çıkmaya, en azından başka sosyal kesimler tarafından da ulaşılır olmaya baş-

lamasıyla bu durum da değişerek, sanat anlayışı (ve ayrıcalığındaki) farklılığın sınırları da daha belirsizleşti ve daha geniş kesimlere yayıldı. Bilginin yaygınlaşması yalnızca bazı ayrıcalıklara, yalnızca herhangi bir konuda fikre sahip olmak değil, aynı zamanda başka olanı anlamak, ondaki çeşitliliği hissedebilmek ve karşılıklı etkileşime fırsat da verebilmektedir.

İşte Alevi-Bektaşi edebiyatı da böylesi bir süreçte birçok bakımdan benzeşmeye4 başladı.

Nedeni ne olursa olsun (bunlara ilgili bölümlerde yeri geldiğinde değinildi) şimdiki aşamada birbirinden birçok bakımdan ayrılması (imkansız değilse bile) zorlaşan ve artık öyle de kabul gören estetik, edebi, sanatsal boyuta ulaşan Alevi-Bektaşi kültürü söz konusudur.

Kuşkusuz her ayrıntı birçok farklılığın açığa çıkmasını sağlayabilir ama bu ille de olumsuz olmayabilir.

Toplumların bir arada bulunmaları genel olarak öteki olanla aradaki farkın üzerine kurulduğundan farklılığın kendisi çoğu zaman ilk elde olumsuzluk olarak kavranmaktadır. Bu da çeşitliliğin bir ormanın bütünü açısından olmazsa olmaz değerinden çok, yan yana bulunan ağaçların ne denli ayrı(k) olduklarına odaklanmaya benzemektedir.

Toplumlar bilinen ve (belki henüz) bilinmeyen geçmişin izlerini taşıyarak gelişir. Bu gelişme her ne kadar bazı temel başlıklarla ifade edilse de ayrıntıya girildiğinde neredeyse sonsuz bir çeşitliliğe bürünür. Bu bir yanıyla karmaşık, içinden çıkılmaz gibi görünür (ya da öyledir) bir yandan da inanılmaz ve belki her seferinde yeniden keşfedilmeyi bekleyen bir hazine/değer olarak ele alınabilir. Bu değerler bütününün hepsini keşfetmiş ol(a)mamak, bilineni, kavrananı önemsizleştirmez, tersine bir sonraki adıma geçişin dayanağı sayılabilir. Bir deryanın sonsuzluğu ve bilinmezliği, bilineni değersizleştirmez.

Alevi-Bektaşi edebiyatını incelerken eksik kalan (ve kalacak) yanların bir sonraki keşif açısından heyecan ve büyüme olarak algılanıp ona yönelme boyutunda düşünülmesi bu araştırmayı da amacına yaklaştıracaktır. Zaten bu araştırma da uçsuz bucaksız bir deryayı bütünüyle bilme iddiasında değil, her araştırmanın, sonsuz bir zincirin halkalarından biri olarak kavranması yönüyle algılanmasına yardımcı olması amaçlanmaktadır.

Bugün birçok bakımdan fazlasıyla iç içe gibi görünmesine karşın öze indikçe aslında birbirine çok uzak duran/olan toplumların, kültürlerin birçok bakımdan aynı kökten gelişen ağaç dalları kadar benzer olabileceğini görmek bilimdeki karmaşıklığı göstermektedir.

Binlerce yıl öncesine dayanan bir dinsel ritüelin birbirine çok uzak coğrafyalarda şaşılacak denli benzemeleri insanın köklerinin aynı yere çıktığı gibi bir açıklamaya bağlı olarak yakınlaşmanın bir aracı biçiminde niteleneceği gibi, henüz bilinmeyen bir belirsizliğe de işaret ediyor olabilir.

Evrenin tarihinde, insanın bulunduğu yer ve zaman dilimi neredeyse hiçbir şey ifade etmeyecek küçüklükte olmasına karşın yine de insanlığın kendi bütünlüğünde ne kadar uzun ve bilinmez bir süreç yaşandığı düşünülebilir. Yani bazen nereden bakıldığıyla ilgili bir cevap arama söz konusu olabilir.

Aleviliğin tarihi ve toplumsal kökenine ilişkin henüz uzlaşmaya varılmış bir sonuçtan söz etmek mümkün değil. En yoğun tartışma konularından olan Aleviliğin İslam içinde ya da dışında olması, inanç ve davranış kökenlerinin nereye dayandığı, Anadolu'ya özgülüğü ya da Asya'dan gelmişliği veya 12 İmam öğretisinin belirleyiciliği gibi oldukça geniş ve karmaşık süreçleri kapsamaktadır. Bunların zaman içinde ve bilim temelinde incelenerek, tartışılarak belli bir açıklığa kavuşturulacağı muhakkaktır. Bunun uzun bir döneme yayılacağını anlamak zor değil. Önemli olan bu sürecin bilim temelli ve uygar bir düzeyde yaşanabilmesidir. Özellikle Aleviliğinin geçmişi bu umudu yeşertmektedir.

Tarihsel, sosyolojik, müziksel, edebi olarak uzun ve karmaşık dönemlerden süzülerek bugüne ulaşan Alevi-Bektaşi geleneğine, edebiyatın da lirik bölümüyle göz atmaya çalışacağımız bu çalışma, yalnızca inceleme değil öğrenmemizde de önemli bir dönem oldu. ■

DİPNOTLAR

1 Bekir Karadeniz »Türküler-Külliyat« (KaraMavi, 2010)

2 Burada bahsedilen, çirkinleşme ya da kalitenin bozulması anlamında değil önceki estetik anlayışından farklılaşarak belirli bir değişikliğe uğramasıdır.

3 Bu konudaki ayrıntılar için Bekir Karadeniz'in »Türküler-Külliyat«, (KaraMavi Yayınları, 2010) araştırması incelenebilir.

4 Bu benzeşmeye ilişkin birçok başka önemli yan da söz konusudur. Örneğin burada (ve birçok bakımdan) Bektaşi edebiyatının öteki inanç temelli edebiyata etkisi (ya da tersi) ve benzeşmelerindeki etkenlerin nedeni üzerine durulabilir. Dahası, bu araştırmanın doğrudan konusu olmasa da mutlaka incelenmesi gerekir.

ÜTOPYA & DİSTOPYA

■ **EMRE CAN**

Şöyle başlayalım. İlk başta "Ütopya" nedir, ne demektir ve ne anlatmak istemiştir. Ütopya Latince'de "iyi" anlamına gelen "eu" takısını alarak "iyi" yer anlamındaki "eutopos" ve "ou" takısıyla hiçbir yer anlamına gelen "outopos"un bileşimiyle oluşmuştur. Ütopya devlet fikri olarak dinde yer alan cennet fikriyle bağlantılıdır. Bu fikir uğrunda savaşmak zorunda kalıp tarihsel hedefler ortaya koymuştur.

Siyasal ve sosyal sistemleri eleştirmişler ve yaşadıkları olumsuz olaylar yüzünden yeni olumlu gelişimler için çabalamışlardır. Yazarların düşünceleri farklı olsa da düzenli bir yapıya sahip devletin vazgeçilmez gerekçeleri olmuştur.

Plato devletin yeniden kurulmasını ve tasarımının yapılmasını ister. Bundan dolayı Plato'ya göre devleti yönetmek isteyen kişiler, kendini bilime adayan, öğrenmeye adayan ve ruhsal zevklerin peşindedirler. Vatandaşlar kendilerine düşen görevleri yerine getirmezlerse, akıl ve ruh halleri güçleriyle toplanmamaları halinde devlet sorunları ortaya çıkar ve ortada bir devlet kurulamaz. Herkesin istediklerini yapmaları da devletin kontrolünün çöküşüne ve zayıflamasına yol açar. Potansiyeli tehlike altında olur.

Thomas More, mutluluk sosyalist sisteme yakın bir duruşun devlet ve tasarımının inancına bağlı olabileceğini anlatmıştır. Ütopya adası tasarımında 54 şehir vardır ve her yıl 3 şehirden üç yaşlı bilge seçilerek, başkent Amaurote'de toplanarak ülke işlerini hallederler. Thomas'a göre sosyalist düşünce sistemi için dini inançları kısıltlanmamıştır ve doğaya ağır baskıdan dolayı Mithia adlı tek tanrıya gök cisimleri vasıtasıyla inanılmıştır.

Thomas More'un sosyalizm tasarımına benzer yaklaşım Güneş Ülkesi için de gerçekleşir. Çalışma açısından rahat ve güzel bir ortam uygulaması sağlanmıştır. İnsanlar geri kalan zamanlarını eğlenme ve sanatsal faaliyetler olarak değerlendirmiştir. Francis Bacon ise Yeni Atlantis'te bilimsel ve teknolojik gelişmenin vurgusunu yapmıştır. Mutluluk, doğanın ve insanın hizmetiyle kullanılmasını açıklamıştır. Bence güzel bir açıklamadan bahsetmiş burada.

Bacon bilimsel ve teknolojik gelişmeler için yarattığı tasarımını Pasifik Okyanusu'nda yer alan "Ben Salem" adında bir adada oluşturur. Bundan dolayı ileri bir başarıya adım atmıştır. Ben Salem'liler meteorolijinin kontrolü yanında biyoloji alanında da gelişmeler sağlamışlardır. Bilim adamları bu süreçte kendilerini halktan soyutlandırıp bilimsel olarak ilerlemeye ve doğanın sırlarını keşfetmeye adamışlardır.

Klasik ütopyalılar ise tasarımsal açıdan mutluluk ve huzur kavramlarını merkezde olduğu bir hayatın oluşturmasını hedeflemektedir. Fakat buna karşın devlet yapısının her şeyden daha önemli olması ise dikkat çekmiyor değildir. Bireyin mutluluğuna göre devlet yapısı endekslenmiştir. Temellerini devlete adamışlardır. Devletin amaç ve isteklerine boyun eğmek zorundadırlar. Aşk, aile ve çocuk sahibi olma, sanatların icrası gibi birçok temel duygu ve unsurlar devlet tarafından sıkı gözetim ve programla altındadır. Ütopyalarda bireyin var edilmesinden çok, birlik halinde bir millet olarak toplumun nasıl olması gerektiğini tasvir ve beyanı edilmektedir.

Yani kısaca burdan anlaşılacağı gibi ütopya iyi bir konum altındadır. Distopya kötü bir alan içerisindedir. Distopyaya geçecek olursak;

DİSTOPYA

Ütopyalar, iyi ve doğru bir devlet yönünde ideal alanda giderken, distopyalar ise sunulan bu devletin, mesela bir ilacın yan etkilerini, zararlı yönlerini kapatarak (simüle) ederek göstermektedirler. Distopyalar özellikle 20. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkan baskıcı, iktidar sistemlerine yönelik bir karşı çıkışın araçları olmuşlardır.

Darko Suvin distopyayı sosyo-politik kurumlar ve normlar yazarın toplumsal bir yapıda yakın halde örgütlendiği, gelecekte geçen, egemen olan, özgürlüğün reddedildiği, bunaltıcı ve baskısal bir toplumun edebiyat yoluyla kurgulanmış olarak tanımlanır. Bu bence kötü bir toplumsal yapıdır. Ütopyalar cenneti önerirken, distopyalar akıllarında bir yerde gizli olan cenneti inşa etmeye çalışanların yarattığı cehennemi sergiler. Ütopyalar mutluluğu anlatır ama distopyalar korku ve acılı, huzursuz bir havayı sergiler.

Distopik eserlerde ele alınan konu toplumu baskısal ve korkutucu kontrol altında toplum yanılsamasının çeşitli unsurlarda görürürz. O unsurlar şunlardır:

Felsefi

Toplumun diktatörlük ve teokratik felsefi veya dini ideolojiler ile kontrol edilir sistemler. Yönetim risk almaz ve ideolojinin arkasına sığınır halka propagandalar yapar. Tabu sayılan bireysellik ile ön plana çıkaran her türlü eylem, düşünce merkezi otoriteden dolayı şiddetle ceza alır. Teknoloji ise devletin daha başarılı hedeflere ulaşması ve toplumsal kontrol iç ve dış ilişkiler için kullanır.

Kollektif Birliğin Kontrolü

Bu kontrol ise reklam ve medya kullanılarak ekonomik ve siyasi güç kazanma, yönetimi tamamen ele geçirmek için kullanılır. Ekonomik faaliyetler neredeyse özelleştirilmiştir. Her türlü tüketim teşvik edilmekte ama parası olmayan bireyler bastırılan, kullanılan, sistem için harcanılan rezil bir hale dönüşmektedirler.

Bürokratik ve Teknolojik kontrol da vardır. Bunlarda toplumu mantıksız, acımasız düzenlemeler devlet görevleri tarafından yönetilmektedir. Teknolojik açıdan ise bilimsel yöntemler, bilgisayarlar, robotlar gibi eline geçmiş sistemler bir yapı söz konusudur. Totaliter rejimler ise tam kontrol sağlamaya çalışmaktayken, bürokratik rejimler kanunların uygulanması peşindedirler. Bedene ve hafızaya yapılan müdaheleler, siber uzay, küresel bilgisayar şebekeleri ve dijital yanılsamalar ile teknoloji ortamını merkez almış ve türün doğasını özetlemiştir.

Sansür ve kurmaca gerçekler oluşturmak, devlet ideolojisi altında insanların kendi unsurları için korunmak amacıyla varolmaktadır. Sansür halkın gördüğü ve dolayısıyla kontrol edebilmesi için önemli bir araçtır. Tasvir edilen vatandaşların üzerine kontrol altına alarak hayatlarına egemenlik kurmuşlardır. Bireylerin ihtiyaçlarını umursamadan kendi hedeflerini ön plana koymaktadır.

Distopik toplumlarda serbest düşünce ve özgürlük sınırlandırılmıştır. Özel polis kuvvetleri de bu sistemlerin olmazsa olmazlarındandır. Şeklin doğasına göre yapısal ve işlevsel olarak farklılık göstermektedirler. Kapitalizme ağırlı olarak şirketler lehine çalışan polis ve yanında silahlı güçlerini kurmaları söz konusudur.

20. yüzyıl civarlarında döneme ait potansiyeli gerçekleştirebilmek için daha o zamandan denetim koyacakları sezilmiştir. Bu bağlamda, distopyalarda iktidarın egemen olma ve yönetme amacıyla, gözetim toplumu ortaya çıkaracak şekilde bütünleştirilmesi ve insanlık için neredeyse çıkışı olmayan toplumsal yönleriyle resmedilmesi görülür.

ÜTOPYA KİTAP ÖRNEKLERİ

Platon–Devlet
Thomos More–Ütopya
Edward Bellamy– Geçmişe Bakış
Francis Bacon–Yeni Atlantis
Farabi–Erdemli Toplum
Campanella– Güneş Ülkesi

DİSTOPYA KİTAP ÖRNEKLERİ

Yevgeni Ivanoviç Zamyatin–Biz
George Orwell–Biz Dokuz Yüz Seksen Dört
Ray Bradbury– Fahrenheit 451
Aldous Huxley– Cesur Yeni Dünya
George Orwell–Hayvan Çiftliği
William Golding–Sineklerin Tanrısı
H.G. Wells–Zaman Makinesi
Katharine Burdekin–Swastika Geceleri
Ursula K. Le Guin–Mülksüzler
Isaac Asimov–Ben Robot ■

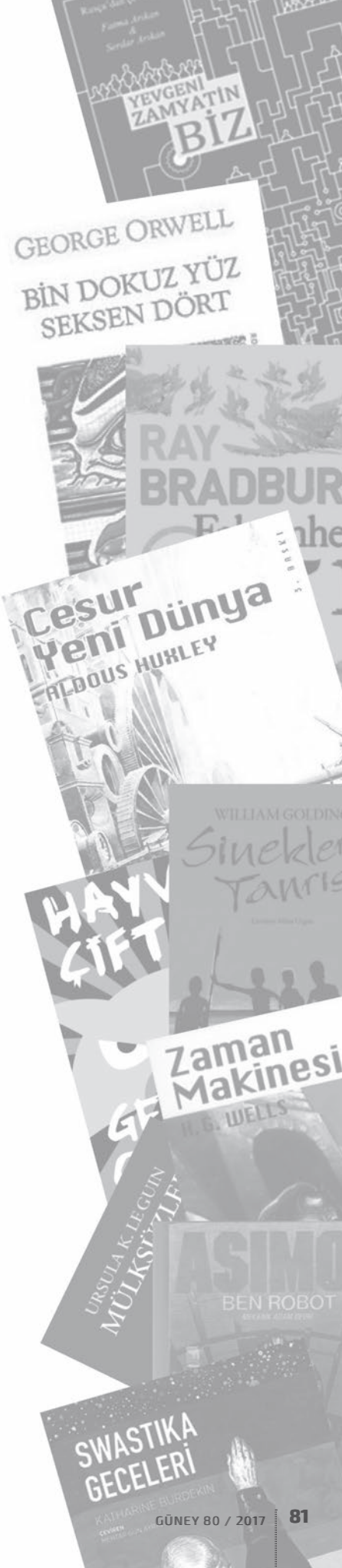

FERMAN KARAYİĞİT VE TİYATRO ASMİN

■ **GÜLSEN GÜLBEYAZ**

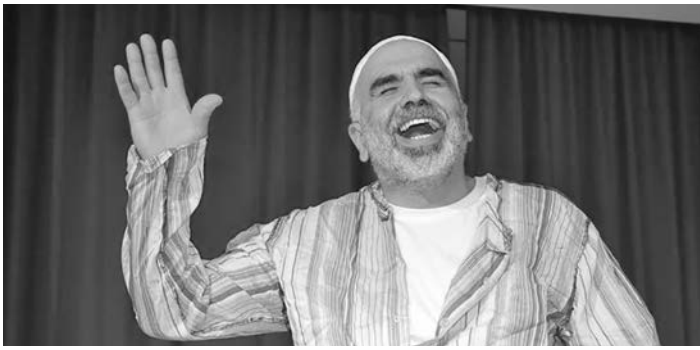

"Zeka ile düşünmek.
sevgiyle inanmak
cesaretle sorgulamak
bilinçle hesap sormak
ve karanlıklar içinde
aydınlık gülücükler yaratmak için
TİYATROYA ÇAĞIRIYORUZ..."

Yönetmen/Senarist/Oyuncu Ferman Karayiğit, seyircilere oyunlarını böyle duyuruyor. Onunla ilk kez 2014'te Hamburg'da Mig Zentrum'un düzenlediği Nazım Hikmet Kültür ve Sanat Günlerinde karşılaştım. Kitap masamı düzenlerken, koltuğunun altına sıkıştırdığı beş-altı kitabı tutmaya çalışarak tek tek masaları dolaşıp kitapları, dergileri inceliyor, çokça kitap satın alıyor, herkesle gülerek konuşuyordu. Ama kimdir, ne yapar hiç bir fikrim yoktu. Dostlar sayesinde Hamburgluların

2006 yılından beri dayanışmacı kimliğiyle de yakından tanıdığı, Tiyatro Asmin'in kurucusu Ferman Karayiğit'le o gün çok kısa tanıştırıldım. Ardından romanım İçsel Yol'un bir okuma, tanıtım akşamında tekrar karşılaştık. Romanımı alıp imzalattı. Üçüncü karşılaşmamızda ise bana romanımdan esinlenerek yazdığı 'Suzan'ın Sızısı' kısa tek kişilik oyunu sundu ve bunu benim oynamamı önerdi. İki senedir hem bu oyunda hem de rol aldığım Tiyatro Asmin oyunlarında yönetmenim, arkadaşım ve de tiyatro yoldaşım oldu. Geç tanıdığım yönetmen, senarist ve oyuncu Ferman Karayiğit'i ve Tiyatro Asmin'i Güney dergisi okurlarına da tanıştırmak istedim.

Ferman Karayiğit Kimdir?

1966 yılında Adıyaman'a bağlı Olbis köyünde doğan Karayiğit, ilkokulu Siverek Temel Eğitim Yatılı Okulu'nda, ortaokulu Adana'da, lise öğrenimini ise Antakya F Tipi cezaevinde tamamlar. 1983'de, on yedi yaşındayken ilk kez politik sebeplerden tutuklanır. Yaşı daha on sekiz olmadığı için Adana kapalı cezaevinde çocuk bölümünde kalır. Hayatının en kötü beş ayını orada geçirir. Yirmili yaşlarda tekrar politik sebeplerle tutuklanır ve üç yıl ceza alır. Ama bu sefer cezaevinde politik yetişkinlerin koğuşundadır.

"O koğuşta benden yaşça büyük akademisyen, sendikacı, gazeteci, entelektüel, sanatçı, devrimci insanlarla tanıştım, beraber hapis yattım. Bu insanlardan çok şey öğrendim, sayelerinde çok okudum. Mesela kanserden kaybettiğimiz 'Hasretim Sana' ve 'Ülkeme Gelsin Bahar'ı yazıp besteleyen Abuzer Karakoç'u da orada tanıdım. Ben koğuşa geldiğimde o sanatçı olduğunu söylüyordu ama çok sessiz, mütevazi ve gariban bir duruşu olduğundan kimse ona inanmıyordu. Yasak kalkıp da koğuşa bir saz girince o adam gidip yerine türküler çalıp söyleyen bir Abuzer Karakoç gelmişti. Koğuşumuz onun sazıyla, sözüyle müziğiyle umut doldu. Bulunduğumuz koşullara, her şeye rağmen orası benim için çok güzeldi çünkü bu insanlarla cezaevi bile bir okul gibiydi."

Yaşasın tiyatronun yüceliği...

F. Karayiğit cezaevinden çıkar çıkmaz Kütahya'ya askerlik görevi için çağrılır. Üç yıl süren tutukluluğunun ardından askere gitmemek için tek çareyi yurtdışına kaçmakta bulur. Ve 1989 yılında Hamburg'a yerleşir. 90'lı yılların başından bu yana tiyatro çalışmalarını sürdüren F. Karayiğit, ilk Küçük Sahne'de tiyatroya başlar. Başlarda sahne arkasında, dekor ve teknik işlerde görev alsa da uzun sürmez, kendini tiyatro sahnesinde bulur. Küçük

Sahne'den ayrılırken Mavi Sahne grubunu kurarlar. Ölüm oruçlarında annelerin çığlığını irdeleyen 'Anaların Öfkesi' ve 'Töre' oyunlarını o dönemde yazar. Beş yıl sahne aldığı Mavi Sahne'de Töre'yi kesmeden, değiştirmeden sahnelemek ister fakat bazı grup elemanları bu oyunu sahnelemek istemezler. O da gruptan ayrılarak 2006'dan bugünlere kadar gelen kendi tiyatrosunu; Tiyatro Asmin'i kurar. İlk olarak yazdığı 'Töre' oyununu orijinal haliyle sahneler. Yönetmenliğini de yaptığı oyun Hamburglu seyircilerin büyük ilgi ve beğenisini toplarken Ferman Karayiğit'i de tiyatroya bitmez, tükenmez bir sevdayla bağlar. Yaşasın tiyatronun yüceliği...

F. Karayiğit'in kendini anlatığı anekdotlar...

"Anamın bir tanesi, devletin zırdelisi, sevdanın züğürt valisiyim. Hayat felsefem üç sözcükle; **kavga, sevda, tiyatro** ile tanımlanabilir**.** Elimde büyük bir güç olsa sınırları olmayan bir dünya kurar, sevdiklerimle yaşamak isterim. Heyecanımı doğal olmayan şeyler öldürür. İki yüzlü insanları affetmem. **Cennet/Cehennem** bir yalan.

Bence; aydınlık/karanlık insanın içsel dünyasındaki durumla bağlantılı bir mesele. **Geçmiş ve gelecek** yitirilen her şeyden bir şey kazanmaktır. Sanki **savaş, barış**ın kıymetini bilmek için gerekli. En büyük **korkum** bir gün koşamamak. benim için **yaşama**k sahne ve tiyatrodur, **mutluluğumsa** yazdığım oyunun seyirciye sahnelenmesidir. **Kariyerim** kendim gibi yaşamak, **maceram** ise dünyayı dolaşmak. Adana'da bir oyun sahnelemek **en büyük hayalim**. **D**ünya Allah'ın doyumsuz bir armağanı, **Tanrı** şimdilik gerekli ve **insanın da** hayvanlaşması şart. **Ayrılık**lar yanıbaşımızdan hiç eksilmedi. **Kitap** sığındıkça güzelleştirir. **Aşk** yaratıcılığın temel dermanıdır. **Aile** mutluluğun ve mutsuzluğun nedenidir. **Dost** başarınla övünendir. **Dayanışma** vicdanla yoğrulmuş bilinçtir. **G**üç seni değil, sen onu kullanmalısın. **Bilgi** öğrendikçe daha çok istenilir. **Risk** başarıya götürür. **Müzik** yalnızlığıma gülümseyen bir çocuk. **Dans** en iyi terapi şekli. **Umut**'la iyi geçiniyoruz. **Kader** yoksulu susturmanın en masrafsız yalanı. İyi**-Kötü:** Sabah her şey iyi, akşam ise her şey kötü. Elimde olsa **zamanı** geri getirirdim."

Tiyatrodan önce ve sonraki hayatı...

"Ben bir eşkiyanın oğluyum. Aşiret kültürüyle yetişmiş bir insanım. On yedi yaşıma kadar bir yanım sol diğer yanım aşiret hayatı etkisinde yetiştim. Cezaevi sürecim tamamen bir kendimi arayış dönemiydi. Okuma, araştırma, anlama, dünyayı, insanı kavrama cezaevinde başladı. Ama tiyatroyla tamamen kendimi buldum, kendi içimde bir devrim yaşadım. Önündeki yemek tabağıyla bile kavga eden hırçın, kavgacı, insan gitti yerine daha uysal, sakin ve farklı düşünen, toleranslı, farklı birey ve kültürlere saygılı bir insan geldi. Kısacası tiyatronun evrensel dili sayesinde toleransı öğrendim. Tiyatro ve sinemada seyirciyi güldürmek için bir ırkı, bireyi ve azınlığı küçük düşürmek sanatın evrensel rengine tacizdir. Biz bu yola dışlanan, yok sayılan,

saldırıya uğrayan halkların ve bireylerin sesi olmak için çıktık."

Oyunları artık Kürtçe, Türkçe ve Almanca sahneleniyor. Karayiğit'e göre tiyatro ekmek ve su gibi bir ihtiyaç. "Bu işe kutsal bir bakışla bakıyorum. Benim için tiyatro bir ibadet yeri, oyun sahnelemekse bir ibadet anı gibi. Herkes için kutsal olan şeyler vardır, ben tiyatroyu bu ciddiyetle yaşıyorum."

Kurucusu olduğu Tiyatro Asmin'le on bir yılda sahnelenen on altı oyunun hepsini yönetir, bir çoğunu da kendi yazar F. Karayiğit. Tabii ki bu başarının arkasında tiyatroya ve Tiyatro Asmin'e gönül veren kolektif çalışmanın en güzel örneğini sunan grubun vazgeçilmez güçlü oyuncularının da emekleri çoktur. Seyircilerin beğenisini, bol alkışını alan Haydar Bakay, Nurcan Keskin, Sevgi Polat bunların başında yer alıyor. Ve ardından gruba son yıllarda katılan; Mehmet Koca, Canan Yılmaz, Nuhmettin Karagül, Kara Sibel, Kasım Palabıyık, Handan Yılmaz geliyor.

Tiyatro Asmin ayrıca her oyununda tiyatroyla amatörce ilgilenen her yaştan insana rol vererek onları destekliyor. Hayatlarında ilk defa sahneye çıkan, tiyatro dünyasına yeni kattığı, yetiştirdiği birçok insana her sezon sahne deneyimi kazandırmaya devam ediyor. Ferman Karayiğit'e oyuncuların senin için ne anlam ifade ediyor diye sorduğumda hiç düşünmeden:

"Onlar benim hem çocuklarm hem de yol arkadaşlarım. Tiyatro Asmin de kolektif bir çalışmanın ürünüdür. Oyunlarımıza hep birlikte karar veriyor, her şeyi paylaşarak sahneliyoruz. Yazarken tiplemelerle ilgili tüm ekiple hep diyalog hâlindeyim. Kolektif çalışmada her şeyi daha detaylı gözden geçiriyoruz."

Hamburg sanat camiasının tanıdık ve sevilen yüzleri, **Tiyatro Asmin'in** demirbaş elemanları, emektarları, üç oyuncusuna da "**Tiyatro Asmin senin için ne anlam ifade ediyor?"** diye sordum.

Haydar Bakay (Oyuncu- Müzisyen):

"Üç senedir Tiyaro Asmin'deyim. Daha önce de oyun sahnelememe rağmen ilk provada sanki üstümde bir utanma zarı vardı. Çok güvensizdim, kimseyi de tanımıyordum. Ferman o gün arkamdan "Bu arkadaşın tiyatro ile ne alakası var?" demiş. Tiyatro Asmin'le emek verince nelerin değişebileceğini yaşadım. Hem geliştim, hem de özgüven kazandım, oyun sırasında seyirciyle iletişim kurmayı geliştirdim. Beni tiyatroya daha çok motive eden bu gelişimim sahnedeki başarılı oyunlara da yansıdı. Artık potansiyel bir izleyici kitlem oluştu. Ve bu da hem iş, hem de özel hayatıma pozitif yansıdı.

Tiyatromuzla toplumsal en zor zamanlarda bile seyirciyi hem güldürdük hem de düşündürdük. Hiçbir yardım almadan, herkes kendinden ödün vererek, kendi çabalarımızla, cebimizden ödediğimiz desteklerle, fedakârlıkla, gönülden, beklentisiz tiyatro aşkını yaşıyor yaşatıyoruz."

Haydar Bakay kendine has mimik ve beden diliyle oynadığı her rolle beğeni topluyor. Sadece onu izlemeye gelen seyirciler günden güne artmakta.

Sevgi Polat (Oyuncu-Solist):

"Tiyatro Asmin benim için hayatımın değiştiği bir dönüm noktasıdır. Birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için duygusunu en iyi yaşadığım yer. Tiyatro çalışmalarında kendimi buldum, özgüvenim arttı. Ferman hocayı düşününce her zaman aklıma disiplin, üretkenlik geliyor. Yıllardır büyük aile hayatı, iki yetişkin çocuğum, işyerim ve yeni doğan ikiz torunlarımın yanısıra haftada iki gün tiyatro çalışmalarına katılıyorum. Hele oyunlar yaklaşınca sıklaşan provalarla sormayın gitsin. Ama karşılığını seyircilerin alkışlarıyla kat kat alıyorum. Var olduğum sürece de tiyatroya, müziğe devam."

Beş yıldır da Tiyatro Asmin'de her oyunda oyunculuğu ve sesiyle önemli rollerde sahne alıyor. Oyun sırasında sesini bazen bir ağıt, bazen bir türküyle duymanız mümkün. Hamburgluların Alevi derneklerinde, korolarda, kültür etkinliklerinde söylediği klamlar, deyişler, türkülerle tanıdıkları Sevgi Polat'ın güçlü sesi artık Almanya genelinde duyulmakta, tanınmakta...

Nurcan Keskin (Oyuncu/Tiyatro-Sanat İşçisi):

"2009 yılında Hamburg'da bulduğum yeni bir dünya. Tiyatro Asmin ikinci evim oldu. 2010 yılında Ferman Karayiğit ile birlikte yazdığımız ve sahnelediğimiz "İki Kişilik Kalabalıklar" oyunuyla Hamburglu seyirciye merhaba dedim. Biz günceli yakalamak istiyoruz, hayatın içinden, yaşanmışlıklardan insana dairliği sahneye geciktirmeden taşıyoruz. Güncelliğe, yaşanmışlığa dair oyunlar yazdığı için de sevgili Ferman Karayiğit'le zevkle çalışıyorum. Nerdeyse yaptığı her çalışmada onu desteklerim. Çünkü Tiyatro Asmin

kuruluşundan bu yana hiç bir derneğe, kuruma ve ideolojik bir düşünceye bağlı olmadan sadece kendi ürettiklerini kendi bildiği doğrultuda sergilemekte. Ayrıca Hamburg'daki tiyatro izleyicilerinin her gün artmasına özel çaba sarfedip seyirciyi oyunlarla buluşturmak için her türlü desteği sunmaktayız. Mesela engelli seyircilerimiz oyunlarımızı ücretsiz seyrediyorlar, ve en ön sıraları onlara ayırıyoruz."

Reji asistanlığı, kostüm, dekor, tanıtım, basın danışmanlığı ve oyunculuğa kadar her yerde görev alan Nurcan Keskin Tiyatro Asmin ile bir bütün hâlindedir. Öyle ki oyun çıkacağı zaman Ferman Karayiğit kadar onu da uyku tutmaz. Oyun sırasında her şeyin yolunda gitmesi için önceden her oyuncu arkadaşı için iğneden ipliğe her şeyi defalarca gözden geçirir. İhtiyaçları tedarik eder. O her yerdedir.

16. Oyun "Cüppeli Mahmudoski"

"16. oyunumuz "Cüppeli Mahmudoski" oyunuyla Romanların Cüppeli´ye hazırladıkları yaman ve adaletli tuzaklarla yepyeni bir konuyu sahneye taşımayı başardık. Adana'da birlikte büyüdüğümüz Roman komşularımıza bir borcum vardı, bu oyunu bu sebeple yazdım.", diyor F. Karayiğit.

O sıradan bir 'Cüppeli' değil. Ülkesinin geleceği ile ilgili sözsahibi biridir. Çocuk sahibi olamayan, hastalanan herkesin yardımına koşan bir zampara. Popüler bir politikacıdır. Cüppeli ve yaveri Hamza eve aldıkları sözde temizlikçi olan Roman, Rus ve Arap kadınların bir soygun çetesine bağlı olduklarının farkında değildir. Günahlardan arındırılmış bir gece geçirmek isterken beklenmedik olaylarla karşılaşırlar. Kaldıkları evde canlı bomba olduğu ihbarını alan polis harekete geçmiştir...

Galası 25 Şubat'ta Hamburg'da yapılan oyun iki gün arka arkaya salonu dolduran seyircilerin büyük beğeni ve ilgisiyle sahnelendi. Oyuncular uzun süre ayakta alkışlandılar. Tiyatro Asmin sezonun yeni oyunu "Cüppeli Mahmudoski"yi yoğun ilgiden dolayı önümüzdeki aylarda Hamburg'da tekrar sahneleyecek.

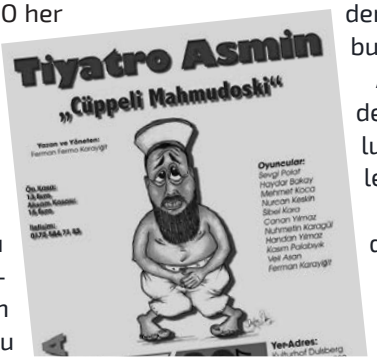

Ayrıca Almanya ve Avrupa genelinde oyuna ilgi gösteren kurum, kuruluş ve derneklerin davetlerini değerlendirmekte.

Sahnenizin ışığı, seyircinizin alkışı daim olsun... ■

(Tiyatro Asmin/
Mobil: 0049 172 5847183)

GÜNEY SATIŞ NOKTALARI

ADANA
- Kitapsan-Gazipaşa Bulvarı
- Kitapsan-Çakmak Plaza
- Kitapsan-T.Özal Bulvarı

AKHİSAR/MANİSA
- Kültür Kitabevi

AMED
- Aram Kitabevi
- Kafka Kitabevi

ANKARA
- Dost-Kızılay
- Turhan-Kızılay
- İmge-Kızılay

ANTALYA
- Kitapkurdu Sahaf Kitabevi

ANTEP
- Güney Kitabevi

ESKİŞEHİR
- Aşiyan Sahaf

MARDİN
- Leylan Cafe Kitap

KIZILTEPE/MARDİN
- Mawa Kitap Cafe

MERSİN
- Kitapsan-Mezitli
- Kitapsan-Akdeniz
- Kitapsan-Yenişehir
- Tekağaç Kitabevi
- Antixahaf Kitabevi-Tarsus

KONYA
- Kitapsan-Selçuklu

İSTANBUL
- Mephisto-Kadıköy
- Mephisto-Beşiktaş
- İmge-Kadıköy
- Üçdeniz Kitabevi-Kadıköy
- Yaşam Ağacı Derneği-Osmanbey
- Mephisto-Taksim
- Semerkant-Taksim
- Pandora-Taksim
- Aram-Taksim
- Medya Kitabevi-Taksim
- Güney Dergisi Bürosu-Taksim
- Güney Kültür Merkezi- Esenyurt
- Rotinda Cafe-Avcılar

İZMİR
- Kitapsan-Konak
- Kitapsan-Alsancak
- Pan Kitabevi-Karşıyaka
- Yakın Kitabevi-Alsancak

SAMSUN
- Tutunamayanlar Kitabevi-İlkadım

Emek Kitap
http://www.emekkitap.com

67. BERLİNALE ÜZERİNE

■ **ANUŞ PAZARCIYAN**

Biraz İstatistik

67. Berlin Film Festivali (Berlinale) 9-19 Şubat 2017 tarihleri arasında yapıldı. Bu yılki Berlinale'nin yarışma bölümünde 18 film "Büyük Jüri" tarafından verilen Altın ve Gümüş Ayı ödülleri için yarıştı. Yarışma bölümünde ayrıca 6 film "yarışma dışı" olarak gösterildi. 24 filmin 22'si ilk kez Berlinale'de seyirci karşısına çıktılar.

Yarışma filmlerinin ikisi (Django ve Wilde Maus) yönetmenleri açısından "uzun metraj sinema filmi" olarak ilkti.

67. Berlinale'nin değişik bölümlerinde toplam 399 film gösterildi.

Bu filmlerden 104'ü Alman ya da Alman ortak prodüksiyonu olan filmlerdi.

Toplam 399 filmin 125'i kadın yönetmenlerin eserleriydi. Bunun yanında gösterilen 399 filmin toplam 24'ü kadın görüntü yönetmenlerinin ve 122'si kadın yapımcıların imzasını taşıyordu.

Berlinale **Yarışma** bölümünde ve "**Berlinale Special**"de gösterilen filmler 34 "değişik ülkeden geliyordu.

Berlinale Shorts bölümünde gösterilen filmler 20 değişik ülkeye, **Panorama** bölümünde gösterilen filmler 41 değişik ülkeye, **Generation KPlus/14 Plus** bölümünde gösterilen filmler 41 ülkeye, **Forum** bölümünde gösterilen filmler 36 ülkeye, **Forum Expanded** bölümünde gösterilen filmler 21 ülkeye, **Kulinarisches Kino** bölümünde gösterilen filmler 7, **Nativ–İndigenous Cinema** bölümünde gösterilen filmler 9 değişik ülkeye aitti.

Festivalin tüm bölümlerinde gösterilen filmler toplam 72 değişik ülke yapımcılarının imzasını taşıyordu.

Filmlerin geldiği ülkeler şunlardı:

Almanya, Arjantin, Amerika Birleşik Devletleri, Avusturya, Avustralya, Belçika, Brezilya, Bulgaristan, Burkina Faso, Butan, Büyük Britanya (İngiltere), Cezayir, Çin, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Fas, Filistin, Filipinler, Finlandiya, Fransa, Güney Afrika, Gürcistan, Grönland, Gine Bisau, Hong-Kong (Çin), Hindistan, Hırvatistan, Hollanda, İran, İrlanda, İspanya, İsrail, İsveç, İsviçre, İtalya, Japonya, Kanada, Katar, Kırgızistan, Kolombiya, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Kore (Güney), Küba, Letonya, Lübnan, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Makedonya, Meksika, Mısır, Monako, Norveç, Peru, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya, Senegal, Sırbistan, Slovakya, Slovenya, Şili, Tayvan, Tanzanya, Tayland, Tunus, Türkiye, Ukrayna, Yeni Zelanda, Yunanistan.

Türkiye Forum bölümünde gösterilen bir tek filmle temsil edildi bu yılki Berlinale'de. Bunu herhalde yapımcıların uyuması ya da Berlinale'ye fazla önem vermemeleri ile açıklayabiliriz. Her iki halde de yapılan yanlıştır.

Festivale 122 değişik ülkeden 20 bine yakın akredite olmuş gazeteci ve sinemacı katıldı. Gösterimler için bunun dışında 350'nin üzerinde bilet satıldı. Bu yanı ile Berlinale yapılan tüm film festivalleri içinde "seyirci festivali" olma özelliğini koruyor.

"Enternasyonal Jüri"

67. Berlinale'nin Altın ve Gümüş ayı ödüllerini veren "Enternasyonal Jüri"si şu sanatçılardan oluşuyordu:

Jüri Başkanı, Hollandalı se-

naryo yazarı ve yönetmen **Paul Veerhoven**'di.

Paul Veerhoven bu yıl "yabancı dilde en iyi film" Oscar adayları içinde yer alan, baş oyuncusu İsabelle Hupert'in de en iyi kadın baş oyunculukta Oscar adayı olduğu "Elle" (0) filmini yazan-yöneten, skandalize edilmeye açık konulara (Basic instinct 1992) ve bilim kurgu formatında distopik öykülere (RoboCop 1987; Total Recall 1990) yönelen bir sinemacı.

Onun başkanlığındaki Jüride üyeler olarak; Tunuslu kadın yapımcı **Bouchoucha Fourati** (Onu bir önceki Berlinale'de ödüller alan "Hedi" filminin yapımcısı olarak tanıyoruz.);

İzlandalı çok yönlü (heykel, enstelasyon, resim, fotoğraf, film) sanatçı **Olafur Eliasson** (İstanbul modernde hemen girişte sergilenen bir eseri var.);

ABD'li kadın oyuncu **Maggie Gylenhaal** (Diğer bir çok filmin yanında Oliver Stone'nun "World Trade Center"; Christopher Nolan'ın "The Dark Knight" filmlerindeki oyunculuğundan tanıyoruz.);

Almanya'dan kadın oyuncu **Julia Jentsch** (En son 66. Berlinale'de Zora Barrached'in "24 Hafta" isimli filmindeki performansı ile tanıyoruz);

Meksikalı Yönetmen ve Oyuncu **Diego Luna** (Alfonso Cuaron'un "Ytu mama tambien", Julie Taymor'un "Frida", Steven Spielberg'in "Terminal", Gus van Sant'ın "Milk" filmlerinden oyunculuğu ile tanıyoruz.);

Çin Halk Cumhuriyeti'nden senaryo yazarı ve yönetmen **Wang Quan'an** (2007'de "Tuya'nın evliliği" isimli filmi ile Altın Ayı ödülünü kazanan, 2010'da Berlinale'nin –daha sonra "en iyi senaryo için Gümüş Ayı" ödülünü alan açılış filmi "Tuan Yuan"ı yazan ve yöneten sinemacı) yer aldılar.

Yarışma bölümü filmleri

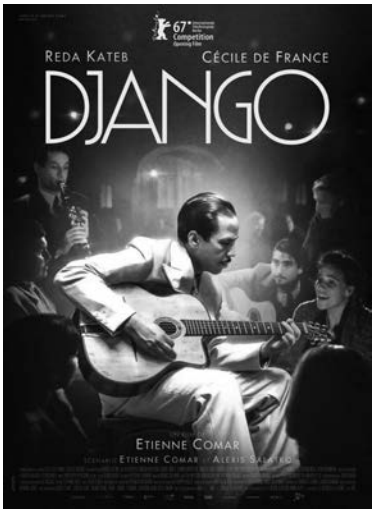

Django
(Fransa 2017, 117 dakika)

Yönetmen: Etienne Comar
Senaryo: Etienne Comar, Alexis Salatko
Oyuncular: Reda Kateb, Cécile de France, Beata Palya, Bim Bam Merstein, Gabriel Mirété, Vincent Frade, Johnny Montreuil, Raphaël Dever, vd.

Django 67. Berlinale'nin merakla beklenen açılış filmi idi.

Django Reinhardt (Reda Kateb) 1919-1953 yılları arasında yaşamış Belçika doğumlu bir Sinti müzisyen. Aslında müzikle doğmuş, müzikle yaşamış, hayatı müzik bir insan. Etienne Comar onun hayatının Alman işgali altındaki Fransa, öncelikle de Paris'te geçen kısa bir dönemini, 1943 yılındaki Django'yu anlatıyor. Filmin sonunda onu kurtarılmış Paris'te, 1943'de İsviçre'de sığındığı bir manastırda yazdığı –aslında kaybolmuş– oratoryumu yönetirken görüyoruz, fakat filmin büyük bölümü 1943 yılında geçiyor. Django'yu Paris gecelerinde kardeş ve akrabalarından oluşan Swing orkestrası eşliğinde kapısında "dans etmek yasaktır" yazılı konser salonunda, Nazi jargonunda adı "kışkırtıcı Zenci müziği" olan fıkır fıkır bir müzikle salonu coştururken görüyoruz. O kadar ki, işgalci Nazi subayları bile ritme uydurmak zorunda kalıyorlar kendilerini. Müzik yasak dinlemiyor. Onu yapanlara da belli bir koruma-dokunulmazlık sağlıyor görünürde.

Sonra bir Nazi Alman konser düzenleyicisinden Django'ya Almanya'da bir konser dizisi düzenleme önerisi geliyor. Önerilen para büyük. Fakat nelere dikkat edilmesi, nelerin yasak olduğu konusundaki liste de uzun. O listeyi peçete olarak kullanıyor Django! Sonrası gizemli bir Fransız kadın hayran/sevgilinin önerisi ve yardımıyla işgal altında olmayan bölgeye, İsviçre sınırına kaçış. Orada akrabalarla buluşma ve Sinti-Romanlara yönelik katliamlara

bizzat tanık olma. Müziği ile direnişçilere yardım.

Aslında bir müzik filmi ve insanlık dışı hallerin varlığında sanatçının salt sanatçı olarak kalabilmesinin mümkün olup olmadığını sorgulayan bir film Django.

Müziği, temposu, oyunculuğu iyi. Fakat Sinti-Romanlar konusunda bilinen klişelere takılı kalması ile iyi olmayan bir film. Müziği için seyredilebilir ortalama bir film.

Berlinale'nin açılış filmi olarak bir hayal kırıklığı. Bu Berlinale'nin de bir "ortalama filmler" festivali olarak geçebileceğinin habercisi.

Testről és lélekről

(Macaristan 2017, 116 dak.)

On Body and Soul
(Beden ve Ruh)
Yönetmen&Senaryo:
Ildikó Enyedi
Oyuncular: Alexandra Borbély, Géza Morcsányi, Réka Tenki, Zoltán Schneider, Ervin Nagy Itala Békés, Éva Bata, Pál Mácsai), Zsuzsa Járó, Nóra Rainer-Micsinyei vd.

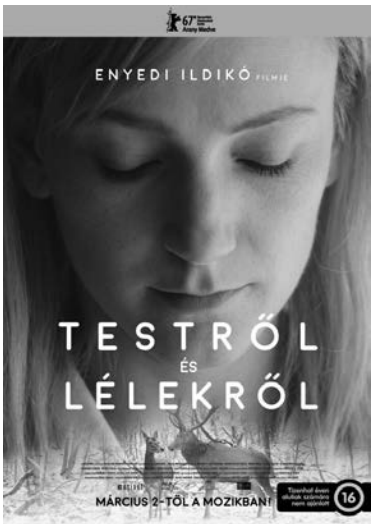

Karlı bir ormanda bir erkek ve bir dişi geyiğin resimleri ile başlıyor film.

Dingin, huzur dolu, güzel resimler. Rüya gibi.

Ordan doğrudan bununla hiç ilgisi olmayan gerçek dünya resimlerine geçiliyor.

Budapeşte'de bir mezbaha, bir et fabrikası aslında, kanlı mı kanlı, vahşi mi vahşi bir iş. İldiko Enyedi endüstriyel et üretiminin ne olduğunu belgesel olarak gösteriyor bize. Daracık bir alanda sıkıştırılmış, boynu giyotine uzatılmış bir büyükbaş hayvanın kocaman siyah gözlerini görüyoruz, hayatla ölüm arasında, kısacık bir süre. Korku ile, telaşla, neler olduğunu bilmemenin verdiği şaşkınlıkla açılmış kocaman siyah gözlere odaklanıyor kamera. Sonrası bir kaba düşen bir baş, ortasından ikiye bölünen bir vücut, 'uzmanlar' tarafından soyulan deri, yeniden parçalara ayrılan, üzerine damga vurulan "et" vücut. Kalite kontrolü, tümünün bir merkezden monitorlarda gözlemlenmesi. Aslında vejetaryen olmaya davet adeta bu endüstriyel vahşet.

Buranın yalnız yaşayan, bir kolu felç bir yöneticisi var: Endre (Géza Morcsányi). Çalışanlarla ilişkisi mesafeli. Öncelikle erkek çalışanlar arasında yürüyen –fakat kadınların arada gülüşerek karıştığı– seksist geyiklere hiç bulaşmıyor. Yalnızlığından –görünürde– rahatsız değil.

Bir de işe yeni giren bir kadın doktor, kalite kontrolörü var: Maria (Alexandra Borbély). O da yalnızca işiyle meşgul. Suskun. İçine kapanık, sosyal ilişkiden korkan, kaçan bir tip. Yemekhanede tek başına oturabileceği bir masa arayan biri.

Sonra bu et fabrikasında bir hırsızlık oluyor. Boğaları azdırmak için kullanılan bir hormon ilacı çalınıyor ve piyasaya sürülüyor. Bu hırsızlığı araştırmak için polisler geliyor fabrikaya. Onlara yardımcı olan bir kadın psikolog da geliyor. Bu psikoloğun bütün çalışanlarla yaptığı mülakatlarda Endre ile Maria'nın, karlı bir ormanda birbirini arayan, bir gölde birlikte su içen, koklaşan erkek ve dişi geyiklerin rüyasını gördüğünü öğreniyoruz. Birbirinden habersiz aynı rüyayı gören bu ruh ikizleri de öğreniyor bunu. Sonrasında uyumadan önce telefonla birbirlerine iyi geceler dileyip, ertesi gün ne gördüklerini anlatıyorlar birbirlerine. Maria'nın bir intihar girişimi ertesinde nihayet bedenleri birbirine değdiğinde, filmin sonunda, birlikte uyandıklarının ilk günü rüya görmediklerini anlatıyorlar birbirlerine.

Aşk için en olmaz bir mekânda ruh ikizi bir yalnız kadın ve bir yalnız erkeğin birbirlerini bulmalarının öyküsü **Testről és lélekről**.

İlginç, sinema dili olarak çok iyi, oyunculuğu mükemmel, ortalamanın üzerinde bir film. Son yılların bence en ilginç ve etkileyici aşk filmlerinden biri. Türkiye'ye gelirse kaçırmayın derim.

En iyi film için verilen "Altın Ayı" ödülünü aldı.

The Dinner
(ABD 2016, 120 dakika)

Akşam Yemeği
Yönetmen: Oren Moverman
Oyuncular: Richard Gere, Laura Linney, Steve Coogan, Rebecca Hall, Chloë Sevigny, vd.

Paul Lohman (Steve Coogan): Tarih öğretmeni, tarihten öğrenilmemesine kızan, herkesle, aslında hayatla kavgalı, bütün suçu kendi dışındaki insanların aptallığına bağlayarak ruhunu kurtaran, hoşnutsuz bir tip. Ağabeyi Stan (Richard Gere): Tanınmış, başarılı bir politikacı/yargıç. Önünde, kazanması halinde, kariyerinin en üst basamağına çıkması anlamına gelecek bir seçim var. Eşi Barbara (Chloë Sevigny) ile birlikte, Paul'u ve eşi Claire'i (Laura Linney) kentin en ünlü restoranında bir akşam yemeğine davet etmiş. Paul aslında bu gibi gösterili yemeklerden nefret etmektedir. Fakat eşi Claire'nin ısrarlarına dayanamaz. Restoranda buluşulur. Sonrası lüks akşam yemeğinin Aperatif/ Starter/Ana Menü/Tatlı/ Peynir Tabağı/Digestif sıralamasına uygun gelişen bir dramadır. Aile sırlarının birer birer ortaya saçıldığı ve ailenin her bireyin geleceğini doğrudan etkileyecek bir kararın alınmasının gündemde olduğu bir drama.

Dramanın çıkış noktasında geri dönüşlerle anlatılan bir cinayet vardır. Ailenin 14-16 yaşlarındaki çocuklarının düşüncesiz ve fakat düşüncesiz olduğu kadar acımasız bir "oyun"ları sonucu yanarak ölen bir evsiz insan bu kaza/cinayetin kurbanıdır. Bunun ortaya çıkması, çocukların geleceğini olduğu gibi politikacı/yargıcın da geleceğini doğrudan etkileyecek, evet, belirleyecektir. Diğer yanda bir cinayetin üzerinin örtülmesi, bir insanlık suçunun gizlenmesi ve bunun bilgisi ile yaşama vardır. Hangi karar doğru olacaktır? Moverman'ın "The Dinner"inde Hollywood'un yetenekli oyuncuları bir yemekte bunu tartışıyorlar. Sonunda kararın ne olduğunu öğrenemiyoruz. Ne olabileceği konusunda tartışmaya çağrı anlamına gelen bir sonla bitiyor film.

"The Dinner" sağlam senaryosu, iyi oyunculuğu ve çok iyi kurgusuyla ortalamanın üzerine çıkan bir Hollywood yapımı.

Hollywood yapımı olduğu için Berlinale'de fazla şansı yok.

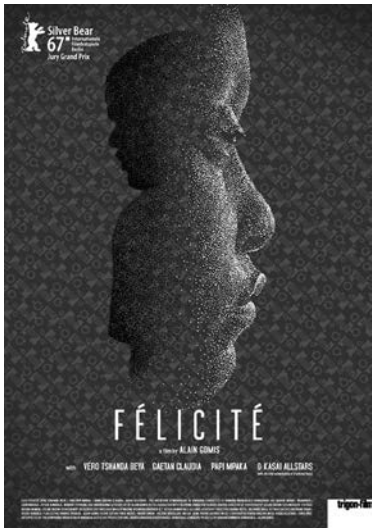

Félicité
(Fransa/Senegal/Belçika/Almanya/Lübnan 2017, 123 dak.)

Yönetmen: Alain Gomis
Oyuncular: Véro Tshanda Beya (Félicité), Gaetan Claudia (Samo), Papi Mpaka (Tabu)

Félicité (Véro Tshanda Beya) Kinşasa'da bir barda şarkı söyleyerek hayatını kazanan genç kadın. Bir motosiklet kazasında ağır yaralanan ergenlik çağında bir oğlu var: Samo (Gaetan Claudia). Tedavisi için çok para gerek. Para yokluğundan ameliyat gecikiyor. Félicité'nin

kendileri de yoksul olan müzisyen arkadaşlarının dayanışmaları da acil ameliyat için gerekli paranın toplanmasına yetmiyor. Kangrenden bir bacağı kesiliyor.

Ve Tabu. Felicite'ye aşık bir genç adam. Alkolik. Film bu üçlünün etrafında Kongo'daki insanların hayatı, Félicité'nin rüyalarında genç, bağımsız, sanatçı bir kadının hayallerini, gelenekleri vb. gösteriyor. Kongo Kinşasa'yı birazcık tanıma açısından ilginç, müziği iyi, fakat bunun ötesinde bence önemi olmayan bir film.

2017 Berlinale'sinde Enternasyonal Jüri Büyük Ödülünü aldı.

Nedeni benim için giz. Herhalde Afrika sinemasını cesaretlendirmek içindir diye düşünüyorum. Ve hep yeniden 'Yahu Yeşilçam'ın ne günahı vardı?' diyorum kendi kendime.

Wilde Maus

(Avusturya 2017, 103 dakika)

Wild Mouse
(Vahşi Fare)
Yönetmen&Senaryo:
Josef Hader
Oyuncular: Josef Hader, Pia Hierzegger, Georg Friedrich, Jörg Hartmann, Denis Moschitto, Crina Semciuc, Nora von Waldstätten), Maria Hofstätter, Thomas Schubert, Murathan Muslu vd.

Eğer 25 yıldır bir gazetede müzik eleştirileri yazan 60'na yaklaşmış bir adamsanız, gazete köşenizde "kurum" haline geldi iseniz, sizin hayatınızın içeriği yaptığınız iş ise, –Joseph Hader'in kendisinin canlandırdığı Georg böyle biri– sizi, işten çıkardıklarında ne olur?

Bu arada sizden 15 yaş genç olan, sizden ekonomik olarak bağımsız olan ve işten atıldığınızı bir türlü söyleyemediğiniz psikolog eşiniz, kırk yaşında çocuk sahibi olacağım diye tutturursa –Pia Hierzegger'in canlandırdığı Johanna bu– ne olur?

Viyana'nın ünlü Lunaparkı Prater'de okuldan tanıdığınız sizi hep döven bir işsizle "Vahşi Fare" isimli looping'in işletme ortağı olursunuz mesela; onun için Mozart kılığında reklam broşürleri dağıtırsınız, ya da patron adına sizi işten atan homoseksüel yöneticiyi öldürmeye kalkar, beceremeyeceğinizi anladığınızda da sinema tarihinin en trajikomik intihar denemelerinden birini gerçekleştirmeye soyunursunuz mesela. Sadece bu sahne için bile görmeye değer Hader'in Wilde Maus'u. Çoğu 60'larında basın mensupları- belki biraz da kendilerinden bir şeyler buldukları için Georg'tabayağı sevdiler Wilde Maus'u.

Wilde Maus melankoli ve espri dolu bir Hader filmi. Şimdiye kadar kabaretistliği, senaristliği ve oyunculuğu ile tanıdığımız Hader'in rejisör&senarist olarak ilki. İlk olarak umut verici, ama biraz geç bir başlangıç değil mi bu?

Pokot

(Polonya/Almanya/Çek Cumhuriyeti/İsveç/Slovakya, 2017, 128 dakika)
Av
Yönetmen: Agnieszka Holland
Oyuncular: Agnieszka Mandat, Wiktor Zborowski, Miroslav Krobot, Jakub Gierszał, Patricia Volny, Borys Szyc vd.

Polonya-Çek Cumhuriyeti sınırında ormanlık bir alanda, bir dağ köyünde iki köpeği ile yalnız başına emekliliğini yaşayan bir köprü mühendisi kadın Duszejko (Agnieszka Mandat) "Pokot"un esas karakteri. İnançlı bir vejetaryen, yıldız falına inanan, hayvanların zevk için öldürülmesinden başka bir şey olmadığına inandığı avcılığa düşman, bunu her ortamda açıkça dile getiren ve bu nedenle avcıların düşmanlığını kazanmış biri.

Polonyalı kadın yönetmen Agnieszka Holland "Pokot"ta, avcılığın ideolojisinin ne olduğunu sorgulayan, insanın doğaya egemenlik ideolojisini ve öncelikle da Polonya'da egemen olan Katoliklik somutunda dinin, doğanın bir parçası olan insanı, doğanın egemeni yapmasını sorgulayan bir film sunuyor bize. Papazla tartıştığı bir sahnede Duszejko, papaza İncil'deki –aslında bütün "Kutsal Kitap"lardaki– "Öldürmeyeceksin!" hükmünün kim için geçerli olduğunu soruyor. Aldığı cevap açık: Bu hüküm yalnızca Tanrı tarafından kendinin sureti olarak yaratılmış ve doğadaki bütün canlılara üstün kılınmış insanlar için geçerlidir!

Agnieszka Holland mükemmel insansız doğa ve hayvan resimleri ile insanın üstünlüğünü savunurken yakın ağız

çekimlerinde gösterdiği insan resimlerini karşı karşıya koyarak, aslında insanın hayvanlar içinde en çirkini olup olmadığını da sorgulatıyor seyirciye.

Ava gidenlerin avlandığı, tutsak hayvanların özgürleştirildiği, avcılığı kutsayan kilisenin cayır cayır yandığı, Duszejko'nun kafadengi iki erkek yaşıtı ve bir genç çiftle doğayla uyum içinde bir komünde yaşadığı bir ekolojik gelecek masalı olarak kapanıyor film.

"Pokot" polisiye/komedi formatında sıkı bir din ve kapitalizm eleştirisi. Sunduğu çözüm hayalci olsa da sempatik.

Filmde beni rahatsız eden tek şey, müziğin bence çok fazla kullanılmış olması idi. Agnieszka Holland resimlerinin gücüne daha fazla güvense, bence daha iyi yapar.

2017 Berlinale'sinde **"Yeni Perspektifler Açan Film" için verilen Alfred Bauer Ödülünü aldı** "Pokot".

Viceroy's House

(Hindistan/İngiltere 2017, 106 dakika)

Kral'ın Temsilcisinin Evi
Yönetmen: Gurinder Chadha
Oyuncular: Hugh Bonneville, Gillian Anderson, Manish Dayal, Huma Qureshi, Om Puri, Michael Gambon, Simon Callow, Lily Travers vd.

"Tarihi yenenler yazar" diye başlıyor film…

İkinci Dünya Savaşı sonrasında İngiltere sömürge imparatorluğunu olduğu gibi korumanın mümkün olmadığını gördüğü noktada, Hindistan'dan çekilme, "Hindistan'ı özgürlüğe bırakma" kararı alıyor. Hindistan bağımsızlığına kavuşacaktır.

Lord Mountbatten (Hugh Bonneville) Büyük Britanya Krallığı'nın Hindistan'daki egemenliğine resmen son verme işini örgütleme göreviyle Hindistan'a Büyük Britanya'nın Hindistan'daki son Kral temsilcisi olarak atanır.

Bu ancak çok çetrefilli bir iştir. Hindistan federatif bir birlik devleti mi olacaktır, yoksa Müslüman çoğunluklu bölgelerden oluşan Pakistan ve Hindu çoğunluklu Hindistan olarak iki devlet biçiminde mi gelecektir bağımsızlık.

Sonuçta bilindiği gibi kanlı bir iç savaş, karşılıklı kıyamlar, iki devlet ve tarihin gördüğü en büyük karşılıklı göç biçiminde yaşandı bağımsızlığa kavuşma.

Hint kadın yönetmen Gurinder Chadha bu tarihi süreci anlatan bir "resimli tarih" filmi sunuyor bize. Tabii en başta yazdığı gibi "Yenenlerin yazdığı", bu somutta sömürgeci İngiliz bakış açısı ile anlatılan bir tarih bu–bir tarihi süreç bu.

Kitsch dolu resimlerle, büyük bir kadroyla çekilmiş, Bollywood'un, Hollywood'dan hiç de geri kalmayacağı iddiasına dayanak olacak bir zenginlikte bir film "Viceroy's House". Tabii kişisel-bireysel bir aşk öyküsü ve kişisel trajedi ve mutlu son da eksik değil: Hindu Kumar ile Müslüman Aliya'nın imkânsız ve fakat sonunda kavuşmayla biten aşk öyküsü.

İyi niyetinden kuşku duymadığım, festivalde yarışma filmleri içinde ne aradığını kendi kendime sorduğum bir film. Herhalde "Canım Hindistan'dan da bir film olsa iyi olur" gerekçe olabilir tabii.

Una mujer fantástica

(Şili/Almanya/ABD/İspanya 2017, 104 dakika)

A Fantastic Woman
Harika bir Kadın
Yönetmen: Sebastián Lelio
Senaryo: Sebastián Lelio&Gonzalo Maza
Oyuncular: Daniela Vega, Francisco Reyes, Luis Gnecco, Aline Kuppenheim, Nicolas Saavedra, Amparo Noguera, Nestor Cantillana, Alejandro Goic, Antonia Zegers, Sergio Hernandez vd.

Kendisinden 30 yaş genç bir trans kadın Marina (Daniela Vega) ile, onun için evini eşini yetişkin çocuklarını terk eden

Orlando (Francisco Reyes) arasındaki bir aşk öyküsü anlatılıyor "Una mujer fantástica"da.

Trans düşmanlığının –aslında her türden "öteki" düşmanlığının– egemen olduğu dünyada zor, neredeyse imkânsız bir aşk öyküsü bu.

Ve aslında, Orlando'nun erken ölümü ile da çabuk biten bir aşk öyküsü.

Filmde daha çok Orlando'nun ölümü ertesinde, hastane görevlilerinin, polisin, Orlando'nun terk ettiği eşinin, çocuklarının somutunda Marina'nın dışlanmasının, hakarete uğramasının, aşağılanmasının ve onun buna direnmesinin öyküsünü görüyoruz.

Toplumda ötekileştirilmek –bir sahnede görselleştirildiği gibi– aslında orkan şiddetinde rüzgâra karşı yılmadan yürümek anlamına geliyor.

"Una mujer fantástica" Gloria' ile 2012 Berlinale'sinde büyük başarı kazanan Sebastián Lelio'nun yetişkin insanlar arasında cinselliği normlaştıran toplumun bu haksızlığına karşı bir başkaldırı ve hoşgörü çağrısı.

Daniela Vega'nın oyunu görülmeye değer.

67. Berlinale'nin **En iyi senaryoya verilen Gümüş Ayı ödülü, "Una mujer fantástica"nın senaryo yazarları Sebastián Lelio&Gonzalo Maza**'ya gitti.

Helle Nächte

(Almanya/Norveç 2107, 86 dakika)

Bright Nights
Aydınlık Geceler
Yönetmen&Senaryo:
Thomas Arslan
Oyuncular: Georg Friedrich, Tristan Göbel, Marie Leuenberger, Hanna Karlberg vd.

Babası Norveç'te öldüğünde Berlin'de inşaat mühendisi olarak çalışan ve bir genç kadınla birlikte yaşayan Avusturyalı Michael (Georg Friedrich) onun ve küçük yaşta annesine terk ettiği şimdi 14 yaşındaki oğlu Luis'in (Tristan Göbel) birlikte çıktıkları Norveç seyahati. Michel ve Luis'in yıllar sonrası ilk birlikte seyahatleri bu yolculuk.

İki açıdan bir yol filmi "Helle Nächte": Norveç'te otomobilde, yolu üzerindeki bir motelde, bir göl kıyısında kurulan çadırda ve hep yollarda geçen bir film. Öyle ki, örneğin beş dakikalık kesintisiz bir bölümde sisli, puslu bir havada arabanın camından akıp giden yolu izliyoruz. Diğer yandan aralarında adeta bir sessizlik duvarı olan baba ve oğulun birbirlerine yaklaştıkları, aslında babasını sessizlikle cezalandıran çocuğun giderek konuşmaya başladığı ve sonunda baba oğulun evet birbirlerini kucaklayabildikleri bir yol filmi.

Thomas Arslan'ın kuşkusuz daha iyi filmleri var. Fakat "Helle Nächte" giderek çocukların ayrılan eşlerden birinde kalmasının giderek nerde ise norm haline geldiği gelişmiş kapitalist ülkelerdeki önemli bir soruna değinen konusu ve Arslan'ın yalın, süslemesiz sinema diliyle ortalamanın üstünde bir film.

67. Berlinale'nin en iyi erkek oyuncu için verilen Gümüş Ayı Ödülü, "Helle Nächte"deki oyunu için Georg Friedrich'e gitti.

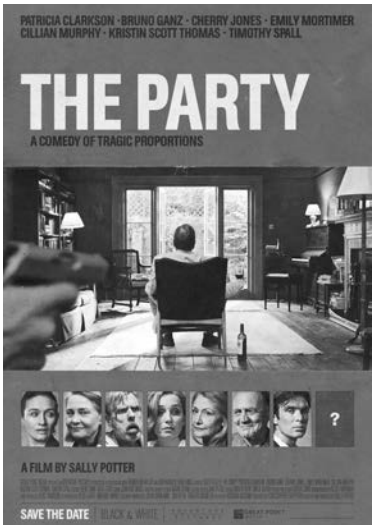

The Party

(İngiltere, 2017, 71.dakika, siyah/beyaz)

Parti
Yönetmen &Senaryo:
Sally Potter
Oyuncular: Patricia Clarkson, Bruno Ganz, Cherry Jones, Emily Mortimer, Cillian Murphy, Kristin Scott Thomas, Timothy Spall

Gölge kabinede bakanlığa yükselen Janet'in (Kristin Scott Thomas) evinde, bu olayı kutlamak için yan yana gelen kadim dostlar partisi.

Katılan toplam yedi kişi. Janet dışında eşi filozof/yazar Bill (Timothy Spall); ayrılma kararı almış olan bir çift. Uzak Doğu tedavi yöntemleri uzmanı ve yaşam koçu, her şerde hayır arayan, fatalist Gottfried (Bruno Ganz) ve agnostik materyalist eşi April (Patricia Clarkson); o gün çocuklarının üçüz olacağını öğrenen bir lezbiyen çift: Martha (Cherry Jones) ve Jinny (Emily Mortimer) ve beklenen sekizinci kişinin –bu aynı zamanda Janet'in en yakın dostu ve yardımcısıdır– genç, yakışıklı, banker eşi, kokainman Tom (Cillian Murphy).

Bir mekân. İngiliz elitinden yedi birey. Siyah Beyaz. Bütünüyle diyaloglar ve oyun üzerine yoğunlaşmanızı zorunlu kılan bir anlatım.

71. dakikada üzeri örtülen onlarca yalanın ortaya saçıldığı bir diyalog ve oyunculuk şöleni.

Aslında bütün takım oyunculuk, senaryo ise en iyi senaryo ödülüne layık.

Kaçırmayın derim.

Mr. Long

(Japonya/Hong-Kong/Çin HC/ Almanya/Tayvan 2017, 129 dak.)

Bay Long
Yönetmen &Senaryo: Sabu
Oyuncular: Chen Chang, Sho Aoyagi, Yiti Yao, Runyin Bai, Masashi Arifuku, Taro Suwa, Ritsuko Okusa, Shiiko Utagawa,Yusuke Fukuchi,Tetsuya Chiba vd.

Tayvanlı bir profesyonel katil Bay Long (Chen Chang). Filmin hemen başında onu "iş başında" tanıyoruz. Tam bir bıçaklı ölüm makinesi. Patron yeni bir iş veriyor. Tokyo'da kaldığı adres belli olan bir "hedef" vardır. Tokyo'daki iş fakat Mr. Long'un istediği gibi gitmiyor. Mr. Long kötü duruma düşüyor. Hedefin korumalarına esir düşüyor. İşkence görüyor. Ağır yaralı olarak kurtuluyor. Fakat Tokyo'da kendisine yardım edecek kimse yoktur. Sığındığı bir yoksul mahallesinde bir küçük çocuk yardımcı oluyor ona. Annesi eroin bağımlısı bir fahişe. Sonradan onun sevgilisinin bir çete tarafından öldürüldüğünü ve onun zorla fahişe olarak çalıştırıldığını öğreniyoruz. Mr. Long yalnızca profesyonel katil değil, aynı zamanda çok iyi bir aşçı. Mahalleli onun bu özelliğini keşfettiğinde, Mr. Long'u seyyar bir restoran kurmaya ikna ediyor. Çocuğun annesi de çocuk da Mr. Long'un yardımcıları oluyorlar. Huzurlu yeni bir hayat başlıyor. Fakat eskisinden kopmak o kadar kolay değil. Sonunda olan oluyor: Mr. Long'u arayan çete öldürmek için saldırdığında o yine ölüm makinesine dönüşüyor. Genç kadın ise, onu fuhuşa zorlayan çete onu bulduğunda intihar etmek zorunda kalıyor.

Sabu filmi böyle bitirmiyor, yine de insanlığın yenebileceğine dair bir umutlu sonla bitiriyor. Onu anlatmayayım.

Bir Tayvan/Japon westerni Mr. Long. Görseniz de olur, görmeseniz de.

Toivon tuolla puolen

(Finlandiya/Almanya 2017, 98 dakika)

The Other Side of Hope
Umudun Öbür Yanı
Yönetmen&Senaryo:
Aki Kaurismäki
Oyuncular: Sherwan Haji, Sakari Kuosmanen, Janne Hyytiäinen, Ilkka Koivula, Nuppu Koivu, Simon Hussein Al-Bazoon, Niroz Haji, Kaija Pakarinen

Aki Kaurismäki kendine özgü bir film dili olan Finlandiyalı bir yönetmen. Hep 1950'li yılların sonlarında kalmış bir dekor ve renk/ışık kombinasyonu içinde çok fazla hareket etmeyen oyuncular ve konu olarak somut bireylerin birbiriyle kesişen yaşamları üzerinden anlatılan toplumsal sorunlar. Bu arada her filmde adeta antik tiyatroda koro görevini yerine getiren canlı müzik. Bunun yanında ona özgü espri dolu diyaloglar. Melankoli ile komedi iç içe. Hayatta olduğu gibi.

Berlinale'deki filminde filmin ortalarında bir yerlerde karşılaştırdığı bir Finli, diğeri Finlandiya'da iltica arayan Suriyeli bir göçmen, iki yalnız insanın öykülerini anlatıyor. Aslında kendini demokratik değerlerin savunucusu olarak Avrupa'nın belki en liberal ülkelerinden birinin mülteci politikası üzerinden, bu politikanın nasıl insanlık dışı bir politika olduğunu, hiç büyük laf etmeden gösteriyor Kaurismäki.

"Toivon tuolla puolen" Aki Kaurismäki sinemasını tanıyanlar için yeni bir sevinç kaynağı, onu tanımayanlar için yeni bir fırsat.

Kaurismäki'yi tanımanız için size Berlinale'deki basın toplantısında bir Avusturyalı kadın gazeteci ile onun arasında

geçen bir diyaloğu aktarmak istiyorum:

Avusturyalı Kadın Gazeteci (AKG) filmi uzun uzun övdükten sonra soruyor:

AKG: Şunu öğrenmek istiyorum: Avrupa'nın İslamlaştırılması konusunda ne düşünüyorsunuz?

Kaurismäki: Anlamadım... Soruyu tekrarlar mısınız?

AKG: Avrupa'nın İslamlaştırılması konusunda ne düşünüyorsunuz?

Kaurismäki: Af edersiniz! Anlamıyorum sizi. Biliyor musunuz, ben 30 yıl önce bir Rock filmi çekmiştim. O zamandan beri iyi duyamıyorum. Soruyu tekrarlar mısınız?

AKG: Avrupa'nın İslamlaştırılması konusunda ne düşünüyorsunuz?

Kaurismäki: Avrupa'nın Neleştirilmesi?

AKG : İslamlaştırılması!

Kaurismäki: Ha, anladım. Avrupa'nın İzlandalılaştırılması konusunda fikrimi öğrenmek istiyorsunuz. Valla İzlandalılar iyi futbol oynuyorlar, ama Avrupa'nın İzlandalılaştırılması gibi bir programları olduğunu sanmıyorum. Kaldı ki 330 bin kişilik küçük bir ülke. Paniğe kapılmaya gerek yok!

Söz konusu basın toplantısında, bir gazetecinin "oyuncu yönetimi konusunda ne düşünüyorsunuz?" sorusuna da verdiği cevap şöyle idi:

"Ben oyuncularımı yormak istemiyorum. Öyle ellerini yel değirmeni gibi sürekli oynatmalarını istemiyorum. Yoruluyorlar öyle olunca. Onun için az hareket ediyor benim oyuncularım. O yüzden de iyi anlaşıyoruz zaten."

"Toivon tuolla puolen" bu yılki Berlinale'de benim için "En İyi Film"di.

Enternasyonal Jüri Aki Kaurismäki'ye en iyi yönetmen için Gümüş Ayı ödülünü verdi.

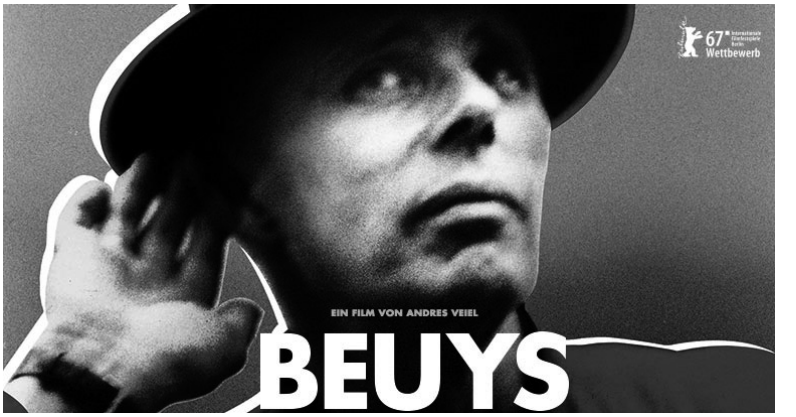

Beuys

(Almanya 2017)
Belgesel
Yönetmen: Andres Veiel

1970'li yıllarda egemen sanat anlayışını sorgulayan, sanat dünyasını alt üst eden devrimci sanatçılar arasında önde gelen isimlerden biri olan Joseph Beuys'u ve sanatını tanımak için mükemmel bir belgesel "Beuys".

18 aylık bir ekip çalışmasının ürünü olan "Beuys"da Veiel, 200 binin üzerinde fotoğraf, 150 saati aşkın filmi tarayarak 80 dakikalık bir filmde bir belgeselin nasıl yapılacağını öğretiyor adeta. "Beuys" belgesel nasıl yapılır görmek için de mükemmel bir film.

Bence Berlinale'de bu yıl ilk kez verilen "En iyi Dökümanter Film" ödülü 'Beuys' için Veiel'in hakkıydı.

Colo

(Portekiz/Fransa 2017, 136 dak.)

Yönetmen&Senaryo:
Teresa Villaverde
Oyuncular: João Pedro Vaz, Alice Albergaria Borges, Beatriz Batarda, Clara Jost, Tomás Gomes, Dinis Gomes, Ricardo Aibéo, Simone de Oliveira

Akşam geç vakit. 17 yaşında bir genç kız, Marta (Alice Albergaria Borges) eve geliyor. Anne (Beatriz Batarda) yok evde. Baba (João Pedro Vaz) da yok. Sonra baba geliyor. Annenin belki bütünüyle gitmiş olabileceğini söylüyor. Çaldırılan telefonlara çıkmıyor anne.

Adam aramaya yola çıkıyor. Yolda karşılaşıyorlar.

Adam işsiz. Kadın evi geçindirmek için ikinci bir iş daha yapmak zorunda, tabii iş bulursa.

Adam amaçsız geziyor. Telefonlaşıyor, iş arıyor.

Genç kızın okul arkadaşı Julia (Clara Jost) gebe. Evine açıklayamadığı için Marta'larda kalıyor.

Elektrik faturaları ödenmediği için elektrik kesintisi geliyor. Adamın iş bulma şansı yok gibi.

Anne için geçici bir çözüm, anneannenin yanına taşınmaktır. Fakat Marta için bu bütün arkadaş çevresinden kopma anlamına gelecektir.

Ekonomik krizin ortalama bir emekçi ailesine nasıl yansıdığını anlatmaya çalışan Colo sıkıntılı bir film. Aslında klasik burjuva ailesi çökmüştür.

Return to Montauk

(Almanya/Fransa/İrlanda 2017, 106 dak.)

Montauk'a Dönüş
Yönetmen: Volker Schlöndorff
Oyuncular: Stellan Skarsgård, Nina Hoss, Susanne Wolff, Niels Arestrup, Isi Laborde, Bronagh Gallagher, Mathias Sanders, Malcolm Adams

60'lı yaşlarının başında ünlü bir yazar: Max Zorn (Stellan Skarsgård). New York'ta kitap tanıtımı turunda. Turun ön

çalışmasını, örgütleme işlerini birlikte yaşadığı genç kadın Clara (Susanne Wolff) yapmış.

Max yaptığı okuma akşamlarında, kitabın baş kişisi olan yazar kahramanının yıllar önce New York'ta geride bıraktığı sevgilisiyle ilgili olan bölümünü okuyor. Kitabın baş karakteri olan yazar için bu terk ediş olayı hayatında yaptığı en büyük yanlıştır. Eğer elinden gelse bu yanlışı düzeltecektir. Hâlâ New York'ta olan eski sevgilisiyle buluşup, onunla yaşayacaktır.

Sonra Max'ın Clara'ya haber vermeden New York'ta yaşayan Rebecca isimli bir kadını (Nina Hoss) arayışını, büyük bir avukatlık bürosunda başarılı bir ekonomi avukatı olarak kariyer yapmış olan Rebecca'nın onu soğuk karşılayışını görüyoruz.

Beklenmedik bir anda Rebecca'nın daveti üzerine Max, yine Clara'dan gizleyerek, hafta sonu programını iptal edip, Rebecca ile birlikte, daha önce birlikte oldukları Montauk'a gidiyor. Hafta sonunu birlikte geçiriyorlar.

Ve fakat Max görmek ve kabullenmek zorunda kalıyor ki, Montauk'a dönüş yoktur. Zamanında terk ederek yaraladığı Rebecca için Max kapanmış bir öyküdür. Max şimdi de aslında Clara'yı yaralamaktadır.

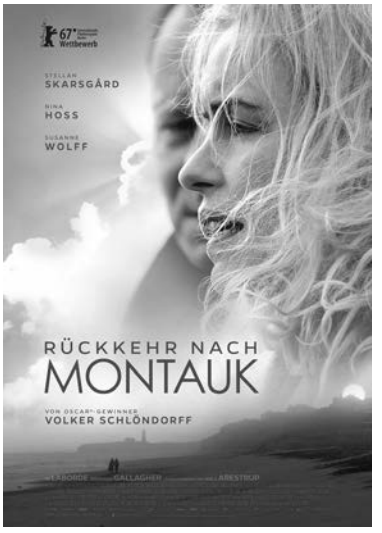

Montauk'a geri dönüş, Max Frisch'in otobiyografik bir eserine dayanan, ihtiyarlamış adamların gençliklerine geri dönüş hayalleri öyküsünün, ihtiyarlamış bir yönetmen tarafından filme aktarımı. Klasik bir öykü, klasik bir anlatım, güzel resimler, mekânlar, iyi oyuncular. Ama sonuçta olmasa da olur bir film.

Bamui haebyun -eoseo honja

(Güney Kore 2017, 101 dak.)

On the Beach at Night Alone
Geceleyin Sahilde Yalnız Başına
Yönetmen: Hong Sangsoo
Oyuncular: Kim Minhee, Seo Younghwa, Jung Jaeyoung, Moon Sungkeun, Kwon Haehyo, Song Seonmi, Ahn Jaehong, Park Yeaju vd.

"Bamui haebyun-eoseo honja" evli bir yönetmenle bir aşk ilişkisi içine giren genç ve başarılı sinema oyuncusu Younghee'nin (Kim Minhee) kendisini, ilişkisinin geleceğini vb. sorgulamasını konu edinen, bunu yaparken genelde aşkın ne olduğunu, insani ilişkilerde rolünün ne olduğunu sorgulayan bir film.

Film İki bölümlü. Her iki bölüm de bir kıyı kentinde geçiyor. Her iki kent te ülkelerinde yaşam kalitesi en yüksek kentler olarak tanıtılıyor.

Birinci bölüm Almanya, Hamburg. Younghee burada yalnız yaşayan bir kadın arkadaşını ziyaret ediyor. Onunla yaptığı uzun park gezintilerinde ilişkiler üzerine konuşuyorlar. Bu konuşmalarda Younghee'nin sevgilisinin arkasından gelip gelmeyeceğini merak ettiğini, aslında gelmesini beklediğini, ama çok da emin olmadığını öğreniyoruz. Sonrasında Younghee'yi kumluk bir sahilde tek başına, huzurlu, dolaşırken görüyoruz.

"Bamui haebyun-eoseo honja" bence Kim Minhee'nin gizemli, başarılı oyunculuğu dışında olmasa da olur bir film.

67. Berlinale'nin en iyi kadın oyuncu için Gümüş Ayı ödülünü Kim Minhee kazandı.

Joaquim

(Brezilya/Portekiz 2017, 97 dak.)

Yönetmen&Senaryo:
Marcelo Gomes
Oyuncular: Julio Machado, Isabél Zuaa, Rômulo Braga, Welket Bungué, Nuno Lopes, Diogo Dória, Eduardo Moreira, Karay Rya Pua

18. yüzyıl Brezilya'sı. Brezilya Portekiz'in sömürgesi. Ülke sömürge ordusunun rüşvetçi, hırsız subayları tarafından yönetiliyor ve soyuluyor. Hem merkez gelirlerin yeterince hızlı artmamasından rahatsız, hem de Brezilya'da zenginleşmiş olan ve Brezilya'nın bağımsızlığını savunan "yerlileşmiş" burjuvazi rahatsız.

Bu ortamda ortaya çıkan, yakalandığında idam edilen ve Brezilya bağımsızlık hareketi tarihinde önemli bir yeri olan Tridentes kod isimli isyancı Joaquim José da Silva Xavier'in öyküsünü anlatıyor Joaquim. Daha doğrusu yönetmen neyi anlatmak istediğine karar verememiş olacak ki, anlatır gibi yapıyor. Joaquim'in (Julio Machado) neden isyancı olduğunun, gerçekte isyan edip etmediğinin bile açıklaması yok filmde. Film aslında yanına Brezilya'nın iki yerli halkından iki kişinin, bir de Portekiz subayının bu arada siyah kölelerin eşlik ettiği Joaquim'in yeni altın kaynakları bulmak için yaptığı bir gezi ve bu gezi sırasında kimi karşılaşmalarının öyküsü. Bu haliyle olmasa da olur bir film.

Hao ji le
(Çin HC 2017, 75 dak.)

Have a Nice Day
İyi Günler
Animasyon
Yönetmen&Senaryo: Liu Jian

Güney Çin'de bir kent. Eline bir milyon yüan kara para geçen bir gece bekçisi. Ve sonrası. Bu 1 milyonun peşine düşenler. Bir gün boyunca para için işlenen cinayetler. "Hao ji le" programın tek animasyon filmi idi.

Öykü aslında sıkı bir "her şeyi para belirler"in, paranın her türlü insani ilişkiyi para ilişkisine dönüştürdüğünün eleştirisi. Paraların üstünde hâlâ Mao'nun resimleri var. Gerçekte var olan ise vah Mao vah! dedirten ilişkiler. Bugünleri görse idi, kuşkusuz yeni bir uzun yürüyüşün başına geçerdi o. Animasyonda az hareket eden, gerçekçi resimler kullanılmış.

Bütün olarak ele alındığında, herhalde Çin Halk Cumhuriyeti'nden de bir film olsun düşüncesiyle yarışmaya alınmış hissini doğuran bir film.

Ana, Mon Amour
(Romanya/Almanya/Fransa 2016, 127. dak.)

Yönetmen: Călin Peter Netzer
Oyuncular: Mircea Postelnicu, Diana Cavallioti, Carmen Tănase, Vasile Muraru, Tania Popa, Igor Caras Romanov, Adrian Titieni, Vlad Ivanov, Ioana Florea, Ionu Caras vd.

Anne babalarının yaptığı hataları yapmak istemeyen genç aşık bir çift: Ana (Diana Cavallioti) ve Toma (Mircea Postelnicu). Üniversitede ilk utangaç karşılaşma. İlk aşıklık. Evlilik, çocuk. İktidar mücadeleleri, kavgalar, suçlamalar. Sonunda kendilerini aynı kısır denge içinde buluyorlar. İyi olan şu: Ana sonunda kendini buluyor. Kendine güvenen bir genç kadın olarak ipleri eline alıyor.

Ana iyi oynanmış, kurgusu iyi fakat bunun ötesinde fazla bir önemi olmayan bir film. Romanya açısından burjuva çekirdek ailenin burada da çatırdamakta olduğunu –en azından entelektüel kesim açısından– gösterdiği noktada ilginç.

Enternasyonal Jüri "Göze batan sanatsal çalışma" ödülünü Ana, Mon Amour'un montajı için Dana Bucescu'ya verdi.

Yarışma Bölümünde Gösterime Giren Yarışma Dışı Filmler

T2 Trainspotting
(İngiltere 2017, 118 dak.)

Yönetmen: Danny Boyle
Oyuncular: Ewan McGregor, Ewen Bremner, Jonny Lee Miller, Robert Carlyle, Kelly Macdonald, Shirley Henderson, James Cosmo, Anjela Nedyalkova vd.

Renton (Ewan McGregor) 20 yıl sonra Edinburg'a geri dönüyor. Eski eroin/kokain çevresinden geri kalan arkadaşlarının, biri dışında, hepsi, 20 yıl önce eroin ticaretinden kazandıkları 16 bin poundun tümünü alıp kaçan Renton'dan intikam almak istemektedir.

Renton ise aslında eski arkadaşlarını görmek, eski günlere dönüşün mümkün olup olmadığını sınamak peşindedir. 20 yıl sonrasında da uyuşturucu bağımlılığının hoş gösterilmesi sürüyor. 20 yıl sonra da yine çok iyi bir ritim, hızlı bir müzik, iyi bir montaj. Fakat birincisinin "yeni"liğinin 20 yıl eskimiş olduğu, bu yüzden de gereksiz bir uzatma filmi. Film esasında yeni bir uzatmaya açık bir sonla bitiyor. O da –eğer yapılırsa– gereksizin de gereksizi olur.

Final Portrait
(İngiltere/Fransa 2017, 90 dak.)
Final Portre

Yönetmen&Senaryo:
Stanley Tucci
Oyuncular: Geoffrey Rush, Armie Hammer, Clémence Poésy, Tony Shalhoub, Sylvie Testud vd.

ABD'li sanat eleştirmeni ve biyograf James Lord'un (Armie Hammer) Alberto Giacometti (Geoffrey Rush) ile 19 günü. Aslında başlangıçta dört gün olarak düşünülen 19 gün bu. Giacometti dost olduğu James Lord'dan kendisine modellik yapmasını istiyor. O da bunu severek kabul ediyor.

Yıl 1964. Esas mekân Paris'te Alberto Giacometti'nin –kardeşi Diego ile birlikte çalıştığı– atölyesi. Giacometti eşi Annette (Sylvie Testud) ile atölyenin üzerindeki evde yaşıyor. James Lord'un kaleminden bu 19 günde, iyice ünlenmiş ve eserleri yüksek fiyatlarla alıcı bulan Giacometti'nin gerek özel hayatı gerekse sanatçılığı ile tanışıyoruz. Özel hayatında dikkat çeken noktalar şunlar:

Paraya hiç önem vermiyor. Caroline (Clémence Poésy) isimli, model olarak kullandığı, fahişe bir sevgilisi var. Bu nedenlerle eşi ile sürekli kavgalı. Sanatında yarattığı eserleri üretme aşamasında sürekli olarak değiştirip, yeniden başlıyor. Sonuçta yine beğenmediği ve fakat rekor fiyatlarla satılan eserleri, başlangıçta planladığından çok değişik oluyor. İçkici ve acayip sigara içiyor. Üretim sürekli bistro, restoran ziyaretleri ve sohbet için kullanılan mezarlık ve park gezintileri ile kesiliyor.

Stanley Tucci, James Lord'un "A Giacometti Portrait" isimli biyografisine dayanarak çektiği "Final Portrait"de Giacometti'yi idealize etmeden tanıtıyor. Film özellikle Geoffrey Rush'ın mükemmel oyunculuğu ile görülmeye değer bir film.

Sage femme

(Fransa/Belcika 2017, 117 dak.)
(The Midwife/Ebe)

Yönetmen&Senaryo:
Martin Provost
Oyuncular: Catherine Frot, Catherine Deneuve, Olivier Gourmet, Quentin Dolmaire, Mylène Demongeot vd.

Claire (Catherine Frot) mesleğini severek yapan, yalnız yaşayan bir ebe. Filmin birçok sahnesinde onu doğum yaptırırken görüyoruz. "Sage femme" herhalde bir kurgu filmde en çok doğrudan –belgesel– doğum sahnesi olan film. Yetişmiş bir oğlu, onun bir sevgilisi var. Claire boş zamanlarını nehir kenarında küçük bir de bahçesi olan bir kulübede, bahçe işleri yaparak geçiriyor. Hayatı düzenli. Fakat bu düzen çalıştığı hastanenin özelleştirilmesi plânları ile tehlike altında.

Béatrice (Catherine Deneuve) Claire'in babasının sevgilisi. Claire'e göre babasının, annesini aldatmasının sebebi. Béatrice tip ve yaşam tarzı bakımından Claire'in zıddı. Sorumsuz bir hayat yaşıyor. İçkici ve kumarcı. Günü yaşayan biri. Béatrice'in Claire'i telefonla arayıp, onunla buluşma isteğini bildiriyor. Claire önce ne gereği var dese de, yine de buluşmayı kabul ediyor. Buluşmada Béatrice'nin onulmaz bir beyin kanseri hastalığına tutulduğunu ve çok az yaşama zamanının kaldığını Claire ile birlikte öğreniyoruz.

Sonrası bu iki zıt karakterin birbirini tanıması ve sevmesi. Claire Béatrice'den az da olsa günü yaşamayı öğreniyor. Fakat, ikisinin gerçek arkadaşlığı için artık zaman yoktur.

Fransız sinemasının iki önemli kadın oyuncusunu, Catherine Frot ile Catherine Deneuve'ü – bildiğim kadarıyla ilk kez– yan yana getiren bir film "Sage femme". Yalnızca bu bile filmi görülmesi gerek bir film yapmaya yetiyor.

El bar

(İspanya 2017, 102 dak.)

The Bar
Bar
Yönetmen: Álex de la Iglesia
Oyuncular: Blanca Suárez, Mario Casas, Carmen Machi, Secun de la Rosa, Jaime Ordóñez,
Terele Pávez, Joaquín Climent, Alejandro Awada

Madrid'de bir normal öğle vakti. Birçok insanın geçerken bir kahve içmek için, bir snack yemek için uğradığı bir bar.

Kadın bar sahibi ve bir çalışanla birlikte tesadüfen yan yana gelen toplam 8 kişi. Normal bar konuşmaları. Sonra her şey anormalleşiyor.

Büyük bir aceleyle hareket eden, ter içinde bir kişi giriyor kahveye. Doğrudan tuvalete yöneliyor. Kahvedekilerden biri kahvesini bitirip dışarı çıktığında nerden geldiği belli olmayan bir kurşunla kafasından vurulup yere düşüyor. Kahveden çıkan birinci kişiyi hastaneye götürmek için çıkan ikinci kişi de vuruluyor. Sokak birdenbire boşalıyor. Vurulanlar da kayboluyor.

Sonrası öldürücü bir virüsün bulaştığı bunun için karantina altına alınmış kahvede geri kalanlar, 6 kişi için üç hayat kurtarıcı iğne, herkesin herkesle ölümüne savaştığı, ittifaklar kurup bozduğu bir kaos. Madrid'in lağım kanallarında ölüm kalım mücadelesi.

Bar esasında ciddi bir hayati tehlike söz konusu olduğunda, insani değerlerin nasıl kaybolduğunu gösteren, kaotik, çılgın bir film.

Korku filmi/komedi/siyasi eleştiri türlerinin harmanlandığı bir film.

Bence görmeseniz de olur.

Logan

(ABD 2017, 135 dakika)

Yönetmen: James Mangold
Oyuncular: Hugh Jackman, Patrick Stewart, Richard E. Grant, Boyd Holbrook, Stephen Merchant, Dafne Keen

Marvel comic maceralarının sinemaya aktarımın devamı. Ve belki –az ihtimal– sonu.

Her halükârda Profesör X, Caliban ve Logan/Wolverine (Hugh Jackman) figürleri için final filmi.

Az ihtimal sonu diyorum çünkü her halükârda, Laura Kinney/X23 (Dafne Keen) şahsında yeni bir kuşak mutant yaşıyor.

Yalnızca bu türün meraklıları için ilginç. Berlinale'de neden gösterildiğini anlamış değilim. ■

■ **KAYA ÖNTAŞ**

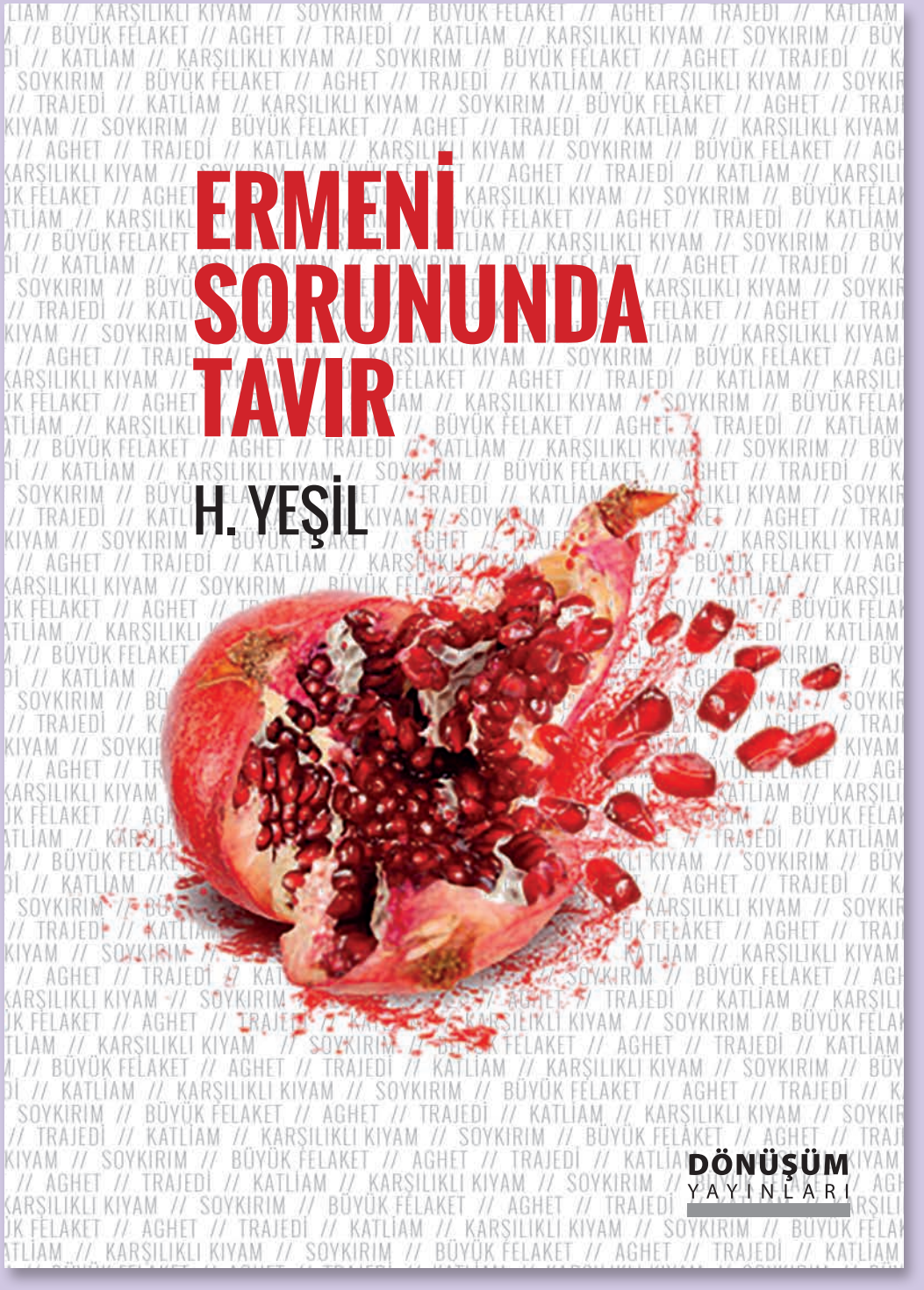

ÇIKIYOR!

İSTEME ADRESİ:

DÖNÜŞÜM YAYINLARI
Sultaniye Mahallesi
625 Sok No: 7/1
Esenyurt/İstanbul

Tel.: 0530 973 73 95
www.interyayinlari.org
donusumyayinlari@gmail.com

Ai Weiwei, "F Lotus", Enstallasyon, Detay — "F Lotus" adlı enstalasyon, Suriyeli mülteciler tarafından giyilen beşer adet canyeleğinin birleştirilmesiyle yapılan 201 yuvarlak objenin "F" harfi şeklinde yerleştirilmesinden oluşuyor. Objelerin her biri kırmızı, turuncu veya mavi canyeleklerine sahip ve Viyana Belvedere müzesinin bir parçası olan Üst Belvedere parkındaki gölette lotus çiçeği gibi yüzüyor. Ai Weiwei, Suriye'deki mülteci krizinin farkındalığını artırmaya yönelik devam eden kampanyasının bir parçası olarak enstalasyonu hazırladı. Sanatçı mültecilerin durumunu vurgulamak için Yunan adalarından birisi olan Lesbos Adası'nda bir stüdyo kurdu ve mülteci kriziyle ilgili temalar içeren bir dizi proje hazırladı, uyguladı. Projeler arasında Berlin konser salonunun sütunlarının 14.000 can yeleği ile sarmalanması ve geçtiğimiz yıl Ege Denizi'nde boğulan mülteci Kürt çocuk Alan Kurdi'ye yapılan bir atıf da var. Enstalasyonda mültecilerin giydikleri canyelekleri "belirsiz kaderlerini", lotus çiçeği "saflığı ve ömrü" simgeliyor. "F" ise, Ai'nin eserlerinde tekrar tekrar ortaya çıkan provakatif bir motif.